Isaac Asimov

Gyilkosság az űrvárosban

SHOUT
SHARE
IT

Annotation

„A jövő évezred krimije” - így határozták meg a kritikusok a tudományos-fantasztikus regények egyik világhírű művelőjének, Asimovnak ezt a könyvét.

A szerző, akárcsak a már megjelent “Én, a robot” című regényében, most sem a puszta fantasztikum szárnyain kalandozik el a jövőbe, hanem a kibernetika és a többi technikai tudományág ma már részben előre látható, részben csak sejthető fejlődésének felvázolása útján. Elektronikus számítógépeink, kozmikus rakétáink és műholdjaink, embert szállító űrhajóink már ma is vannak. Így hát nem irreális ez a feltevés, hogy történetünk kezdetén már vagy ezer éve laknak emberek más bolygókon, ahová a Földről települtek ki, sőt egy újabb generáció már e bolygókról vándorolt vissza a Földre. A Föld lakossága megsokszorozódott, és a földfelszín alá költözött, húsz-ötvenmillió lakosságú óriásvárosokba, a technika ma még csak elképzelhető csodái közé, ahol minden nehezebb munkát robotemberek végeznek helyette, ám kezdik azzal fenyegetni, hogy az élő munkás előbb-utóbb felesleges lesz.

És e tökéletesen megszervezett társadalomban egy nap valami rendkívüli történik: meggyilkolnak egy embert. Egyikét az űrből jötteknek, a robotszerkesztés kiváló tudósát. Ki tette? Közönséges gyilkos? Fanatikus robotgyülölő? Vagy egy egész összeesküvő csoport, amely a „régi világot” szeretné visszaállítani?

Elijah Baleynek, a New York-i rendőrség detektívjének kell megoldania a gyilkosság rejtélyét, mégpedig az áldozat utolsó mesterműve, egy tökéletes „emberszabású” robot segítségével. De vajon valóban gép ez a „tökéletes robot”?…

- Isaac Asimov
  - ELSŐ FEJEZET
  - MÁSODIK FEJEZET
  - HARMADIK FEJEZET
  - NEGYEDIK FEJEZET
  - ÖTÖDIK FEJEZET
  - HATODIK FEJEZET
  - HETEDIK FEJEZET
  - NYOLCADIK FEJEZET
  - KILENCEDIK FEJEZET
  - TIZEDIK FEJEZET
  - TIZENEGYEDIK FEJEZET
  - TIZENKETTEDIK FEJEZET
  - TIZENHARMADIK FEJEZET

- TIZENNEGYEDIK FEJEZET
- TIZENÖTÖDIK FEJEZET
- TIZENHATODIK FEJEZET
- TIZENHETEDIK FEJEZET
- TIZENNYOLCADIK FEJEZET

Isaac Asimov
Acélbarlangok
(Gyilkosság az Űrvárosban)

ELSŐ FEJEZET
Utasítás a rendőrfőnöktől

Alighogy Lije Baley az íróasztalához ért, észrevette, hogy R. Sammy várakozásteljesen figyeli. Hosszúkás arcának mogorva vonásai megmerevedtek:

— Mit akarsz? — kérdezte.

— A főnök hívatott, Lije. Azt mondta, mihelyt bejössz, azonnal menj be hozzá.

— Rendben van.

R. Sammy csak állt tovább, kifejezéstelen arccal.

— Azt mondtam, rendben van — szólt rá Baley. — Leléphetsz!

R. Sammy sarkon fordult, és ment a dolgára. Baley ingerülten kérdezte magától: vajon miért ne végezhetné R. Sammy munkáját egy ember? Aztán figyelmét dohányzacskója tartalmára fordította: gyors fejszámolást végzett. Ha naponta beéri két pipára valóval, kihúzhatja a legközelebbi dohányosztásig.

Kilépett a korlát mögül (két év óta besorolása alapján korláttal elkerített munkahely járt neki), és végigment a közös termen.

Mikor elhaladt Simpson mellett, az fölpillantott a higanyos adattárolóból.

— A főnök hívatott, Lije — szólt oda.

— Tudom. R. Sammy már mondta.

A higanyos tároló belsejéből jelekkel sűrűn teleírt szalag tekergeti elő, ahogy a kis készülék végigkutatta és elemezte „emlékezetét” a kívánt adatokért, amelyek a csillogó higanyfelület apró rezgő mintázatában voltak elraktározva.

— Ha nem félnék, hogy eltörik a lábam, jól fenéken billenteném ezt az R. Sammyt — mondta Simpson. — A napokban találkoztam Vince Barrett-tel.

— Igen?

— Szeretne visszakerülni hozzánk. Vagy bármilyen más munkát kapni a rendőrségen. Szegény srác nagyon el van kámpicsorodva, de hát én mit mondhattam volna neki? Most R. Sammy van itt helyette és kész. Ő meg jobb híján egy szállítószalagnál dolgozik az élesztőgazdaságban. Pedig jóeszű fiú. Mindenki szerette.

Baley a vállát vonogatta, és hűvösebb modorban válaszolt, mint ahogy akarta, vagy ahogy megfelelt érzelmeinek:

— Hát ezzel most mindannyiunknak szembe kell nézni.

A rendőrfőnöknek külön szoba járt. Neve — JULIUS ENDERBY — ott díszelgett gondosan metszett, formás betűkkel a homályos üvegen. Alatta pedig ez állt: NEW YORK CITY RENDŐRFŐNÖKE.

— Hallom, hogy hívattál, főnök — mondta Baley, belépve a szobába.

Enderby fölpillantott. Szemüveget hordott, mert érzékeny szeme nem bírta az általában használatos kontaktüveget. Csak amikor az ember már megszokta a szemüveg látványát, szentelhette figyelmét az egyébként teljesen jellegtelen arcnak. Baley erősen gyanította, hogy a rendőrfőnök szeme nem is olyan nagyon érzékeny, és csak azért hord szemüveget, mert az „egyéniséget” kölcsönöz neki.

A rendőrfőnök most feltűnő idegesen nézett maga elé. Megigazította kézelőjét, majd hátradőlve székében, túlzott szívélyességgel mondta:

— Ülj le, Lije. Ülj le.

Baley kimért mozdulatokkal leült és várt.

— Jessie hogy van? — kérdezte Enderby. — És a fiad?

— Köszönöm, jól — felelte Baley tompa hangon. — Pompásan. És a tieid?

— Pompásan — visszhangozta Enderby. — Pompásan.

Nem jól indul ez a beszélgetés.

Valami nincs rendben az arcával, gondolta magában Baley. Majd fennhangon így szólt:

— Főnök, szeretném, ha nem R. Sammyvel üzennél értem.

— Ismered az érzéseimet. De hát iderakták, és valamire csak fel kell használnom.

— Csuda kényelmetlen, főnök. Odajön, mondja, hogy beszélni akarsz velem, aztán csak áll ott mellettem. Tudod, mit akarok ezzel mondani. Ha nem szólok rá, hogy menjen a dolgára, ítéletnapig ott állna.

— Ez az én hibám. Mikor elküldtem az üzenettel, elfelejtettem külön megmondani neki, hogy utána folytassa a munkáját.

Baley felsóhajtott. Mélybarna szeme körül a vékony ráncok elmélyültek.

— Szóval beszélni akartál velem.

— Igen, Lije — mondta a rendőrfőnök —, és ráadásul nem is valami egyszerű dologról.

Felállt, megfordult és az íróasztala mögötti falhoz lépett. Megnyomott egy alig látható gombot, mire a falfelület egy része átlátszóvá vált.

Baley a váratlanul beáramló szürkés fénytől hunyorogni kezdett.

— Ezt a múlt évben csináltattam magamnak — mondta mosolyogva a rendőrfőnök. — Ugye, eddig még nem mutattam neked? Gyere csak ide, és nézz. ki. A régi időkben valamennyi szobában volt ilyen. „Ablaknak” hívták. Tudtad?

Baley nagyon jól tudta, hisz épp elég történelmi regényt olvasott.

— Hallottam róluk — felelte.

— Gyere ide.

Baley kissé feszengve engedelmeskedett. Valami szemérmetlenséget érzett abban, hogy a szobák titkait így feltárják a külvilágnak. A rendőrfőnök néha bolondosan túlzásba viszi konzervatív hajlamait. Példa rá a szemüvege.

Aha! Ettől olyan szokatlan az arckifejezése.

— Bocsáss meg, főnök — mondta Baley —, de ugye, új szemüveged van?

A rendőrfőnök kissé meglepetten nézett rá, levette a szemüvegét, rápillantott, majd újból Baleyre nézett. Kerek arca szemüveg nélkül még kerekebbnek látszott, álla pedig kissé hegyesebbnek. És a pillantása is némileg bizonytalan lett, mert tekintetét nem tudta kellőképpen összpontosítani.

— Igen — felelte, visszatéve a szemüveget az orrára. — A régit három nappal ezelőtt eltörtem — tette hozzá bosszúsan. — És annyi minden dolgom akadt, hogy csak ma reggel tudtam másikat szerezni. Ez a három nap, Lije, valóságos pokol volt.

— A szemüveg miatt? — Volt még más egyéb is. Mindjárt rátérek.

Az ablak felé fordult, és Baley követte példáját. Kissé meglepetten vette észre, hogy esik az eső. Egy pillanatig lenyűgözve bámulta az égből hulló vízcseppek látványát. Mellette a rendőrfőnök úgy sugárzott a büszkeségtől, mintha ez a természeti tünemény az ő keze műve lett volna.

— Ebben a hónapban harmadszor látok esőt. Érdekes, mi?

Baley akarva, nem akarva kénytelen volt bevallani magának, hogy a látvány valóban lenyűgöző. Életének negyven éve alatt csak ritkán látott esőt vagy bármilyen más természeti jelenséget.

— Ha esőt látok, mindig arra kell gondolnom, mennyi haszontalan víz zúdul le a városra. Sokkal jobb volna, ha csak a tárolókba hullana.

— Lije — jegyezte meg a rendőrfőnök —, te túl modern vagy. Ez a te bajod. Régen az emberek a szabadban éltek. Nemcsak a farmokon, hanem a városokban is. Még New Yorkban is. És ők nem tartották haszontalannak az esőt. Sőt! Együtt éltek a természettel. Ami sokkal egészségesebb és jobb. A modern élet bajai épp abból erednek, hogy elszakadtunk a természettől. Egyszer-másszor olvashatnál valamit a szén századáról.

Baley olvasott róla. Nemegyszer hallotta, hogy az emberek keseregnek, miért kellett feltalálni az atommáglyát. Sőt, ő maga is kesergett miatta, ha rosszul mentek a dolgok, vagy ha fáradt volt. De az effajta kesergés az emberi természet vele született jellegzetessége. A szén századában az emberek a gőzgép feltalálásán keseregtek. Az egyik Shakespeare-darabban valamelyik szereplő a puskapor feltalálásán siránkozik. Egy ezredévvel ezután pedig a pozitronagy

feltalálása miatt nyavalyogtak.

A pokolba vele.

— Ide figyelj, Julius — mondta komoran. (Egyébként hivatalos időben nem szokta használni ezt a bizalmas megszólítást, akárhányszor „Lije-ozta” is őt a rendőrfőnök, de most, úgy érezte, oka van rá.) — Ide figyelj, Julius, mindenről beszélsz, csak arról nem, amiért hívattál, és engem ez idegesít. Miről van szó?

— Mindjárt rátérek, Lije — felelte a rendőrfőnök. — De hadd mondjam el a magam módján. Baj van.

— Hát persze. Mikor nincs ezen a bolygón? Megint az R-ekkel van valami?

— Úgy is lehetne mondani. Itt állok és csak töprengek, mennyi bajt bír ki még ez az öreg világ. Nemcsak azért rakattam ide ezt az ablakot, hogy egyszer-másszor beengedjem az eget. Az egész várost beengedem. Elnézem, és azon töprengek, mi lesz belőle egy évszázad múlva.

Baley viszolygott az efféle szentimentalizmustól, de akaratlanul is lenyűgözve bámult kifelé az ablakon. A város még az időjárás okozta homályos körvonalaival is szédületes látványt nyújtott. A főkapitányság a városháza legfelső szintjén volt, a városháza pedig jó magasra ágaskodott. A rendőrfőnök ablakából nézve a szomszédos tornyok eltörpültek, tetejüket mutogatták. Mint megannyi ujj nyújtóztak fel a magasba puszta, jellegtelen falaikkal, az emberi méhkasok külső burkolataival.

— Egy kicsit talán sajnálom is — jegyezte meg a rendőrfőnök —, hogy esik. Nem láthatjuk az Űrvárost.

Baley nyugat felé pillantott, de úgy volt, ahogy a rendőrfőnök mondta: a zárt szemhatáron New York tornyai ködbe vesztek, elnyelte őket a puszta fehérség.

— Láttam már az Űrvárost — szólt Baley.

— Szeretem elnézni innét — mondta a rendőrfőnök. — Épp hogy ki lehet venni a két brunswicki negyed között. Szétszórt, alacsony épületek. Ez a különbség köztünk és az űrlakók között. Mi magasra ágaskodunk és összezsúfolódunk. Náluk meg minden családnak külön háza van. Egy család, egy ház. És a házak között mindenütt szabad térség. Beszéltél már valaha űrlakóval, Lije?

— Egyszer-másszor. Vagy egy hónappal ezelőtt épp itt a te telefonodon beszéltem eggyel — felelte türelmesen Baley.

— Igen, emlékszem. Úgy látszik, ma amolyan bölcselkedő hangulatban vagyok. Mi és ők. Két különböző életforma.

Baley gyomra az idegességtől kissé remegni kezdett. Minél inkább kerülgeti a rendőrfőnök a tárgyat, annál nagyobb veszélyt rejtegethet a mondanivalója.

— Úgy is van — válaszolta. — De mi ebben a meglepő? A Föld

nyolcmilliárd lakosát nem szórhatod szét ilyen kis épületekben. Nekik a maguk világában bőven van helyük, hát éljenek kedvük szerint.

A rendőrfőnök a székéhez lépett és leült. Mereven nézett Baleyre, szeme a homorú lencsétől kissé összezsugorodott.

— Nem mindenki ilyen elnéző a kulturális különbségekkel szemben — jegyezte meg. — Sem nálunk, sem az űrlakóknál.

— Ez igaz. De miért mondod ezt?

— Mert három nappal ezelőtt meghalt egy űrlakó. Na végre, közeledünk a tárgyhoz. Baley kissé felhúzta keskeny ajka szögletét, de hosszú, bánatos arcán ez nem okozott látható változást.

— Szomorú. Remélem, valami fertőző betegség vitte el. Valami vírusos dolog. Mondjuk, egy nátha.

— Mit beszélsz? — kérdezte a rendőrfőnök láthatóan meghökkenve.

Baley nem mutatott hajlandóságot, hogy megmagyarázza a szavait. Közismert dolog volt, milyen alapossággal űzték ki az űrlakók társadalmukból a betegségeket. És még ennél is közismertebb volt, hogy a lehető legnagyobb gonddal kerültek minden érintkezést a betegségektől üldözött földlakókkal. De hát Baley gúnyolódása ezúttal süket fülekre talált.

— Csak úgy, a levegőbe beszéltem — mondta. — Szóval miben halt meg? — És újból az ablak felé fordult.

— Odalett a melle — mondta a rendőrfőnök. — Valaki szétlőtte. Robbantópisztollyal. Baley háta megmerevedett.

— Most én kérdem: mit beszélsz? — kérdezte anélkül, hogy megfordult volna.

— Gyilkosságról beszélek — válaszolta a rendőrfőnök. — Detektív vagy. Tudod, mi az, hogy gyilkosság.

Baley végre megfordult.

— De egy űrlakót gyilkoltak meg? Három nappal ezelőtt?

— Igen.

— Ki? És hogyan?

— Az űrlakók azt állítják, hogy közülünk valaki.

— Az lehetetlen.

— Miért? Te se szereted az űrlakókat. Meg én se. Ki szereti őket itt a Földön? Valaki kissé túlzásba vitte ezt a nemszeretem dolgot, és kész.

— Igen, de...

— Ott volt az a tűzeset a Los Angeles-i gyárakban. Meg a berlini R-rombolás. Meg a sanghaji zavargások.

— Jó, jó...

— Mindez növekvő elégedetlenségre mutat. Sőt, talán valamilyen szervezkedésre.

— Főnök — mondta Baley —, ezt nem értem. Te valamiért

próbára akarsz engem tenni?

— Tessék? — A rendőrfőnök őszinte zavarban bámult rá.

Baley feszülten figyelte.

— Három nappal ezelőtt egy űrlakót megöltek, és azt hiszik, hogy a gyilkos közülünk való. De mindmáig — mondta és ujjával az íróasztalra koppantott — semmi következménye nem lett az ügynek. Igaz? Főnök, ez lehetetlen. Az áldóját, hiszen ha tényleg megtörtént volna, egész New Yorkot elsepernék a Föld színéről!

A rendőrfőnök megrázta a fejét.

— Nem ilyen egyszerű az ügy. Ide figyelj, Lije, én három napig távol voltam. Tárgyaltam a polgármesterrel. Kint voltam az Űrvárosban. Leutaztam Washingtonba, beszéltem a Terresztrikus Nyomozóirodával.

— Igen? És mit mondtak a terrik?

— Azt, hogy ezt a békát nekünk kell lenyelnünk. A gyilkosság New York közigazgatási területén történt. Az Űrváros a mi joghatóságunk alá tartozik.

— De területenkívüliséget élveznek.

— Tudom. Mindjárt erre is rátérek. — Baley merev pillantására a rendőrfőnök lesütötte szemét. Olyanformán, mintha hirtelen lefokozták volna, és most Baley alantasának tekintené magát. Baley pedig úgy viselkedett, mint aki ezt tudomásul veszi.

— Az űrlakók azt tehetnek, amit akarnak.

— Várj egy kicsit, Lije — kérlelte a rendőrfőnök. — Ne sürgess. Úgy akarom veled megbeszélni ezt az ügyet, mint a barátommal. Szeretném, ha megértenéd a helyzetemet. Épp ott voltam, amikor a gyilkosság hírét hozták. Vele volt találkám... Roy Nemennuh Sartonnal.

— Az áldozattal?

— Az áldozattal. — A rendőrfőnök felnyögött. — Ha öt perccel később történik, én fedeztem volna fel a hullát. Micsoda megrázkódtatás lett volna! Még így is szörnyű volt, szörnyű. Ezzel a hírrel fogadtak. És ekkor kezdetét vette a három napos lidércnyomás, Lije. És mindennek tetejébe alig láttam, és nem volt időm pótolni az eltört szemüvegemet. De legalább ez nem fog még egyszer megtörténni velem. Egyszerre hármat rendeltem.

Baley maga elé idézte az eseményeket. Látta a magas, szőke űrlakókat, ahogy elébe mennek a rendőrfőnöknek, és a maguk kendőzetlenül szenvtelen módján elmondják neki, mi történt. Julius pedig leveszi a szemüvegét, megtörli és az események hatása alatt elejti, majd letekint az üvegdarabokra, és puha, húsos ajkai remegnek. Baley egészen biztos volt benne, hogy a rendőrfőnököt legalábbis jó öt percig sokkal jobban izgatta a szemüvegének hiánya, mint maga a gyilkosság.

— Pokoli helyzet — folytatta a rendőrfőnök. — Az űrlakók, mint mondtad, területenkívüliséget élveznek. Ragaszkodhatnak ahhoz, hogy ők nyomozzanak az ügyben, és olyan jelentést küldhetnek a maguk kormányának, amilyet akarnak. Az űrországoknak pedig ez ürügyül szolgálhatna arra, hogy borsos jóvátételt követeljenek tőlünk. És tudod, hogy a lakosság hogy fogadná ezt.

— Politikai öngyilkosság volna, ha a Fehér Ház belemenne a fizetésbe.

— De az is, ha megtagadná. Csak másféle öngyilkosság.

— Nem kell részletezned — mondta Baley. Kisfiú volt, amikor csillogó űrcirkálókon utoljára érkeztek katonák Washingtonba és New Yorkba, hogy behajtsák, ami véleményük szerint őket illette.

— Hát akkor érted, hányadán áll a dolog. Fizetni vagy nem fizetni egyaránt katasztrófa. Az egyetlen megoldás az volna, ha saját erőből megtalálnánk a gyilkost, és kiadnánk az űrlakóknak. Tehát rajtunk múlik a dolog.

— Miért ne adhatnánk át az ügyet a Terresztrikus Nyomozóirodának? Ha igaz is, hogy jogi szempontból a mi hatáskörünkbe tartozik, viszont bolygóközi kapcsolatokat érintő kérdés lévén...

— A terrik tudni se akarnak róla. Kényes ügy, és hiába, a mi nyakunkba szakadt. — Hirtelen felkapta a fejét, és merev pillantást vetett beosztottjára. — Rossz vége lehet, Lije. Mindannyiunknak az állásába kerülhet.

— Mindannyiunkat leváltanának? Ugyan. Ehhez képzett emberek kellenek, és azt nem találnak.

— Dehogynem találnak — felelte a rendőrfőnök. — Itt vannak az R-ek.

— Micsoda?!

— R. Sammy csak az első fecske. Kifutófiú. De majd a következők már az expressz járatokat fogják ellenőrizni. A fenébe is, ember, én jobban ismerem nálad az űrlakókat, tudom, mit forgatnak a fejükben. Igenis vannak olyan R-ek, akik el tudnák látni a te és az én munkámat. Bennünket meg alacsonyabb kategóriába sorolnának. Ne hidd, hogy a levegőbe beszélek. És a te korodban tartalékba kerülni...

— Jól van, jól van — morogta Baley. A rendőrfőnök zavarba jött.

— Bocsáss meg, Lije.

Baley bólintott. Az apja jutott eszébe, és igyekezett elkergetni gondolatait. A rendőrfőnök persze ismerte a történetet.

— Mikor merült fel ennek a leváltásnak az ötlete? — kérdezte Baley.

— Ugyan már, Lije, ne légy olyan naiv. Mindig is ez volt a helyzet. Huszonöt éve, mióta az űrlakók idejöttek. Magad is tudod. Csak most már lassan eljutnak a magasabb posztokhoz. Ha ebben az

ügyben bakot lövünk, nagyon közel kerülünk ahhoz a pillanathoz, amikor várhatjuk, hogy kezünkbe nyomják a nyugdíjkönyvecskét. Ha viszont ügyesen fogjuk meg a dolgot, mindezt kitoljuk a távoli jövőbe. Neked meg ez az ügy különösen nagy lehetőségeket jelent.

— Nekem? — kérdezte Baley.

— Igen. Te fogod vezetni a nyomozást.

— Az nem lehet, főnök. Én csak a C-5-ös kategóriába tartozom.

— De szeretnél a C-6-osba kerülni, nem?

Szeretne? Baley tudta, milyen kiváltságokkal jár a C-6-os kategória. Ülőhely az expresszjáraton csúcsforgalmi időben, és nem csak tíztől négyig. Bőségesebb választék a körzeti étkezőkben. Sőt, talán még egy jobb lakást is jelentene, és Jessie számára állandó belépőt a napozóteraszra.

— Persze hogy szeretnék — válaszolta. — De mi lesz velem, ha nem tudom megoldani az ügyet?

— Miért ne tudnád megoldani, Lije? — hízelgett a rendőrfőnök. — Ügyes ember vagy te. A legügyesebb emberünk.

— De akkor a hivatalban egy féltucat embert átugranék, aki nálam magasabb besorolásban van. Ezt miért tennéd? — Nem mondta ki, de a hanghordozásából világosan kitűnt, hogy tudja: a rendőrfőnök csak különleges kényszerhelyzetben tette túl magát az efféle protokolláris megfontolásokon.

Enderby összekulcsolta kezeit.

— Két okból. Az én szememben, Lije, te nemcsak egy detektív vagy a sok közül. Mi barátok vagyunk. Nem felejtettem el, hogy együtt jártunk egyetemre. Néha talán úgy tűnik, mintha megfeledkeznék róla, de ezt csupán a besorolásbeli különbség okozza. Rendőrfőnök vagyok, és te tudod, hogy ez mit jelent. De azért változatlanul a barátod is vagyok. Ez az ügy pedig nagyszerű lehetőség a megfelelő ember számára, ezért neked szeretném juttatni.

— Ez az egyik ok — jegyezte meg Baley hűvösen.

— A másik ok, hogy remélem, te is a barátodnak tekintesz engem. Mert egy szívességet szeretnék kérni tőled.

— Miféle szívességet?

— Azt szeretném, ha a nyomozáshoz munkatársul egy űrlakót vennél magad mellé. Ez volt a feltételük. Megígérték, hogy nem jelentik a gyilkosságot, és beleegyeztek, hogy ránk bízzák a nyomozást. De viszonzásképpen azt kívánták, hogy egyik megbízottuk elejétől végig részt vegyen benne.

— Ez úgy hangzik, mintha nem nagyon bíznának bennünk.

— Meg kell értened az álláspontjukat. Ha ebben az ügyben bakot lövünk, nem egy űrlakónak meggyűlik a baja a saját kormányával. Nem ítélhetjük el őket eleve, Lije. Hajlandó vagyok elhinni, hogy jót akarnak.

— Egészen biztosan jót akarnak, főnök. Hisz éppen ez a baj velük.

A rendőrfőnök erre értetlen arcot vágott, de folytatta:

— Szóval hajlandó vagy egy űrlakót munkatársul magad mellé venni, Lije?

— Ezt mint szívességet kéred tőlem?

— Igen. Arra kérlek, hogy vállald el a nyomozást az űrlakók feltételei mellett.

— Hajlandó vagyok együtt dolgozni egy űrlakóval, főnök.

— Köszönöm, Lije. De nálatok is kell laknia.

— Hé, álljon meg a menet!

— Tudom, tudom. De nektek nagy lakástok van, Lije, három szoba. És csak egy gyereketek van. Nem fog tehát semmi kényelmetlenséget okozni. Semmit az égvilágon. És ez elengedhetetlenül szükséges.

— Jessie nem lesz elragadtatva. Ebben biztos vagyok.

— Mondd meg Jessie-nek — a rendőrfőnök komoly volt, olyan komoly, hogy a szeme szinte keresztülfúrta az üvegkorongot, amely pillantásának útját állta —, ha ezt a munkát elvégzed nekem, mindent elkövetek, hogy a végén átugorj egy kategóriát. És a C-7-esbe kerülj, Lije, a C-7-esbe!

— Rendben van, főnök, megegyeztünk. — Baley félig már fölemelkedett székéből, de amikor elkapta a rendőrfőnök pillantását, megint leült. — Van még valami?

A rendőrfőnök lassan bólintott.

— Még egy pont.

— Éspedig?

— A társad neve.

— Hát az mit számít?

— Az űrlakóknak — mondta a rendőrfőnök — különös elképzeléseik vannak. Ez a munkatárs nem... szóval nem...

Baley szeme tágra nyílt.

— Micsoda?!

— Meg kell tenned, Lije. Meg kell tenned! Nincs kiút.

— Hogy én a lakásomba? Egy ilyet?

— Mint barátomat kérlek.

— Nem. Nem!

— Nézd, Lije, senki másra nem bízhatom ezt az ügyet. Kell ezt magyaráznom? Muszáj együtt dolgoznunk az űrlakókkal. És sikeresen be kell fejeznünk a nyomozást, mert csak így tarthatjuk távol a Földtől azokat a jóvátételt követelő űrhajókat. A régi módszerekkel azonban nem érhetünk el sikert. Szóval egy R lesz a munkatársad. De ha ő oldja meg az ügyet, és azt jelentheti odahaza, hogy mi tehetetlenek voltunk, akkor nekünk végképp befellegzett. Ezt belátod, ugye? Így hát igen kényes ügybe vágod a fejszédet. Vele kell dolgoznod, viszont

vigyáznod kell, hogy te oldd meg az ügyet és nem ő. Érted?

— Vagyis hogy működjek együtt vele, csak éppen vágjam el a torkát? Késsel a kezemben veregessem a vállát?

— Mi egyebet tehetünk? Nincs más lehetőség. Lije Baley tétován álldogált.

— Előre tudom, mit fog Jessie mondani.

— Ha akarod, beszélek vele.

— Nem, főnök. — Mély lélegzetet vett, amely sóhajnak is beillett volna. — Mi a társam neve?

— R. Daneel Olivaw.

— Minek szépítgessük a dolgot, főnök? Elvállalom a megbízatást, hát nevezzük is nevén a gyereket: *Robot* Daneel Olivaw.

MÁSODIK FEJEZET
Utazás az expresszjáraton

Az expresszjáratot a mindennapi, megszokott tömeg árasztotta el: alsó szintjét az állóhelyesek, a fenti ülőhelyeket pedig a kiváltságosak. A járatról szakadatlan sugárban áramlottak le az emberek, a lassító szalagokon át a helyi járatokhoz és az álló útpályákhoz, amelyek árkádok alatt vagy hidakon keresztül a városi körzetek végtelen labirintusába vezettek. Egy másik, éppoly állandó sugár a túlsó oldalról a gyorsító szalagokon át az expresszjárat felé áramlott.

Körös-körül minden fényben úszott: a sugárzó falak és boltozatok hűvösséget, szinte foszforeszkáló világosságot árasztottak, a felvillanó fényreklámok figyelmet követeltek, az állandó, éles fényű „szentjánosbogarak" pedig az utat mutatták: A JERSEY-I KÖRZETEKBE, AZ EAST RIVER INGAJÁRATHOZ, FELSŐ SZINT AZ ÖSSZES LONG ISLAND-I KÖRZETBE.

De mindezt túlharsogta az élettől elválaszthatatlan lárma, milliók és milliók hangja, nevetése, köhögése, kiáltozása, dünnyögése, lélegzése.

Az Űrvároshoz nincs sehol útjelzés, jegyezte meg magában Baley.

Egy emberélet során szerzett gyakorlattal könnyedén lépkedett szalagról szalagra. A gyerekek, alighogy járni tudtak, máris megtanulták a „szalagugrást". Baley szinte nem is érezte a gyorsulás rángatását, ahogy sebessége minden egyes lépéssel fokozódott. Sőt, még az se hatolt el a tudatáig, hogy ez erő ellenében előre hajol. Harminc másodperc alatt már el is érte a végső, óránként hatvan mérföldes szalagot, ahonnét ráléphetett a korláttal körülvett, üvegezett mozgóperonra: az expressz járatra.

Az Űrvároshoz nincs irányjelzés, gondolta ismét. De nincs is szükség rá. Akinek dolga van ott, az tudja az utat. Aki pedig nem tudja, annak ott semmi dolga. Amikor mintegy huszonöt esztendővel ezelőtt az Űrvárost megalapították, határozottan az volt a szándék, hogy idegenforgalmi látványosságot csináljanak belőle. A városból akkoriban tömegesen áramlott oda a nép.

Az űrlakók azonban ennek véget vetettek. Udvariasan (mindig udvariasan viselkedtek), de anélkül, hogy tapintatosságból bármilyen engedményt tettek volna, elektromos sorompót létesítettek önmaguk és New York között. A Bevándorlási Központ és a Vámhivatal egyfajta kombinációját állították fel. Akinek dolga volt ott, annak igazolnia kellett magát, eltűrnie, hogy megmotozzák, orvosi vizsgálatnak és a szokásos fertőtlenítésnek vessék alá.

Ez azután természetesen felháborodást váltott ki. Méghozzá

nagyobb felháborodást, mint amekkorát az ügy megérdemelt. És épp eleget ahhoz, hogy erőteljes kerékkötője legyen a modernizálási programnak. Baley jól emlékezett az úgynevezett sorompó-zavargásokra. Ő maga is ott volt a tömegben, amely fel-függeszkedett az expresszjáratok korlátjaira, semmibe véve a kategóriakiváltságokat, betört az ülőhelyekre, féktelenül futkározott a szalagokon végig és a szalagokon keresztül, kockáztatva, hogy a nyakát töri, és két napon át ott állt az űrvárosi sorompó előtt, jelszavakat kiabált és puszta tehetetlenségében törte-zúzta New York város tulajdonát.

Némi töprengés árán még fel is tudta volna idézni magában az akkori gúnydalokat. Például az „Itt született az ember, hallod-e?" kezdetűt, melyet egy régi népdal dallamára énekeltek:

Itt született az ember, hallod-e?
Minket a Föld nevelt fel, hallod-e?
Ha neked az űr a jó,
Pusztulj innét, űrlakó,
Mars ki, koszos, hallod-e?

És ez így ment száz és száz strófán át. Egyikük-másikuk szellemes volt, de a többségük ostoba és jó néhány trágár. Valamennyi a „Mars ki, koszos, hallod-e?" refrénnel végződött. Koszos, koszos. Ezzel akartak tehetetlenségükben megfizetni a maguk legfájóbb sérelméért: azért, hogy az űrlakók a Föld minden szülöttjére úgy tekintettek, mintha valami undorító betegségben szenvedne.

Az űrlakók persze nem szedték fel sátorfájukat. Még a támadó fegyvereiket sem kellett bevetniük. A Föld elavult légiflottája már réges-rég megtanulta, hogy kész öngyilkosság volna bármilyen űrországi hajó közelébe merészkednie. Azok a földi repülőgépek, amelyek az Űrváros megalapításának legelső napjaiban a területe fölé merészkedtek, egyszerűen eltűntek. Legfeljebb a szárnyvégük egy-egy foszlánya szállingózott vissza a Földre.

És semmiféle csőcseléket nem foghatott el olyan eszeveszett gyűlölet, hogy megfeledkezzék azokról a szubéterikus kézifegyverekről, amelyeket egy évszázaddal ezelőtt vetettek be a harcok során a földlakók ellen.

Így hát az űrlakók nyugodtan üldögéltek a sorompójuk mögött, amely már maga is felsőbbrendű technikájuk terméke volt, és amelyet semmiféle földi eszközzel nem lehetett volna áttörni. Szépen kivárták, amíg a City hatóságai altatóköddel és hánytatógázzal lecsillapítják a csőcseléket. Aztán a szint alatti börtönök megteltek a zavargás főkolomposaival, a zúgolódókkal meg azokkal, akik épp a rendőrök útjába kerültek. De nemsokára valamennyiüket szabadon eresztették.

Megfelelő idő elteltével az űrlakók enyhítettek a korlátozásokon.

A sorompót eltávolították, és az Űrváros elszigeteltségének védelmét a New York-i rendőrségre bízták. És ami a legfontosabb volt, az orvosi vizsgálatot ettől kezdve sokkal tapintatosabban bonyolították le.

Most — gondolta Baley — mindez ismét visszájára fordulhat. Ha az űrlakók komolyan azt hiszik, hogy egy földi ember bement az Űrvárosba és ott gyilkosságot követett el, megeshet, hogy újból felállítják a sorompót. És ez bizony nagyon rossz volna.

Föllépett az expresszjárat peronjára, az álló utasok között átfurakodott ahhoz a keskeny szerpentinhez, amely a felső szintre vezetett, és odaérve leült. Kategóriaigazolványát mindaddig nem dugta be a kalapszalagja mögé, amíg az utolsó Hudson-állomást el nem hagyták. A C-5-ösöknek a Hudsontól keletre és Long Islandtől nyugatra nem járt ülőhely, és noha e pillanatban bőségesen volt szabad ülés, a járatellenőr mégis automatikusan kitessékelte volna. A kategóriakiváltságok miatt az emberek mindinkább berzenkedtek, és Baley — őszintén megvallva — önmagát is az „emberek” közé számította.

A széktámlák fölé szerelt szélvédőkről levágódó levegő jellegzetes fütyülő hangot adott, ami a beszédet ugyan fáradságos műveletté tette, de a gondolkodást — ha már e zajt megszokta az ember — nem akadályozta.

A földlakók többsége egy vagy más tekintetben konzervatív nézeteket vallott. Könnyen lehetett indokot találni a konzervativizmusra, hiszen ez egy olyan korszak visszasóvárgását jelentette, amikor a Föld volt a világ és nemcsak egy világ az ötven között. Ráadásul az ötven között is a torzszülött.

Baley egy női sikolyra hirtelen jobbra fordította a fejét. Egy asszony elejtette kézitáskáját, Baley egy pillanatig még látta a halványrózsaszín holmit a tompaszürke szalagon. Az expresszjáratról leszálló utasok egyike sietségében, úgy látszik, véletlenül a lassító szalagok irányába rúgta a táskát, és így most tulajdonosa szélsebesen távolodott a tulajdonától.

Baley szája sarka lenézően kunkorodott. Az asszony elkaphatná a táskát, ha ügyesen átugrana egy lassabban haladó szalagra, és persze ha más óvatlan lábak nem rugdosnák ide-oda. De hogy sikerül-e ez az asszonynak, azt ő bizony sose fogja megtudni. Hiszen máris egy félmérföldre távolodott az eset színhelyétől.

Valószínűbb, hogy nem sikerül. Már kiszámították, hogy a város területén átlagban három percenként leejtenek valamit a mozgószalagokra anélkül, hogy a tulajdonosa vissza tudná szerezni. Az elveszett és megtalált tárgyak hivatala hatalmas szervezet. Ez is a modern élet bonyodalmai közé tartozik.

Valaha ez is sokkal egyszerűbb volt, gondolta Baley. Minden egyszerűbb volt. Ez teszi konzervatívvá az embereket.

A konzervativizmus különféle formákat ölthet. A fantáziátlan Julius Enderbynál régiségek használatában nyilvánul meg. Szemüveg! Ablakok!

Baleynél a történelemnek, különösen pedig a népszokások történetének tanulmányozásában.

Például a Cityének. New Yorkénak, ahol él és dolgozik. Amely területre nagyobb minden más városnál, kivéve Los Angelest. És mindegyiknél népesebb, kivéve Sanghajt. Holott csak három évszázada áll fenn.

Persze korábban is volt ezen a földrajzi helyen valami, amit New York Citynek neveztek. És a lakosságnak ez a primitív tömörülése háromezer esztendeig állt fenn, nem háromszázig, de mégse volt igazi city.

Akkoriban nem is voltak cityk. Csak kisebb-nagyobb zsúfolt települések a szabad ég alatt. Egy kicsit hasonlítottak az űrlakók épületeihez, csak persze egészen más jellegűek voltak. Ezek a zsúfolt települések (pedig a legnagyobban is alig lakott tízmillió ember, a legtöbbjükben pedig még egymillió se) ezrével voltak szétszórva az egész Földön. Modern mércével mérve semmiképpen se voltak gazdaságosak.

A gazdaságos megoldást a népszaporulat kényszerítette rá a Földre. Az életszínvonal fokozatos csökkenése árán a bolygó két —, három —, sőt még ötmilliárd embert is el tudott tartani. De amikor a népesség elérte a nyolcmilliárdot, az éhínség nagyon is kézzelfogható valósággá vált. Ez azután az emberi életformák gyökeres megváltoztatását követelte, főleg amikor kiderült, hogy az Ű rországok (amelyek egy évezreddel korábban még a Föld puszta gyarmatai voltak) rendkívül szigorúan veszik a bevándorlási korlátozásokat.

A gyökeres változás a Föld történetének egy évezrede alatt játszódott le, és a cityk fokozatos kialakulásában testesedett meg. A gazdaságosság nagy méreteket jelent. Erre már a középkorban is ráeszméltek, talán ösztönösen. A háziipar helyébe a gyárak, a gyárakéba a földrészek ipari centrumai léptek.

Gondoljuk meg, mennyivel gazdaságosabb — egy százezres körzeti egység, mint százezer különálló családi ház, a körzeti filmcentrum, mint a házankénti könyvfilmek, vagy a videócsőrendszer, mint a családonkénti önálló videók.

Vagy például milyen nyilvánvaló dőreség a konyhák és fürdőszobák végtelen halmozása a city-kultúra által megteremtett, tökéletesen működő étkező- és zuhanyozótermekhez képest.

A Földön tehát mind több és több falu, község, város szűnt meg: elnyelték őket a cityk. Még az atomháború kezdetben felbukkanó réme is csak alig-alig lassította le ezt a folyamatot. Az elektropajzs feltalálásakor pedig egyenesen rohamos fejlődés következett be.

A city-kultúra a lehető legtökéletesebb élelemelosztást, az élesztő és a hidropónikus növénytermesztés [vegyszeres oldatban végzett, talaj nélküli növénytermesztés] egyre fokozódó alkalmazását jelentette. New York City kétezer négyzetmérföldnyi területet ölel fel, lakossága a legutóbbi népszámlálási adatok szerint jóval meghaladja a húszmilliót. A Földön mintegy nyolcszáz city jött létre, átlagosan tízmillió lakossal.

Mindegyik city félautonóm egységgé vált, gazdaságilag szinte teljesen önellátó lett. Tetővel boríthatta, körülövezhette, lesüllyeszthette magát. Acélakna lett, acélból és betonból épült, önmagában zárt, óriási akna.

Tervezése tudományos alapokon történt. Közepében foglalt helyet a hatalmas kormányzati irodakomplexum. Gondos elrendezésben helyezkedtek el a nagy lakókörzetek, amelyeket expressz- és helyi járatok kötöttek össze. A külterületeken épültek fel a gyárak, a hidropónikus üzemek, az élesztőkultúra-medencék és az erőművek. És e sokféleséget át- meg átszőtték a vízvezetékek, szennycsatornák, iskolák, börtönök, boltok, áramvezetékek meg a távközlő berendezések.

Semmi kétség: az embernek a környezet feletti uralma a citykben érte el a csúcspontját. Nem az űrhajózásban, nem az ötven gyarmatosított világban, amelyek most oly fennhéjázóan függetlenek, hanem a cityben.

A Föld lakóiból gyakorlatilag már senki se él a cityken kívül. Odakint vadon fenyeget meg a puszta égbolt, amelynek láttára csak kevesen tudják megőrizni lelki nyugalmukat. A szabad térségre persze azért szükség van. Ez őrzi az emberiség számára elengedhetetlenül fontos vizet, szenet és fát, vagyis a műanyagok és a vég nélkül fokozódó élesztőtermelés nyersanyagait. (Az olajlelőhelyek már rég kimerültek, de az olajban gazdag élesztőfajták e veszteségért kielégítő kárpótlást nyújtottak.) A cityk közötti területeken még mindig folyik bányászat, sőt növénytermesztés meg állattenyésztés is, nagyobb mértékben, mint ahogy az emberek általában képzelik. Ez ugyan nem gazdaságos, de a marha- és disznóhús meg a gabona a fényűzési cikkek piacán állandó keresletnek örvend, amellett ezeket kiviteli célokra is fel lehet használni.

De a bányászat, az állattenyésztés, a földművelés, a vízszivattyúzás csak kevés embert igényel, és ez a kevés is távirányítással ellenőrzi a munkát. A robotok szakszerűbben dolgoznak és az embernél kevésbé igényesek.

Robotok! Ez a történelem nagy iróniája. A pozitronagyat a Földön találták fel és robotokat is itt alkalmaztak először a termelőmunkában.

Nem az űrországokban! Jóllehet az űrországok mindig is úgy tesznek, mintha a robotok az ő kulturális vívmányaik volnának.

Igaz, a robotgazdálkodás az űrországokban érte el teljes kifejlődését. A robotok tevékenységét itt a Földön mindig csak a bányászatra és a földművelésre korlátozták. Csupán az utolsó negyedévszázadban szállingóztak be lassan a robotok — az űrlakók nógatására — a citykbe.

A cityknél tökéletesebbet nem lehet elképzelni. Még a konzervatívoknak is be kell ismerniük, hogy nincs más megoldás, legalábbis ésszerű megoldás. A baj csak az, hogy hamarosan a cityk se oldhatják meg az emberiség problémáját. A Föld népessége még mindig egyre növekszik. Egy szép napon, bárhogy igyekezzenek is a cityk, az egy személyre eső kalóriamennyiség egyszerűen a létfenntartáshoz szükséges szint alá fog süllyedni.

És mindezt még súlyosbítják az űrlakók: az első földi kivándorlók leszármazottai, akik ott kint az űrben, a maguk ritka népességű világában fényűző körülmények között élnek. Mert szilárdul elhatározták, hogy megőrzik a maguk világának csekély népsűrűségéből fakadó kényelmet, és ezért alacsonyan tartják a születési arányszámot és nem engedik meg a bevándorlást az emberektől hemzsegő Földről. Ez pedig...

Az Űrváros következik!

Baley ösztönösen is megérezte, hogy Newark körzetéhez közelednek. Ha még sokáig itt mélázik, arra ébred majd, hogy délnyugatnak száguld, Trenton felé, és elkanyarodik az élesztőváros meleg, dohos szagú szívébe.

Időzítés kérdése az egész. Ennyibe és ennyibe telik, amíg lekorcsolyázik a szerpentinen, ennyibe és ennyibe, amíg átfurakodik a morgó állóhelyesek között, végigfut a korlát mellett, eljut egy kijárathoz és végül átugrál a lassító szalagok során.

Mikor minden művelet végére ért, pontosan a kívánt álló útpálya kanyarjánál kötött ki. Az egész idő alatt egyetlen lépést se tett tudatosan. Ha csak egyet is tudatosan lép, valószínűleg rossz helyen kötött volna ki.

Baley szokatlan egyedüllétben találta magát. Az álló útpályán rajta kívül csak egy rendőr lézengett, és körös-körül szinte kellemetlen csendesség uralkodott, csupán az expresszjárat surrogását lehetett hallani.

A rendőr Baley felé lépett, mire az türelmetlenül kivillantotta jelvényét. A rendőr felemelt kézzel jelezte, hogy tovább mehet.

Az út összeszűkült, és háromszor-négyszer is éles kanyart vett. Ez nyilvánvalóan szándékos volt. A földiek csőcseléknépe így csak nehezen gyülekezhet, nem indulhat frontális rohamra.

Baley örült, hogy a megbeszélés szerint az Űrváros innenső oldalán van találkája a kollégájával. Mert az orvosi vizsgálat gondolatától a híres udvariasság ellenére is viszolygott.

Azon a helyen, ahol egy sereg ajtó mutatta a kijárást a szabadba és az űrvárosi épületekhez, egy űrlakó állt. Földi divat szerinti öltözéket viselt, derékban szűk, bokánál bő nadrágot, mindkét varrásán színes paszomány futott végig. Közönséges textroninget hordott, nyitott gallérral, cipzárral, csuklóján összehúzva. És mégis űrlakó volt. Ahogy ott állt, a fejtartása, széles, csontos arcának nyugodt, szenvtelen vonásai, választék nélkül gondosan hátrafésült, rövid, bronzszínű haja élesen megkülönböztette a bennszülött földlakóktól.

Baley merev mozdulatokkal mellé lépett.

— Elijah Baley detektív vagyok — mondta színtelen hangon —, New York City rendőrfőnökségének tagja, C-5-ös kategória. — Felmutatta igazolványát, majd így folytatta — Utasításom szerint itt az Űrváros kapujánál kell találkoznom R. Daneel Olivaw-val. — Órájára pillantott. — Kicsit korán érkeztem. Kérem, jelentse, hogy megjöttem.

Testében szokatlan hidegséget érzett. A földi robottípusokhoz, úgy ahogy, már hozzászokott. De az űrlakók típusai biztosan egészen mások. Ilyent még sose látott, ám a Földön a legmindennapibb dolgok közé tartoztak a suttogva elmondott, hátborzongató történetek: roppant nagy, félelmetes robotokról, amelyek a távoli, csillogó űrországokban emberfeletti teljesítményeket hajtanak végre. Baley fogai összekoccantak.

— Erre nincs szükség — felelte az űrlakó, miután udvariasan végighallgatta Baleyt. — Már vártam önre.

Baley önkéntelenül felemelte kezét, de aztán leejtette. Ugyanígy tett hegyes állával is, amely így még hegyesebbnek látszott. Egyetlen mondatot se tudott kinyögni. Belefagyott a szó.

— Hadd mutatkozzam be — mondta az űrlakó. — R. Daneel Olivaw vagyok.

— Igen? Akkor én, úgy látszik, tévedésben voltam. Azt hittem, hogy az első betű...

— Úgy is van. Robot vagyok. Nem mondták önnek?

— De igen. — Baley izzadt kezét a hajához emelte és feleslegesen hátrasimította. Aztán a robot felé nyújtotta. — Bocsánatot kérek, Mr. Olivaw. Nem tudom, mi járt a fejemben. Jó napot kívánok! Elijah Baley vagyok, a kollégája.

— Kitűnő. — A robot kezet rázott vele, enyhén növekvő erővel, amely kellemes baráti szorításban tetőzött, aztán alábbhagyott. — Mégis valami zavart látok önben. Szabad kérnem, hogy legyen őszinte hozzám? Egy ilyen kapcsolatban, mint a miénk, a legcélszerűbb, ha minden számottevő ténynek tudatában vagyunk. Egyébként pedig nálunk az a szokás, hogy a kollégák tegezik egymást. Remélem, ez nincs ellentétben az önök szokásaival.

— Csak az... — küszködött a szavakkal Baley —, hogy... te nem

látszol robotnak.

— És ez zavar téged?

— Gondolom, nem szabadna, hogy zavarjon, Da... Daneel. Nálatok minden robot olyan, mint *te* vagy?

— Egyéni különbségek vannak köztünk, Elijah, ugyanúgy, mint az emberek között.

— A mi robotjaink... Azoknál tudni lehet, hogy robotok, érted? Te viszont olyan vagy, mint egy űrlakó.

— Ó, értem. Te bizonyára valamilyen kezdetleges típust vártál, és most meg vagy lepve. Viszont logikus, hogy a mieink egy ilyen feladathoz a kellemetlenségek elkerülése végett kifejezetten emberszabású robotot küldjenek ki. Nem így van?

Kétségtelenül így volt. Ha egy felismerhető robot mászkálna a Cityben, egykettőre bajba kerülne.

— Így van — válaszolta Baley.

— Akkor menjünk, Elijah.

Elindultak vissza az expressz járathoz. R. Daneel tüstént felismerte a gyorsító szalagok rendeltetését, és máris nagyon ügyesen mozgott rajtuk. Baley kezdetben mérsékelte tempóját, de most bosszankodva rákapcsolt. A robot azonban így is lépést tartott vele, és egyáltalán nem látszott rajta, hogy nehezére esnék. Sőt, talán szándékosan lassabban mozog, mint ahogy tudna, tűnődött Baley. Felért az expresszjárat végtelen kocsisorához, és vakmerőségnek beillő sietséggel felkapaszkodott rá. A robot könnyedén követte.

Baley elvörösödött. Kettőt nyelt, azután így szólt:

— Idelent maradok veled.

— Idelent? — A robot, úgy látszik, nem vett tudomást se a lármáról, se a peron ritmikus himbálódzásáról. — Úgy látszik, téves felvilágosítást kaptam. Nekem ugyanis azt mondták, hogy a C-5-ös kategória bizonyos feltételek mellett a felső szinten ülőhelyre jogosít.

— Így is van. Én felmehetek, csak te nem.

— Én miért ne mehetnék fel veled?

— Ehhez neked is C-5-ösnek kellene lenned, Daneel.

— Ezt tudom.

— De te nem vagy C-5-ös. — Nehezére esett a beszéd. A levágódó levegő sziszegése a kevésbé védett alsó szinten hangosabb volt, amellett Baley érthető módon igyekezett minél halkabban beszélni.

— Miért ne volnék C-5-ös? Kollégád vagyok, ennélfogva a rangom is ugyanaz, mint a tied. Ezt a papírt kaptam.

Inge belső zsebéből egy négyszögletes, teljesen szabályos igazolványt húzott elő. Daneel Olivaw névre szólt, a mindennél fontosabb első betű elhagyásával. A besorolás C-5-ös volt.

— Hát akkor gyere fel — szólt Baley színtelen hangon.

Baley leült, mereven nézett előre. Haragudott magára, és nagyon

feszélyezte a mellette ülő robot. Kétszer is bakot lőtt. Először nem ismerte fel, hogy R. Daneel robot, másodszor pedig nem látta előre, hogy R. Daneelnek logikusan C-5-ös besorolásúnak kell lennie.

Mindez persze onnét ered, hogy ő nem felel meg a legendás detektívről alkotott népszerű elképzeléseknek. Adott esetben például meglepődik, lényéből hiányzik a rendíthetetlenség, a végtelen rugalmasság, a villámgyors felfogóképesség. Sohase képzelte, hogy birtokában van ezeknek a tulajdonságoknak, de a hiányukat eddig még nem is érezte.

Most azonban igen, mert R. Daneel Olivaw minden látszat szerint valósággal megtestesítette ezt a legendát.

És ez így is van rendjén, hiszen robot.

Baley igyekezett mentséget találni tévedéseire. Olyan robotokhoz volt szokva, mint a hivatalbeli R. Sammy. Nem csoda hát, hogy azt képzelte, itt is afféle teremtménnyel fog találkozni, akinek bőre kemény és sima műanyag. Akinek arcán valamilyen valószerűtlenül bamba vigyor dermedt kifejezése ül. Akinek mozdulatai kissé bizonytalanok, szaggatottak. R. Daneelen viszont mindennek nyoma se látszott.

Baley megkockáztatta, hogy egy gyors oldalpillantást vessen a robotra. Ugyanekkor R. Daneel is felé fordult, és midőn pillantásuk találkozott, komolyan bólintott. Ajka beszéd közben természetesen mozgott, és nemcsak egyszerűen nyitva maradt, mint a földi robotoké. Néha még a beszédet szabályozó nyelve is kivillant.

Hogy lehet, hogy ilyen közömbösen üldögél? — kérdezte magától Baley. Hiszen mindez csupa újdonság kell hogy legyen neki. A lárma, a fények, az embertömeg!

Baley fölállt, és elhaladva R. Daneel előtt, rászólt:

— Gyere utánam!

Leszálltak az expresszjáratról, és átvágtak a lassító szalagokon.

Úristen, futott át Baley agyán, mit mondok Jessienek?

A robottal való találkozása egy időre kiverte fejéből ezt a gondolatot, de most, amidőn lefelé haladtak az Alsó Bronx körzetnek egyenesen a torkába vezető helyi járaton, a kérdés idegesítően, sürgetően újból felbukkant.

— Ez mind egyetlen épület, tudod, Daneel — mondta —, minden, amit látsz, az egész City. Húszmillió ember él benne. Az expresszjárat éjjel-nappal közlekedik, óránként hatvan mérföld sebességgel. Teljes hosszúsága kétszázötven mérföldet tesz ki, a helyi járatoké meg sok-sok százat.

Mindjárt azt fogom számolgatni neki, gondolta Baley, napi hány tonna New York élesztőtermék fogyasztása, hány köbméter vizet iszunk meg és az atommáglyák óránként hány megawatt áramot szolgáltatnak.

— Eligazításom alkalmával — jegyezte meg Daneel — többek között ezeket az adatokat is közölték velem.

Akkor bizonyára az evés-ivás meg az áram kérdéséről is szóltak, gondolta magában Baley. És különben is, mi a csudának akarok felvágni egy robot előtt?!

A keleti 182. utcához értek, alig kétszáz méterre attól a liftsortól, amely az acélból és betonrétegekből épült lakásokhoz — köztük az övéhez — vezetett.

Már a nyelve hegyén volt, hogy „erre megyünk”, mikor egy kisebb csődületbe botlottak, amely a szorosan egymás mellett sorakozó földszinti áruházak egyikének ragyogóan kivilágított elektromos rácsa előtt verődött össze:

Baley színtelen hatósági hangon odaszólt a legközelebb álló emberhez:

— Mi van itt?

— A fene tudja — felelte a megszólított, aki lábujjhegyen ágaskodott. — E percben értem ide.

— Azokkal a rohadt R-ekkel dolgoztatnak odabent — szólalt meg egy másik izgatottan. — Talán kihajigálják őket ide. Tyűh, de szeretnék egy párat ízekre szedni!

Baley ideges pillantást vetett Daneelre, de az, ha egyáltalán hallotta a szavakat és megértette jelentésüket, akkor se mutatta ennek semmi külső jelét. Baley a tömeg közé furakodott.

— Félre az útból! Félre az útból! Rendőrség!

Utat nyitottak neki. Baley elkapott néhány szót maga mögött.

— ...szedjük szét őket! Szögenként! Darabokra kéne vágni valamennyit, de csak szép lassan, a varratoknál! — Mire valaki felröhögött.

Baley kissé megborzongott. A City ugyan a gazdaságosság netovábbja, de a lakossággal szemben nagy igényeket támaszt. Azt kívánja az emberektől, hogy ne mozduljanak ki a megszokottság szűk kerékvágásából, és hogy vessék alá életüket a szigorú, tudományos ellenőrzésnek. Ám a rájuk kényszerített tilalmak néha robbanáshoz vezettek.

Baley agyában földerengett a sorompó-zavargások emléke.

A robotellenes zavargásoknak kétségtelenül megvolt a maguk oka. Mert azok, akiknek egy fél emberélet vesződségei után szembe kellett nézniük az alacsonyabb besorolásból eredő nélkülözések komor kilátásaival, sehogy se bírták nyugodt lélekkel tudomásul venni, hogy mindez nem egyes robotokon múlik. Az egyes robotokon legalább kitölthették a bosszújukat. Hisz arra, amit „kormánypolitikának” hívnak, vagy az olyan jelszavakra, mint mondjuk „Robotmunkával a többtermelésért!”, hiába fenekednének.

A kormány mindezt gyermekbetegségnek nevezte. Csak bánatosan

csóválta kollektív fejét, és váltig bizonygatta, hogy a hozzáidomulás megfelelő időtartama után mindenkinek új és jobb élet jut majd osztályrészül.

De a „lekategorizálás” folyamatával párhuzamosan egyre terebélyesedett a konzervatívok mozgalma. Az emberek immár mindenre el voltak szánva, és a keserű csalódás és az esztelen pusztítás közti mezsgye néha igen keskenynek bizonyult.

Ebben a pillanatban például feltehetőleg csak percek választották el a tömeg lefojtott ellenséges hangulatát a vér és rombolás lángoló orgiájától.

Baley kétségbeesetten igyekezett az elektromos rácshoz furakodni.

HARMADIK FEJEZET
A cipőboltban

Az áruház belsejében kisebb volt a csődület, mint kint az utcán. A boltvezető bölcs előrelátással idejében bevetette a játszmába az elektromos rácsot, és ezzel megakadályozta az esetleges bajkeverők beszivárgását. Igaz, egyben a vita főszereplőinek távozását is, de ez most a kisebbik baj volt.

Baley rendőrségi semlegesítőbotja segítségével átvágta magát az elektromos rácson. Meglepetésére R. Daneelt bent is maga mögött látta: a robot épp zsebre dugta a maga semlegesítőjét, amely kisebb és formásabb volt, mint a szokványos rendőrségi típus.

A boltvezető azonnal hozzájuk rohant.

— Biztos urak — kiabálta —, az elárusítókat a város utalta be hozzám! Teljesen jogszerűen járok el!

Az áruház végében három robot állt mereven, mint a cövek. Az elektromos rács közelében pedig hat ember, mind a hat asszony.

— Nocsak — szólította meg őket Baley éles hangon. — Mi történik itt? Miért ez a nagy hűhó?

— Cipőt akarok venni! — rikácsolta az egyik asszony. — Miért nem szolgál ki tisztességes elárusító? Tán nem vagyok úrinő? — Az öltözéke, különösen pedig a kalapja éppen eléggé feltűnő volt ahhoz, hogy feleslegessé tegye a választ. És arcán a harag pírja alig rejthette el a rikítóan sok festéket.

— Ha kell, magam szolgálok ki — mondta a boltvezető —, de valamennyiüket nem tudom kiszolgálni, biztos úr. Az embereimmel nincs semmi baj, mindannyian lajstromozott elárusítók. Megkaptam a szakmai igazolványukat és a garancialevelüket...

— Szakmai igazolvány! — visította a nő, és a többiekhez fordult: — Hallották? Embereknek nevezi őket! Meg van maga bolondulva?! Ezek nem emberek, hanem ro-bo-tok! — szótagolta hisztérikusan. — És azt is megmondom, hogy mit csinálnak itt, ha maga esetleg nem tudná. Ellopják az emberek elől a munkát! Ezért ajnározza őket a kormány. Ingyen dolgoznak, aztán egy csomó család barakkokban élhet, és zabálhatja az élesztőkását. Becsületes, dolgos családok. Ha én volnék itt a góré, az összes robotot ripityára törném. Bizony!

A többiek is összevissza beszéltek, ráadásul odakintről behallatszott az elektromos rács túlsó oldalánál összeverődött tömeg egyre hangosabb zsivaja.

Baleyt rettenetesen feszélyezte, hogy R. Daneel Olivaw ott áll az oldalánál. Az elárusítókra pillantott. Földi gyártmányok voltak, de még ezek közül is az olcsóbbik típus, amelyet épp csak néhány

egyszerű dolog ismeretével ruháztak fel. Bizonyára ismerik az összes cipőfajták számozását, az árakat és valamennyi raktáron levő méretet. Követni tudják a készletváltozásokat, talán még jobban, mint az emberek, hiszen semmi egyéb nem. köti le a figyelmüket. Fel tudják becsülni a következő héten feladandó rendelést, és meg tudják mérni a vevő lábát.

Önmagukban ártalmatlanok. De mint társadalmi réteg hihetetlenül veszélyesek.

Baley sokkal jobban együtt érzett az asszonyokkal, mint ahogy erre egy nappal — sőt, akár csak két órával! — ezelőtt képesnek tartotta volna magát. Érezte R. Daneel közelségét, és azon töprengett, vajon az ő robotja nem tudná-e ellátni egy egyszerű, C-5-ös besorolású detektív feladatkörét. E gondolatra felrémlett előtte a barakkok képe, szinte szájában érezte az élesztőkása ízét. És eszébe jutott az apja.

Baley apja atomfizikus volt, olyan besorolással, amely a City legnagyobb jövedelmű rétegébe emelte. De az üzemében valamilyen baleset történt, és következményeit Baley apjának kellett viselnie. Alacsonyabb kategóriába sorolták. Baley nem ismerte a részleteket, hiszen a szerencsétlenség idején csak egyéves volt.

De még emlékezett a gyerekkori barakkokra, a páriaélet éppen csak elviselhető nélkülözéseire. Anyját nem tudta emlékezetébe idézni, mert az csak kevéssel élte túl a tragédiát. Apját viszont tisztán látta maga előtt: egy kifejezéstelen arcú, mogorva és reményvesztett embert, aki időnként rekedt hangon, félbehagyott mondatokkal álmodozott a múltról.

Amikor apja — még mindig lefokozottan — meghalt, Lije nyolc éves volt. A gyerek Baleyt és két nénjét a körzeti árvaházban helyezték el. Boris bácsi, anyai nagybátyjuk maga is szegényebb volt, semhogy megakadályozhatta volna.

Így hát továbbra is nehéz sors jutott neki. És nagyon keserves volt kijárni az iskolát az apa nélkül, akinek az állásából fakadó kiváltságai egyengethették volna az útját.

Most pedig itt kellett állnia a lázongok növekvő gyűrűjében, letörnie azoknak a férfiaknak és nőknek háborgását, akik végeredményben hozzá hasonlóan csak saját maguk és szeretteik sorsáért aggódtak.

— Ne csináljon itt ilyen hűhót, hölgyem — szólt oda színtelen hangon a berzenkedő asszonynak. — Hiszen nem bántották magát ezek az elárusítok.

— Még csak az kellett volna, hogy bántsanak is — pergett a nő nyelve. — De nem is fognak! Gondolja, hagyom, hogy hozzám nyúljanak azokkal az olajos, hideg mancsukkal? Azt hittem, itt emberi bánásmódban lesz részem. Én ennek a városnak a polgára vagyok, jogom van *hozzá,* hogy emberi lények szolgáljanak ki. És ide figyeljen,

odahaza két gyerek vár a vacsorára. Nem mehetnek el a körzeti étkezőbe, mintha árvák lennének. Nekem haza kell mennem.

Baley érezte, hogy a nyugalma mindjárt cserbenhagyja.

— Ami azt illeti, már rég odahaza lehetne, ha hagyta volna, hogy kiszolgálják. Semmi oka ekkora hűhót csapni. Na gyerünk, indulás!

Az asszony megrökönyödve nézett rá.

— Azt hiszi, úgy beszélhet velem, mint egy utolsó kurvával? Legfőbb ideje, hogy a kormány rájöjjön, nemcsak robotok léteznek a Földön. Én dolgozó nő vagyok, és megvannak a magam jogai! — És csak nem akart beállni a szája.

Baleyt elfogta az idegesség. Érezte, hogy a gyeplő kicsúszott a kezéből. Még ha az asszony bele is egyeznék, hogy kiszolgálják, a várakozó tömeggel akkor is csúnyán meggyűlik a baja. Hiszen már legalább százan tolakszanak a kirakat előtt. A néhány perc alatt, mióta a detektívek beléptek a boltba, a tömeg megkétszereződött.

— Mi az ilyenkor szokásos eljárás? — kérdezte váratlanul R. Daneel Olivaw. Baley összerezzent.

— Ez — felelte — szokatlan eset.

— De mit mond a törvény?

— A robotokat szabályszerűen állították munkába. Lajstromozott elárusítók. Ebben nincs semmi törvényellenes.

Suttogva beszéltek. Baley igyekezett fenyegető, hivatalos ábrázatot ölteni. Olivaw arca mint mindig, most is kifejezéstelen volt.

— Hát akkor — mondta R. Daneel — utasítsd az asszonyt, hogy vagy hagyja magát kiszolgálni, vagy távozzék.

Baley szája sarka enyhén felkunkorodott.

— Itt egy egész tömeggel van dolgunk, nem egyetlen asszonnyal. Nincs más hátra, ki kell hívnunk a riadóosztagot.

— Szerintem egy rendőr is elég ahhoz, hogy a polgároknak megmondja, mit kell tenniük — jegyezte meg Daneel. — Arcát a boltvezető felé fordította. — Engedje fel uram, az elektromos rácsot.

Baley keze előrelendült, hogy vállon ragadja és maga felé penderítse R. Daneelt. De hirtelen meggondolta magát. Ha ebben a helyzetben a törvény két embere nyílt vitába bocsátkozik, ez végleg elvágja a békés megoldás lehetőségét.

A boltvezető habozva pillantott Baleyre. De az kikerülte a tekintetét.

— A törvény nevében felszólítom önt — mondta rendíthetetlenül R. Daneel —, hegy engedje fel a rácsot.

— A várost teszem felelőssé az áruban és a berendezésben okozott minden kárért — locsogta a boltvezető. — Hangsúlyozom, hogy csakis parancsra engedem fel a rácsot.

A rács felemelkedett, a férfiak és nők betódultak a boltba. A tömegből elégedett moraj szállt föl. A közeli győzelem mámoros érzése

fogta el őket.

Baley már hallott hasonló zavargásokról. Sőt, egynek szemtanúja is volt. Látta, ahogy tíz-tizenkét kéz levegőbe emeli a robotokat, ellenállásra képtelen, nehéz testüket megfeszült karok adják kézről kézre. És az emberek rángatják, csavarják önmaguk fémmását, kalapáccsal, elektromos késekkel, tűpuskákkal esnek neki, míg végül a szánalmas figurákból nem marad egyéb, mint fém- és drótfoszlányok. A drága pozitronagyakat, az emberi elme e legfurfangosabb találmányát, úgy dobálták kézről kézre, akár a futball-labdát, és egykettőre használhatatlan péppé zúzták össze.

Ezután pedig a csőcselék a pusztítás vidám ördögétől megszállva nekiesett minden egyébnek, amit még szétszedhetett.

A robotelárusítók minderről nem tudhattak, de a beözönlő tömeg láttára mégis felsikoltottak, karjukat arcuk elé emelték, mintha így, ezen a primitív módon elrejtőzködhetnének. Az az asszony, aki az egész ramazúrit elkezdte, most látva, hogy az hirtelen minden várakozásán messze túlnő, lihegve kiáltozta: — Rajta, rajta!

Kalapja a homlokába csusszant, szavai zagyva rikácsolássá torzultak.

— Állítsa meg őket, biztos úr! — kiáltotta a boltvezető. — Állítsa meg őket!

És ekkor R. Daneel megszólalt. Hangja minden látható erőfeszítés nélkül sokkal harsogóbb volt, mint ahogy emberi hangtól el lehetett volna várni. Persze, gondolta Baley már vagy tizedszer, hiszen nem...

— Aki megmoccan, lelövöm — mondta R. Daneel. Valaki jó hátul fölordított:

— Üssétek le!

De egy pillanatig senki se mozdult.

R. Daneel ezalatt fürgén föllépett egy székre, onnét pedig egy transztex vitrin tetejére. A polarizált, molekuláris lemez résein átszivárgó színes, villódzó fény hideg, sima arcának szinte földöntúli vonásokat kölcsönzött.

Földöntúli is, gondolta magában Baley.

Senki se moccant, R. Daneel pedig várt, félelmetesen. Aztán egyszerre éles hangon megszólalt:

— Maguk most azt gondolják, hogy ez az ember idegkorbácsot vagy bénítópálcát tart a kezében. Ha mindannyian rárohanunk és ledöntjük a lábáról, legfeljebb páran megsérülnek, és azok is rendbe jönnek majd. Mi többiek pedig kedvünkre szembeszegülhetünk a törvényes renddel.

Hangja nem volt se kemény, se haragos, de tiszteletet követelt. A magabiztos parancsnok hangja volt.

— Csakhogy tévednek — folytatta —, nem idegkorbácsot és nem bénítópálcát tartok a kezemben. Ez robbantópisztoly. Halálos fegyver.

És használni is fogom, de nem ám a levegőbe lövök vele. Jó néhányat megölök maguk közül, mielőtt hozzám nyúlnának. Komolyan beszélek. Vagy talán nem úgy nézek ki, mint aki komolyan beszél?

A széleken mozgolódás támadt, de a tömeg már nem növekedett tovább. Ha egyes újonnan jöttek kíváncsiságból meg is álltak, mások sietősen folytatták útjukat. Az R. Daneelhez legközelebb állók visszafojtották lélegzetüket, és kétségbeesetten igyekezték a mögöttük nyomakodó testek ellenére egy helyben maradni.

A varázslatot a kalapos asszony törte meg. Hirtelen görcsös zokogás fogta el és felsikoltott:

— Ez megöl bennünket! Én nem csináltam semmit! Engedjenek ki innét!

Megfordult, de a férfiak és nők sűrű, kimozdíthatatlan falával találta szembe magát. Térdre rogyott. A néma tömeg hátrálása határozottabbá vált.

R. Daneel leugrott a vitrinről.

— Most az ajtóhoz megyek — mondta. — Aki hozzám nyúl, akár férfi, akár nő, lelövöm. Amikor az ajtóhoz érek, lelövök mindenkit, akár férfi, akár nő, aki nem megy a dolgára. Ez az asszony itt...

— Ne! Ne! — sikította a kalapos asszony. — Mondom, hogy nem csináltam semmit! Nem csináltam semmi rosszat! Nem kell cipő! Csak haza akarok menni!

— Ez az asszony — folytatta Daneel — itt marad. Ki fogják szolgálni.

Ezzel elindult az ajtó felé.

A tömeg némán bámult rá. Baley behunyta a szemét. Nem az én bűnöm, gondolta kétségbeesetten. Itt mindjárt gyilkosságra kerül sor, a legszörnyűbb katasztrófára, de ők kényszerítettek rám munkatársul egy robotot. Ők adtak neki velem egyenlő rangot.

Csakhogy ez nem kifogás. Baley sem hitt magának. Rögtön az elején meg kellett volna állítania R. Daneelt. Bármely pillanatban kihívhatta volna a riadóosztagot. Ehelyett áthárította a felelősséget R. Daneelre, ő maga pedig gyáván fellélegzett. És amikor azzal próbálta áltatni magát, hogy R. Daneel egyéniségével egyszerűen úrrá lett a helyzeten, hirtelen undort érzett önmaga iránt. Egy *robot* lett úrrá a helyzeten...

Nem hallott semmiféle szokatlan zajt, kiabálást, szitkozódást, se nyögést, se üvöltést. Kinyitotta a szemét.

A tömeg már szétszéledőben volt.

A boltvezető lassacskán lehiggadt, megigazította félrecsúszott kabátját, lesimította a haját és haragos fenyegetéseket mormolt a távozó tömeg felé.

Egy riadóautó folyamatos, váltakozó magasságú sípolása pontosan az áruház előtt hallgatott el. Persze, amikor már mindenen túl

vagyunk, mérgelődött Baley.

A boltvezető megrángatta Baley kabátujját.

— Kérem, biztos úr, ne engedjen itt több ramazúrit.

— Nem lesz semmi ramazúri — nyugtatta meg Baley.

A riadóosztagtól könnyen megszabadultak. Olyan jelentések alapján jöttek ide, hogy az utcán tömeg verődött össze. A részleteket nem ismerték, de azt maguk is látták, hogy az utca csendes. R. Daneel félrehúzódott, és semmiféle érdeklődést se mutatott, amíg Baley elmagyarázta a riadósoknak, mi történt. Az esetet semmiségnek mondta, R. Daneel közreműködését pedig teljesen elhallgatta.

Utána félrehúzta R. Daneelt.

— Ide figyelj — mondta neki —, nem az volt a szándékom, hogy idegen tollakkal ékeskedjem.

— Idegen tollakkal ékeskedj? Ez valamilyen, nálatok szokásos kifejezés?

— Nem jelentettem, hogy te milyen szerepet játszottál az ügyben.

— Nem ismerem az összes szokásaitokat. Mi a magunk országában teljes jelentést szoktunk leadni, de hát lehet, hogy nálatok nem így szokás. Akárhogy is áll a dolog, polgári forrongást hárítottunk el. Ez a lényeg, ugye?

— Igen? Na, figyelj csak ide. — Baley igyekezett minél határozottabb hangon beszélni, bár a körülmények folytán csak haragosan suttoghatott. — Ilyet még egyszer ne tegyél.

— Hogyhogy? Ne tartassam be a törvényt? Hát akkor miért vagyok?

— Még egyszer ne fenyegess emberi lényt robbantópisztollyal.

— Semmiképp se tüzeltem volna, Elijah, ezt te is tudhatod. Képtelen lennék emberi lénynek kárt okozni. De mint látod, nem is kellett. Egy percig se gondoltam, hogy erre sor kerülhet.

— Tiszta szerencse volt, hogy nem kellett tüzelned. Ilyen kockázatot máskor nem szabad vállalnod. Én is megpróbálkozhattam volna ezzel a vadnyugati stiklivel.

— Vadnyugati stikli? Hát az meg mi?

— Nem fontos. Majd megérted abból, amit mondok. Én is megpróbálkozhattam volna, hogy robbantópisztolyt rántsak a tömegre, hiszen velem is van, de ez olyan kockázat, amelyet se nekem, se neked nincs jogod vállalni. Biztonságosabb lett volna kihívni a riadóautókat, mint ilyen önálló hőstettel kísérletezni.

R. Daneel elgondolkozott, majd megrázta a fejét:

— Azt hiszem, nincs igazad, Elijah kollégám. Eligazításom során a földi emberek jellegzetességeire vonatkozóan többek között olyan felvilágosítást kaptam, hogy az ittenieket, az űrországok lakóitól eltérően, születésüktől fogva a hatóság fensőbbségének elismerésére nevelik. Ez nyilvánvalóan a ti életformátokból fakad. És az iménti

esetben is, ahogy bebizonyítottam, teljesen elegendő volt egyetlen olyan ember, aki kellő határozottsággal képviseli a hatóságot. A riadóosztagra vonatkozó kívánságod valójában nem volt egyéb, mint annak a szinte ösztönös óhajodnak a kifejezése, hogy egy magasabb hatóság levegye a válladról a felelősséget. Viszont bevallom, hogy amit tettem, nálunk teljesen indokolatlan lett volna.

Baley hosszú arca kipirult a méregtől:

— Ha rájöttek volna, hogy robot vagy...

— Biztos voltam benne, hogy nem jönnek rá.

— De akkor se felejtsd el, hogy valójában robot vagy. Csak robot, semmi több. Mint azok az elárusítók ott a boltban.

— De hisz ez magától értetődik.

— Te nem vagy ember. — Baley úgy érezte, hogy valami akarata ellenére durvaságra kényszeríti. R. Daneel elgondolkozott.

— Az ember és a robot különbségének — mondta — talán nincs akkora jelentősége, mint az értelem és az értelmetlenség közti ellentétnek.

— Talán nálatok — jegyezte meg Baley —, de nem itt a Földön.

Órájára pillantott, és látta, hogy egy és negyed óra késésben van. A torka kiszáradt, elszorult a gondolatra, hogy az első menetet R. Daneel nyerte meg, könnyedén győzött, mialatt ő maga gyámoltalanul álldogált.

Vince Barrettre gondolt, az ifjú legénykére, akinek munkáját R. Sammy vette át. Meg saját magára, Elijah Baleyre, akit R. Daneel bármikor leválthatna. Az áldóját, az apját legalább egy baleset miatt dobták ki, amely kárt, emberhalált okozott. Talán tényleg az ő hibája volt; ezt Baley nem tudta. De mi lett volna, ha történetesen azért eresztik szélnek, hogy helyet csináljanak egy automata fizikusnak? Pusztán azért. Semmi másért. Akkor se tudott volna semmit se tenni.

— Menjünk — vetette oda kurtán. — Haza kell hogy vigyelek.

— Nézd csak — szólt R. Daneel —, nem helyes kisebb jelentőségű különbséget tenni az értelem...

— Jól van — vágta rá Baley emelt hangon. — Zárjuk le ezt a témát. Jessie vár minket. — A legközelebbi körzetközi videofon felé indult. — Jobb, ha felhívom és megmondom, hogy mindjárt fent leszünk.

— Jessie? Az ki?

— A feleségem.

Az áldóját, morfondírozott Baley. Hogy fogok ilyen hangulatban szembenézni Jessie-vel?

NEGYEDIK FEJEZET
Bemutatkozás a családnál

Elijah Baley először a neve miatt figyelt fel Jessie-re. Még ..02-ben egy körzeti karácsonyi ünnepélyen találkoztak egymással a puncsostál mellett. Baley épp akkor fejezte be tanulmányait, lépett közhivatalnoki pályára és telepedett le a körzetben. A 122/A számú közös terem egyik legény-hálófülkéjében lakott. Nem is a legrosszabb hálófülkében.

A lány puncsot méregetett a poharakba.

— Jessie vagyok — mutatkozott be. — Jessie Navodny. Még nem találkoztunk egymással.

— Baley — felelte a fiú. — Lije Baley. Csak most költöztem ebbe a körzetbe.

A lány vidám, barátságos teremtésnek látszott, ezért Lije a közelében maradt. Még senkit se ismert, és bizony egy ilyen estélyen nagy magányosság fogja el az embert, ha elnézi a baráti csoportokba összeverődött vendégeket, ő maga pedig egyik csoporthoz se tartozik. Később, amikor már elég alkohol szaladt le a torkán, talán jobban fogja érezni magát.

Szóval ottmaradt a puncsostál mellett, és a poharából kortyolgatva figyelte a jövőmenő társaságot.

— Én is segítettem a puncsot elkészíteni — hallotta egyszerre a lány hangját. — Felelek érte. Nem akar még egy kicsit?

Baley ráeszmélt, hogy a pohárkája üres.

— Kérek — válaszolta mosolyogva.

A lány tojásdad arcát nem lehetett kifejezetten csinosnak mondani, főleg nagyocska orra miatt. Szerényen volt öltözve, és világosbarna haját a homlokába fésülte.

A következő pohár puncsot együtt itták meg, és Lije mindjárt jobban érezte magát.

— Jessi. — Ízlelgette a lány nevét. — Szép név. Megengedi, hogy így szólítsam?

— Hát persze. Ha kedvére van. Tudja, minek a rövidítése?

— Jessica?

— Sose fogja kitalálni.

— Hát másra nem is tudok gondolni.

— Jezebel a teljes nevem — nevetett huncutul a lány.

Ez aztán felkeltette Baley érdeklődését. Letette a poharát.

— Tényleg?

— Becsszóra. Nem tréfálok. Jezebel a hivatalos nevem. Ez szerepel minden okmányomon. A szüleimnek tetszett a hangzása.

Nagyon büszke volt rá, jóllehet senkihez e kerek világon nem illett kevésbé a Jezebel név.

— Az én nevem pedig Elijah — mondta Baley komolyan. — Mármint a teljes nevem.

Úgy látszik, ez semmit se mondott a lánynak.

— Elijah Jezebel halálos ellensége volt — magyarázta a fiú.

— Igazán?

— Igen. A Bibliában.

— Ó! Ezt nem tudtam. Milyen vicces. Remélem, ez nem jelenti azt, hogy az életben is ellenségemnek kell lennie.

Ez az első perctől kezdve szóba se jöhetett. Nevüknek e furcsa találkozása tette, hogy Baley rögtön többet látott a lányban, mint egy kedves teremtést a puncsostál mellett. Később vidámnak, gyengéd szívűnek, sőt végül csinosnak is találta. Különösen a vidámságát becsülte. A maga gunyoros életszemléletének szüksége volt kiegyensúlyozó erőre.

És Jessie, úgy látszik, nem bánta hosszú, komoly arcát.

— Ó, egek — mondta —, mit számít az, hogy mindig úgy nézel ki, mint aki citromba harapott? Én tudom, hogy valójában nem vagy savanyú, és azt hiszem, ha örökké vigyorognál, mint egy fakutya, ahogy én, egyszerűen szétpukkadnánk, mihelyt együtt vagyunk. Te csak maradj olyan, Lije, amilyen vagy, engem meg tarts vissza attól, hogy jókedvemben elrepüljék.

Ő maga meg attól tartotta vissza Baleyt, hogy örök mélabúba süllyedjen. Lije egy kis családi lakásért folyamodott, és meg is kapta feltételesen, arra az esetre, ha megnősül.

— Hajlandó volnál úgy intézni a dolgokat, hogy kikerülhessek a legényotthonból, Jessie? — kérdezte a lánytól, amikor megmutatta neki a lakást. — Nem szeretek ott élni.

Éppenséggel nem volt valami túl romantikus leánykérés, de Jessie-nek tetszett.

Baley csak egyetlen alkalomra emlékezett, amikor Jessie-t cserbenhagyta megszokott jókedve, és akkor is a nevéről volt szó. Házasságuk első évében történt, Bentley még nem született meg. Mi több: épp abban a hónapban, amikor Jessie másállapotba került. (Az intelligenciahányadosuk, genetikai értékszámuk, valamint Lije rendőrségi állása két gyerekre jogosította fel őket, akik közül az egyiknek fogamzása házasságuk első évére eshetett.) Lehet, mondta magában Baley, amikor visszagondolt az esetre, hogy részben épp a terhesség volt az oka Jessie szokatlan szeszélyességének.

Jessie egy idő óta kissé zsörtölődött Baley állandó túlórázása miatt.

— Olyan kellemetlen — mondta —, hogy nap mint nap egyedül kell vacsoráznom az étkezőben. Baley fáradt volt és rosszkedvű.

— Miért volna kellemetlen? — kérdezte. — Hisz találsz ott épp elég rendes, nőtlen fiatalembert. Jessie persze azonnal felpaprikázódott:

— Azt hiszed, Lije Baley, hogy nem tudnám meghódítani bármelyiket?

Talán csak fáradt volt, talán az dühítette, hogy az iskolatársa. Julius Enderby megint egy fokkal feljebb lépett a C kategóriában, ő pedig nem. Vagy talán egyszerűen elunta már, hogy Jessie örökké a bibliai névadóját próbálja utánozni, holott nem is hasonlít rá és sohase válhat hozzá hasonlóvá. Bárhogy is volt, csípős hangon válaszolt:

— Talán igen, de mégse hiszem, hogy ilyesmivel próbálkoznál. Szeretném, ha elfelejtenéd a neved, és megelégednél azzal, amilyen vagy.

— Olyan vagyok, amilyen akarok.

— Azzal, hogy Jezebel próbálsz lenni, nem jutsz semmire. És különben is, ha tudni akarod az igazat, a név nem is azt jelképezi, amire te gondolsz. A bibliai Jezebel hűséges feleség volt és a saját meggyőződése szerint tisztességes asszony. Nem tudunk róla, hogy szeretőket tartott volna, nem rúgott ki a hámból, és semmiféle erkölcsi szabadosságokat nem engedett meg magának.

Jessie haragosan rámeredt:

— Ez nem igaz! Hallottam azt a kifejezést, hogy „kimázolt Jezebel”, és tudom, mit jelent.

— Te azt csak hiszed. Figyelj ide. Amikor Jezebel férje, Akhab király meghalt, a fia, Jórám ült a trónra. Egyik vezére, Jéhu azonban fellázadt ellene és megölte. Ezután Jéhu Jezréelbe lovagolt, ahol az öreg anyakirályné, Jezebel székelt. Mikor a királyné hírét vette Jéhu érkezésének, rögtön tudta, hogy más szándéka nem lehet, mint hogy megölje őt is. És ekkor a büszke, bátor királyné kifestette az arcát, felöltötte legszebb ruháját, hogy gőgösen, dacosan nézzen szembe gyilkosával. Jéhu pedig kidobatta a palota ablakán, de szerintem szépen halt meg. És az emberek ezért beszélnek kimázolt Jezebelről, akár tudják mit jelent, akár nem.

Másnap este Jessie halk hangon így szólt:

— Olvasgattam a Bibliát, Lije.

— Mit mondasz? — Baley egy pillanatig valóban nem tudta, mit gondoljon.

— Elolvastam a Jezebelről szóló részt.

— Ó, Jessie. Igazán sajnálom, hogy megbántottalak érzéseidben. Gyerekes dolog volt.

— Nem! — Jessie eltolta férje kezét, leült a díványra, hidegen, mereven, korlátot állítva kettejük közé. — Jó, ha az ember megtudja az igazat. Nem akarom tudatlanságból becsapni magamat. Ezért elolvastam, mit ír róla a Biblia. És igenis gonosz asszony volt, Lije.

— Azokat a fejezeteket az ellenségei írták. Az ő álláspontját nem ismerjük.

— Az Úr valamennyi prófétáját megölte, akit csak elért.

— Igaz, azt mondják, ezt tette. — Baley a zsebébe nyúlt, hogy rágógumit halásszon elő. (Később leszokott a rágógumiról, mert Jessie azt mondta, hosszú arcával, bánatos, barna szemével olyan, mint egy öreg tehén, amint egy ízetlen fűcsomót rágcsál, nem tudja lenyelni, mégse akarja kiköpni.) — Ha ismerni akarod az ő álláspontját — folytatta —, jó néhány mellette szóló érvet el tudok sorolni. Tisztelte a maga vallását, az őseiét, akik jóval a héberek odaérkezése előtt már azon a földön éltek. A hébereknek megvolt a maguk istene, mi több: kizárólagos istene. Nem elégedtek meg azzal, hogy csak ők imádják, azt akarták, hogy körülöttük is mindenki őt imádja. Jezebel konzervatív volt — fejtegette tovább —, a régi hithez ragaszkodott az új ellenében. És ha igaz is, hogy az új hitnek magasabb erkölcsi tartalma volt, a régi viszont érzelmileg jobban kielégítette az embereket. Az, hogy megölte a papokat, éppen kora gyermekévé avatja. Azokban az időkben ez hittérítői tevékenységnek számított. Ha elolvastad a Királyok I. könyvét, emlékezhetsz rá, hogy Illés (az én akkori névrokonom) versenyre hívta ki Baál nyolcszázötven prófétáját, hogy melyikük tud tüzet leküldetni az égből. Illés győzött, és tüstént parancsot adott a nézőseregnek, hogy öljék meg Baál prófétáit. És azok meg is tették.

Jessie ajkába harapott.

— És hogy volt az Nabót szőlejével, Lije? Ez a Nabót nem bántott senkit, csak épp megtagadta, hogy eladja a királynak a szőlejét. Jezebel pedig elrendezte, hogy hamis vádat koholjanak ellene, azt, hogy istenkáromlást vagy valami ehhez hasonlót követett el.

— Állítólag „szidalmazta az Istent és a királyt” — mondta Baley.

— Igen. Így aztán kivégezték, és utána elkobozták a birtokát.

— Ez gonosz cselekedet volt. Persze, a modern időkben Nabóttal sokkal egyszerűbben el lehetett volna bánni. Ha a City vagy akár valamelyik régi állam akarta volna megszerezni a birtokát, bírósági határozattal távolította volna el, legfeljebb szükség esetén hatóságilag kilakoltatja, de a méltányosnak mondott árat akkor is kifizette volna neki. Akháb király ilyen eszközökhöz nem folyamodhatott. Ennek ellenére Jezebel csúnyán járt el. Egyetlen mentsége, hogy Akháb testileg-lelkileg belebetegedett a dologba, és Jezebel úgy vélte, a király iránti szerelme előbbre való Nabót javánál. Ismétlem, Jezebel a hűséges feleség mintaképe...

Jessie kivörösödött arccal, mérgesen felpattant:

— Gonosz vagy és utálatos!

Baley megrökönyödve nézett rá:

— Mit követtem el? Mi bajod?

Jessie azonban, válaszra se méltatva őt, elment hazulról, és az estét meg a fél éjszakát a szubéterikus videókban töltötte, ingerülten vándorolt egyik teremből a másikba, és felhasználta két havi járandóságát (ráadásul a férjéét is).

Hazatérve Baleyt még ébren találta, de nem volt számára semmi mondanivalója.

Később — sokkal később — Baley ráeszmélt, hogy Jessie életének egyik fontos elemét zúzta szét. Neve valami ingerlően gonoszát jelképezett az asszony számára. És ez a gonosz valami csodálatos ellentétet képezett az ő túlságosan is tisztes, puritán múltjával. A feslettség aromájával lengte körül, és Jessie ezt imádta.

Most pedig mindez szertefoszlott. Soha többé nem említette teljes nevét, se Lije-nak, se barátainak, sőt talán — már amennyire ezt Baley tudhatta — önmagának se. Jessie lett, és ezúttal így is írta alá a nevét.

Ahogy múltak a napok, Jessie kezdett ismét tudomást venni Lijeről, egy-két hét múlva pedig helyreállt köztük a régi békesség, és ha néhanapján veszekedtek is, ez sohase érte el ennek az egyetlen fájdalmas esetnek hevességét.

Csak egyszer célzott még az asszony erre az epizódra: terhességének nyolcadik hónapjában. Addigra már kilépett munkahelyéről — az A-23 számú körzeti étkezőben volt konyhafőnök-helyettes —, és a megszokottnál több szabad idejét azzal ütötte agyon, hogy készült a kicsi érkezésére. Egyik este így szólt:

— Bentley hogy tetszene neked?

— Mit mondasz, drágám? — Baley felpillantott az iratcsomóból, amelyet itthoni munkára hozott magával. (Kénytelen volt különmunkát vállalni, hisz hamarosan még egy éhes száj lesz a családban; Jessie nem kapott már fizetést, az ő előléptetése pedig valamilyen körmölést nem igénylő beosztásba változatlanul a jövő zenéje volt.)

— Úgy értem, ha fiú lesz. Hogy tetszene, ha Bentley-nek hívnánk?

Baley lebiggyesztette a szája sarkát:

— Bentley Baley? Nem gondolod, hogy egy kicsit egyformán hangzanak?

— Nem hiszem. Lendületesnek érzem. És különben is, ha idősebb lesz, bármikor választhat egy neki tetsző második keresztnevet.

— Hát, részemről rendben van.

— Biztos? Azt akarom mondani... talán szívesebben vennéd, ha Elijah-nak hívnák?

— Hogy ifjabb Elijah Baley legyen? Szerintem ez nem jó ötlet. Majd ő Elijah-nak nevezheti a fiát, ha akarja.

— Csak még egyet szeretnék... — kezdte Jessie, de aztán nem folytatta.

Egy idő után Lije fölpillantott:

— Mi az, amit szeretnél?

Jessie nem nézett egyenesen a férje szemébe, de azért kellő határozottsággal kérdezte:

— Ugye, Bentley nem bibliai név?

— Nem — felelte Baley. — Egész biztos, hogy nem.

— Akkor jól van. Mert nem akarok bibliai nevet választani.

És többé nem is idézték fel ezt az epizódot, egészen addig a napig, amikor Elijah Baley hazavitte magával a robot Daneel Olivaw-t, amikor már több mint tizennyolc éve voltak házasok, és amikor a fiúk, Bentley Baley (anélkül, hogy második keresztnevet választott volna) már tizenhatéves múlt.

Baley megállt a nagy, kétszárnyú ajtó előtt, amelyen jókora betűkkel FÉRFIMOSDÓ felírás ragyogott. Alatta pedig kisebb betűkkel ez állt: 1/a-1/e alkörzetek. Majd közvetlenül a kulcslyuk fölött még kisebb betűkkel: *A kulcs elvesztése esetén azonnal értesítendő a 27—101—51.*

Egy ember surrant el Baley mellett. Egy alumíniumdarabkát illesztett a kulcslyukba, majd bement. Az ajtót becsukta maga mögött, esze ágába se volt, hogy nyitva tartsa Baley számára. És ha így tesz, Baley mélyen megsértődött volna. Az emberekbe beidegződött a szokás, hogy a mosdóhelyiségben és annak közvetlen környékén egyszerűen nem vesznek tudomást egymás jelenlétéről. Baley a házastársi bizalmas kapcsolat egyik érdekes megnyilvánulásaként tartotta számon Jessie-nek azt a kijelentését, hogy a női mosdóhelyiségben teljesen más szokás dívik.

Jessie ilyesmiket mondott:

— Ma találkoztam a mosdóban Josephine Greely-vel, és azt mesélte...

A hivatali ranglétrán való előmenetel egyik hátrányos következménye volt, hogy amikor Baleyék engedélyt kaptak a hálószobájukban levő kis mosdó üzembehelyezésére, ennek Jessie társadalmi élete egyenesen kárát látta.

Baley most nem tudta teljesen leplezni zavarát.

— Kérlek, várj meg itt kint, Daneel.

— Meg akarsz mosakodni? — kérdezte R. Daneel.

Baley összerezzent. A fene egye meg ezt a robotot, gondolta magában. Ha már mindenre kioktatták, amit az acélvárossal kapcsolatban tudni kell, miért nem tanították meg egy kis jómodorra is? És én leszek a felelős, ha bárkinek ilyesféle kérdéseket tesz fel.

— Lezuhanyozok. Később, este felé nagy a zsúfoltság. Sok időt elvesztegetnék. Ha meg most rögtön elintézem, az egész esténk szabad.

R. Daneel arcán változatlan nyugalom ült.

— A társadalmi szokások úgy írják elő, hogy idekint várakozzam?

— kérdezte.

Baleyn még nagyobb zavar lett úrrá.

— Miért mennél be, ha... nincs rá semmi okod?

— Ó, értem. Persze, persze. De azért, Elijah, az én kezem is bepiszkolódik, és szeretném megmosni.

— Baley elé tartotta a kezét. Rózsaszínű, sima tenyere, amelyet szabályszerű vonalak árkoltak, minden szempontból tökéletes mestermunkára vallott, és olyan tiszta volt, amilyennek lennie kellett.

— Tudod, a lakásunkban is van mosdó — jegyezte meg Baley, de csak úgy közömbösen, hiszen egy robot előtt hiábavaló dolog lett volna felvágni.

— Köszönöm a szívességedet. De végeredményben, gondolom, mégis okosabb volna, ha ide mennék be. Ha már itt vagyok közöttetek a Földön, leghelyesebb, ha minél inkább alkalmazkodom a szokásaitokhoz és viselkedésetekhez.

— Hát akkor gyere.

A mosdó belsejének derűs ragyogása éles ellentétben állt a Cityben általánosan uralkodó szorgos utilitarizmussal, de hatása ezúttal nem jutott el Baley tudatáig.

— Tán egy félórába telik — suttogta Daneelnek.

— Várj meg. — Már elindult, de aztán visszajött, és még hozzáfűzte: — Ide figyelj, ne beszélj senkihez, és ne is nézz senkire! Itt ez a szokás.

Gyorsan körülnézett, hogy meggyőződjék, nem figyelt-e fel valaki már erre a párszavas beszélgetésre is, és nem találkozik-e a szeme megrökönyödött pillantásokkal. Szerencsére az előtérben nem tartózkodott senki, amellett ez végül is csak az előtér volt.

Végigsietett rajta, kissé illetlennek érezve magát, majd elhaladt a közös termek mellett, és a privátfülkékhez ért. Öt esztendővel ezelőtt kapott jutalmul egy ilyen fülkét, elég nagyot ahhoz, hogy egy zuhanyozó, egy kis mosógép és más szükséges dolgok elférjenek benne. Még egy kis vetítő is állt itt, amelyet híradófilmekre lehetett behangolni.

— Második otthon — tréfálkozott Baley, amikor a fülkéjét első ízben igénybe vette. És később gyakran eltöprengett, hogy bírná újból megszokni a közös termek jóval spártaibb körülményeit, ha a fülkére vonatkozó jogát egyszer valamiért visszavonnák.

Megnyomta a mosógépet működtető gombot, mire a mérőműszer sima lapja kivilágosodott.

R. Daneel türelmesen várt, amíg Baley lemosakodva, tiszta alsóruhában, frissen mosott ingben és egészében véve sokkal kellemesebb közérzettel visszatért hozzá.

— Nem történt semmi? — kérdezte Baley, amikor már kellő távolságba kerültek az ajtótól, és nyugodtan beszélhetett.

— Semmi az égvilágon, Elijah — válaszolta R. Daneel.

Jessie az ajtóban várt rájuk, arcán ideges mosoly. Baley megcsókolta.

— Jessie — motyogta —, bemutatom új kollégámat, Daneel Olivaw-t.

Jessie kezet nyújtott. R. Daneel megfogta, majd eleresztette. Jessie a férjéhez fordult, aztán egy félénk pillantást vetett R. Daneelre.

— Foglaljon helyet, Mr. Olivaw. Családi ügyben beszélnem kell a férjemmel. Csak néhány percről van szó, remélem, nem veszi rossznéven.

Megfogta Baley kabátujját. A férfi követte őt a szomszéd szobába.

— Nem sebesültél meg, ugye? — kérdezte az asszony szapora suttogással. — Annyit nyugtalankodtam a rádiójelentés óta.

— Miféle rádiójelentésről beszélsz?

— Vagy egy órával ezelőtt adták le. A cipőboltban történt zavargásról. Azt mondták, két detektív állította helyre a rendet. Én meg tudtam, hogy egy kollégáddal jössz haza, az eset pedig épp itt a mi alkörzetünkben játszódott le, és pont amikor útban voltatok hazafelé. Attól féltem, hogy csak szépítik a dolgot, és hogy te...

— Kérlek, Jessie! Látod, hogy tökéletesen rendben vagyok.

Jessie nagy nehezen erőt vett magán.

— A kollégád — kérdezte reszkető hangon — ugye, nem a te hivatalodból való?

— Nem — felelte kínlódva Baley. — Teljesen... idegen.

— Hogy kell viselkednem vele?

— Mint bárki mással. Kollégám, semmi egyéb. Olyan kevés meggyőző erővel beszélt, hogy Jessie fürge szeme összeszűkült.

— Mi baj?

— Semmi. Gyerünk vissza a nappaliba. Furcsának fogja tartani, ha soká itt maradunk.

Lije Baley ezúttal kissé bizonytalan érzésekkel gondolt a lakására. Eddig a pillanatig sose okozott semmiféle gondot neki, sőt inkább mindig büszke volt rá. Három jókora szobából állt: a nappali például jó tizenötször tizennyolc láb volt. Minden szobához egy kis fülke tartozott. A fő szellőzővezeték egyik csöve közvetlenül mellettük haladt el, ami ugyan nagy ritkán egy kis dübörgéssel járt együtt, másfelől viszont kitűnő hőmérséklet- és légszabályozást biztosított. Amellett a lakás egyik mosdóhelyiségtől sem esett távol, ami igen nagy kényelmet jelentett.

De most, hogy ez az űrön túli világból érkezett teremtmény itt üldögélt a lakás kellős közepén, Baleyt hirtelen bizonytalanság fogta el. Gyatránák és zsúfoltnak látta az otthonát.

Jessie kissé mesterkélt vidámsággal kérdezte: — Ettetek ti már Mr. Olivaw-val, Lije?

— A helyzet az — vágta rá Baley —, hogy Daneel nem étkezik velünk. De én ennék valamit.

Jessie ezt minden további nélkül tudomásul vette. A szigorúan szabályozott ellátás és a minden eddiginél szűkebb fejadagok miatt egyenesen a jómodorhoz tartozott, hogy az emberek ne vegyék igénybe egymás vendégszeretetét.

— Remélem, nem veszi rossznéven, Mr. Olivaw, ha mi megvacsorázunk — mondta Jessie. — Lije, Bentley meg én rendszerint a közös étkezőben eszünk. Kényelmesebb, meg ott a választék is nagyobb, sőt, köztünk maradjon, az adagok is bőségesebbek. De Lijenak és nekem engedélyünk van rá, hogy háromszor egy héten, ha akarunk, idehaza étkezzünk; tudja, Lije a hivatalában igen eredményesen dolgozik, szép státuszunk van, és ezért azt gondoltam, hogy épp csak erre az egy alkalomra, ha velünk tartana, egy kis privát lakomát csapnánk, bár szerintem azok az emberek, akik túlságosan élnek az egyéni kiváltságokkal, egy kissé, hogy is mondjam, antiszociálisak.

R. Daneel udvariasan hallgatta.

Baley viszont egy kis rejtett ujjmozdulattal jelezte, hogy hallgasson.

— Éhes vagyok, Jessie — mondta.

— Megsérteném az itteni szokásokat, ha a keresztnevén szólítanám, Mrs. Baley? — kérdezte R. Daneel.

— Nem, dehogyis. — Jessie kihajtott a falból egy asztalt, és a közepén levő mélyedésbe helyezve bekapcsolta a tányérmelegítőt. — Csak rajta, nyugodtan szólítson Jessienek, ha akar... Daneel. — És kuncogott egyet.

Baleyt elöntötte a méreg. A helyzet percről percre kellemetlenebbé vált. Jessie embernek tartotta a robot Daneelt. Még az hiányzik, hogy a női mosdóban elhencegjen vele. A robotot a maga „pléhpofájával" jóképűnek lehetett mondani, és Jessie-ről lerítt, mennyire tetszik neki a tisztelettudó modora.

Baley viszont azon tűnődött, vajon Jessie milyen hatást tehet R. Daneelre. Az asszony a tizennyolc év alatt nem sokat változott, legalábbis Lije Baley szemében. Persze teltebb lett, és sokat vesztett fiatalos ruganyosságából. A szája szögletében ráncok húzódtak, és az arcán se feszült olyan fiatalosan a bőr. Régimódibb frizurát hordott, és a haja is egy árnyalattal barnább lett.

De mindez amúgy se számít, gondolta komoran Baley. Az űrországi nők magas termetűek, karcsúk és királyiak, éppúgy, mint az ottani férfiak. Legalábbis a könyvfilmek szerint. R. Daneel bizonyára ilyen nők látványához van szokva.

R. Daneelt szemmel láthatólag egyáltalán nem hozta zavarba Jessie karattyolása, sem az, hogy a keresztnevén szólítja őt.

— Valóban illik ez? — kérdezte. — Jessie, ez becenévnek hangzik. Talán csak a közvetlen környezete szólítja így, és esetleg illendőbb volna, ha én a keresztneve teljes alakját használnám.

Jessie, aki épp a vacsoracsomag szigetelőburkolatát bontogatta, most lehajtotta a fejét, és egyszerre mélyen munkájába merült.

— Szólítson csak Jessie-nek — mondta gyorsan. — Mindenki így hív.

— Jól van, Jessie.

Nyílt az ajtó, és nagy óvatosan egy ifjú legényke somfordált be rajta. Szeme úgyszólván azonnal R. Daneelre tévedt.

— Apa? — szólalt meg a fiú bizonytalanul.

— A fiam, Bentley — mondta halkan Baley. — Ez pedig Mr. Olivaw, Ben.

— Kollégád, ugye, apa? Jó estét, Mr. Olivaw. — Ben tágra nyílt szeme felragyogott. — Mondd, apa, mi történt ott a cipőboltban? A hírekben azt mondták...

— Most ne kérdezz semmit, Ben — szakította félbe éles hangon Baley.

Bentley álla leesett. Anyjára nézett, aki intett neki, hogy üljön le.

— Megtetted, amit mondtam, Bentley? — kérdezte Jessie, amikor a fiú leült. Becézgetőn simogatta a gyerek haját. Bentleynek ugyanolyan fekete haja volt, mint az apjának, és az alakja is az övéhez hasonlított, de minden egyébben az anyjára ütött. Tojásdad arcát, mogyoróbarna szemét, könnyed életfelfogását Jessie-től örökölte.

— Meg, anyu — válaszolta, és kissé előrehajolt, hogy belekukkantson a kettős falú tálba, amelyből már ínycsiklandó illatok szállingóztak. — Mi van vacsorára? Csak nem megint erborhús? Ugye nem, anyu?

— Az erborhús nagyon egészséges — felelte összeszorított ajakkal Jessie. — Te csak edd meg, amit eléd tesznek, és ne tégy megjegyzéseket.

Mindebből világos volt, hogy valóban erjesztett borjúhús van vacsorára.

Baley asztalhoz ült. Ő sem rajongott az erborhúsért erős mellék- és kifejezett utóíze miatt, de Jessie egyszer már elmondta neki az ezzel kapcsolatos problémáját.

— Egyszerűen nem tehetem meg, Lije — magyarázta. — Én egész nap itt élek ezen a szinten, nem tehetem az embereket ellenségeimmé, mert akkor kibírhatatlan lenne az életem. Tudják, hogy konyhafőnökhelyettes voltam, és ha minden második héten marhahússal vagy csirkével sétálnék haza, amikor itt az emeleten úgyszólván senkinek sincs még vasárnapra se privátétkezési kiváltsága, azt mondanák, hogy összeköttetéseink vagy barátaink vannak az előkészítőben. Be nem állna a szájuk, én meg ki se

dughatnám az orrom az ajtón, és még a mosdóban se lehetnék békében. Amellett az erborhús és a protofőzelék igen jó. Mind a kettő kitűnően kiegyensúlyozott tápértékű, semmi se megy belőlük veszendőbe, és csupa vitamin és ásvány és minden egyéb, ami szükséges. Csirkét pedig a közös étkezőben a csirkés-keddeken annyit ehetünk, amennyi belénk fér.

Baley könnyen engedett. Jessie-nek tökéletesen igaza volt: az a legfontosabb az életben, hogy az embernek minél kevesebb súrlódása támadjon azokkal, akik körülveszik. Bentleyt már nehezebben lehetett meggyőzni.

— De anyu — kérdezte ezúttal —, miért ne ehetnék én apu jegyével a közös étkezőben egyedül? Olyan jó volna.

Jessie bosszúsan csóválta a fejét.

— Csodálkozom rajtad, Bentley. Mit mondanának az emberek, ha egyedül látnának ott enni? Mintha a családod nem volna elég jó neked, vagy mintha kidobtak volna otthonról.

— Kinek mi köze *hozzá?*

Baley ingerülten rászólt:

— Azt tedd, amit az anyád mond, Bentley.

A fiú boldogtalanul vonogatta a vállát.

R. Daneel hirtelen közbeszólt a szoba túlsó feléből:

— Megengedik, hogy amíg vacsoráznak, megnézzem ezeket a könyvfilmeket?

— Hogyne — válaszolta Bentley. Felállt az asztaltól, és szemében megvillant az érdeklődés fénye. — Ezek az enyémek. Külön iskolai engedéllyel kölcsönöztem ki őket a könyvtárból. Mindjárt hozom a nézőcsövet. Csuda klassz cső. Apától kaptam a születésnapomra. — Odavitte a csövet R. Daneelnek, és megkérdezte: — Érdeklik a robotok, Mr. Olivaw?

Baley kiejtette kezéből a kanalat, és lehajolt, hogy fölvegye.

— Igen, Bentley — felelte R. Daneel. — Nagyon érdekelnek.

— Akkor ezek biztosan tetszeni fognak önnek. Mind róluk szól. Dolgozatot kell írnom a robotokról, ezért tanulmányozom őket. Meglehetősen bonyolult téma — tette hozzá fontoskodva. — Én a magam részéről robotellenes vagyok.

— Ülj vissza az asztalhoz, Bentley — mondta kétségbeesetten Baley —, és ne zavard Mr. Olivaw-t.

— Egyáltalán nem zavar, Elijah. Szívesen elbeszélgetnék veled erről a problémáról, Bentley, de majd egy más alkalommal. Ma este apádnak és nekem sok dolgunk lesz.

— Előre is örülök neki, Mr. Olivaw. — Bentley visszaült a helyére, és bánatos pillantást vetve az anyja felé, leszelt egy darabot a rózsaszínű, morzsalékos erborhúsból.

— Ma este sok dolgunk lesz? — kérdezte magától Baley.

De aztán hirtelen fölrémlett előtte a ráváró feladat. Maga előtt látta az Űrvárosban holtan heverő űrlakót, és most eszmélt csak rá, hogy órák óta annyira lefoglalták önnön problémái, hogy a gyilkosság rideg tényéről teljesen megfeledkezett.

ÖTÖDIK FEJEZET
A gyilkosság elemzése

Jessie elbúcsúzott tőlük. Estélyi kalapot viselt és gyantaműszálkabátkát.

— Remélem, megbocsátja, hogy itt hagyom magukat, Mr. Olivaw? Tudom, hogy sok megbeszélni valójuk van kettesben.

Maga előtt tolva a fiát, kinyitotta az ajtót.

— Mikor jöttök haza, Jessie? — kérdezte Baley.

Az asszony megállt.

— Mikorra akarod, hogy hazajöjjünk?

— Nincs értelme, hogy egész éjjel kimaradjatok. Miért ne jöhetnétek haza a szokott időben? Éjfél tájban — és kérdő pillantást vetett R. Daneelre.

A robot bólintott.

— Sajnálom, hogy elkergetem magukat hazulról — jegyezte meg.

— Ó, sose sajnálja, Mr. Olivaw. Szó sincs arról, hogy elkergetne. Ezt az estét máskor is mindig a barátnőimmel töltöm. Na gyere, Ben.

De az ifjonc lázadozott:

— Nekem mi a csudának kell elmennem? Nem fogok zavarni senkit. Hülyeség!

— Tedd, amit mondok.

— Akkor meg miért nem mehetünk el egy éterikus előadásra?

— Mert én a barátnőimhez megyek, neked meg egyéb dolgod van... — Az ajtó becsukódott mögöttük.

Eljött hát a pillanat, amelyet Baley mindeddig igyekezett kiűzni az agyából. Azt mondta magának: először hadd találkozzam a robottal, és lássam, miféle. Aztán: hadd vigyem haza. Majd meg: előbb vacsorázzunk meg.

De most mindezen túl voltak, és tovább nem lehetett halogatni a dolgot. Most jönnek a problémák: a gyilkosság, a bolygóközi bonyodalmak, az esetleges magasabb besorolás vagy a csúfos balsiker. Amellett már a legelején a robothoz kell folyamodnia segítségért.

Körmei céltalanul kaparásztak az asztalon, amelyet nem toltak vissza a falban levő mélyedésbe.

— Biztosra vehetjük, hogy nem hallgatnak ki bennünket? — kérdezte E. Daneel.

Baley meglepetten kapta fel a fejét.

— Senki se figyeli, hogy mi történik a szomszédja lakásában.

— Nálatok tehát nem szokás hallgatózni?

— Nem illik, Daneel. Ugyanígy feltételezhetnéd, hogy valaki... mit is mondjak?... belenéz a tányérodba, amíg eszel.

— Vagy hogy gyilkosságot követ el.

— Mit mondasz?

— Nálatok, ugye, nem szokás gyilkolni, Elijah? Baley érezte, hogy elönti a méreg.

— Ide figyelj. Ha együtt akarsz dolgozni velem, ne próbálkozz ezzel az űrlakó-fennhéjázással. Neked ehhez nincs jogod, R. Daneel. — Nem tudta megállni, hogy ne nyomja meg jó erősen az R betűt.

— Sajnálnám, ha megbántottalak volna, Elijah. Csak arra szerettem volna rámutatni, hogy ha az emberek a törvény ellenére képesek gyilkosságot elkövetni, akkor bizonyára képesek arra is, hogy megszegjék az illemet és hallgatózzanak.

— A lakás kellőképp hangszigetelt. — Baley homlokát még mindig ráncok redőzték. — Semelyik szomszéd lakásból nem hallottál át semmit, ugye? Nos, hát ők se fognak hallani minket. És különben is, miért tételeznék fel, hogy mi itt valami fontos dologról beszélünk?

— Sose becsüljük le az ellenséget.

Baley vállat vont.

— Térjünk a tárgyra. Én csak igen vázlatos felvilágosításokat kaptam, így hát könnyűszerrel kiteregethetem a kártyáimat. Annyit tudok, hogy egy Roy Nemennuh Sarton nevű embert, az Auróra bolygó polgárát, jelenleg pedig az Űrváros lakóját ismeretlen tettes vagy tettesek meggyilkolták. Értesülésem szerint az űrlakók feltételezik, hogy nem valamilyen elszigetelt esetről van szó. Jól mondom?

— Jól mondod, Elijah.

— Vagyis összefüggésbe hozzák egyes, nemrégiben lejátszódott szabotázscselekményekkel, amelyek az ellen az űrlakók sugalmazta terv ellen irányultak, hogy az űrországok mintájára nálunk is egységes ember-robot társadalom alakuljon ki, és feltételezik, hogy ez a gyilkosság egy jól szervezett csoport műve volt.

— Igen.

— Helyes. Kezdjük tehát azzal a kérdéssel, vajon az űrlakóknak ezt a feltevését szükségképpen helytállónak kell-e tekinteni. Miért ne lehetett volna a gyilkosság egy egyedülálló fanatikus műve? A Földön ugyan erős robotellenes hangulat uralkodik, de nincsenek olyan szervezett pártok, amelyek efféle erőszakos cselekményeket propagálnának.

— Talán csak nem nyíltan propagálják.

— De még ha létezne is olyan titkos szervezet, amely a robotok és a robotgyárak elpusztítását tűzte ki céljául, annak is volna annyi józan esze, hogy rájöjjön: egy űrlakó meggyilkolásánál nagyobb ostobaságot el se követhetne. Ezért sokkal valószínűbb, hogy a gyilkosság egy hibbant agyú ember műve volt.

R. Daneel figyelmesen végighallgatta. Baley érvelését, majd így

szólt:

— Szerintem a valószínűség a „fanatikus-elmélet” ellen szól. A meggyilkolt személyt és a gyilkosság időpontját olyan jól választották meg, hogy itt csakis egy szervezett csoport alaposan előkészített merényletéről lehet szó.

— Akkor, úgy látszik, neked bővebb információid vannak. Ki velük!

— A fogalmazásod ugyan homályos, de azt hiszem értem, mit akarsz mondani. Vagyis azt, hogy világítsam meg az események hátterét. Az Űrváros szemszögéből a Földdel való kapcsolataink egyáltalán nem kielégítőek, Elijah.

— Szomorú — dünnyögte Baley.

— Információim szerint az Űrváros megalapításakor a mieink zöme magától értetődőnek tartotta, hogy a Föld hajlandó lesz kialakítani azt a koordinált társadalmat, amely az űrországokban olyan jól bevált. Még az első lázongások után is azt hittük, mindössze arról van szó, hogy az embereiteknek túl kell jutniuk az újdonság okozta első megdöbbenésen. De kiderült, hogy ez a feltevés téves. A terresztrikus kormányzattal és a különféle cityk önkormányzatának többségével megteremtett együttműködés ellenére az ellenállás állandónak, a fejlődés pedig igen lassúnak bizonyult. És a mieinknek ez természetesen nagy gondot okozott.

— Bizonyára puszta önzetlenségből — jegyezte meg Baley.

— Nem kizárólag önzetlenségből — válaszolta R. Daneel. — Noha szép tőled, hogy ilyen nemes indítékot tulajdonítasz nekünk. Mi mindannyian abban a meggyőződésben élünk, hogy egy egészséges, modern földi társadalom az egész Galaktikának igen nagy javára válna. Legalábbis mi az Űrvárosban valamennyien ebben a meggyőződésben élünk. De be kell ismernem, hogy az űrországokban igen sokan nem ezt a nézetet vallják.

— Mit nem mondsz? Ellentétek az űrlakók között?

— Miért ne? Akadnak, akik azt hiszik, hogy a modernizált Föld veszélyes, imperialista hatalom lenne. Ezt kiváltképpen a régebbi űrországokban hangoztatják, amelyek közelebb feküsznek a Földhöz, és ezért több okuk van rá, hogy emlékezzenek az űrhajózás első néhány évszázadára, amikor még országaik politikailag és gazdaságilag a Föld ellenőrzése alatt álltak.

— Ókori história! — sóhajtott fel Baley. — És ez valóban nyugtalanítja őket? Még mindig fújnak ránk olyasmiért, ami több ezer esztendeje történt?

— Az emberi lényeknek — felelte R. Daneel — sajátságos hangulatviláguk van. Gondolkodásuk sok szempontból kevésbé racionális, mint a robotoké, hiszen nincsenek előre megtervezett áramköreik. Bár ennek, mint hallottam, megvannak a maga előnyei is.

— Lehetséges — jegyezte meg szárazon Baley.

— Neked ezt jobban kell tudnod — vélekedett R. Daneel. — De akárhogy is van, állandó földi balsikereink megszilárdították az űrországokban a nacionalista pártok helyzetét. Most azt mondogatják, a földiek olyan szembeszökően különböznek az űrlakóktól, hogy képtelenek volnának az űrhagyományokhoz idomulni. Ha pedig mi, hajtogatják, erőnek erejével rákényszerítjük a Földre a robotokat, ezzel rászabadítanánk a pusztítás ördögét az egész Galaktikára. Mert azt az egyet sose felejtik el, hogy a Földön nyolcmilliárd ember él, ezzel szemben az ötven űrország lakossága együttvéve is alig haladja meg az öt és félmilliárdot. A mieink itt, különösen dr. Sarton...

— Doktor?

— A társadalomtudományok doktora. A robotikára specializálta magát. Ragyogó képességű ember volt.

— Értem. Folytasd.

— Ahogy mondtam, dr. Sarton és mások ráeszméltek, hogy az Űrváros és mindaz, amit jelképez, nem sokáig maradhatna fenn, ha ezek az eszmék az űrországokban a mi állandó balsikereink hatására tovább terjednek. Dr. Sarton szerint eljött az ideje, hogy egy végső erőfeszítéssel megkíséreljük megérteni a földiek lelki beállítottságát. Könnyű azzal érvelni, hogy a Föld lakói természetüknél fogva konzervatívok, könnyű a „változhatatlan Földről", a „kifürkészhetetlen terresztrikus szellemről" fecsegni, de az effajta beszéd csak megkerüli a problémát. Dr. Sarton szerint — magyarázta R. Daneel — ezekben a nézetekben a tudatlanság nyilatkozik meg: a földieket nem lehet egy közmondással vagy egy közhellyel elintézni. Azoknak az űrlakóknak, mondta, akik át akarják formálni a Földet, el kell hagyniuk az Űrváros zárt világát, el kell keveredniük a földiekkel. Ugyanúgy kell élniük és gondolkozniuk, ugyanolyannak kell lenniük, mint ők.

— Az űrlakóknak? Ez lehetetlen — ámuldozott Baley.

— Helyesen mondod — felelte R. Daneel. — Maga dr. Sarton nézetei ellenére se lett volna képes rászánni magát, hogy elmenjen bármelyik citybe, és ezt nagyon jól tudta. Nem bírta volna elviselni a nagy méreteket, a tömeget. Még ha egy robbantópisztolyt szegeztek volna is a mellének és úgy kényszerítik ide, a külső körülmények olyan nyomasztóan nehezedtek volna rá, hogy sosem juthatott volna el az igazságnak addig a legbelső magváig, amit keresett.

— És hozzá az űrlakók állandó félelme a betegségektől. Erről se feledkezz meg — figyelmeztette Baley. — Már csak ezért se hinném, hogy bárki is közülük bemerészkednék egy citybe.

— Ez is közrejátszik. A földi értelemben vett betegségek az űrországokban ismeretlenek, és az ismeretlentől való félelem kóros jelenség. Dr. Sarton mindezt belátta, és mégis a földiek és a földi életmód tökéletes megismerésének szükségességét hangoztatta.

— Ezek szerint, úgy látszik, megoldhatatlan dilemma elé állította önmagát.

— Nem egészen. Mert ezek az ellenvetések a citykkel kapcsolatban csupán az űremberekre vonatkoznak. Az űrrobotokkal egészen más a helyzet.

A fene egye meg, erről mindig megfeledkezem, mérgelődött magában Baley.

— Tényleg? — kérdezte fennhangon.

— Igen — felelte R. Daneel. — Mi természetesen sokkal simulékonyabbak vagyunk. Legalábbis ilyen tekintetben. Minket meg lehet úgy szerkeszteni, hogy alkalmazkodni tudjunk a földi élethez. És ha az emberi külsőhöz is különlegesen hasonlatossá formálnak bennünket, a földlakók maguk közé fogadnak minket, és így közelebbről megvizsgálhatjuk életmódjukat.

Baley agyában hirtelen fény gyúlt.

— És te magad is...?

— Igen. Dr. Sarton egy év óta efféle robotok megtervezésén és megszerkesztésén dolgozott. Én vagyok az első és ez ideig az egyetlen ilyen. Sajnos, a neveltetésem még nem teljes. A gyilkosság miatt idő előtt kellett vállalnom a szerepemet.

— Akkor hát nem mindegyik űrrobot olyan, mint te? Vagyis egyesek inkább a robotokhoz, mint az emberekhez hasonlítanak? Így van?

— Hát persze. A robot külső alakja a feladatkörétől függ. Az én feladatköröm speciálisan emberi külsőt igényel, ezért vagyok ilyen. A többiek más külsejűek, de azért mind emberszabású. Nem kétséges, hogy sokkal inkább hasonlítanak az emberhez, mint azok az elképesztően primitív típusok, amelyeket a cipőboltban láttam. A ti robotjaitok mind ilyenek?

— Többé-kevésbé — válaszolta Baley. — Miért, tán nem helyesled?

— Persze, hogy nem. Az emberi külső ilyen durva paródiáit aligha lehet veletek értelmileg azonos szinten álló lényeknek tekinteni. A ti gyáraitok talán nem képesek különbeket gyártani?

— De bizonyára képesek, Daneel. Csak mi, azt hiszem, jobb szeretjük tudni, hogy robottal állunk-e szemben vagy sem. — Közben egyenesen a robot szemébe nézett. R. Daneel szeme nedvesen csillogott, mint az emberi szem, de Baleynek mégis úgy tűnt, mintha a pillantása merevebb volna, és nem is táncolna úgy ide-oda, mint az élőlényeké.

— Remélem — szólt R. Daneel —, hogy idővel meg fogom érteni ezt az álláspontot.

Baley egy pillanatig úgy érezte, hogy a robot szavaiból gúny csendül, de aztán elvetette ezt a lehetőséget.

— Elég az hozzá — jegyezte meg R. Daneel —, dr. Sarton tisztán látta, hogy sok minden szól a C/Fe mellett.

— Cé-ef-e? Az micsoda?

— A szén meg a vas vegyjele, Elijah. A szén az emberi, a vas pedig a robotélet alapja. Egyszerűbb C/Fe-ről beszélni egy olyan kultúra meghatározására, amely e kettő legjavát egyenlő, de párhuzamos alapokon egyesíti magában.

— Cé-ef-e. És ezt kötőjellel írják? Vagy hogy?

— Nem kötőjellel, Elijah. Az elfogadott írásmód egy függélyes vonal a kettő között, ami nem az egyiket vagy másikat jelöli, hanem a kettő vegyülékét anélkül, hogy bármelyiknek elsőbbséget juttatna.

Baleyben akaratlanul is felébredt az érdeklődés. A Földön az iskolai nevelés alapjában véve nem adott semmiféle ismereteket az űrországoknak a Nagy Felkelés, tehát az anyabolygótól való függetlenségük kivívása utáni történelmére és társadalomtudományára vonatkozóan. A népszerű könyvfilmsztoriknak persze megvoltak a maguk jellegzetes űrországi figurái: a Földre lelátogató, hirtelen haragú és különc iparmágnás, a gyönyörű örökösnő, akit óhatatlanul rabul ejt egy földi férfi varázsa, úgyhogy gőgjét legyőzi a szerelem, a fennhéjázó, aljas űrlakó-vetélytárs, aki mindig vereséget szenved. Ezek azonban fércművek voltak, hiszen meg a legelemibb, legközismertebb tényeket is semmibe vették, például azt; hogy az űrlakók sose tették be lábukat a citykbe, és az asszonyaik se tettek kéjutazásokat a Földön.

Baleyt most, életében először, furcsa kíváncsiság birizgálta: milyen is lehet az űrlakók igazi élete?

Csak nagy nehezen tudta a szóban forgó témára visszaterelni gondolatait.

— Azt hiszem — mondta —, értem, mire akarsz kilyukadni. Dr. Sarton a Föld C/Fe-vé történő átalakításának problémáját újszerű és sokat ígérő módszerrel óhajtotta megközelíteni. Ez pedig nyugtalanította a mi konzervatív csoportosulásainkat. Attól féltek, hogy kísérlete esetleg sikerrel jár. Ezért megölték. Itt volna hát az az indíték, amely a gyilkosságot szervezett merényletté, nem pedig elszigetelt bűncselekménnyé teszi. Igaz? — Igen. Körülbelül így fogalmaznám, Elijah.

Baley, gondolataiba merülve, halkan füttyentett. Hosszú ujjaival könnyedén az asztalra koppintott. Aztán megrázta a fejét.

— Mese habbal — mondta. — Mese habbal.

— Bocsáss meg. Nem értem, hogy ez mit jelent.

— Csak megpróbálom elképzelni magamnak a dolgot. Egy földlakó besétál az Űrvárosba, odaballag dr. Sartonhoz, megöli és aztán vígan hazasétál. Ezt nem tudom elképzelni. Hiszen az Űrváros bejáratánál őrség áll. R. Daneel bólintott.

— Azt hiszem, nyugodtan állíthatjuk, hogy illegálisan egyetlen

földi ember se léphetett be az Ű rvárosba.

— És akkor hová jutsz ezzel a szép elmélettel?

— Zavarban volnék, Elijah kollégám, hogy ha történetesen csak a bejáraton keresztül lehetne New York Cityből az Űrvárosba eljutni. Baley elgondolkozva figyelte kollégáját.

— Nem értelek. Hiszen az az egyetlen összeköttetés a két hely között.

— Közvetlenül a kettő között igen. — R. Daneel egy pillanatig hallgatott, aztán így folytatta: — Látom, nem érted, mit akarok mondani. Ugye, így van?

— Igen. Egy szót sem értek az egészből.

— Hát, ha nem sértelek meg vele, megpróbálom megmagyarázni a dolgot. Kaphatnék egy darab papírt és egy iront? Köszönöm. Idenézz, Elijah kollégám. Rajzolok egy nagy kört, és ráírom: *New York City*. Na most ezt érintőn rajzolok egy kisebb kört, és ráírom: *Űrváros*. Oda, ahol a két kör érintkezik egymással, nyilat rajzolok és melléírom: *Sorompó*. Még most se látsz más összeköttetést?

— Persze, hogy nem — vágta rá Baley. — Mert nincs is.

— Bizonyos szempontból örülök, hogy ezt mondod — jegyezte meg a robot. — Ez ugyanis megfelel annak, amire engem a terresztrikus gondolkodásmódot illetően tanítottak. A sorompó az egyetlen *közvetlen* összeköttetés. De a Cityt meg az Űrvárost minden oldalról szabad terület fogja körül. Egy földi ember a sok kijárat bármelyikén elhagyhatja a Cityt, és a szabad térségen átvágva olyan ponton érheti el az Űrvárost, ahol nincs sorompó, amely útját állná.

Baley nyelve hegyét felső ajkához illesztette és egy pillanatig rajta is tartotta.

— A szabad térségen átvágva? — kérdezte aztán.

— Igen.

— Egyedül?

— Miért ne?

— Gyalog?

— Kétségtelenül gyalog. Így kerülhette el legkönnyebben, hogy felfedezzék. A gyilkosság a munkanap kezdetén történt. Így az utat bizonyára a virradat előtti órákban tette meg.

— Lehetetlen! Nincs olyan ember a Cityben, aki ezt megtenné. Hogy elhagyja a Cityt? Egyedül?

— Igazad van: közönséges esetekben ez valóban valószínűtlennek látszik. Ezzel mi, űrlakók is tisztában vagyunk. Épp ezért őrizzük csupán a bejáratot. A tieitek még a Nagy Forrongás idején is csak azt a sorompót támadták, amely akkoriban a bejáratot védte. Senki se hagyta el a Cityt.

— Na látod.

— Igen ám, csakhogy itt nem valamilyen közönséges esetről van

szó. Nem elvakult csőcselékről, amely a legkisebb ellenállás irányában támad, hanem egy kis csapat szervezett kísérletéről, hogy szándékosan egy nem védett pontra csapjon le. Ez magyarázza meg, hogy egy földi ember, ahogy te mondtad, besétálhatott az Űrvárosba, odamehetett az áldozathoz, majd miután megölte, vígan hazasétálhatott. A merénylő olyan ponton támadt, ahol legkevésbé vártuk.

Baley megrázta a fejét.

— Fölöttébb valószínűtlen. És megpróbáltátok már valahogy ellenőrizni ezt az elméletet?

— Igen. A ti rendőrfőnökötök úgyszólván a gyilkosság pillanatában érkezett oda...

— Tudom. Elmondta nekem.

— Ez, Elijah, újból csak arra mutat, milyen gondosan választották meg a gyilkosság időpontját. A rendőrfőnökötök korábban együttműködött dr. Sartonnal, és ő volt az a földlakó, akivel dr. Sarton meg akart állapodni az első lépésekben a hozzám hasonló R-eknek a Citybe való beszivárgását illetően. Az a reggeli találkozó is ezt a célt szolgálta volna. A gyilkosság, legalábbis időlegesen, megakadályozta ezeknek a terveknek végrehajtását, és az a tény, hogy a rendőrfőnökötök épp akkor az Űrvárosban tartózkodott, az egész helyzetet még nehezebbé, még kellemetlenebbé teszi a Földnek is, meg a mieinknek is. De — folytatta — nem erre akartam kilyukadni. A rendőrfőnökötök ott volt nálunk. Mondtuk neki, hogy a merénylőnek a szabad térségen kellett átvágnia. Hozzád hasonlóan ő is azt válaszolta, hogy ez lehetetlen, vagy talán úgy fejezte ki magát, hogy elképzelhetetlen. Persze nagyon meg volt zavarodva, és lehet, hogy ezért nem ismerte fel a dolog lényegét. Mindenesetre meghagytuk neki, hogy azonnal ellenőriztesse ezt a lehetőséget.

Baleynek most eszébe jutott a rendőrfőnök eltörött szemüvege, és erre a gondolatra még e komor hangulatú beszélgetés kellős közepén is nevethetnékje támadt. Szegény Julius! Persze hogy meg volt zavarodva. És még csak meg se magyarázhatta a helyzetet azoknak a dölyfös űrlakóknak, akik a testi fogyatékosságokat az örökléstanilag nem szelektált földlakók különösen undorító sajátságainak bélyegzik. Legalábbis nem magyarázhatta volna meg anélkül, hogy a rendőrfőnök tekintélyén csorba ne essék, márpedig a tekintélyre Julius Enderby nagyon sokat ad. No de a földieknek egy és más tekintetben össze kell tartaniuk. Baleytől sose fogja megtudni a robot, hogy Enderby rövidlátó.

— A City összes kijáratait ellenőriztük — folytatta R. Daneel. — Tudod, hány van, Elijah?

Baley megrázta a fejét.

— Húsz? — kockáztatta meg.

— Ötszázkettő.

— Micsoda?!

— Eredetileg még jóval több volt. De most már csak ennyi maradt igénybe vehető állapotban. A te Cityd igen lassan fejlődött, Elijah. Valaha a szabad ég alatt feküdt, és akkoriban az emberek minden akadály nélkül kimehettek a környező területre.

— Persze. Ezt én is tudom.

— Nos, amikor először zárták körül, sok kijáratot meghagytak. Ezekből ötszázkettő még ma is megvan. A többit beépítették vagy eltorlaszolták. Persze, a légi közlekedés belépő pontjait nem is vettük számításba.

— És mit állapítottak meg a kijáratokkal kapcsolatban?

— Reménytelen ügy. Nem őrzik őket. Nem találtunk olyan tisztviselőt, akinek ügykörébe vagy saját megítélése szerint a joghatósága alá tartoznának. Olyan látszata van a dolognak, mintha senki se tudná, hogy ezek a kijáratok egyáltalán léteznek. Bárki bármikor kedve szerint ki-bejárhat akármelyiken, nem kell attól tartania, hogy meglátják.

— És még mit állapítottatok meg? A fegyver, felteszem, eltűnt.

— Ó, igen.

— Találtatok bármilyen nyomot?

— Semmit. Az Űrváros környékét alaposan megvizsgáltuk. A kertészetekben dolgozó robotokat semmiképpen se lehet számbajöhető tanúknak tekinteni. Alig tökéletesebbek az önműködő mezőgazdasági gépeknél, jóformán nem is emberszabásúak. Embereket pedig nem találtunk ott.

— Aha. És mi volna a következő lépés?

— Miután az Űrváros környékén nem jutottunk semmi eredményre, most a másik oldalon, vagyis itt New York Cityben folytatjuk a nyomozást. Az lesz a feladatunk, hogy felkutassunk minden esetleges felforgató csoportot, megvizsgáljunk minden ellenzékieskedő szervezetet...

— Mennyi időt akarsz erre rászánni? — vágott közbe Baley.

— A lehető legkevesebbet. Csak amennyi szükséges.

— Hát, ami azt illeti — mondta tűnődve Baley —; sokkal jobb szeretném, ha valaki más munkatársad volna ehhez a kalamajkához.

— Én nem — felelte R. Daneel. — A rendőrfőnök igen elismerően nyilatkozott a lojalitásodról és a képességeidről.

— Ez igen kedves tőle — jegyezte meg gúnyosan Baley. Szegény Julius, gondolta közben. Lelkifurdalásai vannak miattam, és most mindent megpróbál.

— De nem csak az ő véleményére támaszkodtunk — folytatta R. Daneel. — Megvizsgáltuk az adataidat. Tudjuk, hogy a hivatalodban nyíltan hangoztatod robotellenes nézeteidet.

— Igazán? És van ez ellen valami kifogásod?

— Semmi az égvilágon. Nyilvánvalóan neked is meglehet a magad véleménye. Ez azonban szükségessé tette számunkra, hogy tüzetesen megvizsgáljuk a lélektani portrédat. És így most már azt is tudjuk, hogy jóllehet a legkevésbé sem rajongsz az R-ekért, mégis együtt fogsz működni egy robottal, ha a kötelességérzeted így diktálja. Rendkívül fejlett lojalitásérzéked van, és tisztelettel viseltetsz a felsőbbség Iránt. Nekünk meg épp ilyen emberre van szükségünk. Enderby rendőrfőnök jól ítélt meg téged.

— És te magad se veszed rossznéven az én robotellenes érzelmeimet?

— Nincs jelentőségük, ha nem akadályoznak meg téged abban, hogy együttműködj velem, és hogy segíts nekem a tőlem megkívánt feladat megoldásában — válaszolta R. Daneel.

Baley úgy érezte, letorkolták.

— Ezek szerint — mondta harciasan — én átmentem a vizsgán. De mi a helyzet veled? Téged mi tesz alkalmassá a detektívmunkára?

— Nem értelek.

— Téged adatgyűjtőgépnek terveztek. Emberutánzatnak azzal a feladattal, hogy az űrlakók részére adatokat gyújts a mieink életmódjáról.

— Ez igen jó kiindulás egy nyomozó részére, nem gondolod?

— Kiindulásnak talán jó, de korántsem minden, amire itt szükség van.

— Természetesen az áramköreimen még egy végső beigazítást végeztek.

— Nem magyaráznád el ezt kissé részletesebben, Daneel?

— Ezt egy-két szóval elmondhatom. Az indítéktekercseimbe egy különösen erős hajtóerőt iktattak be. Az igazságszeretetet.

— Igazságszeretetet! — kiáltotta Baley. Arcából eltűnt a gúny és helyébe a legnagyobb fokú bizalmatlanság kifejezése lépett.

Ebben a pillanatban R. Daneel villámgyorsan megfordult ültében, és az ajtóra bámult.

— Valaki van odakint — mondta. Így is volt. Nyílt az ajtó, és Jessie lépett be rajta halványan, összeszorított ajakkal.

— Jessie! — szólt Baley ijedten. — Mi baj? Jessie csak állt az ajtóban, és nem nézett a férjére.

— Bocsáss meg. Muszáj volt... — Nem fejezte be a mondatot.

— És Bentley hol van?

— Éjszakára az Ifjúság Házában marad.

— De miért? — kérdezte Baley. — Nem így beszéltük meg.

— Azt mondtad, hogy a kollégád itt tölti az éjszakát. Úgy gondoltam, szüksége lesz Bentley szobájára.

— Nincs szükségem rá, Jessie — mondta R. Daneel.

Jessie R. Daneel arcába pillantott, és hosszan fürkészte.

Baley az ujjahegyét nézegette. Csak várta kétségbeesetten, hogy mi következik, és valahogy nem tudott elébe vágni. A pillanatnyi csend szinte rátelepedett dobhártyájára, és aztán a távolból, mintha plasztex rétegeken keresztül érkeznék, hallotta felesége hangját:

— Azt hiszem, maga robot, Daneel.

— Az vagyok — felelte rendíthetetlen nyugalommal R. Daneel.

HATODIK FEJEZET
Párbeszéd a hálószobában

A City leggazdagabb alkörzeteinek legfelső szintjein találhatók azok a természetes napozók, ahol egy mozgatható fémlappal ellátott kvarcválaszfal elzárja a levegő útját, viszont bebocsátja a napfényt. A City vezető állású hivatalnokainak feleségei és lányai itt barnára süttethetik magukat. És itt minden este egy különleges színjáték játszódik le.

Leszáll az éj.

A City többi részében (beleértve az ibolyántúli napozókat is, ahol a milliók, szigorúan megszabott időben és sorrendben, egy-egy alkalomra kifekhetnek az ívlámpák mesterséges fényébe) az órák váltakozásának nincs semmi látható jele.

A Cityben könnyűszerrel lehetne éjjel-nappal egyfolytában dolgoztatni, három nyolcórás vagy négy hatórás műszakban. A fény és a munka folyamatának semmi se szabna gátat. És mindig is akadtak olyan társadalmi reformerek, akik a gazdaságosság és a nagyobb teljesítőképesség érdekében újból és újból előálltak efféle javaslatokkal. De sose fogadták el őket. A földi társadalom korábbi szokásaiból már sok mindent feladtak ugyancsak a gazdaságosságnak és a nagyobb teljesítőképességnek a kedvéért, többek között jóformán teljesen lemondtak a bőséges helyről, a magánéletről, sőt a szabad akaratról is. Ezek azonban a civilizáció termékei voltak, nem régebbiek tízezer esztendőnél.

Az éjszakai alvás viszont olyan régi, mint maga az ember: millió éves. Ezt a szokást nem könnyű feladni. Bár az este láthatatlan, a lakásokban a sötétség óráiban a világítás elhalványul és a City érverése lelassul. És jóllehet a City zárt útjain semmilyen kozmikus jelenség révén nem lehet megkülönböztetni a delet az éjféltől, az emberiség mégis követi az óramutató néma időrendjét.

Az expresszjárat kiürül, az élet lármája elcsitul, az óriási utakról eltűnik az emberáradat. New York City a Föld láthatatlan árnyékában pihen, népe álomba szenderül.

De Elijah Baley nem aludt. Agyában feküdt, lakásában nem égett a villany, de csak ennyi mutatott az éjszakára.

Jessie mellette feküdt a sötétben, mozdulatlanul. Lije se nem érezte, se nem hallotta, hogy moccanna.

A fal túlsó oldalán ült, állt vagy feküdt (Baley nem tudta, hogy melyik igét válassza) R. Daneel Olivaw.

— Jessie! — suttogta Baley. — Jessie!

A mellette fekvő árnyék most megmozdult a takaró alatt:

— Tessék.

— Jessie, ne tedd nekem még nehezebbé.

— Megmondhattad volna.

— Nem tehettem. De az volt a szándékom, hogy megmondom, mihelyt találok rá valamilyen alkalmat. Bizony isten...

— Pszt!

Baley újból suttogóra fogta a hangját.

— Hogy jöttél rá?

Jessie a férje felé fordult. Lije érezte, ahogy az asszony szeme a sötétben az övét keresi.

— Lije. — Jessie hangja alig volt több, mint a levegő rebbenése. — Nem hall ez bennünket? Ez a masina.

— Nem, ha halkan beszélünk.

— Honnét tudod? Hátha speciális füle van, amellyel a legkisebb neszt is föl tudja fogni. Az űrrobotok minden csodára képesek.

Ezt Baley is tudta. A robotpropaganda állandóan hangoztatta, miféle csodás tetteket hajtanak végre az űrrobotok, milyen tartósak, hányféle speciális érzékszervük van, és hogy százféle úton-módon szolgálják az emberiséget. Baley a maga részéről úgy gondolta, hogy az efféle propaganda épp az ellenkező hatást éri el, hiszen az emberek csak még jobban gyűlölik a robotokat felsőbbrendűségükért.

— De nem Daneel — suttogta. — Őt szándékosan emberformájúra készítették. Azt akarták, hogy emberi lénynek adhassa ki magát, és így csak emberi érzékszervei lehetnek.

— Honnét tudod?

— Mert ha különleges érzékszervei volnának, könnyen megeshetnék, hogy véletlenül elárulja nemember voltát. A kelleténél többet tenne, többet tudna.

— Lehet...

Egy ideig megint hallgattak.

Egy perc múlva Baley másodszor is rákezdte:

— Jessie, ha egy kis türelemmel volnál, amíg... amíg... Nézd, drágám, nem szép tőled, hogy haragszol.

— Haragszom? Ó, Lije, te bolond. Dehogyis haragszom. Félek. Rettenetesen félek.

Nagyot nyelt, és férje pizsamagallérjába kapaszkodott. Egy ideig összeölelkezve feküdtek, Baley megbántottsága elpárolgott, s helyébe nyugtalanító aggodalom lépett.

— De miért, Jessie? Nincs semmi okod a félelemre. Hiszen ez a robot ártalmatlan. Esküszöm...

— Nem tudnál tőle megszabadulni, Lije?

— Tudod jól, hogy nem. Hivatalos munkám van vele. Hogy tudnék tőle megszabadulni?

— Milyen munkáról van szó, Lije? Mondd el.

— Jessie, csodálkozom rajtad. — A sötétben kitapogatta felesége arcát, és megsimogatta. Jessie arca csupa könny volt. Baley a pizsamaujjával óvatosan megtörölgette.

— Drágám — mondta gyengéden —, úgy viselkedsz, mint egy pólyás.

— Mondd meg a hivatalodban, hogy adják másnak azt a munkát. Kérlek, Lije!

Baley kissé keményebb hangon válaszolt:

— Jessie, már elég régóta vagy rendőrségi ember felesége. Tudhatnád, hogy a megbízatás az megbízatás.

— De miért kellett épp a te nyakadba sózni?

— Julius Enderby...

Az asszony teste megfeszült a karjai között.

— Tudhattam volna. De miért ne mondhatnád meg Julius Enderbynak, hogy ez egyszer valaki mással végeztesse el a piszkos munkát? Te túlságosan sokat vállalsz, Lije, és ez épp...

— Jól van, jól van — nyugtatgatta a férje.

Jessie, bár még reszketett, kissé lecsillapodott.

Sose fogja megérteni, gondolta Baley.

Julius Enderby eljegyzésük óta vörös posztó volt Jessie szemében. A City közigazgatási főiskoláján Enderby két évfolyammal Baley fölött járt. Mégis jó barátok voltak. Amikor Baley átesett az alkalmassági vizsga meg az idegtani ellenőrzés tűzpróbáján és a rendőrségi szolgálatra jelentkezők sorába állt, Enderbyt ott is maga előtt találta. Iskolatársa már a detektívcsoportban tevékenykedett.

Baley követte Enderbyt, de a távolság egyre nőtt közöttük. Igazat szólva, ezért senkit se lehetett hibáztatni. Baleynek megvolt a kellő tehetsége és rátermettsége, de valami mégis hiányzott belőle, amivel barátja rendelkezett. Enderby tökéletesen hozzáidomult a közigazgatási gépezethez. Azok közé tartozott, akik beleszületnek a hierarchiába, akik természetüknél fogva otthonosan mozognak a bürokratikus szervezetekben.

A rendőrfőnök nem volt különleges lángész, Baley ezt nagyon jól tudta. Gyerekes tulajdonságai voltak. Így például időnként kiütközött hivalgó konzervativizmusa. Viszont tudott bánni az emberekkel, soha senkit nem sértett meg, a felülről jövő parancsokat méltóságteljesen fogadta, maga pedig a nyájasság és szilárdság megfelelő keverékével osztogatta utasításait. Még az űrlakókkal is jól kijött. Talán némileg túlzott alázatosságot tanúsított irányukban (Baley egy fél napig se tudott volna velük berzenkedés nélkül együtt dolgozni, ebben biztos volt, jóllehet valójában még sose beszélt egyetlen űrlakóval se), de azok bíztak benne, és ez személyét rendkívül hasznossá tette a City számára.

Így azután a közszolgálatban, ahol a sima és nyájas modor

hasznosabb, mint az egyéni rátermettség, Enderby gyorsan emelkedett fölfele a ranglétrán, és már elérte a rendőrfőnöki posztot, amikor Baley még csak a C-5-ös kategóriánál tartott. Baley nem vette túlságosan zokon ezt a nagy különbséget, bár persze érthető módon rosszul esett neki, hogy ennyire lemaradt. Enderby nem feledkezett meg egykori barátságukról, és a maga furcsa módján igyekezett kárpótolni Baleyt.

Példa erre ez az R. Daneellel közös megbízatás is. Nehéz és kellemetlen feladat, de kétségtelenül rendkívüli előléptetés esélyeit hordozza magában. A rendőrfőnök bárki másnak megadhatta volna ezt a lehetőséget. Akkor reggel ugyan azt mondotta, hogy szívességet kér tőle, ez azonban csak leplezte, de nem rejthette el a tényeket.

Jessie azonban más szemmel nézte a dolgot. A múltban, ehhez hasonló alkalmakkor. Így adott kifejezést véleményének: — Ez a te buta lojalitás-indexed. Úgy unom már, hogy mindenki azt a te nagy kötelességtudásodat dicséri! Egyszer-másszor törődj már magaddal is. A fejesek a saját lojalitás-indexükkel bezzeg sose hozakodnak elő.

Baley hagyta, hogy Jessie lecsillapodjék. Gondolkoznia kellett. Meg kellett győződnie gyanúja jogosságáról. Agyában apró képmozaikok kergették egymást, összeilleszkedtek és lassanként egyetlen ábrává alakultak.

Érezte, hogy a matrac Jessie mocorgására lesüpped.

— Lije? — suttogta az asszony, ajkát szinte férje füléhez szorítva.

— Tessék.

— Miért nem mondasz föl?

— Ne csacsiskodj.

— De miért ne tennéd? — Egyszerre valósággal lázba jött. — Akkor megszabadulhatnál ettől a szörnyű robottól. Csak be kellene menned és megmondanod Enderbynak, hogy eleged van ebből a dologból.

— Nem mondhatok fel egy fontos nyomozás kellős közepén — válaszolta hűvösen Baley. — Nem dobhatom sutba az egészet, mert nekem éppen úgy tetszik. Egy ilyen stikliért fegyelmi úton lefokoznának.

— Akkor is! Majd megint feltornászod magad. Megvannak hozzá a képességeid. A közszolgálatnak tucatnyi ága van még, ahol elhelyezkedhetnél.

— Közszolgálatba nem vesznek fel olyanokat, akiket fegyelmi úton lefokoztak. Csak testi munkát végezhetnék. És te is. Bentley pedig elvesztené az összes öröklött jogát. Az isten szerelmére, Jessie, te nem tudod, hogy ez mit jelent.

— Olvastam róla. Nem félnék tőle — motyogta az asszony.

— Megbolondultál. Tisztára megbolondultál. — Baley érezte, hogy egész testében remeg. Agyában felvillant a jól ismert kép: apja,

ahogy sorvadozva botorkál a sír felé.

Jessie mélyet sóhajtott.

Baley erőszakkal eltérítette róla a gondolatait. Kétségbeesetten visszatért az iménti témához.

— Jessie — mondta éles hangon —, muszáj megmondanod. Honnét jöttél rá, hogy Daneel robot? Miből következtettél rá?

— Abból... — kezdte, de máris elhallgatott. Ezúttal harmadszor fogott hozzá eredménytelenül a magyarázathoz.

Baley megszorította a kezét, hogy szóra bírja. — Kérlek, Jessie! Ne félj!

— Csak úgy... egyszerűen kitaláltam, hogy robot.

— De semmi olyan nem történt, amiből kitalálhattad volna, Jessie. Mielőtt elmentél, még nem gondoltál rá, hogy robot, ugye?

— Nem... de aztán elkezdtem töprengeni...

— Mondd már meg, Jessie! Honnét tudod?

— Hát... Nézd, Lije, a mosdóban az asszonyok... Tudod, milyenek, összevissza fecsegnek mindenről. Nők! — gondolta Baley.

— Elég az hozzá — mondta Jessie —, hogy az egész városban elterjedt a híre. Ez biztos.

— Az egész városban? — Baley hirtelen vad diadalt vagy valami ehhez hasonlót érzett. Egy mozaikkő megint beilleszkedett a maga helyére!

— Olyanformán. Azt mondták, hogy egy űrrobot mászkál a városban. Állítólag épp olyan, mint egy ember, és a rendőrséggel dolgozik együtt. Még engem is faggattak felőle. „A te Lije-od semmit se tud róla, Jessie?" — kérdezték nevetve. Én meg ugyanúgy nevetve azt feleltem: „Ne butáskodjátok!" Akkor aztán elmentünk egy éterikus előadásra, és ott elkezdtem gondolkozni az új kollégádról. Emlékszel azokra a képekre, amiket Julius Enderby készített az Űrvárosban, és te egyszer hazahoztad, hogy megmutasd nekem, milyenek az űrlakók? Szóval úgy éreztem, hogy a kollégád ezekhez hasonlít. Egyszerűen eszembe jutott, hogy ezekhez hasonlít, és akkor azt mondtam magamban: ó istenem, valaki biztosan felismerte őt a cipőáruházban, Lije meg együtt van vele, és akkor azt mondtam, hogy megfájdult a fejem, és elrohantam.

— Állj meg, Jessie. Szedd össze magad. Mitől félsz? Magától Daneeltől nem félhetsz. Hiszen amikor hazajöttél, igen bátran beszélgettél vele. Bátran és nyugodtan. Így hát...

Elakadt a szava. Felült az ágyban, de csak hasztalanul meresztette szemét a sötétbe.

Érezte, hogy a felesége közelebb húzódik hozzá. Hirtelen kinyújtotta a kezét, megkereste az asszony ajkát és rátapasztotta a tenyerét. Jessie megpróbált szabadulni, elkapta férje csuklóját, megcsavarta, de Baley annál erősebben fogta.

Aztán hirtelen eleresztette. Jessie felnyöszörgött.

— Bocsáss meg — mondta Baley érdes hangon. — Hallgatóztam.

Fölkelt, meleg plasztofixet húzott a talpára.

— Hová mész, Lije? Ne hagyj itt.

— Ne félj. Csak az ajtóhoz megyek.

A plasztofix halk, csusszanó hangot adott. Baley megkerülte az ágyat, vékony rést nyitott a nappaliba vezető ajtón, és hosszan hallgatózott. Semmi nesz. Olyan csend volt, hogy az ágyból idehallotta Jessie halk, sípoló lélegzetét. És hallotta a vér tompa dobolását a saját fülében.

Baley a résen át kidugta a kezét. A sötétben is könnyűszerrel megtalálta, amit keresett. Ujjával körültapogatta a mennyezetvilágítás gombját, aztán a lehető legóvatosabban megnyomta, úgyhogy a mennyezet halványan megvilágosodott, olyan halványan, hogy a nappali alsó része félhomályban maradt.

De Baley eleget látott. A lakásajtó zárva volt, a nappali szoba pedig üres és csendes.

Csak ezt akarta tudni. A mozaikkövecskék szépen összeilleszkedtek. Az ábra most már teljessé vált.

Eloltotta a világítást, és visszabotorkált az ágyhoz.

— Lije, mi baj? — könyörgött Jessie.

— Semmi, Jessie. Minden rendben van. Nincs a szobában.

— A robot? Azt akarod mondani, hogy elment? Végleg?

— Nem, nem. Majd visszajön. De mielőtt visszajönne, felelj a kérdésemre.

— Milyen kérdésedre?

— Arra, hogy mitől félsz.

Jessie néma maradt. Baley azonban nem tágított:

— Azt mondtad, hogy rettenetesen félsz.

— Tőle félek.

— Nem. Ezen már túl vagyunk. Este nem féltél tőle, amellett nagyon jól tudod, hogy egy robot nem bánthat emberi lényt. Jessie-ből lassan buggyantak ki a szavak:

— Azt gondoltam, ha rájönnek, hogy robot, lázongani kezdenek. És akkor megölnek minket.

— Miért ölnének meg minket?

— Tudod, milyen az, ha lázonganak.

— De hisz még azt se tudják, hol a robot.

— Kideríthetik.

— És te ettől félsz? A lázongástól?

— Hát...

— Pszt! — Lenyomta Jessie-t a vánkosra. Aztán ajkát az asszony füléhez tette. — Visszajött. Most figyelj rám, de ne szólj egy szót se. Minden a legnagyobb rendben van. Holnap reggel elmegy, *és* nem jön

többé vissza. Nem lesz lázongás, semmi se lesz.

Szinte elégedett volt, ahogy kimondta. Úgy érezte, most már tud majd aludni.

Nem lesz lázongás, semmi se lesz, gondolta. Lefokozás se.

Mielőtt elaludt volna, gondolatban még hozzátette: nyomozás se lesz. Az egész ügy máris megoldódott.

Ezzel elaludt.

HETEDIK FEJEZET
Kirándulás az Űrvárosba

Julius Enderby rendőrfőnök aprólékos gonddal megtörölgette szemüvegét, aztán az orrára biggyesztette.

Ügyes trükk, mondta magában Baley. Elfoglaltságot ad az embernek, amíg összeszedi gondolatait, és még pénzbe se kerül, nem úgy, mintha pipára gyújtana.

De ha már egyszer eszébe jutott, elővette a pipáját és megmerítette szűkös, durvára vágott dohánykészletében. A dohány azon kevés luxusnövény közé tartozott, amelyet még termesztettek a Földön, de nyilvánvaló volt, hogy ezt is hamarosan beszüntetik. Az ára, mióta Baley az eszét tudta, állandóan emelkedett, sose csökkent, a fejadagok pedig mind kisebbek lettek, sose növekedtek.

Enderby megigazította szemüvegét, aztán az íróasztala végében levő kapcsolóra tette a kezét. Az ajtó egy pillanatra egy irányban átlátszó lett.

— És most tulajdonképpen hol van? — kérdezte.

— Azt mondta, szeretné megnézni a hivatalt, és én Jack Tobinnak engedtem át ezt a megtisztelő feladatot. — Baley meggyújtotta a pipát, majd gondosan leszorította rajta a kupakot. A rendőrfőnök, mint a nemdohányzók általában, nehezen bírta a dohányfüstöt.

— Remélem, nem mondtad meg neki, hogy Daneel robot?

— Persze, hogy nem.

A rendőrfőnök feszültsége még most sem engedett fel. Egyik kezével céltalanul forgatta az íróasztalán álló automatanaptárt.

— Hogy tudsz vele együtt dolgozni? — kérdezte anélkül, hogy Baleyre nézett volna.

— Kicsit hepehupásan.

— Sajnálom, Lije.

— Figyelmeztethettél volna — jegyezte meg szilárd hangon Baley —, hogy még csak meg se lehet különböztetni az embertől.

A rendőrfőnök csodálkozva nézett rá.

— Nem mondtam neked? — Aztán hirtelen támadt ingerültséggel tette hozzá: — A fene egye meg, tudhattad volna! Nem kértelek volna, hogy a lakásodban szállásold el, ha R. Sammyhoz hasonlítana. Igaz?

— Igaz, főnök, csakhogy én még sose láttam ilyen robotot, te pedig már igen. El se tudtam képzelni, hogy ez is lehetséges. Ezért jobb lett volna, ha mégis figyelmeztetsz rá. Ennyi az egész.

— Sajnálom, Lije. Valóban megmondhattam volna. Igazad van. De ez a dolog, ez az egész ügy úgy kikészít, hogy minden ok nélkül szinte állandóan morgók az emberekre. Ez a Daneel-pofa egy új típusú

robot. Egyelőre még csak kísérleti stádiumban van.

— Ezt ő maga is említette.

— Igen? Hát akkor ennyi az egész. Baley idegei kissé megfeszültek. Itt a kellő pillanat.

— R. Daneel — mondta közömbös hangon, fogait a pipaszárra szorítva — elintézte, hogy ellátogathassak az Űrvárosba.

— Az Űrvárosba?! — Enderby meghökkenve kapta fel a fejét.

— Igen. Logikusan ez a következő lépés, főnök. Szeretném látni a merénylet színhelyét, és föl is tennék ott néhány kérdést.

Enderby határozottan megrázta a fejét.

— Nem hinném, hogy jó gondolat, Lije. Mi már megvizsgáltuk a terepet. Kétlem, hogy bármilyen *új* nyomra bukkanhatnál. És az űrlakók furcsa emberek. Kesztyűs kézzel, igen, kesztyűs kézzel kell bánni velük. Neked meg nincs ehhez kellő tapasztalatod. — Tömzsi kezét a homlokára szorította. — Gyűlölöm őket! — tört ki váratlan hévvel.

Baley ellenséges hangon jegyezte meg:

— Az ördög vigye el, ha ez a robot idejöhetett, én is elmehetek oda. Már az is elég kellemetlen, hogy egyenlő hatásköröm legyen egy robottal. De hogy mögötte kullogjak, azt már semmiképp se. Persze, ha úgy gondolod, főnök, hogy nem vagyok alkalmas a nyomozás levezetésére...

— Nem erről van szó, Lije. Nem rólad beszélek, hanem az űrlakókról. Te nem ismered őket. Baley homlokán elmélyültek a ráncok.

— Hát akkor, főnök, mi volna, ha te is velünk jönnél? — Jobb keze a térdén pihent, és most ahogy kimondta, izgalmában ösztönösen megszorította a hüvelykujját.

A rendőrfőnök szeme tágra nyílt.

— Nem, Lije. Dehogy megyek én oda. Ilyet ne kérj tőlem. — Szemmel láthatólag csak nagy nehezen tudta visszafojtani magába a feltörni készülő szavakat. Aztán valamivel nyugodtabban, mesterkélt mosollyal így folytatta: — Tömérdek dolgom van. Hosszú napokkal le vagyok maradva.

Baley tűnődve nézett rá.

— Akkor mást mondok. Talán bekapcsolódhatnál trimenzióval. Persze csak egy időre. Ha segítségre lenne szükségem.

— Jó. Ezt, azt hiszem, megtehetem. — De nem hangzott túlságosan lelkesen.

— Helyes. — Baley egy pillantást vetett a faliórára, bólintott, aztán felállt. — Majd jelentkezem.

Amikor kiment a szobából, még egy pillanatig nyitva tartotta az ajtót és visszanézett. Látta, hogy a rendőrfőnök lassan az íróasztalon fekvő karjára kókasztja fejét. A detektív meg mert volna esküdni, hogy

főnöke torkából zokogó hang tör elő.

Az áldóját! — mondta magában megdöbbenve.

A közös teremben megállt, leült az egyik közeli íróasztal sarkára. Figyelemre se méltatta az íróasztal tulajdonosát, aki felpillantott, közömbösen motyogva köszöntötte őt, aztán újból munkájába temetkezett. Baley lecsavarta pipájáról a kupakot és belefújt. Majd magát a pipát az asztalon levő kis hamuszívó fölé fordította, és megvárta, amíg a fehér dohányhamu pora eltűnik. Sajnálkozva nézett az üres pipára, rácsavarta a kupakot és zsebre vágta. Megint oda egy pipa dohány!

Végiggondolta az imént történteket. Enderby viselkedése tulajdonképpen nem lepte meg. Föl volt rá készülve, hogy az űrvárosi kirándulás terve ellenállásba fog ütközni. Éppen elégszer hallotta tőle, milyen nehéz az űrlakókkal bánni, milyen veszélyes kellő tapasztalatokkal nem rendelkező személyekre bízni, hogy tárgyaljanak velük, még apró-cseprő ügyekben is.

Azt azonban nem várta, hogy a rendőrfőnök ilyen könnyen beadja a derekát. Feltételezte, Enderby legalább ahhoz ragaszkodni fog, hogy elkísérje őt. A tömérdek munkára való hivatkozása, tekintetbe véve a szóban forgó probléma súlyosságát, nem egyéb merő kifogásnál.

Baley korántse akarta, hogy főnöke elkísérje! Pontosan azt akarta, amit elért. Hogy a rendőrfőnök trimenzionálisan legyen jelen és biztonságos helyről figyelhesse az eseményeket.

Biztonság — ez most a kulcskérdés. Baleynek olyan tanúra lesz szüksége, akit nem lehet azonnal félreállítani az útból. Erre, mint minimális biztosítékra, az életbiztonsága végett feltétlenül szüksége van.

És a rendőrfőnök azonnal beleegyezett ebbe. Baleynek eszébe jutott Enderby búcsúzokogása, jobban mondva az a hang, amely kísértetiesen hasonlított a zokogásra. Az áldóját, gondolta, nagyon kétségbe lehet esve.

Közvetlenül az oldalánál egy kissé akadozó, vidám hang szólalt meg.

Baley összerezzent.

— Mi a fenét akarsz? — kérdezte gorombán. R. Sammy arcáról azonban erre se tűnt el a bamba, dermedt mosoly.

— Jack üzeni, hogy Daneel vár rád, Lije.

— Rendben van. No, mars innét!

Homlokát ráncolva nézett a távozó robot után. Szörnyen bosszantotta, hogy ez az ostoba fémkasztni minden gátlás nélkül állandóan a keresztnevén szólítja. R. Sammy hivatalba lépésekor szót is emelt emiatt, de a rendőrfőnök csak a vállát vonogatta. — Egyszerre csak egyféleképpen lehet. A közvélemény ragaszkodik ahhoz, hogy az itteni robotokat erős barátsági áramkörrel ruházzák fel. Helyes is. R.

Sammy tehát vonzódik hozzád, és azon a neveden szólít, amelyet a legkedvesebbnek tart.

Barátsági áramkör! Semmiféle típusú robot nem árthat emberi lénynek. A robotika első törvénye kimondja:

„A robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben vagy tétlenül tűrnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen."

Ezt a parancsot kivétel nélkül minden pozitronagy alapáramkörébe olyan mélyen beépítették, hogy Semmiféle elképzelhető rendellenesség nem hatálytalaníthatja. Mi szükség van hát ilyen különleges barátsági áramkörökre?

A rendőrfőnöknek azonban mégis igaza van. A földlakók teljesen ésszerűtlen bizalmatlansággal viseltetnek a robotok iránt, ezért barátsági áramkört kell beléjük építeni, továbbá, minden robotot mosolygósra kell készíteni. Legalábbis itt, a Földön.

Mert R. Daneel például sosem mosolyog.

Baley sóhajtva lekászolódott az asztalról. Az Űrváros a következő állomás, gondolta. Vagy talán a végállomás!

A City rendőrsége és egyes magasrangú hivatalnokok még használhatták magánriadóautójukat a City folyosóin, sőt a gyalogosforgalom elől elzárt, ősrégi földalatti autóutakon is. A liberálisok szünet nélkül ágáltak, hogy ezeket az autóutakat alakítsák át gyermekjátszóterekké, új üzleti negyedekké, expreszjáratokká vagy a helyi járatok elágazó vonalaivá.

Ámde a „polgári biztonság" követelményei erősebbnek bizonyultak. Nagyobb tüzeknél, amelyeken helyi eszközökkel nem lehetett úrrá lenni, az áram- vagy a szellőzővezetékek jelentősebb üzemzavarainál és főleg komolyabb forrongások esetén szükség volt valamilyen úthálózatra, amelynek igénybevételével a City biztonsági osztagait pillanatok alatt a helyszínre lehetett szállítani. Az autóutak ilyenkor nélkülözhetetlenek voltak.

Baley már nemegyszer végighajtott ilyen autóúton, de szinte szemérmetlen néptelensége mindannyiszor nyomasztó érzéssel töltötte el. Mintha millió mérföldre volna a City meleg, lüktető életétől. A riadóautó kormánya mögül úgy rémlett, mintha valami vak és üreges féreg nyújtóznék előtte: az útnak állandóan új szakaszai bukkantak fel, ahogy az autó egymásután veszi az enyhe kanyarokat. És anélkül, hogy megfordult volna, tudta, hogy a háta mögött egy másik vak és üreges féreg szüntelenül összeszűkül és bezárul. Az autóút fényben úszott, de a világítás a nagy csendben és néptelenségben értelmét vesztette. R. Daneel nem törte meg a csendet, és nem is tette elviselhetőbbé a néptelenséget. Mereven nézett maga elé; az üres autóút éppoly kevéssé tett rá hatást, mint a zsúfolt expresszjárat.

Egy hangos pillanatban a riadóautó szirénájának vad vinnyogásától kísérve elhagyták az autóutat, és fokozatosan

rákanyarodtak a City egyik folyosójának közlekedési pályájára.

A közlekedési pályák a múlt emléke iránti tiszteletből az egyes nagyobb folyosókon még mindig lelkiismeretesen be voltak jelölve. De járművek már nem közlekedtek rajtuk, legfeljebb egy-egy riadó- vagy tűzoltóautó vagy egy-egy műhelykocsi, és így a gyalogosok számára tökéletes biztonságot nyújtottak. Baley kocsijának vijjogására most méltatlankodva, sietősen rebbentek szét.

És most, hogy mindenütt lárma harsogott körülötte, már Baley is szabadabban lélegzett. Ámde ez csak néhány percig tartott, mert alig kétszáz yard után bekanyarodtak arra a félhomályos folyosóra, amely az Űrváros bejáratához vezetett.

Már vártak rájuk. Az őrök látásból nyilvánvalóan ismerték R. Daneelt, és noha maguk emberek voltak, mégis minden feszélyezettség nélkül fejbólintással üdvözölték a robotot.

Egyikük Baleyhez lépett, és tökéletes, bár merev, katonás udvariassággal tisztelgett. Magas, komoly képű ember volt, de az űrlakó-testalkatnak mégse olyan tökéletes mintapéldánya, mint R. Daneel.

— Szabad kérnem a személyazonossági igazolványát, uram — mondta.

Gyorsan, de alaposan megvizsgálta az igazolványt. Baley látta, hogy az őr testszínű kesztyűt visel, és mindkét orrlyukába alig látható szűrőt dugott.

Az őr most újból tisztelgett, és visszaadta az igazolványt. — Itt talál egy kis férfi mosdóhelyiséget, örömmel rendelkezésére bocsátjuk, ha le akar zuhanyozni.

Baley már-már nemet mondott, de R. Daneel gyengéden megrántotta a kabátujját. Az őr visszament a helyére.

— A szokások szerint, Elijah kollégám — mondta R. Daneel —, a City lakói, mielőtt bemennek az Úrvárosba, lezuhanyoznak. Ezt csak azért mondom neked, mert bizonyára nem akarod, hogy emiatt az előtted ismeretlen szokás miatt akár te, akár mi kellemetlen helyzetbe kerüljünk. Egyébként végezz el minden egyéb higiéniai teendőt is, amit ajánlatosnak tartasz, mert az Űrvárosban nincsenek ilyesmire alkalmas helyiségek.

— Hogyhogy? — kérdezte ingerülten Baley. — Az lehetetlen.

— Persze úgy gondoltam — helyesbített R. Daneel —, hogy a City-lakók számára nincsenek.

Baley arcára félreérthetetlenül ellenséges csodálkozás ült ki.

— Sajnálom — jegyezte meg R. Daneel —, de nálunk ez a szokás.

Baley szó nélkül bement a mosdóba. Inkább érezte, mint látta, hogy R. Daneel követi. Ellenőriz? — kérdezte magától. — Meggyőződik róla, hogy lemosom-e magamról a City porát?

Egy pillanatig vad örömet érzett a gondolatra, milyen

meglepetésben részesíti majd az Űrvárost. Emellett szinte jelentéktelennek tűnt, hogy mondhatni saját mellének szegezi a robbantópisztolyt.

A mosdó kicsi volt, de jól felszerelt, tiszta és fertőtlenített. Baley valamilyen erős illatot érzett a levegőben. Egy ideig tűnődve szagolgatta, nem tudta, mire vélje.

Ózon! — villant fel aztán az agyában. Ibolyántúli sugarakkal árasztják el a helyiséget.

Egy kis tábla gyúlt ki és aludt el többször egymásután, majd végül égve maradt. *„Kérjük a látogatót* — olvasta rajta Baley —, *vegye le minden ruhadarabját, beleértve a cipőjét is, és helyezze az alul levő tartályba."*

Baley engedelmeskedett. Leoldotta robbantópisztolyának szíját, majd meztelen dereka köré tekerte. A fegyver kényelmetlenül súlyos volt.

A tartály becsukódott, és a ruhadarabok eltűntek. A jelzőtáblán az írás kialudt, majd egy új felirat jelent meg rajta: *„Kérjük a látogatót, hogy végezze el testi szükségleteit, azután használja a nyíllal jelzett zuhanyt."*

Baley úgy érezte magát, mint valamilyen futószalagra helyezett szerszám, amelyet távirányítású elektromos marókéssel formálgatnak.

Amikor belépett a kis zuhanyozóba, első dolga volt, hogy a pisztolytáskájára ráhúzza és körös-körül alaposan lecsíptesse a vízhatlan tokot. Hosszú gyakorlatból tudta, még így se kell öt másodperc hozzá, hogy előrántsa és használja.

A zuhanyozóban nem talált se fogast, se kampót, amire ráakaszthatta volna fegyverét. Sőt, még zuhanyozófejet se látott. A pisztolyt a fülke bejáratától távol az egyik sarokba tette.

Most újból felvillant egy tábla: *„Kérjük a látogatót, hogy nyújtsa ki egyenesen a karját és álljon a középütt levő körbe."*

Baley a megfelelő méretű kis mélyedésbe állt. Az írás kialudt. Ekkor a mennyezetről, a padlóról, valamint mind a négy falról csípős, habzó vízpermet zúdult rá. Még a talpa alatt is érezte bugyogását. A zuhanyozás egy teljes percig tartott, bőre a meleg és a nyomás egyesített erejére kivörösödött, a párás melegben tüdeje lélegzet után kapkodott. Aztán egy újabb percig hűs, alacsony nyomású vízsugár érte testét, majd még egy percig meleg levegő, úgyhogy a végén ott állt teljesen szárazon, felüdülve.

Fölvette pisztolyát meg a szíjat, és látta, hogy az is száraz és meleg. Felcsatolta a fegyvert, kilépett a fülkéből, épp amikor R. Daneel is kijött a szomszéd zuhanyozóból. Hát persze! R. Daneel ugyan nem Citylakó, de azért őrá is lerakódott a City pora.

Baley ösztönösen félrefordította a fejét. De aztán eszébe jutott, hogy végül is Daneelék szokásai nem azonosak a City szokásaival. Így

hát egy pillanatra a robot felé sandított. Ajkán halvány mosoly suhant végig. R. Daneelnek nemcsak az arcvonásai és keze hasonlított az emberi lényekéhez, hanem egész teste a legnagyobb pontossággal utánozta az eredetijét.

Baley elindult abban az irányban, amelyben állandóan haladt, mióta belépett a mosdóhelyiségbe. A ruhái szépen összehajtogatva már vártak rá. Meleg, tiszta szagot árasztottak.

„Kérjük a látogatót, öltözzék fel és tegye kezét a jelzett mélyedésbe”, utasította most a felirat.

Baley engedelmeskedett. Amikor a tiszta, tejszínű felületre tette a kezét, középső ujja hegyén határozott szúrást érzett. Gyorsan elkapta ujját, és látta, hogy egy kis vércsepp szivárog ki belőle. De a vérzés, mialatt figyelte, már el is állt.

Lerázta a vércseppet, és összenyomta ujjahegyét, de ettől se jött ki belőle több vér.

Nyilvánvalóan vérvizsgálatot csinálnak. Kifejezett nyugtalanság fogta el. A rendőrségen a szokásos évenkénti orvosi felülvizsgálatot, efelől biztos volt, fele olyan gonddal és tudományossággal se hajtják végre, mint ezek a hűvös, robotgyártó űrlakók. De nem is nagyon kívánta, hogy túl alaposan megvizsgálják egészségi állapotát.

A várakozási idő hosszúnak tűnt, de amikor a tábla újból felvillant, csak ennyit mondott: *„A látogató folytathatja útját.”*

Baley megkönnyebbülten fellélegzett. Egy boltíves folyosón haladt végig. De aztán két fémrúd zárta el az útját, és a csillogó levegőben ezeket a szavakat olvasta: *„Figyelmeztetés! A látogató ne menjen tovább!”*

— Mi a fene! — fortyant fel Baley, megfeledkezve róla, hogy még mindig a mosdóhelyiségben van. R. Daneel hangja ütötte meg a fülét:

— A szimatolók, úgy látszik, valami áramforrást fedeztek fel. Talán robbantópisztoly van nálad, Elijah?

Baley pulykavörös arccal penderült hátra. Kétszer is belefogott, amíg végre sikerült kinyögnie:

— Egy rendőrnek szolgálatban és szolgálaton kívül mindenkor magán vagy a keze ügyében kell tartania robbantópisztolyát.

Tízéves kora óta most először szólalt meg egy mosdóhelyiségben. Az az előbbi eset Boris nagybátyja jelenlétében történt, és akkor is csak ösztönös jajszó buggyant ki belőle, mert lábujjával belebotlott valamibe. De mikor hazaértek, Boris bácsi alaposan elrakta, ráadásul hosszú előadást tartott neki az illedelmes viselkedésről.

— Látogatók nem viselhetnek fegyvert — mondta R. Daneel. — Nálunk ez a szokás. Látogatásai alkalmával még a rendőrfőnökötök is mindig leteszi a robbantópisztolyát.

Bármely más esetben Baley sarkon fordult volna, és otthagyja az Űrvárost meg a robotot. Most azonban égett a vágytól, hogy pontosan végrehajtsa tervét, és ily módon alapos bosszút álljon a sérelmekért.

Ilyen hát az a tapintatos orvosi ellenőrzés, állapította meg magában, amely az első idők jóval alaposabb vizsgálatait felváltotta. Teljesen megértette, igen, teljesen megértette a felháborodást és dühöt, amely ifjúkorában a sorompó-lázongásokhoz vezetett.

Haragosan leoldotta magáról a fegyverszíjat. R. Daneel átvette, és a falban levő kis fülkék egyikébe helyezte. Egy vékony fémlap csusszant a fülke elé.

— Ha ebbe a mélyedésbe bedugod a hüvelykujjad — magyarázta R. Daneel —, akkor csak te nyithatod majd ki a fülkét.

Baley még meztelenebbnek érezte magát, mint a zuhanyozóban. Áthaladt azon a helyen, ahol az imént a két fémrúd elzárta útját, és végre kijutott a mosdóhelyiségből.

Újból egy folyosón találta magát, de itt valamilyen furcsa érzés lepte meg. Feje felett a fénynek valami szokatlan jellege volt. Hirtelen légáramlat csapta meg az arcát. Az első pillanatban azt hitte, tán egy riadóautó suhant el mellette.

R. Daneel, úgy látszik, felfedezte az arcára kiült nyugtalanságot.

— Most már tulajdonképpen a szabad ég alatt vagyunk, Elijah. Itt nincs légszabályozás.

Baleyt enyhe rosszullét kerülgette. Hogy lehet, hogy az űrlakók, akik olyan szörnyen tartanak az emberi testtől csak azért, mert az a Cityből jön, nyugodtan beszívják a szabad térség piszkos levegőjét? Megfeszítette orrlyukait, mintha ezáltal jobban megszűrhetné a beszívott levegőt.

— Gondolom, majd rájössz, hogy a szabad levegő nem ártalmas az emberi egészségre — jegyezte meg R. Daneel.

— Lehet.

A légáramlatok kellemetlenül csapkodták az arcát. Igaz, enyhék voltak, de szeszélyesek. És ez bosszantotta.

De még rosszabb következett. A folyosó valami kékségre nyílt, és amikor a végéhez közeledtek, torkolatán erős fehér fény áramlott be. Baley már látott napfényt. Egyszer szolgálati ügyben fent volt az egyik szoláriumban. De ott védőüveg zárta körül a helyiséget, és a Napnak csak a fénytöréstől eltorzult ábrázatát lehetett látni a mindent elárasztó ragyogásban. Itt azonban a szabad ég alatt álltak!

Baley ösztönösen a Napra pillantott, aztán elfordította a fejét. Káprázó szeme hunyorgott, könnyezett.

Egy űrlakó közeledett feléjük. Baleyt pillanatnyi balsejtelem lepte meg. R. Daneel azonban előre lépett, hogy kézszorítással üdvözölje a közeledőt. Az űrlakó Baleyhez fordult:

— Jöjjön velem, uram. Dr. Han Fastolfe vagyok.

Odabent az épületben már kellemesebb légkör uralkodott. Baley csodálkozva nézegette a hatalmas méretű szobákat és az egész lakóterület pazarló beosztását, viszont örült, hogy itt legalább van

légszabályozás.

Fastolfe leült, keresztbe rakta hosszú lábait.

— Bizonyára jobban szereti a légszabályozást, mint a szabad légáramlást — jegyezte meg.

Barátságos embernek látszott. Homlokát vékony ráncok redőzték, a szeme, valamint közvetlenül az álla alatt bőre kissé petyhüdten lógott. Haja ritkult, de ősz szálaknak még nyoma se látszott benne. Nagy fülei szétálltak, és ez arcát humorossá, már-már csúnyává tette, ami Baleyt furcsamód megnyugtatta.

Kora reggel újból átnézte azokat a fényképeket, amelyeket Enderby az Űrvárosban készített. R. Daneel épp akkor beszélte meg látogatásukat, és Baley gondolatban felkészült rá, hogy hamarosan húsvér űrlakókkal fog találkozni. Ez pedig valahogy egészen másnak ígérkezett, mint azok a beszélgetések, amelyeket a közvetítő hullámokon sok mérföldes távolságból több ízben is folytatott velük.

A fényképeken látható űrlakók általában a könyvfilmek hőseihez hasonlítottak: magas, vörös hajú, komoly, hűvösen jóképű lények voltak. Mint például R. Daneel Olivaw.

R. Daneel sorra megnevezte a lefényképezetteket, és amikor Baley meglepetten rámutatott az egyikükre és megkérdezte: — Ez nem te vagy? — R. Daneel így válaszolt: — Nem, Elijah, ez a tervezőm, dr. Sarton.

Hangjából hiányzott minden érzelem.

— A saját képmására teremtett téged? — kérdezte Baley gúnyosan. De nem kapott és őszintén szólva nem is várt választ a kérdésére. Tudta, hogy a Bibliát az űrországokban csak igen kis példányszámban terjesztik.

Most pedig Baley Han Fastolfe-ot nézegette, aki külsőre oly szembeszökően különbözött az űrlakó típustól. A földlakó ezt a tényt kifejezett örömmel vette tudomásul.

— Nem enne valamit? — kérdezte Fastolfe.

Az asztalra mutatott, amely közte és a földlakó között állt. Nem volt rajta más, csak egyetlen tál, s abban különféle színű gömbök. Baley kissé meghökkenve nézett rájuk, mert eddig közönséges asztaldísznek tartotta őket.

— Ezek gyümölcsök — magyarázta R. Daneel. — Az Auróra természetes növényvilágának termékei. Kóstold meg talán ezt a fajtát. Almának hívják, és állítólag igen ízletes.

— R. Daneel persze nem személyes tapasztalatból beszél — jegyezte meg mosolyogva Fastolfe —, de egyébként teljesen igaza van.

Baley szájához emelte az almát. A bőre vörös és zöld volt, tapintása hűvös és enyhe, de kellemes illatot árasztott. Némi erőfeszítéssel beleharapott, és pépes húsának váratlanul fanyar ízétől érdessé vált a nyelve.

Óvatosan rágni kezdte. A City-lakók persze esznek természetes táplálékot is, ha a fejadagok megengedik. Baley gyakran evett természetes húst és kenyeret. De az efféle táplálékot valamilyen módon mindig előre feldolgozzák: megfőzik vagy megőrlik, keverik vagy vegyítik. A gyümölcsöt például tulajdonképpen püré vagy konzerv alakban kellene elkészíteni. Mert amit most a kezében tart, az bizonyára egyenesen valamelyik bolygó piszkos talajából jött.

Remélem, legalább megmosták, gondolta. És megint eltűnődött azon, hogy ami a tisztaságot illeti, milyen szeszélyes az űrlakók gondolkodásmódja.

— Hadd mutassam be magamat kissé közelebbről — szólalt meg Fastolfe. — A dr. Sarton-féle gyilkosság ügyében az Űrváros részéről én vezetem a nyomozást, úgy, ahogy a City részéről Enderby rendőrfőnök. Ha bármiben segíteni tudok, rendelkezésére állok. Mi, éppúgy, mint önök, szeretnénk csendben lezárni ezt az ügyet, és egyszer s mindenkorra megakadályozni, hogy a jövőben efféle esetek előfordulhassanak.

— Köszönöm, dr. Fastolfe — válaszolta Baley. — Ezt az álláspontot nagyra becsüljük.

Ennyi elég is a kölcsönös udvariaskodásból, tette hozzá magában. Az alma közepébe harapott, mire apró, kemény valamik potyogtak a szájába, ösztönösen kiköpte őket; egyikük Fastolfe-ot érte volna, ha az űrlakó gyorsan odébb nem kapja lábát.

Baley elvörösödött, és le akart hajolni értük.

— Nem történt semmi, Mr. Baley — mondta nyájasan Fastolfe. — Hagyja kérem.

Baley fölegyenesedett. Óvatosan letette az almát. Az a kellemetlen érzése támadt, hogy mihelyt elmegy innét, ezeket a fekete, tojásdad micsodákat egyenként fel fogják szívatni, a tál gyümölcsöt elégetik vagy elviszik valahová messzire az Űrvárostól, és még a szobát is, ahol most ülnek, bepermetezik vírusölő szerekkel. Zavarát nyerseséggel igyekezett leplezni:

— Szeretnék engedélyt kérni rá — jelentette ki —, hogy Enderby rendőrfőnök trimenzionálisan bekapcsolódhassék a beszélgetésünkbe. Fastolfe a homlokát ráncolta.

— Természetesen, ha így kívánja — mondta aztán.

— Daneel, állítsd be, légy szíves, a készüléket.

Baley kényelmetlenül, mereven ült, mígnem a szoba egyik sarkában egy nagy négyzet fényes felülete kivilágosodott, és megjelent rajta Julius Enderby rendőrfőnök meg az íróasztalának egyik szöglete. Kényelmetlen érzése azonnal eltűnt, most szinte szeretettel nézte főnöke jól ismert alakját, és heves vágy fogta el, hogy megint ott lehessen vele az irodában, vagy mindegy, bárhol a Cityben, csak biztonságban. Akár a jersey-i élesztőüzemek legkevésbé kellemes

környékén.

Most, amikor már volt tanúja, nem látta okát, hogy tovább várjon.

— Azt hiszem — kezdte —, sikerült megoldanom dr. Sarton halálának rejtélyét.

Szeme sarkából látta, hogy Enderby talpra ugrik, vadul (és ezúttal sikeresen) utánakap repülő szemüvegének. De ahogy felállt, feje kikerült a trimenzionális készülék képernyőjéből, ezért kénytelen volt a megdöbbenéstől némán visszaülni asztalához.

Dr. Fastolfe a maga nyugodtabb módján ugyanígy meglepődött, és fejét kissé oldalt billentette. Csak R. Daneelen nem látszott semmi jele az izgalomnak.

— Azt akarja mondani — kérdezte Fastolfe —, hogy tudja, ki a gyilkos?

— Nem — válaszolta Baley. — Azt akarom mondani, hogy nem történt gyilkosság.

— Hogyhogy? — kiáltott fel Enderby.

— Egy pillanat türelmet kérek, rendőrfőnök úr — szólt Fastolfe, felemelve kezét. Aztán mereven Baleyre nézett, és azt kérdezte: — Szóval ön szerint dr. Sarton él?

— Igen, uram. És azt hiszem, tudom is, hogy hol van.

— Hol?

— Itt a szobában — felelte Baley, és ujjával határozottan R. Daneel Olivaw-ra mutatott.

NYOLCADIK FEJEZET
Vita a robotról

Baley e pillanatban jóformán csak lüktető érverését érezte. Az idő mintha megállt volna körülötte. R. Daneel arcán most se tükröződött semmiféle érzelem. Han Fastolfe-é udvarias meglepetést mutatott, semmi mást. Baley figyelmét leginkább szavainak főnökére tett hatása kötötte le. A trimenzionális vevőkészülék nem tudta tökéletes hűséggel reprodukálni elképedt arcát. A közvetítést állandóan zavarta egy kis vibrálás, és a képfelbontás se volt egészen eszményinek mondható. E tökéletlenség, ráadásul a rendőrfőnök szemüvegének árnyéka folytán Enderby tekintetéből alig lehetett valamit kiolvasni.

Nehogy összeroppanj nekem, Julius! — gondolta Baley. — Szükségem van rád.

Attól nem félt, hogy Fastolfe meggondolatlanul vagy érzelmektől vezettetve fog cselekedni. Egyszer olvasta valahol, hogy az űrlakók vallástalanok, illetve a vallást náluk a filozófia rangjára emelt, hideg, szenvtelen intellektualizmust helyettesíti. Baley elhitte ezt és számolt is vele. Az űrlakók elvi kérdésnek tekintik, hogy megfontoltan és akkor is kizárólag a józan ész parancsai szerint cselekedjenek.

Biztos volt benne, hogy ha egyedül ül itt közöttük és úgy teszi az iménti kijelentést, többé nem térne vissza a Citybe. Így követelné ezt a hűvös logika. Az űrlakók számára terveik sokkal, ezerszer fontosabbak, mint egy City-lakó élete. Valahogy kimagyaráznák magukat Julius Enderby előtt. Talán átadnák a holttestét, kezet ráznának vele és azt mondanák, ez is földi összeesküvők műve volt. És a rendőrfőnök hitelt adna szavuknak. Mert ilyen a beállítottsága.

Gyűlöli ugyan az űrlakókat, de a gyűlölete félelemből táplálkozik. Nem merné kétségbe vonni állításukat. Ezért volt szüksége rá, hogy az eseményeknek tényleges szemtanúja legyen, méghozzá olyan szemtanúja, aki az űrlakók gondosan kiszámított biztonsági intézkedéseinek hatósugarán kívül van.

— Tévedsz, Lije — mondta a rendőrfőnök elfulladva. — Saját szememmel láttam dr. Sarton holttestét.

— Te olyasvalaminek az elszenesedett maradványait láttad, amiről azt mondták neked, hogy dr. Sarton holtteste — vágott vissza merészen Baley. Hisz eltört a szemüvege, gondolta komoran. Ez még külön, nem várt előnyt jelentett az űrlakóknak.

— Nem, nem, Lije. Én jól ismertem dr. Sartont, a feje meg épségben maradt. Ő volt az. — A rendőrfőnök idegesen a szemüvegéhez kapta a kezét, mintha neki is eszébe jutott volna az akkori balesete. — Alaposan megnéztem — tette *hozzá* —, igen

alaposan.

— És róla mi a véleményed? — kérdezte Baley újból R. Daneelre mutatva. — Nem hasonlít dr. Sartonhoz?

— Csak úgy, ahogy egy szobor hasonlítana *hozzá*.

— Mindenki felölthet kifejezéstelen ábrázatot, főnök. Tegyük fel, hogy te egy robbantópisztollyal ledurrantott robotot láttál. Azt mondod, alaposan megnézted. De elég alaposan megnézted ahhoz, hogy felismerd, vajon a robbantás okozta lyuk szélén az elszenesedett felület valóban szétzúzott szerves anyag volt, vagy pedig csak olvadt fémre szándékosan rávitt szénréteg?

— Nevetségessé teszed magadat — tiltakozott felháborodottan a rendőrfőnök. Baley az űrlakóhoz fordult:

— Hajlandó a holttestet vizsgálat. céljából kihantoltatni, dr. Fastolfe?

— Egyébként nem volna ellene semmi kifogásom, Mr. Baley — válaszolta Dr. Fastolfe mosolyogva —, de sajnos, mi nem temetjük el a halottainkat, hanem az itteni szokás szerint elhamvasztjuk őket.

— Nagyon kényelmes eljárás — jegyezte meg Baley.

— Mondja, Mr. Baley — kérdezte dr. Fastolfe —, hogy jutott erre a meglepő következtetésre?

Nem adja be a derekát, gondolta Baley. Pimaszul ki fog tartani, ameddig tud.

— Nem volt nehéz — válaszolta. — Ahhoz, hogy valaki robotnak adja ki magát, nem elég fagyos ábrázatot öltenie és mesterkélt modorban beszélnie. Az a bajuk önöknek, űrországiaknak, hogy túlságosan hozzászoktak a robotokhoz. Szinte emberi lényeknek tekintik őket. Egyszerűen vakká váltak a különbségek iránt. Nálunk a Földön másképp áll a dolog. Mi nagyon is tudatában vagyunk annak, hogy mi a robot. Mármost — folytatta — először is R. Daneel túlságosan emberi ahhoz, hogy robot legyen. Az első benyomásom az is volt róla, hogy űrlakó. Meglehetős erőfeszítésembe került tudomásul venni azt az állítását, hogy robot. És ennek persze az volt a magyarázata, *hogy űrlakó és nem robot.*

R. Daneel a feszélyezettség legcsekélyebb jelét se mutatta, amiért személye a vita középpontjába került.

— Mondtam neked, Elijah kollégám — szólt most közbe —, engem épp arra szerkesztettek, hogy egy időre az emberi társadalom tagjaként éljek. Az emberekhez való hasonlatosságom tehát szükségszerű.

— És ebben olyan messzire mentek, hogy még azokat a testrészeket is kínos pontossággal lemásolták, amelyeket az emberek általános szokás szerint ruhájuk alá rejtenek? Még azokat a szerveket is, amelyeknek egy robotnál nem lehet semmiféle funkciójuk?

— Erre hogy jöttél rá? — kérdezte hirtelen Enderby.

Baley elvörösödött.

— Muszáj volt észrevennem:... a mosdóhelyiségben.

Enderby megbotránkozva nézett rá.

— Bizonyára megérti — jegyezte meg Fastolfe —; hogy ha célt akarunk érni, a hasonlatosságnak tökéletesnek kell lennie. Ilyen körülmények között a félmunka rosszabb, mint a semmi.

— Szabad rágyújtanom? — vetette oda kurtán Baley.

Egy nap három pipa nevetség számba menő pazarlás, de most, amikor a vakmerőség örvénylő hullámain hajózott, a dohányzás idegcsillapító hatásához kellett folyamodnia. Hiszen űrlakókkal vitatkozik. És torkukra fogja forrasztani a hazugságaikat.

— Bocsánatot kérek — válaszolta Fastolfe —, de jobb szeretném, ha nem gyújtana rá.

A „jobb szeretném" ellentmondást nem tűrő tilalomnak hangzott, Baley ezt azonnal megértette. Zsebre vágta a pipát, amelyet a természetesnek vélt engedély reményében már a kezében tartott.

Persze hogy nem engedik, mondta magában dühösen. Enderby ugyan erre sem figyelmeztette, hiszen nem dohányos, de hát kézenfekvő. Az űrlakók a maguk higiénikus világában nem dohányoznak, nem isznak szeszesitalt, általában nincsenek semmiféle emberi gyarlóságaik. Nem csoda, hogy befogadják a robotokat ebbe a nyavalyás — hogy is nevezte R. Daneel? — C/Fe társadalmukba. Nem csoda, hogy R. Daneel ilyen jól meg tudja játszani a robotot. Mert a valóságban odakint valamennyien robotok.

— A túlságosan tökéletes hasonlatosság — mondta — csak egy tény a sok közül. Amikor hazavittem őt, a körzetünkben egy már-már forrongásnak beillő jelenetnek voltunk tanúi. — Ujjával mutogatott, mert nem tudta rászánni magát, hogy akár R. Daneelt, akár dr. Sartont mondjon. — ő akadályozta meg a zavargást. Robbantópisztolyt szegezett a lázongókra.

— Úristen — vágott közbe energikusan Enderby —, a jelentés szerint te voltál, aki...

— Tudom, főnök — felelte Baley. — A jelentés az én bemondásom alapján készült. Nem akartam jegyzőkönyvbe vétetni, hogy egy robot lelövéssel fenyegetett férfiakat és nőket.

— Persze, persze. — Enderbyt a puszta gondolatra is szemmel látható borzadály fogta el. Előrehajolt, hogy valamit megnézzen, ami a trimenzionális vevőkészülék képernyőjén kívül feküdt.

Baley sejtette, hogy mit néz: a rendőrfőnök az árammérőn ellenőrizte, nem hallgatják-e le az adást.

— Ez is a bizonyítékai közé tartozik? — kérdezte Fastolfe.

— Természetesen. A robotika első törvénye kimondja, hogy robot nem okozhat kárt emberi lényben.

— De R. Daneel nem bántott senkit.

— Ez igaz. Sőt utána kijelentette, hogy semmi körülmények között nem használta volna fegyverét. Csakhogy én még soha életemben nem hallottam olyan robotról, amely lelövéssel fenyegetett volna emberi lényeket. Mert még ha valójában nem is állt szándékában, már a puszta fenyegetés megsértené az első törvény szellemét.

— Értem, ön robotszakértő, Mr. Baley?

— Nem, uram. De természetesen tanultam általános robotikai és pozitronelemzést. Nem vagyok teljesen járatlan e tudományban.

— Ez derék dolog — kellemeskedett Fastolfe —; csakhogy, tudja, én viszont robotszakértő vagyok, és biztosíthatom önt arról, hogy a robotgondolkodás lényege a mindenség betű szerinti értelmezése. Vagyis nem az első törvény szellemét, hanem csak a betűjét tekinti kötelezőnek, önök a Földön az egyszerű típusaik megszerkesztésénél az első törvényt annyi mindenféle biztonsági intézkedéssel bástyázzák körül, hogy azok talán valóban képtelenek volnának egy embert lelövéssel fenyegetni. Ám egy olyan tökéletesített típusnál, mint amilyen R. Daneel, egészen másképp áll a dolog. Ha helyesen ítélem meg a szituációt, Daneel fenyegető magatartása szükséges volt ahhoz, hogy elfojtson egy lázongást. Tehát meg akarta akadályozni, hogy emberi lények kárt szenvedjenek. És ezáltal épp engedelmeskedett az első törvénynek, nem pedig szembeszegült vele.

.Baley gondolatban megvonaglott, de külsőleg teljesen megőrizte nyugalmát. Kemény csata lesz, és mégis saját fegyverével győzi majd le ezt az űrlakót.

— Az egyes érveim helyességét kétségbe vonhatja — jegyezte meg —, de összességükben mégis meggyőzőek. Tegnap este ennek az úgynevezett gyilkosságnak megvitatása során *ez* az állítólagos robot azt mondta, olyképpen tették detektívmunkára alkalmassá, hogy a pozitronáramköreibe egy új hatóerőt iktattak be. Éspedig az igazságszeretetet.

— Így is van. Szavamat adom rá — vetette közbe Fastolfe. — Három nappal ezelőtt az én felügyeletem mellett végezték el ezt az átalakítást.

— Az igazságszeretet beiktatását? Az igazság, dr. Fastolfe, elvont fogalom. Ezt csak emberi lények használhatják.

— Ha az igazságot, mint elvont fogalmat határozza meg, vagyis ha azt állítja, hogy annyit jelent, mint mindenkinek megadni a maga jussát, ragaszkodni a helyeshez vagy valami más effélét, akkor elfogadom az érvelését, Mr. Baley. Az elvont fogalmak emberi értelmezését a tudomány jelenlegi állása szerint valóban nem tudjuk beépíteni a pozitronagyakba.

— Ezt tehát ön mint robotszakember is elismeri?

— Természetesen. A kérdés azonban az, hogy mit értett R. Daneel

az igazságon, amikor ezt a fogalmat használta?

— A beszélgetésünk összefüggéseiben ugyanazt kellett értenie, mint önnek, nekem vagy bármelyik emberi lénynek, és nem azt, amit egy robotnak.

— Miért nem kérdezi meg tőle, Mr. Baley, hogyan határozza meg ő ezt a fogalmat?

Baley kissé vesztett magabiztosságából. De azért R. Daneelhez fordult:

— Hát... halljuk!

— Mit, Elijah?

— Hogyan határozod meg az igazság fogalmát?

— Igazságról akkor beszélhetünk, Elijah, ha az összes törvényeket betartják. Fastolfe bólintott.

— Kitűnő meghatározás egy robot szájából. R. Daneelbe azt az óhajt építettük be, hogy minden törvényt betartasson. Az igazság tehát az ő számára igen konkrét fogalom, mert a törvények betartásán alapszik, ami viszont pontosan körülírt törvényeket tételez fel. Ebben nincs semmi absztrakció. Az emberi lények felismerhetik azt a tényt, hogy bizonyos törvények valamilyen elvont erkölcsiség szempontjából helytelenek és a betartatásuk ezért igazságtalan. De te mit szólsz ehhez, R. Daneel?

— Igazságtalan törvény — felelte R. Daneel higgadtan —, ez önmagának ellentmondó fogalom.

— Egy robot számára valóban az, Mr. Baley. Látja hát, hogy nem szabad összekeverni az ön igazságát R. Daneelével.

Baley most hirtelen ismét R. Daneelhez fordult:

— Tegnap éjjel te kimentél a lakásomból.

— Ez igaz — válaszolta R. Daneel. — Sajnálom, ha ezzel megzavartam volna az álmodat.

— És hová mentél?

— A férfi mosdóhelyiségbe.

Baley egy pillanatra meghökkent. Ez a kijelentés, amint erről korábban megbizonyosodott, megfelelt a valóságnak, ő azonban nem várta, hogy R. Daneel ezt a választ fogja adni. Megint vesztett valamit magabiztosságából, de azért nem adta fel a harcot. A rendőrfőnök figyelte őket, szemüvege az egyik beszélőről a másikra villant. Baley most már nem visszakozhatott, akármiféle álokoskodásokat sorakoztatnak is föl ellene. Állnia kell a sarat.

— Amikor megérkeztünk a körzetembe — mondta — ő ragaszkodott *hozzá,* hogy velem együtt bejöjjön a mosdóba. Gyatra kifogást hozott fel. Az éjszaka folyamán, mint ahogy az imént maga is bevallotta, újból kiment. Ha emberi lény volna, azt mondanám, minden oka és joga megvolt rá. Tagadhatatlanul. De egy robotnál ennek semmi értelme! És így csak azt a következtetést lehet levonni,

hogy ember.

Fastolfe bólintott. Láthatólag a legcsekélyebb mértékben se jött zavarba.

— Ez rendkívül érdekes. Talán kérdezzük meg tőle, hogy mit keresett tegnap éjjel a mosdóban. Enderby rendőrfőnök előrehajolt.

— Kérem, dr. Fastolfe — motyogta —, nem ildomos...

— Ne nyugtalankodjék, rendőrfőnök úr — vágott közbe Fastolfe. Keskeny ajkán mintha mosoly játszadozott volna, pedig nem mosolygott. — Biztos vagyok benne, hogy R. Daneel válasza nem fogja megsérteni sem az ön, sem Mr. Baley érzékenységét. Halljuk, Daneel, mit kerestél a mosdóban?

— Amikor tegnap este Elijah felesége, Jessie eltávozott hazulról — válaszolta R. Daneel —, még igen barátságosan viselkedett velem. Egészen nyilvánvalóan semmi oka sem volt feltételezni rólam, hogy ne ember volnék. De visszatérve már tudta, hogy robot vagyok. Kézenfekvő gondolat volt, hogy ezt a felvilágosítást valahol a lakáson kívül szerezte. Ebből viszont az következik, hogy a tegnap éjjel Elijah-val folytatott beszélgetésünket kihallgatták. Mert igazi mivoltom titka semmilyen más módon nem válhatott köztudomásúvá. Elijah azt mondta nekem — folytatta —, hogy a lakása kellőképpen hangszigetelt. Mi meg halkan beszélgettünk. Ezért közönséges hallgatózásról nem lehetett szó. Az viszont köztudomású, hogy Elijah detektív. Mármost ha a Cityben létezik egy olyan összeesküvő társaság, mely kellő szervezettséggel végre tudta hajtani dr. Sarton meggyilkolását, akkor feltehetőleg azzal is tisztában vannak, hogy a gyilkosság ügyében Elijah vezeti a nyomozást. Ezért fennállt a lehetősége, sőt a valószínűsége annak, hogy a lakását kémsugarakkal figyelik. Amikor Elijah és Jessie lefeküdtek — fejtegette tovább R. Daneel —, a lakást, amennyire tudtam, átkutattam, de nem találtam semmiféle adókészüléket. Ez még bonyolultabbá tette a dolgot. Fókuszolt kettőssugárral efféle trükköt ugyan adó nélkül is végre lehet hajtani, de ehhez meglehetősen komplikált berendezésre van szükség. A helyzet elemzése során arra a következtetésre jutottam, hogy az egyetlen hely, ahol egy City-lakó háborítás vagy kérdőrevonás veszélye nélkül úgyszólván mindent megtehet, a mosdóhelyiség. Ott még egy kettőssugár-berendezést is felállíthat. A mosdóhelyiségekre vonatkozólag az illemszabályok olyannyira tartózkodó viselkedést írnak elő, hogy a többiek még csak rá se néznének az illetőre. A körzeti mosdóhelyiség pedig egészen közel fekszik Elijah lakásához, úgyhogy a távolsági tényező számításon kívül hagyható. Még egy hordozható típus is megfelel a kívánt célnak. Ezért kimentem a mosdóhelyiségbe, hogy körülnézzek.

— És találtál valamit? — vágott közbe Baley.

— Semmit, Elijah. Kettőssugár-berendezésnek még a nyomát se

láttam.

— Nos, Mr. Baley, ezt elfogadható magyarázatnak tartja? — kérdezte dr. Fastolfe.

Baley közben teljesen visszanyerte önbizalmát.

— Elfogadhatónak talán igen, de attól, hogy teljesen kielégítő legyen, kilométerekre van. Mert azt ő nem tudja, hogy a feleségem elmondta nekem, hol és mikor szerezte az információit. Alighogy elment hazulról, megtudta, hogy a vendégünk robot. Sőt, ez a hír akkor már órák óta szájról szájra járt. Így hát az, hogy ő robot, nem a mi tegnap esti beszélgetésünk lehallgatása útján szivárgott ki.

— De szerintem — jegyezte meg dr. Fastolfe — arra nézve mégis magyarázatot kaptunk, miért ment ki tegnap éjjel R. Daneel a mosdóhelyiségbe.

— Csakhogy közben felmerült egy újabb kérdés, amelyre nem kaptunk magyarázatot! — replikázott hevesen Baley. — Mikor, hol és hogyan szivárgott ki a hír, hogy egy robot van a Cityben? Tudomásom szerint erről csak ketten tudtunk, Enderby rendőrfőnök meg jómagam, mi pedig senkinek se mondtuk el. Tudott erről bárki más a rendőrségen, főnök?

— Nem — válaszolta izgatottan Enderby. — Még a polgármester se. Csak mi ketten és dr. Fastolfe.

— Meg ő — mondta Baley, R. Daneelre mutatva.

— És én árultam volna el? — kérdezte R. Daneel.

— Miért ne?

— De hisz egész idő alatt veled voltam, Elijah.

— Nem voltál! — kiáltotta hevesen Baley. — Én egy félóráig vagy még tovább a mosdóhelyiségben voltam, mielőtt hazamentünk. Ez idő alatt még a színét se láttuk egymásnak. Ekkor léptél te érintkezésbe a Cityben levő szervezeteddel.

— Miféle szervezettel? — kérdezte dr. Fastolfe.

— Miféle szervezettel? — visszhangozta szinte egyidejűleg Enderby rendőrfőnök.

Baley fölállt a székéről, és szembefordult a trimenzionális vevőkészülékkel.

— Kérlek, főnök, jól figyelj ide. És szólj, ha valami nem stimmel. Gyilkosság hírét jelentik, furcsa véletlen folytán épp akkor, amikor te az Űrvárosban vagy, hogy találkozz a meggyilkolt emberrel. Mutatnak neked egy állítólagosan emberi holttestet, de ezt időközben eltűntetik, úgyhogy tüzetesebben már nem lehet megvizsgálni. Az űrlakók azt állítják, hogy a gyilkosságot földi ember követte el, jóllehet ilyen vádat csak annak a feltételezésével emelhetnek, hogy egy City-lakó éjnek idején egyedül elhagyta a várost és a szabad térségen átvágva bement az Űrvárosba. Nagyon jól tudod, hogy ez mennyire valószínűtlen. Ezekután elküldenek egy állítólagos robotot a Citybe,

sőt ragaszkodnak a kiküldéséhez. A robotnak az az első dolga, hogy lelövéssel fenyeget emberi lényeket. A második lépése pedig az, hogy szárnyra bocsátja a hírt: űrrobot van a Cityben. És ez a hír annyira minden részletre kiterjedő, hogy Jessie szavai szerint még azt is tudták, hogy a robot a rendőrséggel dolgozik együtt. Következésképpen hamarosan azt is tudni fogják, hogy ez a robot volt az, aki fegyvert emelt a tömegre. És talán az élesztőüzemek környékén meg a Long Island-i hidroponikus üzemekben máris szájról szájra adják a hírt, hogy egy gyilkos robot mászkál szabadon a Cityben.

— Ez lehetetlen... Lehetetlen... — nyögte Enderby.

— Egyáltalában nem lehetetlen. Sőt, épp ez történik, főnök. Nem látod? A Cityben igenis működik egy összeesküvő banda, de az Űrvárosból kapja az irányítást. Az űrlakók azt akarják, hogy gyilkosságról adhassanak hírt. Lázadást akarnak kelteni. Azt akarjak, hogy a tömeg támadást intézzen az Űrváros ellen. Minél rosszabbra fordul a helyzet, annál előnyösebb számukra: jöhetnek az űrhajók és elfoglalhatják a cityket.

— Erre már lett volna ürügyünk huszonöt esztendővel ezelőtt, a sorompó-zavargások idején — jegyezte meg elnéző mosollyal Fastolfe.

— Akkor még önök nem voltak felkészülve. De most már igen. — Baley szíve vadul kalimpált.

— Eléggé bonyolult összeesküvést tulajdonít nekünk, Mr. Baley. Ha el akarnánk foglalni a Földet, ezt sokkal egyszerűbben végre tudnánk hajtani.

— Ez nem olyan biztos, dr. Fastolfe. Az ön állítólagos robotja elmondta nekem, hogy az űrországokban a Földet illetően korántsem egységes a közvélemény. És szerintem ez egyszer igazat mondott. Egy nyílt támadást az űrországok esetleg nem néznének jó szemmel. Ezért feltétlenül szükség van valamilyen incidensre. Alapos felháborodást keltő incidensre.

— Mondjuk egy gyilkosságra, igaz? Erről beszél, ugye? De azt elismeri, hogy ez csak valamilyen látszatgyilkosság lehet. Mert remélem, azt mégse tételezi fel rólunk, hogy egy ilyen incidens kedvéért megölnénk magunk közül valakit?

— Dr. Sarton képmására csináltak egy robotot, robbantópisztollyal ledurrantották és a maradványait megmutatták Enderby rendőrfőnöknek.

— És ekkor — mondta dr. Fastolfe —, miután R. Daneelt felhasználtuk dr. Sarton megszemélyesítésére egy látszatgyilkosságban, mi egyebet tehettünk volna, mint hogy felhasználjuk dr. Sartont R. Daneel megszemélyesítésére a látszatgyilkosság látszatnyomozásában.

— Pontosan így történt. Ezt olyan tanú füle hallatára mondom, aki a maga testi valóságában nincs jelen, és így nem lehet kioltani az

életét. És aki elég fontos személyiség ahhoz, hogy a City kormányzata, sőt Washington is hitelt adjon a szavának. Ismerjük az önök szándékait és felkészülünk a várható lépéseikre. Kormányunk, ha szükségesnek mutatkozik, közvetlenül tájékoztatni fogja az önök népét, feltárja előtte a való helyzetet. Kétlem, hogy egy efféle bolygóközi gyalázatosságot eltűrnének. Fastolfe megcsóválta a fejét.

— Kérem, Mr. Baley, ez az álláspont teljesen indokolatlan. Önnek valóban felettébb meghökkentő elképzelései vannak. Tegyük fel, igen, tegyük fel egy pillanatra, hogy R. Daneel valóban R. Daneel. Tegyük fel, hogy valóban robot. Nem az következik-e ebből, hogy Enderby rendőrfőnök valóban dr. Sarton holttestét látta? Mert azt már igazán ésszerűtlen volna feltételezni, hogy a holttest egy második robot volt. Enderby rendőrfőnök saját szemével látta a készülőben levő R. Daneelt, és tanúsíthatja, hogy csak egyetlen ilyen robot létezik.

— Ami ezt illeti — makacskodott Baley —, a rendőrfőnök nem robotszakértő. Felőle önöknek még egy tucat ilyen robotjuk lehet.

— Maradjon a tárgynál, Mr. Baley. Mi a helyzet, ha R. Daneel valóban R. Daneel? Nem omlik egyszeriben össze az ön egész érvelése? Akkor pedig mire alapítja ennek az ön által kiötlött melodramatikus és teljesen valószínűtlen összeesküvésnek a gondolatát?

— A kérdés jogos, *ha robot.* Én azonban azt állítom, hogy ember.

— Csakhogy ezt a problémát még nem vizsgálta meg kellő alapossággal, Mr. Baley — jegyezte meg Fastolfe. — Ahhoz, hogy egy robotot, a lehető legemberszabásúbb robotot egy igazi embertől megkülönböztessünk, felesleges apró-cseprő megjegyzésekből és cselekedetekből bonyolult, ingatag következtetéseket levonni. Megpróbált már például tűt szúrni R. Daneelbe?

— Mit?! — Baley szája tátva maradt.

— Ez egy igen egyszerű próba. De vannak mások is, talán nem ennyire egyszerűek. A bőre és a haja például valódinak látszik, de megpróbálta-e már megfelelő nagyítóüveggel szemügyre venni? Vagy látszólag lélegzik, különösen amikor a beszédhez levegőt használ fel, de nem vette észre, hogy a lélegzete szabálytalan, hogy percek múlnak el anélkül, hogy egyszer is lélegzetet venne? És az általa kilehelt levegőből is felfoghatott volna egy bizonyos mennyiséget, és megmérhette volna széndioxid-tartalmát. Továbbá, megpróbálhatott volna vért venni belőle, vagy megtapintani a pulzusát a csuklóján, a szívverését az inge alatt. Érti, mit akarok mondani, Mr. Baley?

— Ez csak üres beszéd — válaszolta nyugtalanul Baley. — Nem hagyom magamat elámítani. Megpróbálhattam volna az említett dolgokat, de gondolja, hogy ez az állítólagos robot tűrte volna, hogy injekcióstűvel, sztetoszkóppal vagy mikroszkóppal vizsgálgassam?

— Ó, persze. Érteni az aggályait — felelte Fastolfe. R. Daneelre

pillantott és intett neki.

R. Daneel megérintette jobb csuklóján az inge kézelőjét, mire a diamagnetikus varrat egész hosszában szétbomlott és felfedte sima, izmos, látszólag teljesen emberi formájú karját. Rövid, bronzszínű szőre mind mennyiségben, mind elosztásban pontosan olyan volt, mint egy emberi lényé.

— No és? — mondta Baley.

R. Daneel bal keze hüvelyk- és mutatóujjával összeszorította jobb keze középső ujjának a hegyét. Hogy ezután pontosan milyen műveletek következtek, ezt Baley nem látta.

De ahogy az imént az ingujj anyaga a varrat diamágneses terének megszakítása folytán kétfelé bomlott, ugyanúgy kettévált most a karja is.

És a hússzerű anyag vékony rétege alól tompa szürke, rozsdamentes acélrudak, drótok és csatlakozások bukkantak elő.

— Megvizsgálná közelebbről Daneel szerkezetét, Mr. Baley? — kérdezte udvariasan dr. Fastolfe.

Baley talán nem is hallotta a kérdést. Mert a füle zúgni kezdett, s ugyanakkor a rendőrfőnök kellemetlenül éles hangon, hisztérikusan fölnevetett.

KILENCEDIK FEJEZET
Egy űrlakó felvilágosításai

Percek múltak el. A zúgás mind hangosabb lett, elfojtotta a nevetést. Az épület mindazzal, ami benne volt, ide-oda lengett, és Baley időérzéke is megrendült. Végül arra eszmélt, hogy változatlan helyzetben ül a székén, de mintha egy bizonyos idő kiesett volna emlékezetéből. A rendőrfőnök képe eltűnt, a trimenzionális vevő megint tejszínű, átlátszatlan lett. R. Daneel hajolt fölé, és összecsípte Baley meztelen felsőkarján a bőrt. A detektív látta a bőre alá fecskendezett folyadék keskeny csíkját. Amíg figyelte, a csík eltűnt, szerteáramlott a vérerekbe, felszívódott a sejtek közé, majd a szomszédos sejtekbe és tovább, teste valamennyi sejtjébe.

Öntudata lassan visszatért.

— Jobban vagy már, Elijah kollégám? — kérdezte R. Daneel.

Jobban volt. Maga felé húzta a karját, és a robot hagyta. Aztán leengedte az ingujját, és körülnézett. Fastolfe a korábbi helyen ült, halvány mosoly enyhítette arca csúnyaságát.

— Elvesztettem az eszméletemet?

— Többé-kevésbé — felelte dr. Fastolfe. — Attól tartok, igen erős megrázkódtatás érte.

Baley most már világosan emlékezett a történtekre. Gyorsan megragadta R. Daneel innenső karját, felhúzta az ingujját, ameddig tudta, szabaddá tette a csuklóját. A robot húsa puha tapintású volt, de a hús alatt Baley ujja a csontnál keményebb anyagot érzett.

R. Daneel könnyedén pihentette karját a detektív kezei között. Baley kimeresztett szemmel vizsgálgatta, aztán a középső idegvonal helyén összecsípte a bőrt. Valami halvány varratot lát?

Persze logikus, hogy varratai legyenek. Egy szintetikus bőrrel borított, szándékosan emberi alakra formált robot javítását lehetetlen a szokásos módon végezni. Nincs mellpáncélja, amelynek szegecseit le lehetne szedni, és a koponyáját se lehet fölfelé vagy előre fordítani. Ehelyett a mesterséges test különböző részeit egy mikromágneses tér vonala mentén kell összerakni. Megfelelő nyomásra karjának, fejének, az egész testének kétfelé kell válnia, ellentétes nyomásra pedig a részeknek megint össze kell illeszkedniük.

— A rendőrfőnök hol van? — motyogta Baley a szégyentől vérvörösen.

— Sürgős ügyei elszólították — válaszolta dr. Fastolfe. — Magam is biztattam, hogy csak menjen. Megígértem, hogy mi majd gondját viseljük önnek.

— Már nagyszerűen gondomat viselték, köszönöm szépen —

morogta Baley. — Azt hiszem, az együttműködésünknek ezzel vége.

Fölállt, kinyújtóztatta fáradt tagjait. Hirtelen nagyon öregnek érezte magát. Túl öregnek ahhoz, hogy mindent elölről kezdjen. Nem kellett nagy éleslátás hozzá, hogy megjósolja jövőjét.

A rendőrfőnök félig ijedt lesz, félig dühös. Sápadtan szembenéz Baleyvel, tizenöt másodpercenként lekapja és megtörölgeti a szemüvegét. Halk hangon (Julius Enderby úgyszólván sosem kiabált) apróra elmagyarázza neki, hogy az űrlakók halálosan megsértődtek.

— Az űrlakókkal nem beszélhetsz így, Lije. Ezt nem tűrik. — Baley egész tisztán hallotta Enderby hangját összes mellékzöngéivel együtt. — Én figyelmeztettelek. El se lehet mondani, milyen bajt csináltál. Persze, én megértelek. Tudom, mi volt a szándékod. Ha földiekkel álltái volna szemben, egészen másképp festene a dolog. Akkor én is azt mondtam volna, próbáld meg, vállald a kockázatot. Füstöld ki őket. De űrlakókkal! Szólhattál volna nekem, Lije. Kikérhetted volna a tanácsomat. Én ismerem őket. Kívülről-belülről.

És ő mit válaszolhat erre? Hogy épp Enderbynak nem szólhatott? Hogy a terve rettenetesen kockázatos volt, Enderby pedig rettenetesen óvatos ember? Hogy maga Enderby hangsúlyozta, milyen nagy veszéllyel járna a kifejezett kudarc vagy a rossz fajta siker? Hogy a lefokozási folyamat elhárításának egyetlen módja az volt, ha bebizonyítja, hogy maguk az űrlakók követték el a bűntettet?... De erre Enderby így felel majd:

— Jelentést kell készítenem az esetről, Lije. Mindenféle megtorló intézkedések fognak következni. Én ismerem az űrlakókat. Az lesz a kívánságuk, hogy vegyük ki a kezedből az ügyet, és mi ennek a kívánságnak kénytelenek leszünk eleget tenni. Ezt, ugye, magad is belátod. Igyekezni fogok minél könnyebbé tenni számodra. Erre számíthatsz. Fedezlek, Lije, amennyire tőlem telik.

Baley tudta, hogy így is lesz. A rendőrfőnök fedezi majd, de csak amennyire tőle telik. És ez addig már nem fog terjedni, hogy az amúgy is mérges polgármestert még tovább bőszítse. És a polgármester hangját is hallotta:

— A fene egye meg, Enderby, hát ez meg micsoda? Velem miért nem beszélted meg a dolgot? Hát ki vezeti a City ügyeit? Hogy lehetett beengedni egy illetéktelen robotot a Citybe? És mi a fészkes fenét művelt ez a Baley?...

És ha arra kerül sor, hogy a rendőrfőnöknek a maga és a Baley hivatali pályafutása között kell választania, akkor ugyan mit várhat ő? Semmi esetre se hibáztathatja Enderbyt.

A legkevesebb, amit várhat, a lefokozás, és ez önmagában is épp elég nagy baj. A modern Cityk minden lakójuknak, még a teljesen lefokozottaknak is biztosítják a puszta megélhetés lehetőségét. De hogy ez a lehetőség milyen szűkös, azt Baley túlságosan is jól tudta.

A beosztással járó kedvezmények hozzák magukkal az apró örömöket: itt kényelmesebb ülőhelyet, ott egy szebb darab húst, másutt rövidebb sorbanállást. A filozofikus lélek számára mindezeknek megszerzése aligha ér meg nagyobb fáradságot.

Csakhogy bármily filozofikus lélek legyen is valaki, az egyszer megszerzett kedvezményekről nem könnyen mond le. Ez a dolog lényege.

Milyen parányi többletkényelmet jelent a lakásban üzembe helyezett mosdó, ha valaki harminc esztendőn át megszokta, hogy gondolkodás nélkül, automatikusan a közös mosdóhelyiséget használja? Még arra se jó, hogy az ember a „rangját" igazolja vele, hiszen a ranggal való kérkedés a legnagyobb modortalanságnak számít. És mégis, ha a mosdót üzemen kívül kellene helyezni, milyen kibírhatatlanul megalázó érzés fogná el az embert, valahányszor a közösbe megy! Milyen sóvárogva gondolna vissza arra az időre, amikor a hálószobájában borotválkozhatott!

A modern politikai írók berkeiben divattá vált fennsőbbséges rosszallással tekintem vissza a hajdan volt idők „anyagiasságára," amikor a gazdasági élet a pénzen alapult. A létért való küzdelem, mondogatják, kegyetlen versengés volt. Az örökös „kápéhajhászás" okozta feszültségek miatt semmiféle igazán összeforrt társadalom nem jöhetett létre. (A tudósok a „kápé" szót különféleképpen magyarázták, de jelentését illetően végeredményben nincs köztük véleménykülönbség.)

Ezzel szemben ugyanezek a körök a modern „civizmust" rendkívüli dicséretekkel halmozzák el gazdaságossága és felvilágosultsága miatt.

Lehet, hogy igazuk van. Akadnak mind a romantikus —, mind a ponyvastílus hagyományai szerint íródott történelmi regények, a konzervatívok pedig azt hangoztatják, hogy az úgynevezett „anyagiasság" az individuum és az egyéni kezdeményezés forrása volt.

Baley ebben a kérdésben nem foglalt állást, de most keservében azon tűnődött, vajon az emberek harcoltak-e valaha olyan könyörtelenül ezért a „kápé"-ért, akármi volt is az, vagy nagyobb csapásnak érezték-e az elvesztését, mint ahogy ma a City-lakók küzdenek azért, nehogy elveszítsék jogukat a vasárnap esti csirkecombra — egy hajdan eleven szárnyas valódi húsára.

Nem is annyira rólam van szó, gondolta. Sokkal inkább Jessie-ről és Benről.

Tűnődéséből dr. Fastolfe hangja rázta fel:

— Hall engem, Mr. Baley? Baley hunyorogva nézett rá.

— Tessék? — kérdezte. Vajon mióta áll itt mint valami bolond sóbálvány?

— Foglaljon helyet, uram. Most, hogy már eloszlattuk

aggodalmait, talán érdekelnék azok a filmek, amelyeket a bűntett színhelyéről és a gyilkosságot közvetlenül követő eseményekről készítettünk.

— Nem, köszönöm. Dolgom van a Cityben.

— De hát a dr. Sarton-ügy csak előbbre való.

— Nekem nem. Ebben az ügyben, azt hiszem, az én szerepem már véget ért. — Hirtelen vad düh fogta el. — ördög és pokol, ha ön ilyen könnyen bizonyítani tudta, hogy R. Daneel tényleg robot, miért nem tette meg rögtön?! Miért csinált belőle ilyen komédiát?!

— Kedves Mr. Baley, engem nagyon érdekeltek az ön következtetései. Ami pedig azt illeti, hogy ebben az ügyben már nincs szerepe, ebben kételkedem. Mielőtt a rendőrfőnök elment, igen határozottan megkértem, hogy ön folytassa tovább a nyomozást. És meg vagyok győződve róla, hogy hozzá is járul.

Baley — nem teljesen szabad akaratából — leült.

— És ezt mért tette? — kérdezte hevesen. Dr. Fastolfe ismét keresztbe rakta a lábát, és felsóhajtott.

— Mr. Baley, én általában kétféle City-lakóval szoktam találkozni: lázongókkal és politikusokkal. Az ön rendőrfőnöke hasznos számunkra, de ő diplomata. Azt mondja nekünk, amit hallani szeretnénk. Kellemeskedik nekünk, ugye, érti mit akarok ezzel mondani? Ön pedig idejön, minden teketória nélkül szörnyű bűnökkel vádol minket, és megkísérli igazolni álláspontját. Bevallom, élveztem. És reményekre jogosító fejleménynek tartom.

— Mit remél tőle? — kérdezte Baley gúnyosan.

— Elég sokat. Önnel őszintén tudok tárgyalni. Tegnap este, Mr. Baley, R. Daneel leárnyékolt szubéteren jelentést tett nekem. Egyes, önre vonatkozó közléseit igen érdekesnek találtam. Például azt, amit a lakásában levő könyvfilmek jellegéről mondott.

— Mi volt bennük az érdekes?

— Jelentős részük történelmi és régészeti témájú. Ebből pedig az látszik, hogy önt érdekli az emberi társadalom, és bizonyos mértékig ismeri a fejlődését.

— Szabad idejében még egy rendőrségi embernek is joga van könyvfilmekkel foglalkoznia, ha kedve tártja.

— Persze. De nekem az tetszik, hogy ön milyen képanyagot választott ki. Ez megkönnyíti a szándékaim végrehajtását. Ugyanis szeretném, vagy legalábbis megkísérlem megvilágítani ön előtt az űrországi ember elzárkózásának okait. Mi itt élünk az Űrvárosunkban, nem megyünk be a Citybe, önökkel, City-lakókkal csak igen szigorúan korlátozott formák között érintkezünk. Szabad levegőt szívunk, de ilyenkor szűrőt hordunk. Most is szűrő van az orrlyukaimban, a kezemen kesztyű, és azzal a szilárd elhatározással ülök itt, hogy lehetőleg nem megyek közel önhöz. Mit gondol, miért?

— Nincs értelme találgatni — válaszolta Baley. Hadd beszéljen most ő, mondta magában.

— Ha úgy gondolkozna, mint sok társa, azt válaszolná, hogy mindezt azért tesszük, mert lenézzük a földieket és félünk, hogyha az árnyékuk ránk esik, elveszítjük társadalmi rangunkat. Ez tévedés. Az igazi válasz valójában kézenfekvő. Az orvosi vizsgálatot, amelyen ön is átesett, meg a tisztálkodási műveleteket nem szabad valamiféle szertartásnak tekinteni. A szükség követeli meg.

— A betegségek?

— Igen, a betegségek. A földiek, kedves Mr. Baley, akik az űrországokat gyarmatosították, az itthoni baktériumoktól és vírusoktól teljesen mentes bolygókon találták magukat. Igaz, hoztak magukkal bacilusokat, de elhozták a legfrissebb orvosi és mikrobiológiai módszereket is. Így azután csak a mikroorganizmusok kicsiny hadával kellett megbirkózniuk, közvetítő bacilusgazdákkal nem. Nem voltak sem moszkitók, hogy maláriát, sem kullancsok, hogy szkisztoszomiáziszt terjesszenek. A betegségközvetítőket kiirtották, a szimbiotikus baktériumok tenyészetét viszont megengedték. Így azután az űrországokban fokozatosan megszűntek a betegségek. Természetesen ahogy múlt az idő, a bevándorolni kívánó földiekkel szemben mind szigorúbb követelményeket támasztottak, hiszen az űrországok egyre kevésbé tudtak megbarátkozni a betegségek esetleges behurcolásának gondolatával.

— Ön még soha életében nem volt beteg, dr. Fastolfe?

— Élősdiek okozta betegségem még nem volt, Mr. Baley. Persze az olyasféle elkorcsosulási betegségeknek, mint, mondjuk, az érelmeszesedés, mi is ki vagyunk téve, de az a fajta bajom például, amit önök náthának hívnak, még sose volt. Ha egyszer megkapnám, könnyen rámehetnék, mert az én szervezetem az ilyesmivel szemben egyáltalán nem ellenállóképes. Ez a baj velünk űrvárosiakkal. Mi, amikor idejöttünk, súlyos kockázatot vállaltunk. A Föld tele van mindenféle betegségekkel, amelyekkel szemben nekünk nincsenek védelmi, jobban mondva természetes védelmi eszközeink. Ön is mondhatni valamennyi ismert betegség baktériumát magával hurcolja. Persze ennek nincs tudatában, hiszen szervezete az évek során át kifejlesztett ellenanyagokkal úgyszólván mindig semlegesíti ezeket a baktériumokat. De az én szervezetemben nincsenek ilyen ellenanyagok. Ne csodálkozzék hát, hogy óvakodom közel menni önhöz. Higgye el nekem, Mr. Baley, pusztán az önvédelem kényszerít erre.

— Szkisztoszomiázisz — kullancsok okozta tropikus betegség.

— De ha így áll a dolog — kérdezte Baley —, miért nem tárják fel a City-lakók előtt ezeket a tényeket? Miért nem mondják meg, hogy ez nem valamiféle finnyásság, hanem védekezés a nagyon is valóságos

fizikai veszéllyel szemben?

— Mi kevesen vagyunk, Mr. Baley, amellett mint idegeneket úgyse nagyon szeretnek bennünket. Biztonságunkat tehát inkább arra a meglehetősen ingatag nimbuszra építjük, hogy felsőbbrendű lények vagyunk. Nem áshatjuk alá tekintélyünket azzal, hogy bevalljuk, félünk a földlakók közelébe menni. Legalábbis addig nem, amíg nem teremtünk jobb kapcsolatot a föld- és űrlakók között.

— A jelenlegi adottságok mellett ezt nem lehet megteremteni. Éppen a feltételezett felsőbbrendűség miatt gyűlöljük... gyűlölik önöket.

— Ez a dilemma valóban fennáll. Ne higgye, hogy mi ezzel nem vagyunk tisztában.

— Legalább a rendőrfőnök tud ezekről a dolgokról?

— Ilyen nyíltan, mint most önnek, sose mondtuk meg neki. De valószínűleg magától is rájött, hányadán állnak a dolgok. Hiszen elég intelligens ember.

— Ha rájött, nekem is megmondhatta volna — jegyezte meg Baley.

Fastolfe a homlokát ráncolta.

— Mert ebben az esetben, ugye, nem tételezte volna fel R. Daneelről, hogy űrember?

Baley vállat vont, mintegy félretolva a témát. De Fastolfe tovább folytatta fejtegetéseit:

— Ez tehát a való helyzet. Mert ha figyelmen kívül hagyjuk is a lélektani nehézségeket, a lárma és a tömeg ijesztő hatását, akkor is fennáll a tény, hogy űrlakónak a Citybe belépni a halálos ítélettel egyértelmű. Ezért kezdeményezte dr. Sarton az emberszabású robotok gyártását. Ezeket amolyan pótembereknek szántuk, akik helyettünk mennek be a Citybe...

— Tudom. Ezt R. Daneel már elmagyarázta.

— És ön helyteleníti ezt a tervet?

— Nézze kérem, ha már ilyen őszintén beszélünk egymással, hadd tegyek fel önnek minden kertelés nélkül egy kérdést. Miért jöttek önök űrlakók egyáltalán ide a Földre? Miért nem hagynak bennünket békében?

Fastolfe szemmel láthatólag meglepődött.

— Hát ön elégedett a földi életviszonyokkal?

— Úgy, ahogy megvagyunk.

— Helyes, de meddig tarthat ez így? A Föld népessége egyre szaporodik, a rendelkezésre álló kalóriamennyiség pedig csak egyre nagyobb erőfeszítések árán fedezi a szükségletet. A Föld egy zsákutca, jóember!

— Úgy, ahogy megvagyunk — ismételte makacsul Baley.

— Inkább éppenhogy! Egy akkora városnak, mint New York,

minden energiáját arra kell fordítania, hogy vizet hozzon be és eltávolítsa a szemetet. Az atomerőművek üzemeltetéséhez elengedhetetlen urániumkészleteket már a naprendszer többi bolygóiról is csak nagy nehezen tudják beszerezni, amellett a szükséglet állandóan fokozódik. A City léte minden pillanatban azon áll vagy bukik, hogy megérkeznek-e az élesztőmedencékbe a fapép —, a hidropónikus telepekre pedig az ásványszállítmányok. Még a levegőt is szünet nélkül cirkuláltatni kell. Az egyensúlyi helyzet száz szempontból is rendkívül kényes, és évről évre kényesebb lesz. Mi történnék New Yorkkal, ha csak egyetlen órára megszakadna az anyagok roppant méretű be- és kiáramlása?

— Ilyesmi még sose fordult elő.

— Ez azonban nem nyújt semmiféle biztosítékot a jövőre. A primitív időkben az egyes népességi gócpontok lényegében önellátók voltak, a környező gazdaságok termékeiből éltek. Csak valamilyen közvetlen katasztrófa: árvíz, járvány vagy rossz termés veszélyeztette létüket. A gócpontok növekedése és technikai fejlődése következtében a helyi katasztrófákat a távolabbi gócoktól kapott segítséggel le lehetett küzdeni, de persze azon az áron, hogy már a nagyobb területi egységek is kölcsönös függőségbe kerültek egymással. Hajdan még a legnagyobb nyílt városok is legalább egy hétig elélhettek a fölraktározott élelemből és egyéb tartalékokból. Amikor New Yorkból city lett, még egy napig megélhetett volna saját erejéből. Ma már egy óráig se élhetne meg. Egy olyan szerencsétlenség, amely tízezer évvel ezelőtt kellemetlen, ezer évvel ezelőtt már komoly, száz évvel ezelőtt pedig veszélyes lett volna, ma kétségtelenül végzetes következményekkel járna. Baley türelmetlenül izgett-mozgott székében.

— Mindezt már hallottam — jegyezte meg. — A konzervatívok is fel akarják számolni a cityket. Hogy térjünk vissza a természethez és talajműveléshez. Szerintem őrültek; ilyet mi nem tehetünk. Túlságosan sokan vagyunk, és különben se forgathatjuk vissza a történelem kerekét, csak előre. Persze, ha az űrországokba való bevándorlást nem korlátoznák...

— De most már tudja, miért kell korlátozni.

— Hát akkor mitévők legyünk? ön egy kimerült vezetékből próbál energiát kicsikarni.

— Miért ne vándorolnának ki új bolygókra? A Galaktikának százmilliárd csillaga van. A becslések szerint ezek közül százmillió lakható vagy azzá változtatható.

— Nevetséges ötlet.

— De miért? — kérdezte dr. Fastolfe szenvedélyesen. — Miért volna nevetséges ötlet? Hiszen a múltban nem egy bolygót telepítettek be. Az ötven űrországból több mint harmincat, köztük az én hazámat,

az Aurórát is. Mi állja útját a további betelepítésnek?

— Hát...

— Ugye, nem tud rá válaszolni? Hadd jegyezzem meg, hogy ha valami útját állja, az nem egyéb, mint a földi city-kultúra kialakulása. A cityket megelőző korban az élet nem volt annyira korlátok közé szorítva, hogy az emberek ne tudtak volna a Földtől elszakadni, és egy szűz világban mindent elölről kezdeni. És meg is tették, harmincszor egymásután. De most úgy dédelgetik magukat, úgy bezárkóztak ezekbe az acélakna-börtönökbe, hogy többé nem képesek kikecmeregni belőlük. Ön, Mr. Baley, még azt is elképzelhetetlennek tartja, hogy egy City-lakó a nyílt térségen átvágva behatoljon az Űrvárosba. Egy új bolygóra való utazás pedig az ön szemében a képtelenség a négyzeten. A „civizmus" megrontja a Földet, uram.

— Na és?! — vágta rá dühösen Baley. — Ezért ne fájjon az önök feje. Ez a mi problémánk. Majd mi megoldjuk. És ha nem, akkor is legalább a magunk választotta úton megyünk a pokolba.

— Szóval inkább választják a maguk útját a pokolba, mint a másokét a mennyországba? De megértem az érzelmeit. Tudom, nem kellemes egy idegen ember prédikálását hallgatni. Pedig, látja, én azt szeretném, ha önök prédikálnának nekünk, mert mi iá egy ehhez hasonló problémával küszködünk.

— Túlnépesedéssel? — Baley rosszindulatúan mosolygott.

— Nem azonos, csak hasonló problémáról van szó. Mi a népesség hiányával küszködünk. Mit gondol, milyen idős vagyok én?

A földlakó egy pillanatig gondolkozott, aztán csakazértis öregebbnek becsülte:

— Hatvannak mondanám.

— Százhatvannak kellene mondania.

— Micsoda?!

— Sőt hogy pontos legyek, a százhatvanharmadikban járok. És ne gondolja, hogy ez valami számítási trükk. Földi években számolok. Ha szerencsés vagyok, ha vigyázok magamra és főképp ha nem szedek össze a Földön valamilyen betegséget, még egyszer ennyi ideig elélhetek. Az Aurórán akadtak olyanok, akik több mint háromszázötven évig éltek. Amellett az életkor egyre hosszabbodik.

Baley R. Daneelre pillantott (aki az egész beszélgetést néma csöndbe burkolózva hallgatta), mintha tőle várna igazolást Fastolfe szavaira.

— Hát ez hogy lehet? — kérdezte.

— Népességhiánnyal küszködő társadalmakban természetes, hogy igen beható kutatásokat végeznek a gerontológia terén, vagyis tanulmányozzák az öregedés folyamatát. Az önök világában az élettartam meghosszabbodása egyenesen katasztrofális következményekkel járna, önök nem engedhetik meg maguknak az

ebből származó további népességszaporulatot. De az Aurórán még a háromszázévesek számára is van hely. Ezért aztán a hosszú élet két-háromszorosan értékes. Ha ön ma meghalna, talán negyven évet veszítene el, vagy tán még annyit se. De ha én ma meghalok, százötven vagy még több évet vesztenék. Következésképpen egy olyan világban, mint a miénk, az egyén élete elsőrendű fontosságú. Nálunk alacsony a születési arányszám, és a népességszaporulat szigorú ellenőrzés alatt áll. Olyan meghatározott robot-ember arányt tartunk fenn, amely az egyén számára a lehető legnagyobb kényelmet biztosítja. Logikus tehát, hogy a fejlődő gyermekeket fizikai és szellemi fogyatékosságok szempontjából igen alapos vizsgálatnak vetik alá, és ekkor dől el, hogy megengedhető-e az emberré érésük.

— Csak nem azt akarja mondani — vágott közbe Baley —, hogy megölik őket, ha nem...

— Ha nem ütik meg a mércét. Persze teljesen fájdalommentesen, erről biztosíthatom. Tudom, hogy ez megbotránkoztatja önt, éppúgy, mint ahogy a City-lakók ellenőrzés nélküli szaporodása megbotránkoztat bennünket.

— Nálunk is van születésszabályozás, dr. Fastolfe. Minden családnak csak bizonyos számú gyereket engedélyeznek.

— Igen — mosolygott elnézően Fastolfe —, de bizonyos számú bármilyen gyereket, és nem bizonyos számú tökéletesen egészségeset. És még így is sok a törvénytelen gyerek, a népesség tehát állandóan szaporodik.

— De ki ítélheti meg, hogy melyik gyerek maradjon életben?

— Ez meglehetősen bonyolult kérdés, nem lehet egy mondattal megválaszolni. Majd egyszer talán részletesebben elbeszélgetünk róla.

— Mi tehát az önök problémája? A szavaiból azt veszem ki, hogy meg van elégedve a saját társadalmával.

— Stabil. Ez a baj. Túlságosan stabil.

— önnek, úgy látszik, semmi sincs ínyére. A mi társadalmunk, ön szerint, a káosz határán áll, a sajátja pedig túlságosan stabil.

— A túlságos stabilitás is lehet hiba. Két és fél évszázad óta az űrországok egyetlen bolygót se telepítettek be. És nincs is kilátás rá a jövőben. A mi életünk túlságosan hosszú, semhogy kockáztassuk és túlságosan kényelmes, semhogy megváltoztassuk.

— Kétlem, hogy így volna, dr. Fastolfe. ön is idejött a Földre. Megkockáztatta, hogy esetleg megbetegszik.

— Igaz. Akadnak köztünk is, akik úgy vélik, hogy az emberiség jövője megéri a hosszú élet esetleges elvesztését. De meg kell mondanom, sajnos, nagyon kevés az ilyen ember.

— Értem. Most már közeledünk a témához. És az Űrváros mennyiben segíti elő a probléma megoldását?

— Robotokat próbálunk meghonosítani a Földön, amivel

voltaképpen minden tőlünk telhetőt elkövetünk, hogy felborítsuk a City gazdasági életének egyensúlyát.

— És ezt nevezi ön segítségnek? — kérdezte Baley reszkető ajakkal. — Tehát önöknek az a kifejezett céljuk, hogy a Cityben egy sereg embert lefokozzanak, kirakjanak az állásából?

— Higgye el, hogy nem rosszindulatból vagy szívtelenségből tesszük. Ezekre az állásukból kirakott emberekre, ahogy ön nevezi őket, szükségünk van. ők képeznék a telepesek jövendő gárdájának magját. Az önök Amerikáját olyan hajók fedezték fel, amelyeknek legénysége börtöntöltelékekből verbuválódott. Hát nem érti, hogy a City anyaméhében ezek az állásukból kirakott emberek halálra vannak ítélve? Nincs mit veszteniük, ha elhagyják a Földet, viszont rengeteget nyerhetnek.

— Csakhogy ez a módszer, úgy látszik, nem válik be.

— Valóban nem — ismerte be szomorúan dr. Fastolfe. — Valami hiba csúszott a számításunkba. A földiek ellenszenve a robotokkal szemben keresztezi terveinket. Holott épp ezek a robotok elkísérnék az embereket, elsimítanák az alkalmazkodás kezdeti nehézségeit az ismeretlen világban, megteremtenék a letelepedés gyakorlati lehetőségét.

— De mire volna jó az egész? Hogy még több űrország jöjjön létre?

— Nem. Az űrországok megalapításakor a civizmus még nem terjedt el a Földön, még nem születtek meg a cityk. Az új kolóniákat olyan emberek fogják fölépíteni, akik a city-kultúrát és a C/Fe kultúra csíráját viszik magukkal. Ily módon egy szintézis, egy hibridkultúra jön majd létre. Ahogy most állnak a dolgok, a Föld társadalmi építménye a közeljövőben összeomlik, az űrországok pedig egy kissé távolabbi jövőben lehanyatlanak, elkorcsosulnak. De az új kolóniák új és egészséges társadalmakat képviselnének, amelyek mindkét kultúra előnyeit egyesítik. És az visszahatna a régebbi világokra, beleértve a Földet is, és így számunkra is megnyílna egy új élet lehetősége.

— Kétlem. Nagyon ködös ez az egész, dr. Fastolfe.

— Mint minden álom. De azért gondolkozzon rajta. — Az űrlakó hirtelen felállt. — Több időt töltöttem el önnel, mint amennyit eredetileg szándékoztam. Illetve mint amennyit az orvosi előírásaink megengednek. Nem haragszik, ugye, ha mára befejezzük?

Baley és R. Daneel kilépett az épületből. Újból napfény hullt rájuk, csak most más szögből és valamivel sárgább sugarak. Baley, bizonytalan érzésektől eltelve, azon töprengett, hogy talán egy más bolygón a napfény is más volna. Kevésbé éles, kevésbé átható. Elviselhetőbb.

Más bolygón? Ennek az elálló fülű, csúf űrlakónak az agyában furcsa gondolatok keringenek. Vajon amikor gyermekkorában az

orvosok ott az Aurórán megvizsgálták, nem merült fel bennük a kétely, hogy engedhetik-e felserdülni? Nem találták túlságosan csúfnak? Vagy tán a külső nem tartozik a vizsgálati szempontok közé? Mely fokon válik a csúfság testi hibává, és milyen testi hibák...

De amikor kikerültek a napfényből, *és* benyitottak a mosdóhelyiséghez vezető első ajtón, Baley nem tudta megőrizni ezt a hangulatot.

Bosszankodva csóválta a fejét. Nevetséges az egész. A földlakókat kivándorlásra, új társadalmak létrehozására kényszeríteni! Sületlenség! Vajon mit akarnak ezek itt *valójában?*

Hiába töprengett rajta, nem tudta eldönteni.

A riadóautó lassan haladt velük az úttesten. Baleyt a való élet jelenségei fogták körül. Robbantópisztolya melegen, kellemesen nehezedett a csípőjére. És a City lármás, nyüzsgő életét ugyanilyen melegnek, ugyanilyen kellemesnek érezte.

Orrát enyhe, csípős szag ütötte meg.

A Citynek szaga van.

A hatalmas akna acélfalai közé bezsúfolt húszmillió emberre gondolt, és életében először szaglászta őket a szabad levegő által tisztára fürdetett orrlyukakkal.

Vajon egy más bolygón másképpen volna? — tűnődött. Kevesebb ember — több és tisztább levegő?

De a City délutáni lármája ott harsogott körülöttük, a szag apránként elillant, s Baleyt szégyenkezés fogta el.

Lassan lenyomta a hajtórudat, és több irányított áramot adott. A riadóautó hirtelen felgyorsult, ahogy lekanyarodtak a néptelen autóútra.

— Daneel... — szólalt meg Baley.

— Tessék, Elijah.

— Dr. Fastolfe miért mondta el mindezt nekem?

— Valószínűleg a nyomozás fontosságáról akart meggyőzni, Elijah. Hogy nemcsak az a feladatunk, hogy megoldjuk a gyilkosság rejtélyét, hanem hogy megmentsük az Űrvárost és ezzel együtt az emberiség jövőjét.

— Szerintem többre jutott volna — jegyezte meg szárazon Baley —, ha hagyja, hogy megnézzem a gyilkosság színhelyét és beszéljek azzal az emberrel, aki a holttestet fölfedezte.

— Nem hinném, hogy bármi újat találtál volna, Elijah. Mi már mindent tüzetesen megvizsgáltunk.

— Igazán? De semmit se találtatok. Se nyomot, se gyanúsítható személyt.

— Nem. Ebben igazad van. A rejtély megoldásának a Cityben kell lennie. Bár hogy egészen pontos legyek, volt egy gyanúsítottunk.

— Micsoda?! Erről eddig egy szót se szóltál.

— Nem tartottam szükségesnek, Elijah. Bizonyára te is világosan látod, hogy egyvalaki magától értetődően gyanús volt.

— Ki?

— Az a földlakó, aki a gyilkosság színhelyén volt. Julius Enderby rendőrfőnök.

TIZEDIK FEJEZET
A detektív délutánja

A riadóautó oldalt perdült, és közvetlenül az autóút sivár betonfala előtt megállt. Amikor a motor zümmögése elhalt, sűrű csend támadt. Baley a mellette ülő robotra bámult.

— Mit mondasz? — kérdezte szinte érthetetlenül nyugodt hangon.

Hosszúnak tűnt az idő, amíg a válaszra várt. Fülét közben halk, magányosan rezgő hang ütötte meg, előbb kissé fokozódott, majd elült. Egy másik riadóautó lehetett, amely talán egy mérföld távolságban suhant el mellettük ismeretlen célja felé. De az is lehet, hogy egy tűzoltóautó sietett találkájára a lángokkal.

Baley agyának egyik rejtett zugában felmerült a gondolat, vajon van-e olyan ember, aki még ismeri a New York mélyén kígyózó összes autóutat. Az autóút-rendszer sose ürül ki egészen, se nappal, se éjszaka, jóllehet bizonyára vannak egyes szakaszok, ahol évek óta teremtett lélek se jár. És ekkor hirtelen, megdöbbentő élességgel fölvillant emlékezetében egy novella, amelyet kamaszkorában látott.

A londoni autóutakról szólt, és elég békésen, egy gyilkossággal kezdődött. A gyilkos előre kiszemelt búvóhelye felé menekült, egy olyan autóút valamelyik szögletébe, amelynek porát egy évszázad óta nem verték fel emberi léptek. Ebben az elhagyatott zugban, gondolta, teljes biztonságban várakozhat, amíg felhagynak a kutatással.

De rossz irányba fordult, és ekkor, a tekergő folyosók csendjében őrült, istenkáromló esküvel megfogadta, hogy a szentháromság és az összes szentek ellenére eléri rejtekhelyét.

Ettől a pillanattól kezdve csak ment, ment és ment. A végtelen labirintuson át elvándorolt a Csatorna melletti Brightonból Norwichig, majd Coventryből Canterburyig. Az egykori Anglia teljes délkeleti csücskén elterpeszkedő óriási city alatt szakadatlanul bolyongott a város egyik végétől a másikig. A ruhája ronggyá foszlott, a cipője már-már leszakadt lábáról, alig jártányi ereje maradt, de az nem hagyta el. Fáradt volt, rettenetesen fáradt, mégse tudott megállni. Csak vánszorgott egyre tovább, újabb és újabb téves fordulók felé.

Néha hallotta egy-egy elsuhanó kocsi zaját, a kocsik azonban mindig a szomszéd folyosón futottak, és bárhogyis rohant (mert addigra már szívesen feladta volna magát), mire odaért, már semmit se látott. Néha a távolban fölvillant előtte egy kijárat, amely a City nyüzsgő életébe, a szabad levegőre vezetett, de ahogy elindult felé, a fény egyre távolodott, mígnem egy fordulóban végképp kihunyt.

A londoniak a földalatti folyosókon dolguk után járva időnként megpillantottak egy ködös figurát, amely némán feléjük sántikált,

már-már átlátszó karját esdeklőn felemelte, a szája mozgott, de hang nem jött ki a torkából. És ahogy közeledett, egyszerre imbolyogni kezdett, aztán eltűnt.

Ez a történet az idők során bevonult a népmesék közé. A „bolygó londoni" az egész világon közismert fogalommá vált.

New York City mélyén Baley erre a történetre gondolt, és nyugtalanul fészkelődni kezdett.

R. Daneel most végre megszólalt, de olyan halkan, hogy szavának szinte visszhangja se volt.

— Kihallgathatnak bennünket — mondta.

— Itt lent? Ki van zárva. Szóval mi van a rendőrfőnökkel?

— A gyilkosság színhelyén tartózkodott, Elijah. City-lakó és így mindenképpen gyanús volt.

— Volt? Vagy még most is az?

— Nem. Ártatlansága egykettőre beigazolódott. Először is nem volt nála robbantópisztoly. És nem is lehetett, hiszen a szokásos módon jött be az Űrvárosba. Ez egészen biztos. Márpedig a robbantópisztolyokat, mint tudod, minden körülmények között elveszik.

— És mondd csak, megtaláltátok ti egyáltalán a fegyvert, amellyel a gyilkosságot elkövették?

— Nem, Elijah. Az Űrvárosban az összes robbantópisztolyt ellenőriztük, és kiderült, hogy hetek óta egyikkel se tüzeltek. A sugártermekben végzett vizsgálatok erre cáfolhatatlan bizonyítékot szolgáltattak.

— Ezek szerint akárki követte is el a gyilkosságot, vagy olyan jól elrejtette a fegyvert, hogy...

— Az Űrvárosban sehol se rejthette el. Ott mindent tűvé tettünk.

— Csak megpróbálom végiggondolni az összes lehetőséget — vágta rá türelmetlenül Baley. — A gyilkos vagy elrejtette a fegyvert, vagy távozásakor magával vitte.

— Így van.

— Ha pedig te csak a második lehetőséget tartod elképzelhetőnek, akkor a rendőrfőnök tisztázva van.

— Igen. Persze azért óvatosságból cerebroanalizáltuk.

— Mit csináltatok?

— Cerebroanalizisen az élő agysejtek elektromágneses terének elemzését értem.

— Na és? — Baley még mindig nem értette. — Ebből mit lehet megtudni?

— Ez a vizsgálat az egyén vérmérsékleti és érzelmi alkatára ad felvilágosítást. Enderby rendőrfőnök cerebroanalíziséből kiderült, hogy képtelen olyasféle bűntettre, mint amilyen dr. Sarton meggyilkolása volt. Teljességgel képtelen.

— Persze — helyeselt Baley. — Nem az a típus. Ezt én is megmondhattam volna.

— Ilyesmit mégis jobb objektív vizsgálatokkal ellenőrizni. Természetesen a mieink is mind vonakodás nélkül alávetették magukat a cerebroanalizisnek.

— De közülük se bizonyult senki képesnek a gyilkosságra, igaz?

— Úgy van. Innét tudjuk, hogy a gyilkos feltétlenül City-lakó.

— Ezek szerint nincs is más teendőnk, mint hogy az egész Cityt alávessük ennek a ti ügyes kis vizsgálati módszereteknek.

— Ezzel nem sokra mennénk, Elijah. Hiszen alkatilag milliók lehetnek képesek egy ilyen bűntettre.

— Milliók — dörmögte Baley. Eszébe jutott a tömeg, amely annak idején a „koszos" űrlakókat szidalmazta és a tegnap esti fenyegetőző, átkozódó csődület a cipőbolt előtt.

Szegény Julius, mondta magában, őt gyanúsították!

Szinte hallotta a rendőrfőnök hangját, ahogy leírta a holttest felfedezését követő eseményeket. „Szörnyű volt, szörnyű." Nem csoda, hogy megdöbbenésében eltörte a szemüvegét. Nem csoda, hogy nem akart visszamenni az Űrvárosba. „ Gyűlölöm őket", mormolta a fogai közt.

Szegény Julius. Aki „ bánni tud" az űrlakókkal. Aki azért olyan rendkívül értékes a City számára, mert „ jól kijön" az űrlakókkal. Vajon mennyire segítette elő ez a hiedelem gyors előmenetelét?

Nem csoda, hogy mindenáron őt akarta megbízni a nyomozással. A jó öreg lojális, titoktartó Baleyt. Az egyetemi cimborát. Aki tartani fogja a száját, ha bármit megtud erről a kis incidensről. Vajon hogy csinálják azt a cerebroanalízist? Óriási elektródákat, szorgos pantográfokat látott maga előtt, amint sorvezetőket csúsztatnak végig a diagrampapíroson, meg automatikus szabályozószerkezeteket, amelyek időnként egyet kattanva visszazökkennek a helyükre.

Szegény Julius. Ha olyan feldúlt lelkiállapotba került, mint amilyenre tulajdonképpen minden oka megvolt, akkor valószínűleg azt képzelte, pályafutásának befellegzett, és már látta is kényszerű leköszönőlevelét a polgármester kezében.

Idáig jutott, amikor a riadóautó bekanyarodott a városháza föld alatti folyosójára.

Baley 14.30-kor ért vissza íróasztalához. A rendőrfőnök nem volt benn a hivatalban. A vigyorgó R. Sammy nem tudta, hol van.

Baley gondolkodással töltötte idejét. Éhes volt, de ezzel most nem törődött.

15.20-kor R. Sammy az íróasztalához lépett.

— A rendőrfőnök visszaérkezett, Lije — jelentette.

— Kösz.

Ez egyszer minden bosszúság nélkül hallgatta R. Sammyt. Hisz

végül is bizonyos rokonságban áll R. Daneellel, és lehet-e olyasvalakire — vagy inkább valamire — haragudni, mint R. Daneel? Baley azon töprengett, vajon milyen volna egy új bolygón egyenjogú emberekkel és robotokkal nekifogni egy city-kultúra felépítésének. Minden szenvedélytől mentesen latolgatta a lehetőséget.

Amikor Baley belépett, a rendőrfőnök valamiféle iratokat tanulmányozott, időnként megállva az olvasásban, hogy egy-egy megjegyzést firkáljon a margóra.

— Csinos kis bakot lőttél ott az Űrvárosban — kezdte.

Baley emlékezetében felrémlettek a nap eseményei. A szócsatája Fastolfe-fal...

Hosszú arca gyászos kifejezést öltött.

— Nem tagadom, főnök. Bakot lőttem. Sajnálom. Enderby fölnézett. Szemüvegén keresztül élénk pillantást vetett Baleyre.

— Nem érdekes — jelentette ki nagylelkűen. — Fastolfe, úgy látszik, nem orrolt meg miatta, hát spongyát rá. Ezek az űrlakók kiismerhetetlen népség. De nem érdemled meg a szerencsédet, Lije. Legközelebb beszéld meg velem a dolgot, mielőtt azokat a szubéterikus hősöket utánoznád.

Baley bólintott. Úgy érezte, a kaland minden terhétől egyszeriben megszabadult. Pedig fene nagy stiklivel próbálkozott, és nem ütött be. Kissé csodálkozott, hogy képes ennyire könnyen venni a kudarcot, de mégis így volt.

— Ide figyelj, főnök — mondta. — Szeretném, ha Daneel és én kaphatnánk egy kétszemélyes lakást. Nem viszem haza ma este.

— Mi ütött beléd?

— Kitudódott, hogy robot. Mondtam már, nem emlékszel? Lehet, hogy semmi se történik, de ha forrongás törne ki, nem akarom, hogy a családom a kellős közepébe kerüljön.

— Bolondság, Lije. Kivizsgáltattam az ügyet. Semmi efféle hír nem kering a városban.

— Jessie-nek valahol mégis hallania kellett róla, főnök.

— De akkor se terjesztik szervezetten. Nyoma sincs semmilyen veszélynek. Mióta otthagytam Fastolfe trimenzionálisát, állandóan ezt ellenőriztetem. Ezért kapcsolódtam ki a tárgyalásból. Egyébként itt vannak a jelentések. Győződj meg magad a tényállásról. Itt van például Doris Gillard jelentése. Bejárt vagy egy tucat női mosdóhelyiséget a City különböző pontjain. Ismered Dorist: talpraesett lány. És semmit se hallott. Sehol semmit.

— De akkor hogy jutott el Jessie fülébe a hír?

— Erre is van magyarázat. R. Daneel nagy cirkuszt csinált ott a cipőboltban. Mondd, Lije, tényleg előkapta a pisztolyát, vagy te csak egy kissé felnagyítottad a dolgot?

— Tényleg előkapta. Sőt, rájuk is emelte. Enderby rendőrfőnök

megcsóválta a fejét.

— Hát jól van. Úgy látszik, valaki fölismerte. Mármint azt, hogy robot.

— Álljon meg a menet! — fortyant fel Baley. — Azt nem lehet észrevenni rajta.

— Miért ne lehetne?

— Te észrevetted? Én nem.

— Ez nem bizonyít semmit. Mi nem vagyunk robotszakértők. Tegyük fel, hogy a tömegben volt egy technikus a westchesteri robotgyárból. Egy szakember. Olyan valaki, aki az egész életét robotok tervezésével és gyártásával tölti. És észrevesz R. Daneelen valami szokatlant. Talán a beszédmódján vagy a testtartásán. Elkezd töprengem rajta. Esetleg elmondja gyanúját a feleségének. Az meg néhány ismerősének. De aztán elül az egész. Túlságosan valószínűtlen. Az emberek nem hiszik el. Csak épp eljut Jessie fülébe, mielőtt elülne.

— Lehet — jegyezte meg kétkedőn Baley. — De akkor is szeretnék kettőnk részére egy legénylakást.

A rendőrfőnök vállat vont, és felemelte a házitelefont.

— Csak a Q-27-es körzetben tudnak adni — mondta rövid szünet után. — Nem valami jó környék.

— Meg fog felelni.

— Egyébként most hol van R. Daneel?

— Az irattárban. Adatokat gyűjt a konzervatív agitátorokról.

— Úristen, hisz az milliószám akad!

— Tudom, de hát ha ez neki örömet okoz... Baley már csaknem az ajtónál volt, amikor megfordult, és inkább ösztönétől hajtva megkérdezte:

— Mondd, főnök, beszélt veled dr. Sarton valaha az Űrváros terveiről? Mármint a C/Fe kultúra meghonosításáról?

— Miről?

— A robotok meghonosításáról.

— Egyszer-másszor. — A rendőrfőnök hangjából nem érződött ki különösebb érdeklődés.

— Elmondta neked valaha, hogy miféle cél vezeti ebben az Űrvárost?

— Hát, az egészségügyi helyzet megjavítása, meg az életszínvonal emelése. A szokott szöveg. Nem túlságosan meggyőző. Persze, én azért úgy tettem, mintha egyetértenék vele. Bólogattam és a többi. Mi egyebet tehettem volna? Legjobb, ha a kedvükben járunk és reméljük, hogy az ésszerűség határain belül maradnak az ötleteikkel. Talán egy szép napon...

Baley várt, de a rendőrfőnök nem rukkolt ki vele, hogy mit hozhat az a szép nap.

— És beszélt neked valaha kivándorlásról?

— Kivándorlásról? Hogy földlakókat engedjenek be az űrországokba? Az olyan csoda volna, mint ha gyémánt kisbolygót találnának a Saturnus gyűrűjében.

— Én új bolygókra való kivándorlásról beszélek.

A rendőrfőnök erre már csak egy hitetlenkedő pillantással válaszolt.

Baley egy ideig morfondírozott, majd hirtelen nyerseséggel kivágta:

— És mi az a cerebroanalizis, főnök? Érről hallottál valaha?

A rendőrfőnök kerek arcára nem ültek ki ráncok, és egyetlen szempillája se rezdült.

— Nem. Mi az? — kérdezte nyugodt hangon.

— Én se tudom. Csak néhány elejtett szót hallottam róla.

Kiment a szobából, és íróasztala mellett tovább törte a fejét. A rendőrfőnök nem lehet ennyire jó színész. Akkor pedig...

16.05-kor Baley fölhívta Jessie-t és megmondta neki, hogy ma este, sőt valószínűleg még néhány napig nem jön haza. Ezekután elég sokáig tartott, amíg sikerült befejeznie a beszélgetést.

— Valami baj van, Lije? Veszély fenyeget?

A rendőrök mindig ki vannak téve bizonyos veszélyeknek, magyarázta könnyed hangon. De ez nem nyugtatta meg az asszonyt.

— Hol fogsz lakni? Nem mondta meg neki.

— Ha nem akarsz egyedül maradni, menj át az anyádhoz — biztatta. Ezzel hirtelen letette a kagylót, mert minden további szó úgyis hiábavaló lett volna.

16.20-kor felhívta Washingtont. Bizonyos időbe telt, amíg elérte azt az embert, akivel beszélni akart, és csaknem ugyanannyi időbe, amíg rávette, hogy másnap repüljön New Yorkba. 16.40 volt, mire sikerült neki.

16.55-kor a rendőrfőnök távozóban bizonytalan mosolyt küldött felé. A nappali műszak egy tömegben távozott. Ugyanakkor beáramlott az esti és az éjszakai ügyeletesek kevésbé népes csapata, és a meglepetés különféle hangnemeiben köszöntek oda Baleynek.

Aztán R. Daneel jelent meg íróasztalánál egy aktacsomóval.

— Ez mi? — kérdezte Baley.

— Azoknak a férfiaknak és nőknek a listája, akik esetleg valamilyen konzervatív szervezethez tartoznak.

— Hány név szerepel a listán?

— Több mint egymillió — felelte R. Daneel. — És ez csak egy részük.

— És te valamennyinek ellenőrizni akarod a tevékenységét?

— Ez nyilvánvalóan kivihetetlen volna, Elijah.

— Tudod, Daneel, egy vagy más tekintetben úgyszólván minden földlakó konzervatív. A rendőrfőnök is, Jessie is, jómagam is. Itt van

például a rendőrfőnök... — Már a nyelve hegyén volt a „ szemüveg” szó, amikor eszébe jutott, hogy a földlakóknak mégiscsak össze kell tartaniuk, és hogy a rendőrfőnök tekintélyét — és mondhatni: tekintetét — meg kell őriznie. Ezért, meglehetősen sután, „ szemdíszt” mondott.

— Igen — válaszolta a robot. — Ezt már én is észrevettem, de azt gondoltam, talán tapintatlanság beszélni róla. Más City-lakókon nem láttam ilyen díszt.

— Nagyon régimódi dolog.

— És van valamilyen határozott célja? Baley hirtelen másra terelte a szót.

— Hogy szedted össze ezt a listát?

— Egy géppel. Úgy látszik, csak be kell állítani egy bizonyos fajta vétségre, és a többit elvégzi magától. Kigyűjtöttem vele az utolsó huszonöt évben előfordult összes olyan csendháborítási esetet, amely robotokkal állt összefüggésben. Egy másik géppel pedig kigyűjtöttem az ugyanezen időszakban megjelent összes citybeli újságból mindazoknak a nevét, akik robotokra és űrlakókra becsmérlő nyilatkozatokat tettek. Egyenesen csodálatos, mit lehet elvégezni három óra alatt. Még az időközben meghaltak nevét is kiszűrte a gép a listából.

— És ezt te csodálatosnak tartod? Hát az űrországokban nincsenek számítógépek?

— Hogyne volnának. Sokféle. Sőt, igen tökéletesek. De mégse ilyen nagy teljesítményűek és sokrétűek, mint az itteniek. Ne felejtsd el, hogy még a legnagyobb űrországnak sincs annyi lakója, mint a Citynek, ezért ilyen rendkívül nagy teljesítményű gépekre ott nincs szükség.

— Te voltál már az Aurórán? — tudakolta Baley.

— Nem — felelte R. Daneel. — Engem itt a Földön szereltek össze.

— Hát akkor honnét tudod, milyenek az űrországi számítógépek?

— Ez kézenfekvő, Elijah kollégám. Az én adattáram a néhai dr. Sarton ismeretein alapul. És elhiheted nekem, hogy igen bő anyagot tartalmaz az űrországokra vonatkozóan.

— Értem. Tudsz te enni, Daneel?

— Atommeghajtású vagyok. Azt hittem, ezt tudod.

— Ezzel teljesen tisztában vagyok. Nem azt kérdeztem, hogy kell-e enned, hanem hogy tudsz-e. Hogy képes vagy-e ételt venni a szádba, megrágni és lenyelni? Szerintem ez igen fontos körülmény, ha embernek akarod kiadni magadat.

— Értem, mit akarsz mondani. Igen, végre tudom hajtani a rágás és nyelés mechanikai műveleteit. A teljesítőképességem persze meglehetősen korlátozott, és előbb-utóbb el kell távolítanom a bevitt

anyagot abból, amit a gyomromnak nevezhetnél. —

— Helyes. Majd éjjel, a szobánk csendjében kihányhatod vagy azt teheted, ami épp a módszered. A lényeg az, hogy megéheztem. Még nem ebédeltem, a fene egye meg, és szeretném, ha velem lennél, amíg eszem. Viszont ha csak ott ülsz és nem eszel, ezzel felhívod magadra a figyelmet. Tehát csak azt akartam hallani, hogy tudsz-e enni. Gyerünk!

Szerte a Cityben egyforma körzeti étkezők voltak. Mi több: Baley különféle hivatalos ügyekben járt már Washingtonban, Torontóban, Los Angelesben, Londonban és Budapesten, és ott is ugyanilyen étkezőket látott. Hajdan bizonyára nem így volt, hiszen akkor nyelv és étrend szempontjából voltak bizonyos különbségek. De manapság ugyanazokat az élesztőtermékeket kapni Sanghajtól Taskentig, Winnipegtől Buenos Airesig, és az angol nyelv valószínűleg nem Shakespeare vagy Churchill „ angolsága”, hanem az a végső keveréknyelv, amelyet az összes földrészen, sőt kisebb módosulásokkal az űrországokban is beszélnek.

De a nyelv és az étrend mellett még más, fontosabb hasonlóságokat is lehet tapasztalni. Az étkezőket mindig valami sajátságos, meghatározhatatlan, de felettébb jellegzetes illat lengi körül. A várakozók hármas sora lassan húzódik befelé, az ajtónál összeszűkül, majd szétválik jobb, bal és középső sorra. A helyiséget mindenütt egyformán betölti a beszélgető, járkáló emberek lármája és a műanyaghoz ütköző műanyag éles csattogása. Mindenütt egyformán csillog a fényesre csiszolt műfa, villognak a poharak a hosszú asztalokon és a levegő kissé gőzös.

Baleyék lassan haladtak előre, ahogy a sor befelé nyomakodott (akármennyire igyekeztek is széthúzni az ebédidőket, óhatatlanul legalább tíz percig kellett várakozni). A detektív egyszerre kíváncsian hátrafordult R. Daneelhez:

— Tudsz te mosolyogni?

R. Daneel eddig hűvös érdeklődéssel nézegette az étkező belsejét.

— Mit mondasz, Elijah? — kérdezte most.

— Csak kíváncsi volnék, Daneel, hogy tudsz-e te mosolyogni? — vetette oda Baley suttogó hangon.

R. Daneel elmosolyodott. A változás hirtelen volt és meglepő. Ajka felkunkorodott és szája két sarkán a bőre ráncot vetett. De csak a szájával mosolygott, arcának többi része mozdulatlan maradt.

Baley megcsóválta a fejét.

— Ne fáradj, Daneel. Ezzel nem sokra mész.

Oda jutottak a bejárathoz. Egyik sorbanálló a másik után dugta be ételérméjét a megfelelő résbe, hogy a készülék letapogathassa. Csit-csat, csit-csat.

Valaki kiszámította: egy zökkenésmentesen működő étkezőbe percenként kétszáz ember mehet be úgy, hogy valamennyiük érméjét

alaposan megvizsgálhassák az étkező vagy az ebéd igénybevétele, valamint a fejadagok mértéke terén elkövethető visszaélések megakadályozására. És azt is kiszámították, milyen hosszú sort kíván a maximális teljesítőképesség, és mennyi idő megy veszendőbe, ha valakivel külön kell foglalkozni.

Következésképpen mindig kellemetlenséggel jár, ha megszakad az az egyöntetű csit-csat, mert valaki — miként most Baley és R. Daneel — a kézi kiosztó ablakához lép, és a maga különleges engedélyét a szolgálatos hivatalnok orra alá dugja.

Jessie, aki mint egykori konyhafőnök-helyettes ismerte az üzem minden csínját-bínját, egyszer elmagyarázta férjének, mennyi baj származik ebből.

— Az egészet a fejetetejére állítja. Külön ellenőrzést igényel. Az összes többi körzeti konyhával egyeztetni kell az elszámolást, nehogy az egyensúly túlságosan felboruljon, ha érted, mit akarok ezzel mondani. Minden héten külön mérleget kell készíteni. Ha ebben valami hiba van, és túlfogyasztás mutatkozik, azt mindig rádkenik. Soha nem a kormány bűne, pedig ők osztogatják fűnek-fának a különleges engedélyeket. De ha nekünk egyszer azt kell mondanunk, hogy ennél az étkezésnél nincs szabad választék, a sorbanállók tüstént morognak. Ez is mindig a pult mögött állók bűne.

Baley a legapróbb részletekig ismerte ezt a témát, és így teljesen megértette az ablaknál álló nő mérget lövellő pillantását. A nő sietősen feljegyzett néhány adatot: lakókörzet, foglalkozás, az étkező megváltoztatásának oka („hivatalos teendők” — így szólt a valóban bosszantó, de ellentmondást nem tűrő magyarázat). Aztán határozott mozdulattal összehajtogatta a cédulát, és bedugta az egyik számítógépbe. A gép megragadta a papírt, befalta a tartalmát, megemésztette az adatokat.

A nő most R. Daneelhez fordult.

Baley ekkor kipakolt a legrosszabbal:

— Barátom nem City-lakó.

A nő immár le sem írható felháborodással nézett rájuk.

— A lakóhelyet kérem.

De Baley újból elébevágott Daneelnek:

— Minden adatot a főkapitányság nevére kell kiállítani. Részletek feleslegesek. Hivatalos ügy.

A nő kinyújtotta a karját, maga elé csapott egy nyomtatványtömböt, és jobb keze első két ujját gyakorlott mozdulattal rányomta, fekete-fehér rejtjelekkel felírta a szükséges adatokat.

— Meddig fog itt enni? — tudakolta.

— További értesítésig — válaszolta Baley.

— Nyomja rá itt az ujját — mondta a nő, megfordítva a blankettát.

Baley némi aggodalommal figyelte, ahogy R. Daneel lenyomja csillogó körmökben végződő sima ujját. Remélem, nem felejtették el, hogy ujjlenyomat is van a világon, gondolta.

A nő elővette a blankettát, és berakta a könyökénél álló falánk masinába. Nem böffentett vissza semmit, vette tudomásul föllélegezve Baley.

A nő kis fémérméket adott nekik; élénkvörös színük jelezte „ ideiglenes" voltukat.

— Nincs szabad választék — jegyezte meg. — Ezen a héten rosszul állunk. A DF asztalhoz üljenek. Megindultak a DF asztal felé.

— Az a benyomásom — mondta R. Daneel —, hogy nálatok az emberek rendszeresen ilyen étkezőkben esznek.

— Igen. Persze idegen étkezőkben nem kellemes enni. Itt nincsenek ismerőseink. A saját étkezőnkben más a helyzet. Ott mindannyiunknak megvan a maga állandó helye. És az ember a családjával és a barátaival van együtt. Az étkezések, különösen a fiatalok számára, a nap fénypontjai. — Baley egy kurta pillanatig mosolyogva idézte vissza magában ifjúságát.

A DF asztal nyilvánvalóan a futóvendégek számára volt fenntartva. Akik már ott ültek, feszélyezetten bámultak tányérjukba, és nem szóltak egymáshoz. Leplezett irigységgel hallgatták a többi asztal nevetgélő népét.

Nincs rosszabb érzés, tűnődött Baley, mint idegen étkezőben enni. Legyen bármilyen szerény, bizonygatta a régi mondás, de legjobb az otthoni konyha. Ott még az étel is jobban ízlik, akárhogy esküdözzenek is a vegyészek, hogy miben sem különbözik attól, amit, mondjuk, Johannesburgban kapna az ember.

Leült az egyik székre. R. Daneel mellételepedett.

— Nincs szabad választék — legyintett Baley —. Így hát csak nyomd le azt a gombot, és várj türelemmel.

Két perc múlva az asztal lapján egy korong oldalt csusszant, és a helyén egy tányér emelkedett föl.

— Tört burgonya, erborhús mártással és sárgabarack kompót — jegyezte meg Baley. — Na, jól van.

A közvetlenül az asztal közepén végigfutó alacsony keresztléc előtt, egy mélyedésben most villa és két szelet élesztőkenyér bukkant fel.

— Megeheted az enyémet is, ha akarod — mondta halkan R. Daneel.

Baley megbotránkozva nézett rá. De egy pillanat múlva észbekapott.

— Ez illetlenség volna — motyogta. — Rajta, edd csak meg.

A detektív szaporán evett, de a nyugtalanságtól nem tudta igazán élvezni az ételt. Időnként óvatosan egy-egy pillantást vetett R.

Daneelre. A robot szabályszerű — túlságosan szabályszerű! — szájmozdulatokkal evett. Nem volt egészen természetes.

Hát nem furcsa? Most, amikor Baley már biztosan tudta, hogy R. Daneel valóban robot, mindenféle apró-cseprő árulkodó jelet vett észre rajta. Például nyelés közben nem mozog az ádámcsutkája.

De már nem is bántotta. Kezd talán hozzászokni? Tegyük fel, hogy az emberiség egy másik bolygón új életet kezdene (miért kering szakadatlanul agyában ez a gondolat, mióta dr. Fastolfe beléültette?), tegyük fel, hogy például Bentley elhagyná a Földet. Elképzelhető, hogy szívesen dolgozna, élne együtt robotokkal? Miért is ne? Hisz az űrlakók is ezt teszik.

— Mondd, Elijah — szólalt meg R. Daneel —, nem illetlenség evés közben figyelni valakit?

— Ha kifejezetten bámulnak rád, akkor igen. Ezt a józan ész is így diktálja, nem gondolod? Senki se szereti, ha a magánügyeibe mások beleütik az orrukat. A mindennapi beszélgetés persze teljesen helyénvaló, de bámulni valakit, amíg eszik, azt nem illik.

— Értem. De akkor mi lehet a magyarázata annak, hogy nyolc embert számoltam meg, akik figyelnek, erősen figyelnek minket?

Baley letette villáját. Körülnézett, mintha sóadagolót keresne.

— Én nem látok semmi szokatlant. — De hangjából hiányzott a meggyőződés. Az étkező tömeg az ő számára csak egy roppant, kaotikus gyülekezet volt. És amikor R. Daneel felé fordította rezzenetlen barna szemét, az a kényelmetlen gyanú ébredt benne, hogy nem is szemet lát, hanem valamilyen letapogató készüléket, amely a másodperc töredéke alatt a fényképezőgép pontosságával képes egész környezetét felmérni.

— Nekem pedig nincs semmi kétségem — válaszolta nyugodtan R. Daneel.

— És ha így volna? Tapintatlan viselkedés ugyan, de mire lehet ebből következtetni?

— Nem tudom, Elijah. Viszont lehet-e merő véletlen, hogy azok közül, akik figyelnek bennünket, hatan ott voltak tegnap este a cipőbolt előtti tömegben?

TIZENEGYEDIK FEJEZET
Menekülés a szalagokon

Baley ujjai görcsösen megfeszültek a villán.

— Biztos vagy benne? — kérdezte automatikusan, de alighogy kimondta, már rájött a kérdés felesleges voltára. Az ember nem kérdez meg egy számítógépet, hogy biztos-e az általa adott válasz helyességében, még akkor se, ha a számítógépnek történetesen kezelába van.

— Egészen biztos — felelte R. Daneel.

— Közel vannak hozzánk?

— Nem nagyon. Szétszórva ülnek.

— Akkor jól van. — Visszatért az ételhez, gépiesen szedte fel villájával a falatokat. Hosszú arcára kiültek a ráncok: agya lázasan dolgozott.

Tegyük fel, gondolta, hogy a tegnap esti cirkuszt robotellenes fanatikusok szervezték, tehát nem az a spontán dühkitörés volt, aminek látszott. Egy ilyen agitátorbanda tagjai között pedig könnyen lehetnek olyanok, akik megrögzött ellenszenvüktől vezérelve tanulmányozták is a robotokat. És egyikük talán rájött, hogy R. Daneel miféle szerzet. (A rendőrfőnök célzott is ilyesmire. A fene egye meg, ennek az embernek néha meglepően éles a szeme.)

A dolgok logikusan alakulnak. Ha feltételezzük, hogy tegnap este a körülmények megakadályozták a banda szervezett akcióját, ez még nem jelenti azt, hogy ne szőhessenek terveket a jövőre nézve. Ha felismerték, hogy R. Daneel robot, akkor bizonyára arra is rájöttek, hogy ő maga detektív. Egy olyan detektív pedig, aki épp egy emberszabású robottal jár-kel, minden valószínűség szerint felelős szerepet tölt be a rendőrségen. (Baley utólagos bölcsességgel könnyen követte az érvelés fonalát.) Ebből következik, hogy a kémeik (esetleg beépített ügynökeik) a városházán egykettőre felfedezték Baleyt, R. Daneelt vagy mindkettőjüket. És abban sincs semmi meglepő, hogy ez huszonnégy órán belül sikerült nekik. Sőt, talán még hamarabb is felfedezték volna őket, ha Baley napjának jelentős részét nem az Űrvárosban és autóban tölti.

R. Daneel befejezte az étkezést. Csöndben várt, tökéletesen megformált keze könnyedén pihent az asztal, sarkán.

— Nem volna jobb, ha tennénk valamit? — kérdezte végül.

— Itt az étkezőben biztonságban vagyunk — felelte Baley. — Ezt bízd csak rám, kérlek.

Óvatosan körülnézett, és olyan érzése támadt, mintha most látna életében először egy ilyen helyiséget.

Mennyi ember! Sokezren vannak. Hány fő lehet egy átlagos étkező befogadóképessége? Egyszer mintha látott volna erről egy adatot. Kétezerkétszáz? Akkor ez itt nagyobb az átlagnál.

Mi volna, ha valaki hirtelen elkiáltaná magát: Robot! Mi volna, ha ebben a sokezres tömegben valaki bedobná ezt a jelszót, mint valami...

Hirtelenében nem talált megfelelő hasonlatot, Sebaj. Ilyesmi úgyse fordulhat elő.

Spontán zavargás mindenütt kitörhet, az étkezőkben ugyanolyan könnyen, mint a folyosókon vagy a lifteken. Sőt, talán még könnyebben. Étkezés közben a gátlások visszatartó ereje csökken, ilyenkor a tréfálkozás szelleme uralkodik, ez pedig a legcsekélyebb ürügyre elfajulhat, sőt akár komolyabb durvaságba csaphat át.

De szervezett zavargásoknál másképp áll a dolog. Itt az étkezőben a szervezők egy nagy és emberekkel zsúfolt helyiség csapdájába esnének. Ha egyszer a tányérok repülni, az asztalok recsegni-ropogni kezdenek, nem könnyű menekülni. Biztosra vehető, hogy százával maradnának itt holtan, és a szervezők maguk is könnyen az áldozatok közé kerülhetnének.

Nem, egy biztonságos zavargás színhelyéül a City útjait, valamilyen viszonylag szűk átjárót kellene kiszemelniük. A pánik és a hisztéria apránként terjedne végig az épületek mentén. Így a szervezőknek bőségem idejük volna arra, hogy gyorsan eltűnjenek az előre megbeszélt mellékutcákban, vagy feltűnés nélkül felugorjanak az egyik helyi járat mozgólépcsőjére, majd feljebb érve eliszkoljanak.

Baley mégis úgy érezte, csapdába került. Odakint is bizonyára várnak rájuk. Elkísérik őt meg R. Daneelt, és a megfelelő helyen szikrát dobnak a puskaporos hordóba.

— Nem tartóztathatnánk le őket? — kérdezte R. Daneel.

— Ez csak még hamarabb kirobbantaná a cirkuszt. Megjegyezted az arcukat, ugye? Nem fogod elfelejteni?

— Én képtelen vagyok bármit is elfelejteni.

— Akkor majd egy más alkalommal fülön csípjük őket. Most egyelőre csak kitörünk a gyűrűjükből. Gyere utánam. És tedd pontosan azt, amit én.

Fölállt, óvatosan megfordította a tányérját és ráhelyezte annak a mozgatható korongnak a közepére, amely alól felemelkedett. A villát pedig visszatette a mélyedésbe. R. Daneel figyelte és utánozta minden mozdulatát. A tányérok meg az evőeszközök lesüllyedtek.

— Ők is felálltak — jegyezte meg R. Daneel.

— Jól van. Az az érzésem, nem fognak túl közel jönni hozzánk. Legalábbis itt nem.

Mindketten beálltak a sorba, és az egyik kijárat felé haladtak, ahol egyre hangzott az érmék szertartásos csit-csatja; minden egyes csattanás egy-egy fejadag kiszolgálását jelezte.

Baley visszapillantott a gőztől fátyolos, lármás helyiségbe. Szinte érthetetlen élességgel merült föl agyában egy kirándulás emléke, amelyet hat-hét évvel ezelőtt tett Bennel a City állatkertjében. Nem, nyolc esztendeje kellett hogy legyen, mert Bennek épp akkor volt a nyolcadik születésnapja. (Az áldóját! Hogy múlik az idő!)

Ben akkor járt először életében az állatkertben, és nagyon izgatott volt. Nem csoda, hiszen még sohase látott se eleven macskát, se kutyát. És mindezek tetejébe ott volt a madárház! Még magát Baleyt is lenyűgözte, pedig ő már jó néhányszor látta.

Páratlanul megdöbbentő élmény, amikor az ember életében először figyeli a levegőn át suhanó élőlényeket. A verébkalitkához épp étkezési időben érkeztek, az őr egy hosszú vályúba zabdarát öntögetett. (Az emberek már megszokták az élesztős póttáplálékot, de az életmódjuk tekintetében konzervatívabb állatok ragaszkodtak a valódi magvakhoz.)

A verebek százas rajokban csaptak le az ételre. Szárny szárny mellett fogták körül a vályút, és közben fülsiketítően csiripeltek.

Igen, ez az emlék futott át Baley agyán, ahogy most távozóban visszanézett az étkezőre. Verebek a vályúnál. Visszataszító gondolat! Az áldóját, ennél jobb megoldásnak is kell lennie.

De miféle jobb megoldás lehetséges? És mi itt a hiba? Hasonló gondolatok idáig sohase zaklatták.

Hirtelen R. Daneelhez fordult: — Mehetünk, Daneel?

— Mehetünk, Elijah.

Kiléptek az étkezőből. Most már egyedül Baleyn múlik, hogy sikerül-e egérutat nyerniük.

A kamaszok egyik közkedvelt játéka az úgynevezett szalagfutás. Szabályai cityről cityre némileg változnak, de a lényeg mindenütt ugyanaz. Egy San Franciscó-i fiú minden nehézség nélkül akár Kairóban is részt vehet a játékban.

A cél az, hogy a „ vezér” a City gyors közlekedési hálózatán át oly módon jusson el A ponttól B pontig, hogy útközben minél több üldözőjét lerázza. Az a vezér, aki egyedül ér célba, valóban ügyes gyerek, mint ahogy ügyes az az üldöző is, aki nem hagyja lerázni magát.

A szalagfutást rendszerint a délutáni csúcsforgalom idején játsszák, amikor a hetijegyes utasok tömege a játékot veszélyesebbé és egyben bonyolultabbá teszi. A vezér nekiiramodik, fel-le száguld a gyorsító szalagokon. Minél váratlanabb manőverekre törekszik, hol kitart, ameddig csak bír valamelyik szalagon, hol hirtelen leugrik egyik vagy másik irányba. Vagy gyorsan átrohan több szalagon, és azután az egyiken rajta marad.

Csak szánni lehet az olyan üldözőt, aki például egy szalaggal túlrohan rajta. Mert hacsak nem rendkívül fürge, jócskán maga mögött

hagyja a vezért, vagy pedig szem elől téveszti, mielőtt még ráeszmélne tévedésére. Az ügyes vezér ugyanis ilyenkor gyorsan az ellenkező irányban folytatja útját.

A feladatot tízszeresen megnehezíti, ha a játékba a helyi járatokat, sőt magát az expresszjáratot is bekapcsolják, és a túloldalon vágtatnak el. Ezt a manővert nem illik teljesen kihagyni, de túl sokáig se illik folytatni.

A játék vonzóerejét a felnőttek nemigen értik meg, legkevésbé az olyanok, akik kamaszkorukban nem űzték. A játékosoknak sok durvaságot kell elszenvedniük azoktól a legális utasoktól, akiknek óhatatlanul keresztezik az útjukat. A rendőrség üldözi, a szüleik büntetik őket. Az iskolában és a szubéterikus előadásokon állandóan a fejükre olvassák vétküket. Nem múlik el év, hogy négy-öt kölyök életét ne vesztené a játékban, tucatjával meg ne sebesülnének, és az ártatlan bámészkodók is különféle mérvű sérüléseket ne szenvednének.

A szalagfutó galerikat mégse lehet kiirtani. Minél nagyobb a veszély, annál értékesebb a győztes legfőbb jutalma: társainak hódolata. A sikeres játékos joggal hordja fenn az orrát, egy-egy híres vezér valóban kakas a saját szemétdombján.

Elijah Baley például még ma is büszkén emlékszik vissza rá, hogy valaha jónevű szalagfutó volt. Egy húsz főből álló bandát vezetett a Concourse körzetből Queens határáig, és közben háromszor is átkelt az expressz járaton. Két hajszás és izgalommal teljes óra alatt lerázott jó néhányat a legfürgébb bronxi üldözők közül, és egyedül ért el a kijelölt célhoz. Ezt a futamot hosszú hónapokon át emlegették.

Baley persze most már negyven is elmúlt. Több mint húsz esztendeje nem űzte a szalagfutás művészetét, de egy-két trükkjére még emlékezett. És amit fürgeségben vesztett, azt más tekintetben pótolta. Rendőr volt. Csak egy másik, hozzá hasonlóan tapasztalt rendőr ismerheti úgy a Cityt, mint ő, s tudhatja úgyszólván valamennyi fém — szegélyű keresztútról, hogy hol kezdődik és hol végződik.

Élénk léptekkel, de mégse túl gyorsan távolodott az étkezőtől. Minden pillanatban várta, hogy felharsan mögötte a „ robot! robot!” kiáltás. Az első másodpercek voltak a legkockázatosabbak. Számolta a lépéseit, mígnem végre talpa alatt érezte az első gyorsító szalagot.

Egy pillanatra megállt. R. Daneel könnyedén felzárkózott mellé.

— Még követnek minket, Daneel? — kérdezte Baley suttogva.

— Igen. Sőt közelebb húzódtak.

— Majd lemaradnak — jelentette ki Baley magabiztosan. A kétoldalt húzódó szalagokra pillantott: a balfelőliek sebesen hullámzottak tova emberi terhükkel, minél távolabbiak voltak, annál sebesebben. Életének úgyszólván minden napján többször is talpa alatt

érezte ezeket a szalagokat, de immár hétezer vagy még több napja nem hajlította így meg térdeit futásra készülődve. Erőt vett rajta a régi, jól ismert izgalom, lélegzete szaporább lett.

Egészen megfeledkezett arról az egyetlen esetről, amikor Bent is szalagfutáson kapta. Alaposan megmosta a fejét, és azzal fenyegetőzött, hogy rendőri felügyelet alá helyezteti.

Könnyedén, gyorsan, a biztonságos sebesség kétszeresével haladt fel a szalagokon. Erősen előredűlt, szembe a gyorsulással. A helyi járat elsuhant mellette. Egy pillanatig úgy tett, mintha fel akarna lépni rá, de aztán hirtelen elindult hátra, egyre hátrább, jobbra-balra furakodva a lassúbb szalagokon összesűrűsödő tömegben.

Megállt és hagyta magát vitetni a mindössze tizenöt mérföld sebességű szalaggal.

— Hányan vannak még a nyomunkban, Daneel?

— Csak egy, Elijah. — A robot az erőfeszítés legcsekélyebb jele nélkül lépést tartott vele.

— Az is jó futó lehetett a maga idejében, de azért mindjárt lemarad.

Teli volt önbizalommal, újjáéledtek benne ifjú éveinek már csaknem elfeledett érzelmei. Egyfelől az öröm, hogy újból belemerül a misztikus szertartásba, amely csak a kiváltságosok osztályrésze, másfelől a haját, arcát csapkodó szél puszta fizikai érzete és végül a veszély bizsergetése.

— Ezt oldalsasszénak hívják — szólt oda halkari R. Daneelnek.

Hosszú lépteivel szinte falta a távolságot, de most ugyanazon a szalagon maradt, s a lehető legkisebb erőfeszítéssel kerülgette az utasokat. S ahogy haladt előre, egyre közelebb húzódott a szalag széléhez, míg végre a tömegben hol itt, hol ott felbukkanó fejének állandó sebes mozgása jóformán hipnotikus erővé vált — éppen ez volt a szándéka.

Aztán anélkül, hogy változtatott volna az ütemen, két arasznyit oldalt lépett és máris a szomszédos szalagon állt. A combizmai felsajogtak, de megőrizte egyensúlyát.

Átvágta magát az utasok egyik csoportján, és elérte a negyvenöt mérföldes szalagot.

— És most mi a helyzet, Daneel? — kérdezte.

— Még a nyomunkban van — hangzott a nyugodt válasz.

Baley összeszorította ajkát. Nincs más hátra, mint igénybe venni a mozgó peronokat, de azoknál aztán valóban a lépések tökéletes összehangolására van szükség, talán még tökéletesebbre, mint amilyet ifjúkorából megőrzött.

Gyorsan körülnézett. Hol is vagyunk tulajdonképpen? A B-22-ik utca mellett suhantak el éppen. Baley gyors számítást végzett, aztán nekilendült. Egyenletes, biztos lépésekkel végigment a még hátralevő

szalagokon, és felugrott a helyi járat peronjára.

A férfiak és nők érzéketlen, az utazás unalmától megkövesedett arcára hirtelen kiült a felháborodás, amikor Baley és R. Daneel felkapaszkodott a peronra és átfurakodott a korlátokon.

— Hé! — visított fel egy asszony, és a kalapjához kapott.

— Bocsánat... — lihegte Baley.

Átvágta magát az álló utasok között, és egyetlen kígyózó mozdulattal leugrott a túlsó oldalon. Az utolsó pillanatban az egyik utas, akit véletlenül meglökött, haragjában hátba taszította. Baley bukdácsolni kezdett.

Kétségbeesetten igyekezett visszanyerni egyensúlyát. De közben átcsusszant a szalag peremén és a gyors sebességváltozástól térdre bukott, majd oldalt dőlt.

Agyában hirtelen rémlátomás villant fel: az emberek belebotlanak, felbuknak, a szalagokon zűrzavar, az a bizonyos rettegett „ embertorlódás" támad, amelynek nyomán óhatatlanul tucatjával kerülnek törött tagokkal a kórházba.

De R. Daneel karja a hóna alá nyúlt. Baley érezte, hogy emberinél nagyobb erő segíti talpra.

— Kösz... — zihálta. Többre nem volt ideje.

Nekieredt és bonyolult cikcakkban úgy futott végig a lassító szalagokon, hogy lába pontosan az átkelőhelynél érje el az expresszjárat V alakú csatlakozószalagjait. Anélkül, hogy kizökkent volna ritmusából, felgyorsította mozgását, majd az expresszjáratra felszökkenve, a túlsó oldalon megint leugrott.

— Még mindig a nyomunkban van, Daneel?

— Nincs senki a láthatáron, Elijah.

— Helyes. Micsoda szalagfutó lettél volna, Daneel! No de most hopp!

Ezzel villámgyorsan felpattantak egy másik helyi járatra, és azután vad csattogások közepette leszáguldtak a szalagokon egy nagy, hivatalos külsejű kapubejárathoz. Ott egy őrszem toppant elébük.

Baley felmutatta igazolványát:

— Hivatalos ügy. És már bent is voltak.

— Erőmű — vetette oda Baley. — Itt feltétlenül nyomunkat vesztik.

Már máskor is járt erőművekben, többek között ebben is. De az ismerős környezet miben sem enyhítette a félelemmel vegyes áhítat szorongó érzését. Sőt, még csak fokozta a felvillanó gondolat, hogy az apja valaha magas állást töltött be épp az egyik ilyen telepen. Persze mielőtt még...

Ide hallatszott az erőmű középső aknájában rejtőzködő hatalmas áramfejlesztők zümmögése, a levegőben enyhén csípős ózonillat lengett, és vörös vonalak komor, néma fenyegetőzéssel jelezték a

határt, amelyet védőöltözet nélkül senki át nem léphet.

Valahol itt (Baleynek fogalma se volt róla, hol) naponta egy font hasadóanyagot használnak fel. A radioaktív hasadóterméket, az úgynevezett „ forró hamut” időnként hosszú ólomcsöveken keresztül légnyomással bepréselik azokba a távoli üregekbe, amelyek tíz mérföldre innét és fél mérföld mélységben fekszenek a tengerfenék alatt. Baley olykor eltűnődött, mi történik, ha ezek az üregek egyszer megtelnek.

Hirtelen nyerseséggel rászólt R. Daneelre:

— Ne menj a vörös vonalak közelébe. — Aztán észbe kapott és zavartan hozzátette: — Bár azt hiszem, neked az sem ártana.

— Mármint a radioaktivitás? — kérdezte Daneel.

— Igen.

— De bizony ártana. A gammasugarak felborítják a pozitronagy érzékeny egyensúlyi helyzetét. Rám sokkal károsabb hatással volna, mint rád.

— Azt akarod mondani, hogy megölne?

— Új pozitronagyat kellene kapnom. És miután nincs két egyforma, új egyén lenne belőlem. Az a Daneel, akivel most beszélsz, mondhatni, halott lenne.

Baley kétkedő pillantást vetett rá.

— Ezt nem is tudtam. No, gyerünk fel ezen a rámpán.

— Erről nem szoktunk beszélni. Az Űrváros a magamfajták hasznosságáról, nem pedig a gyengéiről akarja meggyőzni a földlakókat.

— És akkor nekem miért mondtad el? R. Daneel sokatmondóan nézett társára.

— Te a kollégám vagy, Elijah. Helyes, ha ismered a gyengéimet és hibáimat.

Baley a torkát köszörülte; erre nem tudott mit válaszolni.

— Itt kimegyünk — szólalt meg egy perc múlva —, és akkor már csak negyed mérföldre leszünk a lakásunktól.

Komor, nyomorúságos lakás volt. Egyetlen szobából állt, két ággyal, két összehajtható székkel és egy kis szekrénnyel. No meg egy beépített szubéterikus képernyővel, amelyet azonban kézileg nem lehet szabályozni, csak az előírt időben működik, akkor viszont leállíthatatlanul. Még üzemen kívüli mosdó sem volt a lakásban, se bármilyen főzésre vagy vízforralásra szolgáló alkalmatosság. A szoba egyik sarkában egy kis szennyeltávolítócső volt, csúnya, dísztelen holmi, amely kellemetlenül kérkedett rendeltetésével.

Baley vállat vont.

— Hát ez az. Majd csak kibírjuk valahogy.

R. Daneel a szennyeltávolítócsőhöz lépett. Inge a varrásnál egyetlen érintésre szétbomlott és felfedte a robot sima, látszatra izmos

mellkasát.

— Mit csinálsz? — kérdezte Baley.

— Eltávolítóm a lenyelt ételt. Ha bennhagynám, megromlana és az undorító lenne.

R. Daneel óvatosan egyik mellbimbója alá helyezte két ujját, és bizonyos, meghatározott nyomással hosszirányban szétnyitotta a mellkasát. Aztán benyúlt, a fénylő fémdarabok összevisszaságából egy keskeny, átlátszó, kissé kiöblösödött tömlőt húzott elő, és kibontotta. Baley némi borzadállyal eltelve figyelte mozdulatait.

— Az étel tökéletesen tiszta — jegyezte meg pillanatnyi habozás után a robot. — Nem nyáladzom és nem is rágok. A nyelőcsövemen át egy szívókészülék szippantja be az ételt. Tehát elfogyasztható állapotban van.

— Köszönöm — felelte Baley nyájasan. — Nem vagyok éhes. Dobd csak ki.

R. Daneel ételzsákja fluorokarbon-plasztikból készült, döntötte el magában Baley. Legalábbis az étel nem ragadt hozzá. Könnyen kijött belőle, és a robot apránként az egészet a csőbe helyezte. Alapjában véve kár ezért a jó ételért, gondolta Baley.

Leült az egyik ágyra és levetette az ingét. — Azt javaslom, hogy holnap korán induljunk — jegyezte meg.

— Van valami különös okod rá?

— Barátaink még nem ismerik ennek a lakásnak a helyét. Vagy legalábbis remélem, hogy nem ismerik. Minél korábban indulunk, annál biztonságosabb. A városházán pedig majd el kell döntenünk, hogy van-e még értelme a további együttműködésünknek.

— Gondolod, hogy már nincs? Baley vállat vont.

— Mindennap nem csinálhatjuk ezt végig — válaszolta mogorván.

— De szerintem...

R. Daneel szavait az ajtójelző éles vörös villanása szakította félbe.

Baley szótlanul felállt és leoldotta robbantópisztolyát. Az ajtójelző újból fölvillant.

A detektív hangtalanul az ajtóhoz lépett, hüvelykujját a robbantópisztoly kakasára helyezte, majd megforgatta az ajtón azt a gombot, amely az egyirányú nézőkét működtette. Túlságosan kicsi volt, torzított is, de Baley még így is tisztán kivette, hogy Ben, a fia áll az ajtó előtt.

Gyorsan kellett cselekednie. Fölrántotta az ajtót, durván csuklón ragadta Bent, épp amikor a fiú felemelte kezét, hogy harmadszor is jelezzen, és behúzta a szobába.

A félelem és a zavar csak lassan tűnt el Ben szeméből. Lihegve támaszkodott a falnak, ahová apja taszította. Megdörgölte a csuklóját.

— Nahát, apa! — szólalt meg panaszosán. — Igazán nem kellett volna ekkorát rántanod rajtam.

Baley közben bevágta az ajtót, és most újból a nézőkén bámult kifelé. A folyosó, amennyire meg tudta ítélni, üres volt.

— Láttál valakit odakint, Ben?

— Nem. Csak azért jöttem, apa, hogy nem történt-e valami bajod.

— Mi bajom történt volna?

— Nem tudom. Anyu küldött. Folyton sírt és azt hajtogatta, hogy meg kell tudnom, mi van veled. Ha én nem megyek, mondta, ő maga megy, és akkor ki tudja, mi történik. A szó szoros értelmében kényszerített rá, hogy idejöjjek, apa.

— És hogy találtál meg? Tudta anyád, hogy hol vagyok?

— Nem tudta, de én felhívtam a hivatalodat.

— És ott megmondták neked?! A heves hangra Ben meghökkent.

— Persze — mondta halkan. — Miért, nem lett volna szabad?

Baley és R. Daneel egymásra néztek. Majd a detektív nehézkesen talpra állt. — Hol van most az anyád, Ben? Odahaza?

— Nem. Nagymaminál ebédeltünk, és ott is maradtunk. Most mindjárt vissza is megyek oda. Persze csak ha veled nincs semmi baj, apa.

— Maradj csak itt. Mondd, Daneel, megfigyelted, hogy pontosan hol van a földszinti videofon?

— Igen — válaszolta a robot. — Talán oda akarsz menni?

— Muszáj. Beszélnem kell Jessie-vel.

— Szabad megjegyeznem, hogy sokkal logikusabb volna, ha ezt Benre bíznád? Bizonyos kockázattal jár odamenni, és kettőtök közül Ben a kevésbé értékes.

Baley rámeredt.

— Hogyhogy? Te... te...

Ugyan, gondolta aztán, mi a fenének mérgelődöm?

— Te ezt nem érted, Daneel — mondta most már nyugodtabb hangon. — Nálunk nem szokás, hogy valaki a gyerekét esetleges veszélybe küldje, még akkor se, ha ez volna a logikus.

— Veszély! — rikoltotta Ben. Hangjából félelemmel vegyes lelkesedés csendült. — Miről van szó, apa? Mondd meg, jó?

— Ne érdekeljen, Ben. Ehhez neked semmi közöd. Érted? Na, indulj lefeküdni. Mire visszajövök, ágyban légy. Hallod?

— A mindenségit! Nekem igazán megmondhatnád. Nem mondom el senkinek.

— Agyba!

— A mindenségit!

A földszinti videofonnál állva, Baley visszahajtotta kabátujját, hogy a robbantópisztoly markolata a keze ügyében legyen. Bemondta a kagylóba a személyazonossági számát, majd várt, amíg a tizenöt mérföldre levő számítógép ellenőrzi, hogy a beszélgetés engedélyezhető-e. Csak rövid ideig kellett várakoznia, mert a

detektívek korlátlan számban folytathattak hivatalos beszélgetéseket. Aztán bemondta az anyósa lakásának jelszámát.

A készülék alján kigyulladt egy kis képernyő, és megjelent rajta az anyós arca.

— Mama — mondta Baley halkan —, küldje ide Jessie-t.

Jessie már bizonyára várta a hívást, mert azonnal megjelent. Baley az asszony arcába nézett, majd szándékosan elsötétítette a képet.

— Jessie, Ben itt van. Mondd, mi baj? — Közben állandóan ide-oda forgatta szemét, és figyelt.

— Jól vagy? Nem forogsz veszélyben?

— Látod, hogy jól vagyok. Kérlek, Jessie, hagyd már ezt abba.

— Ó, Lije, olyan nyugtalan vagyok.

— De miért? — kérdezte Baley élesen.

— Tudod jól. A barátod miatt.

— Mi van vele?

— Már mondtam tegnap este. Meglátod, valami baj lesz.

— Csacsiság. Bent itt tartom éjszakára, te meg menj lefeküdni. Viszontlátásra, drágám.

Lezárta a videofont, és két lélegzetvételnyi ideig várt, mielőtt visszaindult volna. Arca szürke volt az aggodalomtól.

Ben a szoba közepén állt, amikor Baley belépett.

Az egyik kontaktüvege már szép rendesen benne feküdt egy kis vákuumcsészében. A másik még a szemén volt.

— Az áldóját, apu, hát itt még víz sincsen? Mr. Olivaw azt mondja, hogy nem mehetek a mosdóba. — Jól mondta. Nem mehetsz. Tedd azt vissza a szemedre, Ben. Nem lesz semmi bajod, ha egy éjszakára magadon tartod.

— Jó. — Ben visszaillesztette szemére a kontaktüveget, eltette a vákuumcsészét és bemászott az ágyba. — Tyű, micsoda matrac! Baley a robothoz fordult.

— Te, ugye, nem bánod, hogy fenn kell maradnod?

— Persze hogy nem. Mellesleg, milyen különös az az üveg, amit Bentley a szeméhez közel visel. Ezt nálatok mindenki viseli?

— Nem. Csak egyesek — felelte közömbösen Baley. — Például én se viselek.

— De mi a célja?

Baley azonban nem válaszolt; túlságosan lekötötték a maga gondolatai. A maga nyugtalanító gondolatai.

A világítás kialudt.

Álmatlanul feküdt az ágyban. Homályosan hallotta Ben mély, szabályos, kissé horkoló lélegzését. Amikor oldalt fordította a fejét, szinte érezni vélte, hogy R. Daneel komor mozdulatlanságban, arcát az ajtó felé fordítva ül a székén.

Aztán elaludt és álmodott.

Azt álmodta, hogy Jessie az atomerőmű hasadókamrájába zuhan, és egyre zuhan lefelé. Feléje nyújtja karját, de ő csak áll ott kővé dermedve a vörös vonal előtt, és nézi, ahogy a felesége meggörbült teste esés közben megperdül, mind kisebbé válik, végül már csupán akkora, mint egy pont.

Álmában meg se moccant, csak bámult, mégis tudta, hogy ő maga volt, aki az asszonyt belökte oda.

TIZENKETTEDIK FEJEZET
Szakértői vélemény

Amikor Julius Enderby rendőrfőnök belépett az irodába, Elijah Baley felpillantott, és fáradtan felé biccentett.

A rendőrfőnök a faliórára nézett.

— Csak nem akarod azt mondani — morogta —, hogy egész éjjel itt voltál?

— Nem is mondom — válaszolta Baley.

— Történt valami az éjjel? — kérdezte halkan a főnöke.

Baley nemet intett.

— Arra gondoltam — folytatta Enderby —, hogy talán csökkenteni tudnám a zavargások eshetőségét Ha van valami...

— Az isten szerelmére, főnök — fortyant fel Baley —, ha bármi lett volna, megmondanám! Nem történt semmi.

— No jól van. — A rendőrfőnök tovább ment, eltűnt az ajtó mögött, amely szokatlan, de mégis rangjához illő elzárkózottságának jelképe volt.

Baley mérges pillantást küldött a nyomába, ő bizonyára aludt az éjszaka, gondolta.

Aztán a rutinszerű jelentés fölé hajolt, melyet az elmúlt két nap tényleges eseményeinek palástolására próbált megfogalmazni, de a szavak, ahogy ujja hegyével lekoppantotta őket, összefolytak, táncoltak a szeme előtt. És ekkor lassan tudatára ébredt, hogy valaki áll az íróasztala mellett. Fölemelte a fejét.

R. Sammy volt. Julius privátlakája, gondolta Baley. Kifizetődő dolog rendőrfőnöknek lenni.

— Mit akarsz?

R. Sammy arcán a szokott bárgyú vigyor ült.

— A rendőrfőnök beszélni akar veled, Lije. Azt mondta, rögtön menj be hozzá. Baley legyintett.

— Hisz most volt itt. Mondd, hogy később bemegyek.

— Azt mondta, rögtön menj — válaszolta R. Sammy.

— Jól van, jól van. Leléphetsz; A robot hátrált, de menetközben még egyre ismételte:

— A rendőrfőnök beszélni akar veled, Lije. Azt mondta, rögtön menj be hozzá.

— Az áldóját! — morogta Baley a fogai között. — Megyek már, megyek. — Fölállt az asztal mellől, elindult a rendőrfőnök szentélye felé, mire R. Sammy elnémult.

— Az ég szerelmére, főnök — robbant ki belőle, ahogy belépett —, ne küldd ezt a masinát a nyakamra!

De a rendőrfőnök csak ennyit mondott:

— Ülj le, Lije. Ülj le.

Baley leült és Enderbyra bámult. Talán igazságtalan volt az öreg Juliusszal szemben. Talán mégse aludt az éjszaka. Elég kimerültnek látszik.

A rendőrfőnök az előtte fekvő iratra koppantott.

— Jelentést kaptam a beszélgetésről, amit árnyékolt vonalon bizonyos dr. Gerigellel Washingtonban folytattál.

— Igen, főnök, beszéltem vele.

— Árnyékolt beszélgetés volt. Így a jelentés persze nem tér ki a tartalmára. Mit akartál tőle?

— Bizonyos felvilágosításokat kértem. — Robotikus, ugye?

— Igen.

A rendőrfőnök elbiggyesztette ajkát, amitől hirtelen olyanná vált, mint egy morcos gyerek.

— De miről van szó? Miféle felvilágosításra van szükséged?

— Magam se tudom pontosan, főnök. De úgy gondolom, jó, ha egy ilyen ügyben az ember kicsit tájékozódik a robotokról. — Baley ezekután tartotta a száját. Nem szándékozott részletekbe menni és kész.

— Én ezt nem tenném a helyedben. Semmiképp se. Nem okos dolog.

— Mi kifogásod van ellene, főnök?

— Minél kevesebbet tudnak erről az ügyről, annál jobb.

— Csak a legszükségesebbet fogom neki elmondani.

— Akkor se hinném, hogy okos volna. Baley épp eléggé nyomorúságos hangulatban volt, hogy elveszítse a türelmét.

— Ezt utasításnak fogjam fel, hogy ne tárgyaljak vele? — kérdezte.

— Nem, nem. Tégy belátásod szerint. Te vezeted a nyomozást. Csak...

— Csak mi?

A rendőrfőnök megrázta a fejét. — Semmi. Ő hol van? Tudod, kire gondolok. Baley rögtön tudta.

— Daneel még mindig az aktákban kutat — válaszolta.

Enderby csak hosszabb szünet után szólalt meg újra:

— Eddig nem sokra jutottunk.

— Az igazat megvallva, semmire. De a helyzet megváltozhat.

— No, rendben van — mondta a rendőrfőnök, arcáról azonban lerítt, hogy korántsem tartja rendben levőnek a dolgot.

Amikor Ealey visszatért az íróasztalához, R. Daneel már várt rá.

— Hát te vajon mivel jössz? — vetette oda *nyersen* Baley.

— Befejeztem az első, meglehetősen felületes vizsgálódásaimat az akták között, Elijah kollégám, és sikerült megtalálnom két személyt

azok közül, akik tegnap követtek minket, sőt a cipőboltban is ott voltak annál a korábbi incidensnél.

— Hadd lássam őket.

R. Daneel Baley elé tette a bélyeg nagyságú lapocskákat, amelyeket apró pontokból álló rejtjeles írás tarkított. A robot magával hozott egy rejtjelfejtőt is, és most az egyik lapot a készülék megfelelő nyílásába helyezte. A pontoknak a lap egészétől eltérő áramvezető tulajdonságaik voltak, a lapon átfutó elektromos tér tehát egészen sajátságos módon eltorzult, és ennek hatására a készülék tetején levő háromszor hatos képernyőn szavak jelentek meg. Szavak, amelyek rendes írással a jelentések céljaira szolgáló papirosból jó sok szabványívet megtöltötték volna. És ráadásul olyan szavak, amelyeknek értelmét csakis egy hivatalos rendőri rejtjelfejtővel lehetett kibogozni.

Baley egykedvűen végigolvasta az anyagot. Az első személyt Francis Clousarrnek hívták, két évvel ezelőtt, letartóztatásakor harminchárom éves volt. Letartóztatásának oka: lázongásra való bujtogatás; munkahelye: New York-i élesztőüzem; lakása itt és itt; szülei ezek és ezek; haja és szeme színe, különös ismertetőjelei, iskolázottsága, hivatali pályafutása, pszichoanalitikai arculata, fizikai jellemzői, itt egy sereg adat, ott egy sereg adat, és végül hivatkozás a bűnügyi nyilvántartóban fellelhető háromdimenziós fényképre.

— Megnézted a fényképét? — kérdezte Baley.

— Igen, Elijah.

A másik embert Gerhard Paulnak hívták. Baley átfutotta ennek a lapját is, majd így szólt:

— Ez az egész nem ér semmit.

— Az lehetetlen — mondta R. Daneel. — Ha itt a Földön van olyan szervezet, amely képes volt a szóban forgó bűntett elkövetésére, akkor ezek bizonyára tagjai. Szerintem ennek igen nagy a valószínűsége. Nem kellene kihallgatnunk őket?

— Semmit se fogunk belőlük kihúzni.

— Mind a ketten ott voltak a cipőboltban meg az étkezőben. Ezt nem tagadhatják.

— Ez önmagában még nem bűn. Egyébként pedig igenis letagadhatják. Egyszerűen azt mondják, hogy nem voltak ott és kész. Nem tudjuk rájuk bizonyítani, hogy hazudnak.

— De hiszen én láttam őket.

— Ez nem bizonyíték — vágta rá dühösen Baley.

— Nincs olyan bíróság, ha egyáltalán odáig jut az ügy, amely elhinné neked, hogy egymillió összefolyt arcból kettőre emlékezni tudj.

— Pedig az nyilvánvaló, hogy én tudok.

— Persze. De csak mondd meg nekik, hogy mi vagy. Abban a

pillanatban már nem is tanúskodhatsz. Magadfajtának az itteni bíróságok előtt nincs semmiféle jogállása.

— Tehát megváltoztattad a véleményedet — jelentette ki R. Daneel.

— Hogy érted ezt?

— Tegnap az étkezőben azt mondtad, nem szükséges letartóztatnunk őket. Azt mondtad, ha emlékszem az arcukra, bármikor lefoghatjuk a társaságot.

— Nem gondoltam át a dolgot — válaszolta Baley.

— Bolondot beszéltem. Ilyet nem tehetünk.

— Lélektani okokból se? Hiszen ők nem tudhatják, hogy nekünk nincs törvényes bizonyítékunk az összeesküvésben való részvételükre.

— Ide figyelj — felelte ingerülten Baley —, egy félórán belül idevárom dr. Gerrigelt Washingtonból. Nem várnád meg, amíg beszélek vele?

— Megvárom — mondta R. Daneel.

Anthony Gerrigel középtermetű, pedáns és igen udvarias férfi volt, egyáltalán nem látszott rajta, hogy a Föld egyik legnagyobb tudású robotikusa. Mint sűrű bocsánatkérések közepette kiderült, csaknem húsz percet késett. Baley az aggodalomtól *és* méregtől sápadtan, goromba vállvonogatással fogadta a tudós mentegetőzését. Ellenőrizte, hogy fenntartották-e nekik a D tárgyalótermet, megismételte utasításai, hogy egy óráig semmilyen címen ne zavarják őket, aztán végigvezette dr. Gerrigelt meg R. Daneelt a folyosón, onnét pedig egy feljárón és egy ajtón át bement velük az egyik, kémsugarak ellen védett terembe.

Ott azután mindenekelőtt alaposan megvizsgálta a falakat a kezében tartott, halkan zümmögő lüktetésmérővel, hogy nem hagy-e ki valahol a hang folytonossága, ami a szigetelés bármilyen csekély megszakadására mutatna. Ezután a mennyezetet, a padlót és — legalaposabban — az ajtót vizsgálta meg. Sehol se tapasztalt semmi rendellenességet.

Dr. Gerrigel arcán halvány mosoly ült. Olyan embernek látszott, aki legfeljebb halvány mosolyra képes. Jólöltözöttségével megérdemelte, hogy piperkőcnek nevezzék. Acélszürke haját gondosan hátrafésülte, arca rózsaszínű volt és üde. Pedánsul egyenesen ült a széken, mintha ifjúkorában a helyes testtartásra oktató anyai intelmek hatására gerince mindörökre megmerevedett volna.

— Ön nagyon félelmetes látszatot kölcsönöz ennek az egésznek — jegyezte meg.

— Meglehetősen fontos dologról van szó, doktor úr. Robotokra vonatkozóan szeretnék felvilágosításokat kapni, és ezeket talán csak ön adhatja meg nekem. Minden, ami itt elhangzik, természetesen legfőbb államtitok, és a City elvárja öntől, hogy távozása után

mondhatnánk elfelejti ezt az egész beszélgetést.

A robotikus arcáról még a halvány mosoly is eltűnt.

— Hadd magyarázzam meg a késésem okát. — Bizonyára még mindig furdalta a lelkiismeret. — Végül is úgy határoztam, hogy nem repülőgépen jövök. Ugyanis hajlamos vagyok a légibetegségre.

— Az bizony kellemetlen — jegyezte meg Baley. Ellenőrizte a lüktetésmérő beállítását, hogy még arról is meggyőződjön, maga a műszer rendben van-e. Aztán eltette és leült.

— Pontosabban nem is annyira légibeteg leszek, mint inkább ideges. Enyhe agorafóbia vesz erőt rajtam. Nem valamilyen abnormális formában, de mégis. Így aztán az expresszjáraton jöttem.

Baley élénk érdeklődéssel kapta fel a fejét.

— Agorafóbia?

— Nem olyan csúnya, mint amilyennek hangzik — vágta rá gyorsan a robotikus. — Valójában nem egyéb, mint az az érzés, amely repülőgépen elfogja az embert. Ült már repülőgépen, Mr. Baley?

— Többször is.

— Akkor bizonyára érti, mire gondolok. Az ember úgy érzi, mintha a semmi fogná körül, hiszen csak egy vékony fémlemez választja el a puszta levegőtől Kellemetlen érzés.

— Így az expresszjáraton jött?

— Igen.

— Washingtontól egész New Yorkig?

— Ó, megtettem én ezt már máskor is. Mióta a Philadelphia-Baltimore-i alagút megépült, semmi az egész.

Ami igaz is volt. Baley ugyan még sose tette meg ezt az utat, de nagyon jól tudta, hogy lehet így is utazni. Az utolsó két évszázadban Washington, Baltimore, Philadelphia és New York annyira szétterpeszkedett, hogy már-már összeért egymással. A Négy City Övezet úgyszólván hivatalos neve lett az egész tengerparti sávnak, és nem csekély számban akadtak olyanok, akik a kormányzati egyesítés mellett kardoskodtak. Maga Baley nem értett egyet ezzel a gondolattal. New York önmagában is már-már túl nagy volt ahhoz, hogy központosított kormány igazgassa. Egy még nagyobb City, több mint ötvenmillió lakossal, összerogyna a saját súlya alatt.

— Az volt a baj — folytatta dr. Gerrigel —, hogy Philadelphiában lekéstem a csatlakozást, és ezzel időt vesztettem. Ez a körülmény, no meg az, hogy elég nehezen kaptam vendégszobát, okozta a késést.

— Ne izgassa magát emiatt, doktor úr. De nagyon érdekes, amit mond. Ha ön, dr. Gerrigel, nem szeret repülőgépen utazni, akkor mit szólna ahhoz, ha gyalogszerrel kellene elhagynia a City határát?

— De miért volna erre szükség? — Dr. Gerrigel szemmel láthatóan meghökkent, sőt alaposan megijedt.

— Ó, ez pusztán szónoki kérdés volt részemről. Nem azt akartam

mondani, hogy valóban ezt tegye. Csak azt szeretném tudni, milyen érzéseket ébreszt önben ez a gondolat?

— Igen kellemetlen érzéseket.

— Tegyük fel, hogy éjnek idején el kellene hagynia a Cityt, és félmérföldet vagy még többet kellene gyalogolnia a szabad ég alatt.

— Nem... nem hiszem, hogy erre rá tudnának bírni.

— Akármilyen fontos oka volna rá?

— Ha a magam vagy a családom élete függne tőle, megpróbálnám... — Dr. Gerrigel határozottan zavarban volt. — Szabad tudnom, mi a célja ennek a kérdésnek, Mr. Baley?

— Megmondom. Súlyos bűntény, különösen felháborító gyilkosság történt. A részleteket nem árulhatom el önnek. De van egy olyan feltevés, hogy a gyilkos a bűntett elkövetése végett pontosan azt tette, amiről az imént beszéltünk. Vagyis egyedül, éjnek idején kiment a szabad ég alá. És csak arra volnék kíváncsi, miféle ember képes erre.

Dr. Gerrigel megborzongott.

— Ilyen embert én nem ismerek. Én biztosan nem volnék képes rá. Persze milliók között bizonyára akadhat néhány mindenre elszánt egyén.

— De ön szerint, ugye, csekély valószínűsége van annak, hogy emberi lény ilyet tegyen?

— Nagyon csekély valószínűsége.

— Tehát ha mondjuk a bűnténynek akadna más magyarázata, bármilyen más elképzelhető magyarázata — tagolta —, előbb azt kellene figyelembe venni. Ugye?

Dr. Gerrigel most még zavartabbnak látszott. Olyan mereven ült, mint aki nyársat nyelt, ápolt kezeit pedánsan összefonva az ölében nyugtatta. — Miért, ön talált valamilyen más magyarázatot?

— Igen. Az jutott eszembe, hogy egy robot például könnyűszerrel kimehetne a szabad ég alá. Dr. Gerrigel talpra ugrott.

— De kedves uram!

— Mi baj?

— Azt akarja ezzel mondani, hogy egy robot követte el a bűntettet?

— Miért ne?

— Gyilkosságot? Emberölést?

— Igen. Üljön le kérem, doktor úr.

A robotikus engedelmeskedett.

— Mr. Baley — mondta —, itt két cselekményről van szó: szabad ég alatti kóborlásról és gyilkosságról. Az utóbbit egy emberi lény könnyen elkövetheti, de az előbbit nagyon nehezen. A robot az előbbit könnyűszerrel megteheti, de az utóbbira teljesen képtelen volna. Ha ön egy valószínűtlen elméletet egy lehetetlennel akar helyettesíteni...

— Lehetetlen? Ez nagyon erős szó, doktor úr.

— Ismeri ön a robotika első törvényét, Mr. Baley?

— Persze. Kívülről el tudom fújni. „A robotnak nem szabad kárt okoznia emberi lényben, vagy tétlenül tűrnie, hogy emberi lény bármilyen kárt szenvedjen.” — Baley hirtelen a robotikus felé bökött ujjával, és így folytatta: — De miért ne lehetne robotot készíteni az első törvény betáplálása nélkül? Olyan nagy szentség ez a törvény?

Dr. Gerrigel megdöbbenve nézett rá, aztán elkuncogta magát.

— Ó, Mr. Baley!

— Nos, mit válaszol erre?

— De hát, Mr. Baley, ha csak egy kicsit is ismeri a robotikát, tudnia kell, micsoda óriási feladatot jelent mind a matematika, mind az elektrotechnika szempontjából pozitronagyat készíteni.

— Valami fogalmam van róla. — Baley emlékezetében még élénken élt az a látogatás, amelyet egyszer hivatalos ügyben egy robotgyárban tett. A könyvfilmgyárban hosszú filmeket töltött be egy-egy pozitronagytípus matematikai elemzése. Szabványsebesség mellett átlagosan több mint egy órába telt egy-egy ilyen film végignézése, bármily tömör volt is a jelképrendszer. És nem akadt két egyforma agyvelő, ezt még a legprecízebb gyártási specifikációval se lehetett volna elérni. Ami — Baley tudta — a Heisenberg-féle bizonytalansági reláció következménye. Ez pedig azt jelenti, hogy minden egyes filmhez függeléket kellett csatolni az összes lehetséges változat feltüntetésével.

Csinos munka, szó se róla, ezt Baley sem tagadta.

— Akkor bizonyára megérti, hogy egy új pozitronagytípus megszerkesztése, még ha csupán kisebb újításokról van is szó, nem megy egyik napról a másikra. Egy közepes gyárban rendszerint az egész kutatógárda közreműködését igényli, és jó egy évbe telik. És még ez a nagy munkaráfordítás se volna elegendő, ha az ilyen áramkörök alapelmélete nem volna már szabványosítva, és nem lehetne azt a tökéletesítések kiindulópontjául felhasználni. A szabványos alapelmélet pedig magában foglalja a robotika három törvényét: az első törvényt, amelyet már idézett, a másodikat, amely szerint „a robot engedelmeskedni tartozik az emberi lények utasításainak, kivéve ha ezek az utasítások az első törvény előírásaiba ütköznének,” és a harmadik törvényt, amely kimondja, hogy „a robot tartozik saját védelméről gondoskodni, amennyiben ez nem ütközik az első és a második törvény előírásaiba”. Érti, kérem?

R. Daneel, aki láthatóan feszült figyelemmel hallgatta a beszélgetést, most közbevágott:

— Bocsáss meg, Elijah, szeretnék meggyőződni, hogy jól értem-e dr. Gerrigelt. Azt akarja mondani, uram, hogy egy olyasféle robot készítése, amelynek pozitronagya nincs a három törvénynek alávetve, egy új alapelmélet felállítását igényelné, ez pedig önmagában is több

esztendei munka volna?

— Igen — válaszolta kellemesen meglepve a robotikus. — Pontosan ezt akartam mondani, Mr...

Baley egy pillanatig várt, aztán szabályszerűen bemutatta Daneelt.

— Engedje meg, doktor úr, hogy bemutassam önnek Daneel Olivaw-t.

— Örvendek, Mr. Olivaw. — Dr. Gerrigel kezet rázott Daneellel. — Becslésem szerint ötven évbe telne, amíg ki tudnánk dolgozni a nem szaturált pozitronagy, vagyis egy olyan agy elméletét, amelyre a három törvény elvei nem érvényesek, és el tudnánk jutni vele odáig, hogy képesek legyünk a modern típusokhoz hasonló robotokat készíteni.

— És ezt még sose végezték el? — kérdezte Baley.

— Hiszen mi már, doktor úr, sok ezer esztendeje gyártunk robotokat. Egész idő alatt senkinek, egyetlen kutatócsoportnak se lett volna erre ötven éve?

— Hogyne lett volna. Csakhogy ez nem az a fajta feladat, amivel bárki is szívesen foglalkoznék.

— Ezt nehezen tudom elhinni. A kíváncsiság mindenre ráveszi az embereket.

— Nem szaturált robotok gyártására eddig még nem vette rá. Az emberi fajtának erős Frankenstein-komplexusa van, Mr. Baley.

— Mije?

— Ez a név egy régi-régi regényből származik. A történet egy robotról szól, amely fellázad alkotója ellen. Én magam nem olvastam. De ez különben mellékes. A lényeg az, hogy egyszerűen nem készítenek olyan robotokat, amelyekre az első törvény nem érvényes.

— És még az elméletét se dolgozták ki?

— Tudomásom szerint nem, pedig az én tájékozottságom — és itt a robotikus zavartan elmosolyodott — meglehetősen széles körű.

— Tehát az első törvénynek alávetett robotok képtelenek gyilkosságra?

— Teljességgel. Kivéve ha merő véletlenről, illetve ha két vagy több emberélet megmentéséről volna szó. De a beépített pozitronhatóerő még ezekben az esetekben is helyrehozhatatlanul tönkretenné az agyat.

— Helyes. De mindez csak az itteni állapotokra vonatkozik, ugye?

— Igen. Természetesen.

— És mi a helyzet az űrországokban?

Dr. Gerrigel önbizalma kissé megfogyatkozott.

— Ó, kedves Mr. Baley, saját tapasztalatból ugyan nem állíthatom, de biztos vagyok benne, hogy ha valaha szerkesztettek volna nem szaturált pozitronagyat vagy kidolgozták volna legalább a

matematikai elméletét, akkor tudnánk róla.

— Tényleg? Akkor hadd vessek fel még egy kérdést, dr. Gerrigel. Remélem nincs kifogása ellene?

— Nincs. Miért volna? — Gyámoltalan pillantást vetett előbb Baleyre, majd R. Daneelre. — Végül is, ha olyan fontos dologról van szó, mint ahogy ön állítja, szívesen megteszek mindent, ami tőlem telik.

— Köszönöm szépen, doktor úr. A kérdésem így hangzik: miért van szükség emberszabású robotokra? Az igazság az, hogy egész életemben természetesnek tartottam létezésüket, de most mégis felmerül bennem a gondolat, hogy tulajdonképpen nem tudom, mi szükség van rájuk. Miért kell, hogy a robotoknak fejük és négy végtagjuk legyen? Miért kell, hogy többé-kevésbé hasonlítsanak az emberhez?

— Azt akarja mondani, hogy miért nem szerkesztik őket, mint az összes többi gépet, pusztán célszerűségi szempontok szerint?

— Igen — mondta Baley. — Mi ennek a magyarázata?

Dr. Gerrigel arcára halvány mosoly ült ki.

— Mr. Baley, ön túlságosan későn született. A korai robotirodalom ugyanezzel a problémával küszködött, és a vita ijesztő méreteket öltött. Ha érdekli a funkcionalisták és az antifunkcionalisiák vitája, ajánlhatok önnek egy igen jó kézikönyvet: Hanfordtól *A robotika történetét*. Matematikai téren a lehető legkevesebb igényt támasztja az olvasóval szemben. Azt hiszem, igen érdekesnek találná.

— Majd megnézem — válaszolta türelmesen Baley. — De addig is nem mondaná el, kérem, a lényegét?

— Gazdasági szempontok döntötték el a kérdést. Tegyük fel, Mr. Baley, hogy ön egy farm munkáját ellenőrizné. Inkább venne egy pozitronagyas traktort, aratógépet, boronát, fejőgépet, autót és így tovább, mindegyiket külön pozitronaggyal, vagy ehelyett közönséges agy nélküli gépeket állítana be, amelyeket egyetlen pozitronos robot irányít? Figyelmeztetem, hogy az utóbbi megoldás legfeljebb ötvened- vagy századrész költséggel járna.

— De miért kell a robotnak emberszabásúnak lennie?

— Mert az emberi alak az egész természetben a legsikeresebb általánosított forma. Mi nem vagyunk szakosított állatok, Mr. Baley, kivéve, ami az idegrendszerünket és néhány más jellegzetességünket illeti. Ha olyan szerkezetre van szüksége, amely sok különféle dolgot képes csinálni és mindet meglehetősen jól, akkor okosabbat nem tehet, mint hogy utánozza az emberi alakot. Amellett egész technológiánk erre épült föl. Az automobilok kormányszerkezetét például úgy tervezik meg, hogy legkönnyebben olyan nagyságú és alakú emberi kezekkel-lábakkal lehessen megfogni és működtetni, amelyek bizonyos hosszúságú végtagokkal és bizonyos fajta izületekkel kapcsolódnak a

testhez. Még az afféle egyszerű tárgyakat is, mint mondjuk egy szék, asztal, kés vagy villa, az emberi méretek és kezelési mód igényeinek megfelelően készítjük el. Egyszerűbb tehát a robotokat emberi alakúra formálni, mint eszközeink alapvető jellegzetességeit gyökeresen megváltoztatni.

— Igen. Ez világos. De mondja csak, doktor úr, igaz-e, hogy az űrországok robotikusai a mieinknél sokkal emberszabásúbb robotokat gyártanak?

— Azt hiszem, igaz.

— És tudnának olyan robotot is gyártani, amelyről mindennapi körülmények között fel se lehetne ismerni, hogy nem ember?

Gerrigel homlokát ráncolva latolgatta a kérdést.

— Véleményem szerint, igen, Mr. Baley. De rettenetesen költséges volna, és nem hinném, hogy kifizetődnék.

— És el tudja képzelni — folytatta könyörtelenül Baley —, hogy olyan robotot is tudnának készíteni, amellyel még önt is megtéveszthetnék, vagyis elhinné róla, hogy ember?

A robotikus megint kuncogott.

— Ó, kedves Mr. Baley, ezt azért kétlem. Nagyon kétlem. Egy robotnak nem csak egyszerűen a külsejéből...

Dr. Gerrigelbe a mondat közepén belefagyott a szó. Lassan R. Daneel felé fordult, és rózsaszínű arca halotthalvánnyá vált.

— Ó, egek — suttogta —, egek! — Kinyújtotta a kezét, és óvatosan megtapintotta R. Daneel arcát. Az nem moccant, nyugodtan nézett a robotikusra. — Egek — ismételte dr. Gerrigel, és hangja már-már elcsuklott a zokogástól, — Maga robot!

— Elég hosszú ideig tartott, amíg rájött — jegyezte meg szárazon Baley.

— Nem voltam rá felkészülve. Ehhez hasonlót még sohase láttam. Űrországi gyártmány?

— Igen — válaszolta Baley.

— Most már nyilvánvaló. A testtartása. A beszédmódja. Nem egészen tökéletes utánzat.

— De azért elég jó, nem?

— Ó, csodás. Kétlem, hogy első pillantásra bárki is felismerné a csibészt. Nagyon hálás vagyok önnek, hogy összehozott vele. Szabad megvizsgálnom? — A robotikus mohón talpra ugrott.

De Baley elébe tartotta a karját.

— Kérem, doktor úr, egy pillanatra. Előbb intézzük el a gyilkosság ügyét.

— Hát nem csak mese volt? — Dr. Gerrigel nem is próbálta leplezni keserű csalódottságát. — Azt hittem, az egész csak egy trükk, hogy elterelje a figyelmemet, és lássa, meddig tud bolonddá tenni...

— Nem volt trükk, dr. Gerrigel. Most azt mondja meg nekem,

kérem, ha egy ilyen emberszabású robotot, mint ez itt, kifejezetten azzal a szándékkal készítenek, hogy embernek tartsák, nem szükségszerű-e, hogy az agya is az emberéhez minél hasonlóbb sajátoságokkal rendelkezzék?

— De igen. Feltétlenül.

— Nagyon helyes. És az nem lehetséges, hogy egy ilyen emberszabású agyvelőre nem érvényes az első törvény? Talán véletlenül nem építették bele. Ön azt mondja, nem ismerjük az elméletet. De maga a tény, hogy nem ismerjük, még nem zárja ki, hogy a konstruktőrök esetleg ráhibázzanak egy olyan agyra, amely nincs alávetve az első törvénynek. Hiszen nem tudják, hogy lehet egy ilyen hibát elkerülni.

Dr. Gerrigel határozottan megrázta a fejét.

— Nem, nem. Ez lehetetlen.

— Biztos ebben? A második törvény érvényességét persze kipróbálhatjuk. Add ide a robbantópisztolyodat, Daneel.

Baley nem vette le szemét a robotról. És közben alaposan megmarkolta a magáét, amely az oldalánál lapult.

— Tessék, Elijah — mondta nyugodtan R. Daneel, és csövénél fogva Baley felé nyújtotta a pisztolyát.

— Egy detektívnek — jegyezte meg Baley — sosem szabad elhagynia a fegyverét, a robotok azonban kötelesek engedelmeskedni az embernek.

— Kivéve, Mr. Baley — tette hozzá Gerrigel —, ha épp az engedelmességükkel sértenék meg az első törvényt.

— Tudja azt, doktor úr, hogy Daneel egy csoport fegyvertelen férfira és nőre rászegezte a pisztolyát, sőt lelövéssel fenyegette meg őket?

— De nem lőttem — mondta R. Daneel.

— Ez igaz, csakhogy már maga a fenyegetőzés is elég szokatlan. Nem, doktor úr? Dr. Gerrigel az ajkába harapott.

— Ennek megítéléséhez ismernem kellene a körülményeket. Első hallásra mindenesetre szokatlannak tartom.

— Akkor vegye figyelembe még a következőket. R. Daneel a gyilkosság alkalmával annak színhelyén tartózkodott, és ha kizárjuk annak lehetőségét, hogy egy földi ember fegyveresen átvágjon a szabad térségen, a gyilkosság színhelyén levő összes személyek közül csakis Daneel rejthette el a fegyverét.

— Mit ért azon, hogy elrejthette a fegyverét?

— Mindjárt megmagyarázom. A fegyvert, amellyel a gyilkosságot elkövették, nem találták meg. A gyilkosság színhelyét alaposan átkutatták, de semmit se találtak. De hát mégse szívódhatott fel. Csak egyetlen helyen lehetett, mégpedig olyan helyen, amelyre senki se gondolt.

— Hol, Elijah? — kérdezte R. Daneel. Baley előkapta pisztolyát, és csövét a robotra szegezte.

— Az ételzsákodban — mondta. — Az ételzsákodban, Daneel!

TIZENHARMADIK FEJEZET
A szerepek megcserélődnek

— Ez tévedés — mondta nyugodtan R. Daneel.

— Igen? Nos, bízzuk a doktor úrra a döntést. Dr. Gerrigel!

— Tessék, Mr. Baley. — A robotikus szeme, amely eddig vadul cikázott a detektív és a robot között, aszerint, hogy melyikük beszélt, most az emberen pihent meg.

— Azért kértem önt ide, hogy hitelt érdemlő elemzést kapjak erről a robotról. Intézkedem, hogy igénybe vehesse a City Szabványügyi Hivatalának laboratóriumát. Ha bármi olyan műszerre volna szüksége, amellyel ott nem rendelkeznek, megszerzem önnek. Szeretnék gyors és határozott választ kapni. Költség és fáradság nem számít.

Baley felállt. Szavai elég nyugodtan hangzottak, de ő maga érezte a mögöttük rejtőző, egyre fokozódó idegességét. Ebben a pillanatban szinte úgy érezte, ha torkon ragadhatná dr. Gerrigelt és kikényszeríthetné belőle a remélt választ, nem érdekelné semmiféle tudományos vizsgálat.

— Nos, dr. Gerrigel?

Dr. Gerrigel idegesen elkuncogta magát.

— Ó, kedves Mr. Baley, ehhez nekem nincs szükségem laboratóriumra.

— Hogyhogy? — nézett rá nyugtalanul Baley. Érezte, hogy izmai megfeszülnek, és egész teste rángatózik.

— Az első törvény érvényességét nem nehéz ellenőrizni. Igaz, eddig erre sose volt szükségem, de a vizsgálat egészen egyszerű.

Baley nagy lélegzetet vett, majd lassan kiengedte tüdejéből a levegőt.

— Megmagyarázná, mit ért ezen? Azt akarja mondani, hogy akár itt is el tudja végezni a vizsgálatot?

— Igen. Természetesen. Nézze, Mr. Baley, hadd mondjak egy hasonlatot. Ha orvos volnék és meg akarnám mérni valakinek a vércukrát, ehhez vegyészeti laboratóriumra volna szükségem. Ha meg akarnám állapítani az alapanyagcsereértékét, ellenőrizni kívánnám a kéregfunkcióit vagy meg szeretném vizsgálni a génjeit, hogy nincsenek-e valamiféle vele született működési zavarai, ehhez bonyolult műszerekre volna szükségem. De annak megállapításához, hogy vak-e az illető, csak egyszerűen elhúzom a kezemet a szeme előtt, ahhoz pedig, hogy tudjam, halott-e, csak kitapintom az érverését. Mindezzel azt akarom mondani, hogy minél fontosabb tulajdonságok vizsgálatáról van szó, annál egyszerűbb műszerekre van

szükség. És ez érvényes a robotokra is. Az első törvény alapvető tulajdonság. Mindenre kihat. Ha nem állna fenn, a robot egész sereg tekintetben szembeszökően hibás reakciókat mutatna.

Magyarázat közben elővett egy lapos, fekete tárgyat, amely egy kis könyvnézőkében végződött. Kopott orsóját belehelyezte az aljzatba, aztán előhalászott egy stopperórát meg egy sorozat fehér lapocskát, amelyek valamiféle logarlécnek látszó szerszámmá illeszkedtek össze. Három önállóan mozgó skála volt rajta, jelöléseihez hasonlót Baley — emlékezete szerint — még sose látott.

Dr. Gerrigel a könyvnézőkére koppintott, és arcára kiült az előbbi halvány mosoly, mintha az előtte álló kísérlet jókedvre derítette volna.

— Ez az én robotika-kézikönyvem — mondta. — Mindig magammal hordom. Az öltözékemhez tartozik.

Szeméhez emelte a nézőkét, ujjai óvatosan játszottak a szabályozóval. A nézőké felberregett, aztán elhallgatott.

— Beépített indexe van — jelentette ki büszkén a robotikus. A nézőké a száját is eltakarta, ezért kissé tompa hangon beszélt. — Magam szerkesztettem. Nagyon sok időt megtakarítok vele. De most nem erről van szó, ugye? No lássuk. Hm, húzza csak kissé közelebb hozzám a székét, Daneel.

R. Daneel engedelmeskedett. Nagy figyelemmel, de az érzelem legcsekélyebb jele nélkül nézte a robotikus előkészületeit.

Baley leeresztette robbantópisztolyát.

Ami most következett, zavart és csalódást ébresztett benne. Dr. Gerrigel egy sereg kérdést tett fel, értelmetlennek tűnő műveleteket hajtott végre, közben hármas logarlécét tologatta és időnként a nézőkébe pillantott. Egyszer azt kérdezte:

— Ha két unokatestvérem van, kettejük között öt év a korkülönbség és a fiatalabb lány, a másiknak mi a neme?

— A kapott adatok alapján ezt nem lehet megmondani — válaszolta (Baley szerint magától értetődően) a robot.

Dr. Gerrigel erre csak annyiban reagált, hogy egy pillantást vetett a stopperórájára, aztán jobb karját amennyire tudta, oldalt nyújtotta.

— Érintse meg a bal keze gyűrűsujjának hegyével a középső ujjam hegyét — mondta.

Daneel habozás nélkül eleget tett az utasításnak.

Tizenöt percbe, nem többe telt, és Dr. Gerrigel végzett a vizsgálattal. Még egy utolsó néma számítás logarlécén, majd sűrű pattintgatások közepette szétszedte. Utána zsebre tette a stopperórát, levette a kézikönyvnek nevezett micsodát a nézőkéről, és összetolta az utóbbit.

— Ennyi az egész? — kérdezte Baley a homlokát ráncolva.

— Igen.

— De hát ez nevetséges. Egyetlen olyan kérdést se tett fel, ami az

első törvénnyel kapcsolatban állna.

— Ó, kedves Mr. Baley, amikor az orvos egy kis gumikalapáccsal megkopogtatja az ön térdét és az megrándul, ugye nem kételkedik benne, hogy ebből a műveletből valamilyen idegbetegség fennforgására vagy az ellenkezőjére lehet következtetni? És amikor közelről megvizsgálja a szemét, és megnézi, hogy reagál a szivárványhártyája a fényre, akkor sincs, ugye, meglepve, hogy ebből meg tudja mondani, nem rabja-e ön bizonyos alkaloidáknak?

— Értem. És végül is ön mit állapított meg?

— Daneelre teljes mértékben érvényes az első törvény. — A robotikus heves fejbólintással erősítette meg állítását.

— Ez nem lehet igaz — mondta rekedt hangon Baley.

A detektív el se tudta képzelni, hogy dr. Gerrigel képes legyen még az eddiginél is merevebb testtartást felvenni. De szemmel láthatóan képes volt. A robotikus szeme összeszűkült, pillantása rideggé vált.

— Engem akar kioktatni?

— Nem a hozzáértésében kételkedem — válaszolta Baley, és kérő mozdulattal nyújtotta felé jókora kezét. — De nem lehetséges, hogy mégis téved? Hisz ön maga mondta, hogy a nem szaturált robotok elméletét senki sem ismeri. Egy vak is képes olvasni Braille- vagy hangírás segítségével. Tegyük fel, hogy ön nem tud a Braille- vagy hangírás létezéséről. Ilyen körülmények között nem állíthatná-e teljes meggyőződéssel valakiről, hogy lát, mert az illető ismeri egy bizonyos könyvfilm tartalmát?

— Értem, mit akar mondani. — A robotikus hangja újból nyájasan csengett. — Csakhogy a vak a szemével semmiképpen se tudna olvasni, márpedig, ha szabad az ön hasonlatával élnem, én éppen ezt vizsgáltam. Higgye el nekem, bármire képes vagy képtelen is egy nem szaturált robot, annyi bizonyos, hogy R. Daneel alá van vetve az első törvénynek.

— Nem lehetséges, hogy szándékosan meghamisította a válaszait? — Baleyből már csak a kétségbeesés beszélt, és ezt maga is tudta.

— Persze hogy nem. Ez a különbség az ember és a robot között. Az emberi agyat, illetve az emlősök agyát nem lehet semmiféle jelenleg ismert matematikai módszerrel tökéletesen kielemezni. Ennél fogva a válaszokat se lehet teljesen megbízhatónak tekinteni. A robot agya viszont tökéletesen kielemezhető, hisz másképp nem is lehetne megszerkeszteni. Tehát itt eleve tudjuk, hogy az adott ingerre milyen reakciónak kell következnie. Egyetlen robot se képes igazán meghamisítani a válaszait. Az, amit mi hamisításnak nevezünk, a robot szellemi horizontján egyszerűen nem létezik.

— Akkor vegyük a nyers tényeket. R. Daneel pisztolyt szegezett egy emberi lényekből álló tömegre. Ezt saját szememmel láttam. Ott

voltam. Igaz, nem lőtt, de akkor is, nem kellett volna az első törvénynek valamilyen idegmegrázkódtatást létrehoznia benne? Mert semmi ilyesmi nem történt. Utána is teljesen normálisan viselkedett.

A robotikus habozva állához emelte a kezét.

— Ez mindenképpen rendellenes.

— Egyáltalán nem — vágott közbe R. Daneel. — Elijah kollégám, nézd csak meg azt a robbantópisztolyt, amit elvettél tőlem.

Baley lepillantott a bal tenyerében pihenő pisztolyra.

— Nyisd fel a tölténytárát — sürgette R. Daneel. — Vizsgáld meg.

A detektív felmérte a kockázatot, aztán a saját pisztolyát lassan letette maga mellé az asztalra. Majd egy gyors mozdulattal kinyitotta a robot fegyverét.

— Üres — mondta megdöbbenve.

— Nincs benne töltény — helyeselt R. Daneel. — És ha közelebbről megnézed, látni fogod, hogy soha nem is volt. A pisztolynak nincs gyújtószerkezete. Így nem is lehet használni.

— Töltetlen fegyvert szegeztél a tömegre? — hápogta Baley.

— Pisztolyt kell hordanom magammal, mert másképp nem tölthetném be a detektív szerepét — felelte R. Daneel. — De ha töltött és használható fegyver van velem, esetleg merő véletlenségből kárt okozhatnék emberi lényekben, ami persze elképzelhetetlen. Ezt már annak idején elmondtam volna neked, de te annyira dühös voltál, hogy nem hallgattál végig.

Baley még mindig a tenyerén fekvő ártalmatlan robbantópisztolyra meredt.

— Hát akkor, azt hiszem, végeztünk, dr. Gerrigel — mondta halkan. — Köszönöm a segítségét.

Baley elküldött az ebédjéért, de amikor megjött (diótorta volt, természetesen élesztőből meg egy különlegesen szép szelet sült csirke pirítóssal), csak bámult rá.

Agyában egymást hajszolták a gondolatok. Az elkeseredés mély barázdákat vágott hosszú arcába.

Irreális világban élek, kesergett magában, kegyetlen, fejetetejére állított világban.

Hogy történhetett meg ez az egész? A közelmúlt mint valami ködös, valószínűtlen álom villant fel emlékezetében, attól a pillanattól kezdve, hogy belépett Julius Enderby szobájába és ott hirtelen rátelepedett a gyilkosság és a robotika kettős lidércnyomása.

Az áldóját! Az egész csak ötven órával ezelőtt kezdődött.

A megoldást makacsul az Űrvárosban kereste. Kétszer vádolta meg R. Daneelt a gyilkossággal, először mint álcázott embert, másodszor mint valódi robotot És vádja mindkét alkalommal elhamarkodottnak, alaptalannak bizonyult.

Visszavonulásra kényszerítették. Akarata ellenére a City felé kell

fordítania gondolatait, holott a múlt éjjel óta épp ez elől igyekezett menekülni. Kérdések dörömböltek agya kapuján, de nem akarta beengedni őket, úgy érezte, nem lenne képes elviselni. Mert ha meghallgatja őket, válaszolnia is kell rájuk, és, Úristen, nem mer szembe nézni a válaszokkal!

— Lije! Lije! — Valaki vadul rázta a vállát. Baley megmozdult.

— Mi van, Phil? — kérdezte.

Philip Norris C-5-ös detektív leült, kezét térdére fektette, előrehajolt és Baley arcába bámult.

— Veled mi van? Tán kábítószeren élsz mostanában? Úgy ültél itt, tágra nyitott szemmel, hogy biz' isten azt hittem, meghaltál. — Végigsimította ritkuló, világosszőke haját, és közel fekvő szemeivel irigykedve nézte Baley hűlő ebédjét. — Csirke! — lelkendezett. — Ha így megy tovább, már csak orvosi előírásra lehet majd kapni.

— Egyél belőle — mondta fásultan Baley. De az illendőség legyőzte Norris sóvárgását.

— Ő — szabadkozott —, én is megyek mindjárt ebédelni. Edd csak meg. Mondd, mi van a góréval?

— Hogyhogy?

Norris igyekezett közömbösnek mutatkozni, de az ujjai nyugtalanul táncoltak.

— Ne tettesd magad. Nagyon jól tudod, miről beszélek. Mióta visszajött, sülve-főve együtt vagytok. Miről van szó? Előléptetés a láthatáron?

Baleyt a hivatali politika némileg visszatérítette a valósághoz. Norris nagyjából egy rangban volt vele. Így érthető módon feszülten figyelte a Baley iránti hivatalos részrehajlás legcsekélyebb jelét is.

— Szó sincs előléptetésről — nyugtatta meg Baley. — Elhiheted nekem. Semmi ilyesmiről az égvilágon. És ha a főnököt akarod, bár neked adhatnám. Az áldóját! A tied lehet!

— Ne érts félre — mondta Norris. — Nem irigylem tőled az előléptetést. Csak azt akartam mondani, ha van valami befolyásod a górénál, szólj egy szót ennek a srácnak az érdekében.

— Miféle srácról beszélsz?

Válaszra nem volt szükség. Vincent Barrett, akit kitettek állásából, hogy helyet csináljanak R. Sammynek, nyomban elősündörgött a terem egyik homályos sarkából. Sipkáját idegesen forgatta kezében, kiugró pofacsontján rángatózott a bőr, ahogy mosolyogni próbált.

— Hello, Mr. Baley.

— Ó, hello, Vince. Hogy s mint?

— Nem a legjobban, Mr. Baley.

Éhes pillantással nézett körül. Milyen elesettnek látszik, gondolta Baley. Lefokozott. Félholt. De azután vadul, az érzelmek erejétől szinte rángatózó ajakkal kérdezte magában: de mit akar tőlem?

— Sajnálom, fiam. — Mi egyebet mondhatott volna?

— Folyton az jár a fejemben, hátha adódik valami. Norris közelebb húzódott, és Baley fülébe súgta:

— Meg kéne akadályozni, hogy ez így menjen tovább. Most Csen Lát akarják kirakni.

— Micsoda?!

— Nem hallottad?

— Nem. Erről nem hallottam. Mennydörgős mennykő, hisz ő C-3-as! Már tíz év van mögötte.

— Pontosan. De emiatt még egy két lábon járó masina is el tudja látni a munkáját. És ki lesz a következő?

Az ifjú Vince Barrett nem is figyelt a suttogókra, saját gondolatainak fonalát követte.

— Mr. Baley! — szólalt meg.

— Tessék, Vince.

— Tudja, mit mesélnek? Az a hír járja, hogy Lyrane Millane, a szubéterikus táncosnő a valóságban robot.

— Buta beszéd.

— Biztos? Azt mondják, vannak robotok, amelyek pont úgy néznek ki, mint az emberek. Valamiféle különleges műbőrt tesznek rájuk.

Baley bűntudattal gondolt R. Daneelre, és nem talált szavakat. Csak a fejét rázta.

— Ugye, nem fogja senki kifogásolni, ha körbejárok egy kicsit? — kérdezte a fiú. — Olyan jó látni ezt a régi helyet.

— Menj csak, fiam.

A legény odábbállt. Baley és Norris utána pillantott.

— Úgy látszik, a konzervatívoknak van igazuk — jegyezte meg Norris.

— Mármint abban, hogy térjünk vissza a természethez? Erre gondolsz, Phil?

— Nem. Arra, amit a robotokról mondanak. Vissza a természethez! Ugyan! A jó öreg Földnek határtalan jövője van. Csak robotokra nincs szükségünk, ennyi az egész.

— Nyolcmilliárd ember és az uránium kifogyóban — dörmögte Baley. — Hol itt a határtalan jövő?

— Nem érdekes, ha ki is fogy az uránium. Majd importálunk. Vagy felfedezünk más nukleáris folyamatokat. Az emberiség fejlődésének nem lehet gátat Vetni, Lije. Optimistának kell lenni, bízni kell a jó öreg emberi agyvelőben. A mi legnagyobb erőforrásunk a találékonyság, és ebből sose fogunk kifogyni, Lije. — Most aztán belelendült. — Példának okáért — magyarázta — kihasználhatjuk a napenergiát, és ez sok milliárd évre mindent megoldana. A Merkúr keringési pályáján belül űrállomásokat építhetnénk, amelyek energia-

akkumulátorként szolgálnának. Irányított sugarakkal továbbíthatnánk az energiát a Földre.

Baley már hallott erről a tervről. A tudományos fantázia már legalább százötven éve játszott ezzel a gondolattal. De mindeddig megvalósíthatatlanná tette az a körülmény, hogy az ötvenmillió mérföld hosszúságú sugarat lehetetlen kellőképpen összetartani, haszontalanul szétszóródnék. Baley ezt meg is mondta.

— Ha szükség lesz rá — válaszolta Norris —, majd ezt is megoldják. Emiatt ne fájjon a fejed.

Baley elképzelte, milyen volna, ha a Föld korlátlan energiával rendelkeznék. A népesség határtalanul szaporodhatna. Az élesztőüzemek kiterjeszkednének, a hidropónikus gazdálkodás fokozottabb erővel folyna. Hiszen csak energia kellene hozzá. A naprendszer lakatlan sziklatömbjeiről ásványi kőzeteket lehetne behozni. És ha a víz válna „szűk keresztmetszetté", még azt is importálni lehet a Jupiter holdjairól. Vagy befagyasztanák az óceánokat és kivontatnák őket a világűrbe, ahol mint jégholdacskák keringenének a Föld körül, bármikor felhasználásra készen, a tengerfeneken pedig tágas tér nyílna, amelyet szintén ki lehetne aknázni, ahol élni lehetne. Még a szén és oxigén mennyisége is fenntartható, sőt fokozható volna a Földön a Titán metánatmoszférájának és az Umbriel megfagyott oxigénjének kihasználásával.

A Föld lakossága egy-két billióra növekedhetnék. Miért ne? Volt idő, amikor a jelenlegi nyolcmilliárdos lakosságot is elképzelhetetlennek tartották. Sőt, amikor egy milliárdot se tudtak volna elképzelni. A malthusi végzetnek minden nemzedékben akadtak prófétái, de jóslataik mindig tévesnek bizonyultak. [Thomas Robert Malthus (1766—1834) angol tudós azt a tételt állította fel, hogy a Föld lakossága gyorsabban növekszik, mint az előállítható élelemmennyiség.]

De mit mondana erre Fastolfe? Egybillió lakosságú világ? Helyes. Csakhogy ennek a világnak még a levegőt és a vizet is importálnia kellene, és az energiát ötvenmillió mérföld távolságban levő bonyolult raktárházakból kellene behoznia. Milyen végtelenül bizonytalan állapot volna! A Földet örökké csak egy hajszál választaná el a teljes katasztrófától, és egy ilyen katasztrófa a naprendszert felölelő mechanizmus bármely pontján előálló legcsekélyebb hibából bekövetkezhetnék.

— Én amondó vagyok — morfondírozott Baley —, hogy egyszerűbb volna a fölös népesség egy részét űrhajókba ültetni. — Tulajdonképpen nem is Norris szavaira, mint inkább a maga gondolataira válaszolt.

— De ki fogadna be minket?

— Bármelyik lakatlan bolygó.

Norris felállt, és megveregette Baley vállát.

— Lije, edd meg a csirkédet, és térj magadhoz. Esküszöm, te kábítószeren élsz. — S nevetve odébbállt.

Baley utánanézett, és ajka humortalan mosolyra kunkorodott. Norris majd továbbadja, gondolta, és hetekbe fog tartani, amíg a hivatal jópofái (minden hivatalban akadnak ilyenek) békén hagyják. De legalább elfeledkezett az ifjú Vince-ről, a robotokról, a lefokozásról.

Felsóhajtott, és beleszúrta villáját a kihűlt és kissé rágós csirkébe.

Csak amikor az utolsó falat élesztődiótortával is végzett, állt fel R. Daneel az íróasztalától, amelyet aznap reggel jelöltek ki neki, és lépett oda hozzá. A detektív kényszeredett pillantással fogadta. — No, mi újság?

— A rendőrfőnök nincs a szobájában — mondta R. Daneel —, és nem is tudják, mikor jön vissza. Szóltam R. Sammynek, hogy odamegyünk, és hogy a rendőrfőnökön kívül senkit se engedjen be.

— De minek nekünk a szobája?

— Nehogy kihallgassák, amit beszélünk. Bizonyára egyetértesz azzal, hogy meg kell fontolnunk a következő lépésünket. Gondolom, a történtek ellenére sem akarod abbahagyni a nyomozást, ugye?

Baleynek épp ez lett volna a leghőbb vágya, de persze nem vallhatta be. Fölállt és elindult a robottal Enderby szobája felé.

— Itt volnánk, Daneel — mondta odabent. — Miről van szó?

— Elijah kollégám — válaszolta a robot —, múlt éjjel óta nem vagy a régi. A szellemi aurád határozottan megváltozott.

Baley agyán szörnyű gondolat cikázott végig.

— Te gondolatolvasó is vagy? — robbant ki belőle. Kevésbé zavaros pillanatában egy effajta lehetőség eszébe se jutott volna.

— Nem. Dehogy vagyok gondolatolvasó — tiltakozott R. Daneel. Baley ijedtsége alábbhagyott.

— Akkor mi az ördögöt beszélsz itt az én szellemi aurámról?

— Ez csak egy egyszerű kifejezés. Olyan érzés leírására használom, amit te nem erezhetsz.

— Mi az az érzés?

— Nehéz megmagyarázni, Elijah. Bizonyára emlékszel rá, hogy engem eredetileg az Űrvárosban az emberi pszichológia tanulmányozására szerkesztettek.

— Igen, tudom. És azáltal tettek alkalmassá a detektívmunkára, hogy egyszerűen belédszerelték az igazságszeretet áramkörét. — Baley meg se próbálta tompítani a hangjából ki csendülő gúnyt.

— Pontosan, Elijah. De az eredeti szerkezetem azért lényegében változatlan maradt. Engem cerebroanalízis céljaira konstruáltak.

— Agyhullámok elemzésére?

— Úgy is mondhatod. Megfelelő vevőkészülék segítségével meg lehet oldani térmérés útján is, nincs szükség közvetlen elektródakapcsolatra. Az én agyam egy ilyen vevőkészülék. Nálatok nem alkalmazzák ezt a módszert?

Baleynek fogalma se volt róla, ezért elsiklott a kérdés felett.

— És ezzel az agyhullámméréssel mit lehet megállapítani? — tudakolta óvatosan.

— Gondolatokat semmiképpen sem, Elijah. Érzelmi villanásokat észlelek, mindenekelőtt elemezni tudom az emberek kedélyállapotát, az alapvető ösztönöket és a szellemi beállítottságot. Például én állapítottam meg, hogy Enderby rendőrfőnök a gyilkosság idején fennálló körülmények között képtelen volna megölni valakit.

— Tehát a te véleményed alapján mentesült a gyanú alól?

— Igen. Ezt minden kockázat nélkül megtehettük. Ebben a vonatkozásban igen megbízható gép vagyok.

Baley agyán újból átcikázott egy gondolat.

— Várj csak! Ezek szerint, ugye, Enderby rendőrfőnök nem is sejtette, hogy cerebroanalizáltátok?

— Teljesen indokolatlan lett volna, hogy megbántsuk érzelmeiben.

— Vagyis te csak ott álltál és nézted őt. Nem kellettek hozzá gépek, se elektródák. Se ionok, se diagrammok.

— Persze hogy nem. Én önállóan működő egység vagyok.

Baley bosszúsan harapott az alsó ajkába. Ez volt az utolsó ellentmondás, az egyetlen fennálló rés, amelyen át még egy kétségbeesett kísérletet tehetett volna, hogy a bűntényt az Űrváros nyakába varrja.

R. Daneel azt mondta, hogy a rendőrfőnökön cerebroanalízist végeztek, de egy órával később maga a rendőrfőnök szemmel láthatólag teljes őszinteséggel jelentette ki, hogy nem ismeri ezt a fogalmat. Holott nincs olyan ember, pláne gyilkossággal vádolva, aki az elektródákkal és diagrammokkal végzett, testet-lelket megrázó elektroenkephalografikus méréseken túlesne anélkül, hogy egy életre szóló tapasztalatot ne szerezzen a cerebroanalízis mibenlétéről.

Ez az ellentmondás most feloldódott. A rendőrfőnököt cerebroanalizálták, de tudtán kívül. R. Daneel igazat mondott, és igazat mondott a rendőrfőnök is.

— No és az én cerebroanalízisemből mit tudtál meg? — firtatta éles hangon Baley.

— Hogy nyugtalan vagy.

— Óriási felfedezés! Persze, hogy nyugtalan vagyok.

— Igen, de pontosabban megfogalmazva: ez a nyugtalanság a benned dúló ellentétes indítékok összecsapásából ered. Egyfelől a hivatásod elvei iránti odaadás arra ösztökél, hogy tüzetesen

megvizsgáld azoknak a földlakóknak összeesküvését, akik tegnap este nyomon követtek bennünket, de ugyanakkor egy hasonlóan erős indok az ellenkező irányba taszít. Ennyit világosan ki lehet olvasni az agysejtjeid elektromos teréből.

— Agysejtjeim!... Ostobaság! — heveskedett Baley. — Ide figyelj, megmondom én neked, miért nincs értelme kivizsgálni ezt a te úgynevezett összeesküvésedet. Mert semmi köze a gyilkossághoz. Eleinte azt hittem, lehet köze hozzá. Beismerem, hogy így volt. Tegnap az étkezőben azt hittem, veszélyben vagyunk. De mi történt? Követtek minket, a szalagokon egykettőre nyomunkat vesztették, és kész. Ez nem lehetett jól szervezett, mindenre elszánt emberek műve. A saját fiam könnyűszerrel kiderítette, hol lakunk — folytatta. — Egyszerűen felhívta a főkapitányságot. Még csak igazolnia se kellett magát. A mi drágalátos összeesküvőink is megtehették volna ugyanezt, ha valóban meg akartak minket támadni.

— És nem akartak?

— Nyilvánvaló, hogy nem. Ha lázadást szándékoznak szítani, megtehették volna a cipőboltban, ehelyett azonban szép engedelmesen meghátráltak egyetlen ember és egyetlen robbantópisztoly elől. Egyetlen robot és egyetlen robbantópisztoly elől, holott tudniuk kellett, hogy nem volnál képes tüzelni, hiszen felismerték, hogy mi vagy. Ezek a konzervatívok ártalmatlan, ütődött népség. Te ezt nem tudhattad, de én igen. És azonnal rá is jöttem volna, ha emiatt az ügy miatt nem támadnak holmi... bolond, melodramatikus gondolataim. És azt is megmondhatom neked, hogy miféle emberekből lesznek a konzervatívok. Azokból a puhány ábrándozókból, akik az itteni életet túlságosan nehéznek találják, és elmerülnek egy sohase létezett, idealizált múltban, Ha ezt a mozgalmat az egyes emberekhez hasonlóan cerebroanalizálni tudnád, kiderülne, hogy éppoly kevéssé képesek a gyilkosságra, mint Julius Enderby.

— Ezt a megállapításodat — válaszolta lassan R.

Daneel — szó szerinti értelemben nem fogadhatom el.

— Miért nem?

— Mert a pálfordulásod túl hirtelen következett be. Amellett vannak itt bizonyos ellentmondások is. Dr. Gerrigellel jóval vacsora előtt megállapodtál a mai találkában. Holott akkor még nem tudtál az ételzsákomról, és így nem gyanúsíthattál a gyilkossággal. De ha így van, miért akartál beszélni vele?

— Már akkor is gyanúsítottalak.

— És múlt éjjel álmodban beszéltél. Baley szeme tágra nyílt.

— Mit mondtam?

— Csak azt ismételgetted, hogy „Jessie”. Azt hiszem, a feleségedre céloztál.

A detektív megfeszült izmai fellazultak.

— Lidércálmom volt — mondta bizonytalanul. — Tudod, mi az?

— Személyes tapasztalatból persze nem tudom. De az értelmező szótár szerint rossz álmot jelent.

— És azt tudod, hogy mi az az álom?

— Erre nézve is csak az értelmező szótár meghatározását ismerem. Eszerint a valóság illúziója, amely a tudatos gondolkodás időleges szünetelése közben jelentkezik, amikor — ahogy ti mondjátok — alusztok.

— Helyes. Elfogadom. Illúzió. De néha ezek az illúziók fenemód valóságosnak tűnnek. Nos hát, azt álmodtam, hogy a feleségemet veszély fenyegeti. Gyakran álmodunk ilyesmit. A nevét ismételgettem. Ilyen körülmények között ez is megesik. Ezt elhiheted nekem.

— Készséggel elhiszem. Csakhogy ez felvet egy másik gondolatot. Honnét jött rá Jessie, hogy robot vagyok?

Baley homlokát újból elöntötte a veríték.

— Ne kezdjük ezt elölről, jó? A híresztelések...

— Bocsáss meg, hogy a szavadba vágok, Elijah kollégám, de nincsenek efféle híresztelések. Ha volnának, akkor ma szerte a Cityben nyugtalanság uralkodnék. Ellenőriztem a főkapitányságra bejött jelentéseket, és azokban szó sincs ilyesmiről. Egyszerűen nincsenek ilyen híresztelések. Tehát felmerül a kérdés: honnét jött rá a feleséged, hogy robot vagyok?

— Az áldóját! Mit akarsz ezzel mondani? Tán csak nem azt, hogy a feleségem is tagja a... a...

— De azt, Elijah.

Baley szorosan összefogta a kezét.

— Pedig nem tagja. És erről ne is beszéljünk többé.

— Ez nem hasonlít hozzád, Elijah. Te engem hivatalosan kétszer is gyilkossággal vádoltál.

— És így akarsz kvittelni?

— Nem tudom pontosan, mit értesz ezen a kifejezésen. Én a magam részéről helyeslem, hogy gyanúsítottál. Megvoltak rá az indokaid. Tévedtél ugyan, de ugyanúgy igazad is lehetett volna. Viszont hasonlóan erős érvek szólnak a feleséged ellen.

— Hogy gyilkos volna? A fene egyen meg, Jessie még a legnagyobb ellenségének se tudna ártani! És nem is tehette ki a lábát a Cityből. Nem!... Ha húsvér volnál, most...

— Én csak azt állítom, hogy részt vesz az összeesküvésben. És hogy szerintem ki kellene hallgatni.

— Ezt verd ki a fejedből. Akármiféle áramköreid vannak is. Ide figyelj. A konzervatívok nem akarnak vért ontani. Ez nem az ő módszerük. De azon vannak, hogy eltávolítsanak téged a Cityből. Ennyit biztosra vehetünk. És ezt a szándékukat valamilyen pszichológiai támadással igyekeznek megvalósítani. Kellemetlenkedni

akarnak neked és nekem is, mivel együtt dolgozunk. Könnyűszerrel kideríthették, hogy Jessie a feleségem, és így kézenfekvő volt az a lépésük, hogy fülébe juttatták a hírt. Jessie pedig olyan, mint a többiek: nem szereti a robotokat, nem akarja, hogy együtt dolgozzam egy robottal, különösen ha ez szerinte még veszéllyel is jár. Ezt ők előre tudták, és a módszer be is vált. Jessie egész éjjel könyörgött, hogy hagyjam abba a nyomozást vagy valamiképpen távolítsalak el téged a Cityből.

— Feltehetőleg — válaszolta R. Daneel — nagyon nyomós indokaid vannak, hogy a feleségedet megvedd a kihallgatástól. Nyilvánvaló, hogy a felsorakoztatott érveidben magad se hiszel.

— Mi a fészkes fenét képzelsz te magadról?! — üvöltötte Baley. — Te nem vagy detektív. Te csak egy cerebroanalizáló gép vagy, mint az elektroenkephalográfok itt az épületben. Karod, lábad, fejed van, tudsz beszélni, de egy fikarcnyival se vagy több, mint azok a gépek. Hiába rakták beléd azt a nyavalyás áramkört, attól még nem lettél detektív, hát mit vágsz föl? Fogd be a szád, és bízd rám a gondolkodást.

— Sokkal okosabban tennéd, Elijah, ha halkabban beszélnél — mondta nyugodtan a robot. — Elismerem, hogy nem vagyok detektív abban az értelemben, ahogy te az vagy, de azért egy apró tényt mégis szeretnék tudomásodra hozni.

— Nem érdekel.

— Hallgass meg, kérlek. Ha tévednék, majd megmondod, ebből nem származhatik semmi baj. Mindössze a következőről van szó. Múlt éjjel kimentél a szobából, hogy a földszinti videofonon felhívd a feleségedet. Én javasoltam, hogy inkább a fiadat küldd. Erre azt felelted, nálatok, földieknél nem szokás, hogy az apa veszélybe küldje a fiát. De az szokás, hogy az anya ilyet tegyen?

— Nem, persze hogy... — kezdte Baley, de rögtön el is hallgatott.

— Tehát érted, mire gondolok — állapította meg R. Daneel. — Rendes körülmények között, ha Jessie aggódnék miattad és figyelmeztetni akarna valamilyen veszélyre, saját életét kockáztatná, nem pedig a fiát küldené el. Az a tény, hogy mégis Bentley-t küldte, csak annyit jelenthet, úgy érezte, a fiának nem eshetik baja, neki azonban igen. Ha az összeesküvők nem ismernék Jessie-t, más lett volna a helyzet, vagy legalábbis Jessie-nek nem lett volna semmi oka, hogy így ítélje meg a helyzetet. De ha maga is az összeesküvők közé tartozik, akkor tudta, *jól tudta,* Elijah, hogy figyelik őt és felismernék, Bentley-t viszont nem.

— Várj egy pillanatra — vágott közbe elkeseredetten Baley —, ez igen finom logikájú érvelés, csak...

Nem kellett várniuk. A rendőrfőnök íróasztalán a jelzőlámpa vadul felvillant. R. Daneel várt, hogy Baley válaszoljon, de a detektív

csak gyámoltalanul bámult a jelzőlámpára. A robot végre megfordította a kapcsolót.

— Mi az?

R. Sammy szólalt meg sustorgó hangon:

— Egy hölgy van itt. Lije-dzsal szeretne beszélni. Mondtam neki, hogy el van foglalva, de nem akar elmenni. Azt mondja, Jessie-nek hívják.

— Engedd be őt — válaszolta nyugodtan R. Daneel, és szenvtelen barna szemét Baley megrettent arcára függesztette.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET
A név hatalma

Baley a megdöbbenéstől görcsös merevségbe dermedt. Jessie odafutott hozzá, vállon ragadta és a mellére simult.

— Bentley? — kérdezte a férfi elfehéredve. Jessie ránézett, megrázta a fejét; a heves mozdulattól barna haja szerteszét repült.

— Neki nincs semmi baja.

— Hát akkor?

Jessie-t hirtelen heves zokogás fogta el. Olyan halkan szólalt meg, hogy szinte meg se lehetett érteni:

— Nem bírom tovább, Lije. Nem bírom. Nem tudok se enni, se aludni. El kell, hogy mondjam...

— Ne mondj semmit — válaszolta mélységes aggodalommal Baley. — Az isten szerelmére, Jessie, *ne most!*

— De muszáj. Rettenetes dolgot tettem. Rettenetes dolgot. Ó, Lije... — Szavai zokogásba fúltak.

— Nem vagyunk egyedül, Jessie — jegyezte meg gyámoltalanul Baley.

Az asszony felpillantott, de úgy bámult R. Daneel-re, mintha meg se ismerné. A szemét elöntő könnyek, úgy látszik, jellegtelen, elmosódott figurává torzították a robotot.

— Jó napot kívánok, Jessie — mormolta halkan R. Daneel.

— Ez a... a robot? — lihegte Jessie. — Kezefejével megtörölte szemét, és kibontakozott Baley öleléséből. Mély lélegzetet vett, és egy pillanatra reszkető mosoly futott végig az ajkán. — Maga az, ugye?

— Igen, Jessie.

— És nem haragszik, ha robotnak nevezem?

— Nem, Jessie, hiszen az vagyok.

— És én se haragszom, ha bolondnak, hülyének és... felforgatónak neveznek, mert én meg az vagyok.

— Jessie! — nyögött fel Baley.

— Nincs értelme tagadni, Lije — mondta az asszony. — Hadd tudja meg, hisz a munkatársad. Én meg nem bírok tovább hallgatni. Mit kínlódtam tegnap óta! Azt se bánom, ha börtönbe dugnak. Vagy ha a legalacsonyabb szintre tesznek, és nyers élesztőn meg vizén kell élnem. Nem bánom!... De ugye, nem hagyod, hogy ezt tegyék velem, Lije? Nem hagyod, hogy bármi bajom essen? Úgy fé... félek!

Baley megveregette az asszony vállát, és hagyta, hogy kisírja magát. — Nincs eszénél — súgta oda R. Daneelnek. — Nem tarthatjuk itt. Hány óra van?

— Tizennégy-negyvenöt — válaszolta R. Daneel anélkül, hogy az

órájára nézett volna.

— A rendőrfőnök bármely pillanatban itt lehet. Azt mondom, vezényeltess ide egy riadóautót, és az úton megbeszéljük a dolgot.

Jessie fölkapta a fejét.

— Az autóúton? Ó, ne, Lije!

— De Jessie — mondta Baley annyira megnyugtató hangon, ahogy csak telt tőle —, ne légy babonás. Ilyen állapotban nem utazhatsz az expressz járaton. Légy jó kislány, nyugodj meg, mert másképp nem mehetünk át a termen. Hozok neked egy kis vizet, jó?

Jessie megtörölte arcát egy nedves zsebkendővel, és elborzadva mondta:

— Szépen nézhetek ki.

— Ne törődj most ezzel — válaszolta Baley. — Mi van a kocsival, Daneel?

— Már vár ránk, Elijah kollégám.

— Gyerünk, Jessie.

— Várj. Várj még egy pillanatig, Lije. Valamit csinálnom kell az arcommal.

— Ez most nem érdekes.

— De kérlek, Lije! Így nem mehetek át a termen. Csak egy pillanat az egész.

Az ember és a robot várt, az ember görcsösen ökölbe szorította a kezét, a robot meg se moccant.

Jessie a táskájába túrt, hogy elővegye a kellékeket. (Ha valamiről el lehet mondani, jelentette ki egyszer ünnepélyesen Baley, hogy több ezer év óta ellenáll mindenféle technikai újításnak, akkor az a női táska. Még az is sikertelen kísérletnek bizonyult, hogy fémcsukó helyett mágneses zárat alkalmazzanak rajta.) Jessie előhalászott egy kis tükröt és egy kis ezüstveretes kozmeto-készletet, amelyet Baley három évvel ezelőtt a születésnapjára vett neki.

A kozmeto-készletnek különféle rekeszei voltak, és Jessie most ezeket sorban igénybe vette. De csak az utolsó művelet eredménye volt igazán látható. Az asszony azzal a különleges könnyedséggel, mondhatni művészettel használta ezeket a szereket, ami, úgy látszik, még a legfelindultabb nőnek is születési előjoga.

Először alapozót fújt az arcára, sima, egyenletes réteget, amely eltűntette bőre fényességét és apró hibáit. Nyomában halvány aranyos pír maradt vissza; Jessie sokéves tapasztalatból tudta, hogy ez illik legjobban a haja és a szeme színéhez. Aztán egy kis napbarnított árnyalatot kölcsönzött homlokának és állának, gyengéden, az álla irányában egyre halványabban kipirosította mindkét orcáját, vékony kék vonást húzott a felső szemhéjára és a fülcimpája mentén. Végül pedig sima kárminvöröset permetezett az ajkára. A halvány rózsaszínű pára nedvesen csillogott a levegőben, de mikor az ajkát érintette,

megszáradt és mély vörösbe váltott át.

— Kész — mondta Jessie. Még néhány gyors mozdulattal megigazgatta a haját. Szemében mélységes elégedetlenség tükröződött. — Most talán már jó lesz.

A művelet a megígért pillanatnál ugyan tovább tartott, de tizenöt másodpercnél többet mégse vett igénybe. Baley szemében ez is végtelen hosszúnak tűnt.

— Gyerünk — mondta.

Jessie-nek alig volt ideje eltenni a kozmeto-készletet, férje máris kituszkolta az ajtón.

Az autóút mindkét oldalán sűrű, kísérteties csönd honolt.

— Hát halljuk, Jessie — szólalt meg Baley.

Mióta elhagyták a rendőrfőnök szobáját, Jessie arca nem mutatott érzelmeket, de most újból kiütköztek rajta az izgalom jelei. Gyámoltalanul pillantgatott férjére és Daneelre.

— Essünk túl rajta, Jessie. Kérlek szépen. Követtél el valami bűnt? Valóságos bűnt?

— Bűnt? — Az asszony bizonytalanul rázta a fejét.

— Uralkodj magadon. Ne kezdj el hisztizni. Felelj egyszerű igennel vagy nemmel. Meg... — egy pillanatig habozott — megöltél valakit?

Jessie arcára hirtelen a méltatlankodás felhője borult.

— Hogy képzelsz ilyet, Lije Baley?

— Igen vagy nem, Jessie.

— Nem. Persze hogy nem.

A görcsös feszültség Baley gyomrában érezhetően feloldódott.

— Elloptál valamit? Meghamisítottad az élelmiszerjegyeket? Tettleg bántalmaztál valakit? Megrongáltad az állam vagyonát? Beszélj, Jessie.

— Nem tettem semmi... semmi ilyen meghatározható dolgot. Nem ilyesmiről van szó. — Hátranézett. — Muszáj itt lent maradnunk, Lije?

— Itt maradunk, amíg túl nem esünk ezen. Hát kezdd el az elején. Mit akartál elmondani nekünk? — Baley az asszony lehajtott feje fölött R. Daneel szemébe nézett.

Jessie halkan fogott neki, de beszéd közben hangja egyre erőteljesebbé, tisztábbá vált.

— Ezekről a konzervatívokról van szó. Te tudod, kikről beszélek, Lije. Mindenütt beléjük botlik az ember, folyton csak fecsegnek. Már akkor is, amikor még konyhafőnökhelyettes voltam. Emlékszel Elisabeth Thornbowe-ra? Ő is közéjük tartozott. Unos-untalan arról beszélt, hogy a city a mi legnagyobb bajunk, és hogy mennyivel jobb volt, amikor még nem voltak cityk. Ilyenkor megkérdeztem tőle, honnét tudja ezt olyan biztosan, különösen azután, hogy te meg én összetalálkoztunk, Lije (hiszen emlékszel a beszélgetéseinkre, ugye?),

és ő válaszul azokból a kis könyvtekercsekből idézett, amelyek kézről kézre jártak. Olyasmiről beszélek, tudod, mint *A City szégyene,* tudod, amit az az alak írt. A neve nem jut eszembe.

— Ogrinsky — vetette közbe Baley.

— Igen, de a legtöbb még annál is sokkal rosszabb volt. Amikor azután férjhez mentem hozzád, Lizzyből csak úgy áradt a gúny. „Most, hogy egy zsaruhoz mentél — mondta —, biztos valódi city-hölgy lesz belőled." Ezután már nemigen beszélgettünk, az állásomból is kiléptem, és ezzel az ügy lezárult. Érzésem szerint a fecsegése jórészt arra ment ki, hogy megbotránkoztasson, vagy hogy feltűnjön valamivel. Vénlány, haláláig nem fog már férjhez menni. A konzervatívok többsége egy és más tekintetben nem tud beleilleszkedni a társadalomba. Emlékszel, Lije, egyszer azt mondtad, hogy az emberek saját gyarlóságaikért a társadalmat hibáztatják, és a cityket akarják megváltoztatni, mert önmagukat nem tudják.

Baley emlékezett a szavaira, csak most üresnek, semmitmondónak érezte őket.

— Maradj a tárgynál, Jessie — mondta gyengéden.

— Lizzy tehát folyton arról papolt, hogy egyszer majd eljön a mi napunk, és hogy az embereknek össze kell tartaniuk. Örökké azt hajtogatta, az egész az űrlakók bűne, akik azt akarják, hogy a Föld gyenge és dekadens legyen. Dekadens: ez volt a szavajárása. Ránézett az étlapokra, amiket a következő hétre készítettem, elfintorította az orrát, és azt mondta: dekadens. Jane Myers mindig utánozta őt a konyhában, majd meghaltunk a nevetéstől. Elisabeth azt mondogatta, hogy majd egy szép napon feloszlatjuk a cityket, visszatérünk a természethez és leszámolunk az űrlakókkal, akik ránk erőszakolják a robotokat és ezzel örökre a citykhez akarnak láncolni bennünket. Csak ő sose hívta robotnak őket. Mindig „ lelketlen szörnyeteget" mondott, már ne haragudjon a kifejezésért, Daneel.

— A jelzőnek, amit használt, nem ismerem az értelmét, Jessie, de nem haragszom érte. Folytassa, kérem.

Baley nyugtalanul fészkelődött. Jessie javíthatatlan. Akármilyen kritikus helyzetben van, csak a maga körülményes módján képes elmondani valamit.

— Elisabeth mindig úgy beszélt — folytatta az asszony —, mint aki egy csomó hasonszőrűvel együtt szövögeti a terveit. „ A legutóbbi ülésünkön..." — szokta mondani, és ilyenkor elhallgatott, és félig kérkedő, félig ijedt pillantást vetett rám, mintha azt akarta volna, hogy én kérdezzek, ő meg fontoskodhassék. De félt is, hogy esetleg bajba hozom. Én, persze, soha semmit nem kérdeztem tőle. Nem akartam lovat adni alá. Akárhogy is volt, amikor hozzád mentem, Lije, az egésznek vége szakadt, míg aztán... — Elhallgatott.

— Folytasd, Jessie — nógatta Baley.

— Emlékszel, Lije, arra a vitánkra? Jezebelről?

— Kiről? — Egy-két másodpercig tartott, amíg Baley ráeszmélt, hogy Jessie a saját nevéről beszél, nem valami idegen asszonyról. Ösztönösen R. Daneelhez fordult és védekező hangon magyarázta: — Jessienek Jezebel a teljes neve. De nem szereti, és így nem is használja.

R. Daneel komolyan bólintott. A fene egye meg, gondolta Baley, mit izgatom magam miatta?

— Akkor nagyon felpiszkáltál, Lije — folytatta Jessie. — Nagyon. Tudom, butaság volt, de állandóan arra kellett gondolnom, amit mondtál. Vagyis hogy Jezebel egyszerűen konzervatív volt, aki az ősi életformáért harcolt az újonnan jöttek furcsa szokásaival szemben. Végeredményben én is Jezebel vagyok, és mindig...

— Azonosítottad magad vele? — segítette ki Baley.

— Igen — felelte Jessie, de rögtön megrázta és elfordította a fejét. — Valójában persze mégse. Legalábbis nem szó szerinti értelemben. Nem azzal azonosítottam magamat, akinek én tartottam őt. Te is tudod, hogy ahhoz nem hasonlítottam.

— Tudom, Jessie. Ne légy csacsi.

— És mégis sokat gondoltam rá, és valahogy az jutott eszembe, hogy ma ugyanaz a helyzet, mint akkor volt. Vagyis hogy nekünk, földlakóknak megvolt a magunk régi életformája, és most jönnek ezek az űrlakók mindenféle új eszmékkel, és nálunk is el akarják terjeszteni azokat az újmódi szokásokat, mi pedig oktalanul felvesszük őket, és talán a konzervatívoknak igazuk van. Talán tényleg vissza kellene térnünk a mi régi, jó életformánkhoz. Ezért aztán megkerestem Elisabethet.

— Értem. Folytasd.

— Azt mondta, nem tudja, miről beszélek, és különben is én egy zsaru felesége vagyok. Ennek, válaszoltam, semmi köze a dologhoz. Úgyhogy a végén belement, hogy majd beszél valakivel. És vagy egy hónap múlva el is jött hozzám, és azt mondta, rendben van. Én meg beléptem közéjük, és azóta is eljárok a gyűléseikre.

— És nekem erről egy szót se szóltál — nézett rá szemrehányóan Baley.

— Bocsáss meg, Lije — szólt Jessie remegő hangon.

— Ez nem segít a dolgon. Mármint az, hogy én megbocsátok. Mondj el mindent a gyűlésekről. Először is hol tartották őket?

A tárgyilagosság érzete lopakodott belé, és elnémította az érzelmeit. Kiderült, hogy amit igyekezett maga előtt tagadni, igaz, leplezhetetlenül, félreérthetetlenül igaz. És most, hogy túl volt a bizonytalanságon, mondhatni megkönnyebbült.

— Idelent — válaszolta Jessie.

— Idelent? Itt ezen a helyen? Hogy érted ezt?

— Itt az autóúton. Ezért nem akartam lejönni ide. De a gyűlések céljaira nagyszerű hely volt. Itt összejöttünk...

— Hányan?

— Nem tudom pontosan. Hatvanan-hetvenen lehettünk. De ez csak az egyik helyi tagozat volt. összehajtható székeket állítottak fel, enni-innivalót kaptunk, és valaki beszélt, többnyire arról, milyen nagyszerű volt az élet a régi időkben, és hogy majd egy szép napon elintézzük azokat a szörnyetegeket, vagyis a robotokat, meg az űrlakókat is. Voltaképp irtó unalmas volt az egész, mert mindig ugyanazt ismételgették. De azért elviseltük őket, főleg mert olyan jó mulatság volt összejönni és fontoskodni. Esküvel fogadtunk hűséget a mozgalomnak és ha valahol összetalálkoztunk, titkos jellel köszöntöttük egymást.

— És sose zavartak meg benneteket? Sose jött arra egy riadó- vagy tűzoltóautó?

— Nem. Soha.

— Ezt különösnek tartod, Elijah? — szólt közbe R. Daneel.

— Tulajdonképpen nem — válaszolta elgondolkodva Baley. — Vannak itt olyan átjárók, amelyeket gyakorlatilag sosem használnak. Viszont elég dörzsöltnek kell lenni ahhoz, hogy valaki tudja, melyek ezek az átjárók. Más nem volt ezeken a gyűléseken, Jessie? Csak beszédeket tartottatok meg összeesküvősdit játszottatok?

— Nagyjából. Néha énekeltünk. És persze enni-innivalót kaptunk. Nem sokat. Többnyire csak szendvicset meg gyümölcslevet.

— De ha csak ennyi volt az egész, mi a fenének vagy most úgy kétségbeesve? — tört ki gorombán Baley.

Jessie arca megvonaglott.

— Te haragszol.

— Kérlek, Jessie — mondta vastürelemmel Baley —, felelj a kérdésemre. Ha ilyen ártalmatlan dologról volt szó, miért éltél az utóbbi másfél nap alatt ilyen rettegésben?

— Attól féltem, bántani fognak téged. Az ég szerelmére, Lije, miért teszel úgy, mintha nem értenéd? Hiszen elmondtam, miről van szó.

— Nem, még nem mondtad el. Te csak ártatlan kávénénikék titkos kis klikkjéről beszéltél. Arra felelj, nem rendeztek-e soha nyílt tüntetéseket? Robotokat se romboltak? Nem szítottak lázadást? Nem öltek meg embereket?

— Soha! Ilyesmit sose tettem volna, Lije. Nem maradtam volna köztük, ha ilyesmivel próbálkoznak.

— Hát akkor miért mondod, hogy rettenetes dolgot műveltél? Miért félsz attól, hogy börtönbe kerülsz?

— Mert... mert arról beszéltek, hogy majd nyomást gyakorolnak a kormányra. Arról volt szó, hogy megszerveznek minket, és azután

nagy sztrájkok és munkabeszüntetések lesznek. Kényszeríteni fogjuk a kormányt, hogy tiltsa be a robotokat, az űrlakókat pedig küldje vissza, ahonnét jöttek. Azt hittem, mind csak üres beszéd, és akkor elkezdődött ez a dolog veled meg Daneellel. Erre azt mondták, „ most jönnek a tettek” és hogy „ példát statuálunk” meg „ egyszer s mindenkorra gátat vetünk a robotinváziónak”. Még ott a mosdóban is ezt mondogatták, mert nem tudták, hogy rólad van szó. De én tudtam. Rögtön tudtam... — Megint elcsuklott a hangja.

— Ugyan, Jessie — mondta Baley megenyhülten. — Ez mind semmiség. Üres fecsegés. Magad is láthatod, hogy semmi se történt.

— De én úgy megijedtem! Azt mondtam magamban: én is részt vettem benne. És ha gyilkolni meg rombolni fognak, megölhetnek téged meg Bentley-t, és ez valahogy az én... az én bűnöm lesz, mert részt vettem benne, és megérdemlem, hogy börtönbe csukjanak.

Baley hagyta, hogy kisírja magát. Átölelte a vállát, és közben R. Daneelre nézett, aki nyugodtan viszonozta pillantását.

— Most szeretném, ha gondolkodnál egy kicsit, Jessie — mondta. — Ki volt a csoportotok vezetője?

Az asszony kissé már megnyugodott, zsebkendőjével szárogatta a szeme sarkát.

— A vezetőt Joseph Kleminnek hívják, valójában egy nagy senki. Legfeljebb százhatvanöt centi magas, és odahaza szörnyű nagy papucs lehet. Szerintem teljesen ártalmatlan ember. Csak nem akarod letartóztatni, Lije? Az én bemondásom alapján? — Nyugtalan pillantást vetett férjére.

— Egyelőre senkit se tartóztatok le. Honnét kapta Klemin az utasításait?

— Azt nem tudom.

— Jártak idegenek is a gyűlésekre? Tudod, kikre gondolok: nagyfejűek a szervezet központjából?

— Néha jöttek mások, *és* beszédet tartottak. De ez csak ritkán fordult elő, talán kétszer egy évben.

— A nevüket meg tudnád mondani?

— Nem. Mindig úgy mutatták be őket, hogy az „ egyik bajtársunk” vagy „ egy barátunk Jackson Heightsből” vagy máshonnét.

— Értem. Daneel!

— Tessék, Elijah.

— Írd le azokat az embereket, akiket gyanúsnak találtál. Hátha Jessie felismeri őket.

R. Daneel matematikai pontossággal végigment a listán. Az egyre sokasodó testméretek hallatára Jessie arcára kiült a megdöbbenés, és mind hevesebben rázta a fejét.

— Jaj istenem — hajtogatta. — Hogy emlékezhetnék rá? Egyikre

se emlékszem. Nem tudok... — Elhallgatott és gondolataiba merült. Majd hirtelen megszólalt: — Azt mondta az egyikről, hogy élesztőmunkás?

— Francis Clousarr — felelte R. Daneel —, a New York-i élesztőüzem alkalmazottja.

— Hát egyszer, tudja, tartott valaki egy beszédet, én meg történetesen az első sorban ültem, és folyton éreztem egy icipici nyers élesztőszagot. Érti, mire gondolok, ugye? Csak azért emlékszem rá, mert aznap épp el volt rontva a gyomrom, és attól a szagtól hányingert kaptam. Föl kellett álmom a helyemről, és hátrább ülnöm, de persze nem mondhattam meg, miért. Irtó kínos volt. Lehet, hogy erről az emberről van szó. Hiszen ha valaki folyton élesztővel dolgozik, a szag a ruhájába is beeszi magát. — Jessie most is fintorgatta az orrát.

— A kinézésére nem emlékszel?

— Nem — felelte Jessie határozott hangon.

— No jól van. Ide hallgass, Jessie, most elviszlek az anyádhoz. Bentley is ott lesz veled, és egyikőtök se hagyja el a körzetet. Ben ne menjen iskolába. Én majd elintézem, hogy házhoz küldjék az ételt, és a lakás körüli folyosókat rendőrök őrizzék.

— De veled mi lesz? — Jessie hangja remegett.

— Engem nem fenyeget semmi veszély.

— És meddig fog ez tartani?

— Nem tudom. Talán egy-két napig. — De maga se hitt a szavaiban.

Baley és R. Daneel, most már csak kettesben, újból az autóúton haladtak. Baley arcán sötét aggodalom ült.

— Szerintem — mondta — egy két szinten működő szervezettel állunk szemben. Az elsőnek, az alacsonyabb szinten működőnek nincs semmiféle határozott programja, rendeltetése mindössze annyi, hogy egy esetleges puccsnak tömegtámogatást biztosítson. A második, egy lényegesen szűkebb elitgárda viszont jól kitervelt akcióprogramot tűzött maga elé. Ezt az elitet kell megtalálnunk. Azokra az operettbe illő csoportokra, amelyekről Jessie beszélt, nem érdemes időt vesztegetni.

— Mindez igaz lehet — válaszolta R. Daneel —, feltéve, hogy Jessie elbeszélését készpénznek vesszük.

— Szerintem — mondta szárazon Baley — Jessie elbeszélését százszázalékosan igaznak fogadhatjuk el.

— Látszólag igen — jegyezte meg R. Daneel. — A cerebrális impulzusaiból nem lehet arra következtetni, hogy pathológikus hajlama volna a hazudozásra.

Baley most már leplezetlenül sértődött arckifejezéssel fordult a robot felé:

— Ezt én se mondanám. A jelentésünkben nem is kell megemlítenünk a nevét. Érted?

— Ha így akarod, Elijah kollégám — felelte higgadtan R. Daneel. — Csakhogy akkor a jelentésünk nem lesz se teljes, se pontos.

— Lehet. De ebből nem származik semmi baj. Jessie magától jött hozzánk, elmondta mindazt, amit tud a dologról, és ha megemlítjük a nevét, az csak arra jó, hogy bekerüljön a rendőrségi nyilvántartásba. Ezt pedig nem akarom.

— Ha ez a helyzet, persze igazad van. Feltéve, hogy egészen biztosan nem maradt semmi kiderítetlen.

— Ami Jessie-t illeti, semmi *se* maradt. Ezért kezeskedem.

— Akkor meg tudnád magyarázni, hogy ez a Jezebel, ez az egyetlen szó, egy puszta név, miért indította őt arra, hogy feladja régi elveit, és újakhoz pártoljon át? Homályosnak találom az indokot.

Lassan hajtottak a kanyargó, néptelen alagúton.

— Nehéz lenne elmagyarázni — válaszolta Baley. — Jezebel ritka név. Valaha egy nagyon rossz hírű asszonyt neveztek így. Feleségem ezt a tényt kincsként őrizte. Így mintegy a bűnös asszony szerepében tetszeleghetett magának, és ez kárpótolta egyhangúan tisztes életéért.

— De miért akar egy törvénytisztelő asszony a bűnös szerepében tetszelegni? Baley már-már elmosolyodott.

— Ilyenek az asszonyok, Daneel. De akárhogy is van, nagy ostobaságot követtem el. Egy ingerült pillanatomban kijelentettem, hogy a történelmi Jezebel nem is volt valami különlegesen bűnös asszony, sőt, kifejezetten jó feleség volt. Azóta is bánom ezt az ostobaságomat. Mert kiderült, hogy Jessie-t ezzel nagyon boldogtalanná tettem. Elvettem tőle valamit. És amit azután tett, azzal, azt hiszem, a maga módján rajtam akart bosszút állni. Olyasmibe bonyolódott, amiről tudta, hogy én nem helyeselném. Persze nem állítom, hogy tudatos szándék volt.

— Lehet egy szándék más, mint tudatos? Ez nem mond ellent önmagának?

Baley a robotra bámult, és nem bírta rászánni magát, hogy a tudatalatti fogalmát magyarázgassa. Ehelyett csak ennyit mondott:

— Amellett a Biblia nagy hatással van az ember gondolkodására és érzelmi világára.

— Mi az a Biblia?

A detektív egy pillanatra meglepődött, de aztán azon csodálkozott, hogy miért is lepődött meg. Az űrlakók filozófiája, ezt tudta, teljesen mechanisztikus, és R. Daneel csak azt tudhatja, amit az űrlakók, semmivel sem többet.

— A Biblia a földi lakosság körülbelül felének szent könyve.

— Nem tudom felfogni a jelző értelmét.

— Olyasmit jelent, hogy tiszteletben tartott. A könyv egyes részei,

ha helyesen értelmezik őket, olyan erkölcsi normákat tartalmaznak, amelyeket sokan az emberiség végső boldogságának elérésére a legjobbnak tartanak.

R. Daneel szemmel láthatóan elgondolkozott.

— És a törvényeitek magukban foglalják ezeket a normákat? — kérdezte azután.

— Sajnos, nem. Nem lehet őket törvényekkel kötelezővé tenni. Minden egyén saját elhatározásából, önnön vágyaitól vezérelve kell hogy engedelmeskedjék nekik. Bizonyos értelemben a normák felette állnak minden lehetséges törvénynek.

— Felette állnak a törvénynek? Ez nem ellentmondás?

Baley kényszeredetten mosolygott.

— Idézzek neked valamit a Bibliából? Érdekelne?

— Kérlek rá.

A detektív leállította az autót, és néhány percig csukott szemmel, elgondolkozva ült. Szerette volna a középkori Biblia zengzetes nyelvén idézni a verseket, de tudta, hogy R. Daneel így nem értené meg. Így hát szinte könnyed hangon recitálta a modern változat szavait, mintha valamilyen mai életből fakadó történetet mondana el, nem pedig az ember legősibb múltjából idézne fel egy példázatot.

— Jézus pedig elment az Olajfák hegyére, de pirkadatkor már ismét ott volt a templomban. És az egész nép eljött hozzá, ő meg leült és tanította őket. Az írástudók és a farizeusok elébe hoztak egy asszonyt, akit házasságtörésen kaptak, középre állították és ezt mondták: „ Mester, ezt az asszonyt házasságtörésen kapták. A törvényben pedig Mózes megparancsolta, hogy az ilyen bűnösöket meg kell kövezni. Te mit mondasz?” Ezt pedig azért kérdezték, hogy megkísértsék őt, hogy legyen majd mivel vádolniuk. Jézus pedig lehajolt, és az ujjával a földre írt, mintha nem is hallotta volna őket. De azok sürgetve ismét kérdezték őt, mire felegyenesedett, és azt mondta nekik: „ Aki közületek nem bűnös, az vesse rá az első követ.” Azután újra lehajolt, és tovább írt a földre. Azokat pedig, akik hallották, amit mondott, vádolta önnön lelkiismeretük, és a vénektől kezdve egymásután, mindannyian az utolsóig elmentek. Jézus pedig egyedül maradt az előtte álló asszonnyal. „ Asszony — mondta neki —, hol vannak a vádlóid? Senki sem ítélt el téged?” „ Senki, uram!” — mondta az asszony. Jézus meg így szólt hozzá: „ Én se ítéllek el. Eredj és ne vetkezz többé.”

R. Daneel figyelmesen végighallgatta a történetet, aztán azt kérdezte:

— Mi az, hogy házasságtörő?

— Ez nem fontos. Olyan bűn, amelynek annak idején megkövezés volt a szokásos büntetése, vagyis a bűnöst kövekkel dobálták, míg csak meg nem halt.

— És az asszony bűnös volt?

— Igen.

— Akkor miért nem kövezték meg?

— Mert Jézus szavai után senki se érezte magát képesnek rá. A történet azt akarja példázni, hogy van valami magasabbrendű annál az igazságnál, amelynek szeretetét belédszerelték. Olyan emberi érzés, amelyet kegyelemnek neveznek, olyan cselekedet, amit megbocsátásnak hívunk.

— Ezeket a szavakat nem ismerem, Elijah kollégám.

— Tudom — dünnyögte Baley. — Tudom.

Hirtelen mozdulattal elindította a riadóautót, és hagyta, hadd száguldjon. A légnyomás az ülés párnázatához szorította.

— Hová megyünk? — kérdezte R. Daneel.

— Az élesztővárosba — felelte Baley —, hogy kiszedjük az igazat Francis Clousarrből, az összeesküvőből.

— Van erre valamilyen módszered, Elijah?

— Nekem éppenséggel nincs. De neked van, Daneel. Egy egészen egyszerű módszered. Az autó tovább száguldott velük.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET
Egy összeesküvő letartóztatása

Baley érezte, hogy az élesztőváros felől áradó enyhe illat mind erősebbé, áthatóbbá válik. Egyesektől, például Jessie-től eltérően, nem tartotta kellemetlennek. Sőt, inkább kedvelte. Derűs emlékeket ébresztett benne.

Valahányszor nyers élesztőszag ütötte meg az orrát, az érzetek alkímiája több mint három évtizeddel visszavetette a múltba. Újból tízéves volt, látogatóban Boris nagybátyjánál, aki egy élesztőüzemben dolgozott. Boris bácsinál mindig várt rá néhány falat élesztőínyencség: aprósütemények, édes lével töltött csokoládébonbonok, macska- és kutyaalakú nyalánkságok. Fiatal létére is tudta, hogy Boris bácsinak voltaképpen nem szabadna ilyesmit hazahoznia, ezért mindig nagyon csöndesen eszegette őket, a szoba sarkában, a fal felé fordulva. És sietett is az evéssel, nehogy rajtakapják.

De annál édesebbek voltak.

Szegény Boris bácsi! Baleset érte és belehalt. Sose mondták meg neki, pontosan hogy történt. Keservesen sírt, azt hitte, Boris bácsit letartóztatták, mert élesztőt csempészett ki az üzemből. És attól félt, hogy őt is elfogják és kivégzik. Évekkel később gondosan végigböngészte a rendőrségi aktákat, és ekkor megtudta az igazat. Boris bácsi egy szállítókocsi alá esett. Á romantikus mítosz — legnagyobb sajnálatára — szertefoszlott.

De a nyers élesztő szagára a mítosz mindig újjáéledt, legalábbis néhány másodpercre.

New York Citynek nem volt olyan része, amelyet hivatalosan élesztővárosnak hívtak volna. S a helységnévtárban, se a hivatalos térképen nem lehetett nyomát lelni. Amit a mindennapi életben élesztővárosnak hívtak, az a postahivatal számára csak Newark, New Brunswick és Trenton volt, egy széles sáv, amely a hajdani New Jersey-n vágott keresztül, lakónegyedekkel tarkítva, főleg Newark és Trenton központjaiban, de legnagyobb részét a gyárak foglalták el, ahol tömérdek kádban ezer különféle fajtájú élesztőt termeltek és szaporítottak.

A City lakosságának egyötöde az úgynevezett élesztőüzemekben dolgozott, további egyötöde pedig a kisegítő iparágakban. Kezdve az Allegheny kusza vadonjaiból a Citybe vontatott fa- és nyerscellulóz-hegyektől a savas kádakon, amelyekben a nyersanyagot hidrolízis útján glukózévá alakították át, meg a kocsiszám felhasznált segédanyagokon: a salétrom- és foszfát-halmokon keresztül, egészen a vegyészeti laboratóriumok által szállított szervesanyag-bödönökig —

mind csak egyetlen célt szolgált: élesztő és még több élesztő termelését.

Élesztő nélkül a Föld nyolcmilliárd lakosságából hatmilliárd egy éven belül éhen pusztulna.

E gondolatra Baley megborzongott. Ez az eshetőség három nappal ezelőtt ugyanígy fennállt, mint most, csakhogy három nappal ezelőtt ilyesmi nem jutott volna eszébe.

Az egyik kijáraton át ki süvítettek az autóútról a newarki kültelekre. A sugárút két oldalán jellegtelen háztömbök — gazdasági épületek húzódtak, de csak kevés ember járt errefelé. Így nem kellett lelassítaniuk a kocsi futását.

— Hány óra van, Daneel? — kérdezte Baley.

— Tizenhat-nulla-öt — válaszolta R. Daneel.

— Akkor még dolgozik, ha nappali műszakos. Baley egy rakodóbeugrónál leparkírozta a riadóautót, és rögzítette a kormányt.

— Ez tehát a New York-i élesztőüzem, Elijah? — tudakolta a robot.

— Egy része — felelte Baley.

Beléptek egy folyosóra, melynek mindkét oldalán irodák nyíltak. Az egyik kanyarban az ügyfeleket fogadó csupamosoly titkárnő elé kerültek.

— Kivel óhajtanak beszélni? Baley kinyitotta a tárcáját.

— Rendőrség — mondta. — Dolgozik itt bizonyos Francis Clousarr?

A lány zavartan nézett rá.

— Mindjárt megkérdezem.

Kapcsolótáblájába bedugta a jól olvashatóan *Személyzeti* megjelölésű vezetéket, ajkai épp hogy csak mozogtak, hallani nem lehetett, mit mond.

Majd szavai hallhatóvá váltak, de mindössze ennyit mondott:

— ...azt állítja, uram, hogy rendőr.

Fekete hajú, jól öltözött férfi lépett ki az egyik ajtón. Ritkás bajusza volt, és kissé már kopaszodott. Ajkán félénk mosoly bujkált.

— Prescott vagyok a Személyzetiről — mutatkozott be. — Mi baj van, biztos úr?

Baley fagyos pillantással válaszolt, mire Prescott mosolya kényszeredetté vált.

— Nem szeretném felidegesíteni a munkásokat — jegyezte meg Prescott. — Húzódoznak a rendőrségtől.

— Ne mondja! — gúnyolódott Baley. — Clousarr itt tartózkodik az épületben?

— Igen, biztos úr.

— No, akkor adjon egy botot. És ha Clousarr megugrana, mielőtt odaérnénk, majd újból beszélgetünk egymással.

Prescott ajkáról végleg lefagyott a mosoly.

— Hozok egy botot, biztos úr — motyogta.

A vezérlőbot a C-G osztály 2. sz. csoportjára volt beállítva. Hogy ez a gyári szóhasználat szerint mit jelentett, Baley nem tudta. De nem is kellett tudnia. A botot feltűnés nélkül tenyérben lehetett tartani, hegye, ha a beállításnak megfelelő irányba fordították, felmelegedett, ellenkező esetben pedig gyorsan kihűlt. És ahogy közeledtek vele a cél felé, egyre melegebb lett.

A be nem avatottak a hőmennyiség gyors, alig észlelhető változásai miatt nemigen tudták használt venni a botnak, de a City-lakók között csak kevesen akadtak, akik ebben a művészetben járatlanok lettek volna. Mert a gyerekek egyik legnépszerűbb, soha meg nem unt játékát: az iskolaszintek folyosóin űzött bújócskát ilyen gyermek-vezérlőbotokkal játszották. („Akár hideg, akár meleg, Hipp-hopp-bottal célod leled! Hipp-hopp vezérlőbot világmárka!”)

Baley a száz meg száz hatalmas épületcsoport között is eligazodott, és a bottal a kezében oly könnyen meglelte a legrövidebb utat, mintha naponta erre járt volna.

Amikor tíz perc múlva belépett egy fényesen megvilágított terembe, a vezérlőbot hegye csaknem forró volt.

— Francis Clousarr itt dolgozik? — kérdezte az ajtóhoz legközelebb álló munkástól.

A munkás befelé intett a fejével. Baley elindult a jelzett irányba. A levegőben erős, átható élesztőszag terjengett, pedig a légpumpák állandóan dolgoztak, zümmögésük betöltötte a helyiséget.

A terem túlsó végében egy férfi felállt és levetette a köténét. Középtermetű ember volt, aránylag fiatal, arcát mégis mély barázdák szántották, és a haja is már szürkülni kezdett. Celltex törülközőjével lassan szárogatta nagy, bütykös kezét.

— Francis Clousarr vagyok — mondta. Baley egy kurta pillantást vetett R. Daneelre. A robot bólintott.

— Oké — szólt Baley. — Tudunk itt valahol beszélni?

— Esetleg — felelte lassan Clousarr. — De a műszaknak mindjárt vége. Hagyjuk talán holnapra.

— Holnapig még hosszú a nap. Essünk túl most rajta. — Baley kinyitotta a tárcáját és az élesztőmunkás felé fordította.

De Clousarr keze nem remegett meg; gondosan tovább törülközött:

— Nem tudom, maguknál a rendőrségen mi a szokás — jegyezte meg hűvösen —, de itt nálunk szigorúan betartják az étkezési időket. Vagy 17.00 és 17.45 között eszem, vagy éhen maradok.

— Értem — mondta Baley. — Majd intézkedem, hogy elhozzák a vacsoráját.

— Príma — bólintott Clousarr örömtelen ábrázattal. — Akár egy

arisztokratának vagy egy C kategóriás zsarunak. És azután mi jön még? Privát fürdő?

— Maga csak feleljen a kérdéseinkre, Clousarr — figyelmeztette Baley. — A vicceivel a babáját szórakoztassa. Hol beszélhetünk?

— Ha beszélni akarnak, menjünk talán a mázsálóba. Ebben legyen a kedvük szerint. De ami a beszédet illeti, nekem nincs mondanivalóm.

Baley betolta Clousarrt a mázsálóba. Négyszögletes, higiénikusan fehérre mázolt szoba volt, a nagyobb teremtől független (és hatékonyabb) légszabályozó berendezéssel. A falak mentén üveggel körülzárt, elektronikus precíziós mérlegek álltak, amelyeket kizárólag elektromágneses tér révén lehetett működtetni. Baley egyetemi tanulmányai során e mérlegek olcsóbb típusaival már találkozott. Az egyik ittenit mindjárt felismerte: csekély egymilliárd atomot tudott mérni.

— Nem hiszem, hogy egy ideig bárki is bejönne — jegyezte meg Clousarr.

Baley erre csak morgott egyet, azután Daneelhez fordult.

— Légy szíves, intézkedj, hogy küldjenek ide egy vacsorát. És kérlek, várd meg odakint, amíg hozzák.

— A távozó R. Daneel után nézett, majd azt kérdezte: — Maga vegyész?

— Erológus vagyok, ha nincs ellene kifogása.

— Mi a különbség?

Clousarr fensőbbséges ábrázatot vágott.

— A vegyész csak amolyan létologató, bűzmanipulátor. Az erológus meg néhány milliárd ember táplálásához nyújt segédkezet. Én erjesztési szakember vagyok.

— Értem.

— Ez a laboratórium — folytatta Clousarr — a New York-i Élesztő szíve. Nincs egyetlen nap, egyetlen istenverte óra, amikor az üstjeinkben a vállalat összes fajta élesztőiből ne állítanánk elő tenyészetet. Mi ellenőrizzük és szabályozzuk a táplálékténye zővel kapcsolatos követelményeket. Mi kontrolláljuk, hogy jó-e a kitenyésztett fajta. Átalakítjuk öröklött sajátságait, új fajtákat hozunk létre, a rosszakat kigyomláljuk, tulajdonságaikat szétcsoportosítjuk, majd újból összevegyítjük. Az a földieper, amit a New Yorkiak két év óta idényen kívül esznek, barátom, nem földieper, hanem különlegesen magas cukortartalmú és a valódinak megfelelő színű élesztőtenyészet, épp csak egy kis ízesítő hozzáadásával. Itt, ebben a teremben tenyésztettük ki. Húsz esztendővel ezelőtt a *Saccharomyces olei Benedictae* csak egy undorító, faggyúízű, vacak cserje volt. Ma is faggyúízű, de a zsírtartalmát tizenöt százalékról nyolcvanhét százalékra tornásztuk fel. Ha utazik ma az expresszjáraton, jusson

eszébe, hogy azt kizárólag *S. O. Benedictae* AG-7-tel zsírozzák. Itt kísérleteztük ki, ebben a teremben. Ne hívjon hát vegyésznek. Erológus vagyok.

Baley akarata ellenére is meghátrált Clousarr kérkedő, heves szóáradata előtt. De most közbevágott:

— És hol volt tegnap este tizennyolc és húsz óra között?

Clousarr vállat vont.

— Sétáltam. Szeretek vacsora után járni egyet.

— Ismerősökhöz ment? Vagy szubéterikusba?

— Nem. Csak sétáltam.

Baley összeszorította ajkait. Ha Clousarr szubéterikusba ment volna, akkor ez megmutatkoznék a jegytömbjén. Ha meg valamelyik ismerősénél járt volna, akkor meg kellene neveznie egy férfit vagy nőt, és ezt ellenőrizni lehetne.

— Szóval senki se látta?

— De lehet, hogy látott. Nem tudom.

— És előző este?

— Akkor is sétáltam.

— Tehát egyik estére sincs alibije?

— Ha valami bűnt követtem volna el, biztos uram, akkor lenne. De mért volna nekem szükségem alibire?

Baley a noteszát vizsgálgatta.

— Maga egyszer már állt bíróság előtt. Lázongás miatt.

— Úgy van. Egy R-pofa elment előttem, és én felbuktattam. Ezzel lázongásra szítottam?

— A bíróságnak az volt a nézete. Bűnösnek mondták ki és megbírságolták.

— De ezzel az ügy le van zárva, nem? Vagy újból meg akar bírságoltatni?

— Tegnapelőtt este egy bronxi cipőboltban kisebb zavargás volt. Magát is ott látták.

— Ki látott?

— Magának akkor itt vacsoraideje lett volna. Vacsorázott tegnapelőtt este?

Clousarr habozott, majd megrázta a fejét.

— El volt rontva a gyomrom. Az élesztőtől megesik néha. Még az olyan öreg fiúknál is, mint én.

— Múlt éjjel Williamsburgben is zavargás-féle volt, és ott is látták magát.

— Ki látott?

— Tagadja, hogy mindkét esetnél jelen volt?

— Nem állít semmi olyat, amit tagadhatnék. Hol történtek pontosan ezek az esetek, és ki mondja, hogy látott engem?

Baley erősen az erológus szemébe nézett.

— Maga nagyon jól tudja, miről beszélek. Maga szerintem egy illegális konzervatív szervezetben fontos szerepet tölt be.

— Azt gondol, biztos úr, amit akar. De ez még nem bizonyíték. Ezt valószínűleg maga is tudja — és Clousarr elvigyorogta magát.

— Valószínűleg — felelte Baley, és mereven szembenézett vele. — De majd kiszedjük magából az igazat. — A mázsáló ajtajához lépett, kinyitotta és megkérdezte az odakint türelmesen várakozó R. Daneeltől: — Megjött már Clousarr vacsorája?

— Már jön, Elijah.

— Hozd be majd, kérlek.

R. Daneel egy perc múlva bejött egy fémrekeszekre osztott tállal.

— Tedd le Mr. Clousarr elé, Daneel — mondta Baley. Leült a mérlegfal előtt álló egyik székre, keresztbe rakta lábait, és cipőjét ritmikusan ide-oda lengette. Látta, hogy Clousarr idegesen elhúzódik, amikor R. Daneel leteszi mellé a tálat egy székre.

— Mr. Clousarr — mondta Baley —, bemutatom magának a kollégámat, Daneel Olivaw-t. Daneel kinyújtotta a kezét.

— Jó napot, Francis.

Clousarr egy szót se szólt. És nem is fogadta el Daneel felé nyújtott kezét. A robot csak állt változatlan testtartásban, mire Clousarr lassanként elvörösödött.

— Miért ilyen udvariatlan, Mr. Clousarr? — kérdezte halkan Baley. — Talán méltóságán alulinak tartja, hogy kezet fogjon egy rendőrrel?

— Ha nincs kifogása ellene, éhes vagyok — motyogta Clousarr. Elővett egy zseb-evőeszközkészletet, kihajtotta a villát, leült és az étel fölé hajolt.

— Daneel — mondta Baley —, a barátunk, úgy látszik, megsértődött, mert túl hűvösen viselkedsz vele. De te, ugye, nem haragszol rá?

— Nem én, Elijah — felelte R. Daneel.

— Akkor mutasd meg, hogy nincs harag közöttetek. Tedd a vállára a kezedet.

— Szívesen — mondta R. Daneel, és egyet lépett a férfi felé. Clousarr letette a villát.

— Hát ez meg mi? Mit akar maga?

R. Daneel háborítatlan nyugalommal kinyújtotta a kezét.

Clousarr visszakézből vadul ellökte R. Daneel karját.

— Ne nyúljon hozzám, a fene egye meg! — Felpattant a székről, odábbugrott, és közben felborította a tálat, amely nagy lármával a padlóra esett. Az étel kiömlött.

Baley kemény pillantással kurtán biccentett R. Daneel felé, mire az makacsul követte az egyre hátráló erológust. Baley az ajtó elé állt.

— Hívja vissza ezt a nyavalyát! — üvöltötte Clousarr.

— Hogy beszél maga? — kérdezte a legnagyobb lelkinyugalommal Baley. — Ez a férfi a kollégám.

— Ez egy rohadt robot! — kiabálta Clousarr.

— Hagyd őt, Daneel — intett Baley.

R. Daneel hátralépett, csöndben az ajtónak támaszkodott, közvetlenül Baley mögött. Clousarr hevesen zihálva, ökölbe szorított kézzel állt Baley előtt.

— No jól van, okos fiú — szólt Baley. — Honnét veszi, hogy Daneel robot?

— Ezt a vak is látja.

— Bízzuk ezt a bíróra. Előbb azonban bejön velünk a főkapitányságra. Szeretnénk, ha pontosan elmagyarázná nekünk, honnét tudja, hogy Daneel robot. És még sok minden egyebet is, uracskám, sok minden egyebet. Daneel, menj csak, és hívd fel a rendőrfőnököt. Közben biztosan hazament már. Mondd meg neki, hogy jöjjön vissza a hivatalba. Beviszünk egy alakot, aki alig várja, hogy kihallgassák. R. Daneel kiment a szobából.

— Miben fő a feje, Clousarr? — kérdezte Baley.

— Ügyvédet akarok.

— Majd kap. De előbb mondja meg nekem, mért eszi magukat, konzervatívokat a fene?

Clousarr eltökélt csendbe burkolózva elfordította a szemét.

— Az áldóját, ember — mondta Baley —, mindent tudunk magáról és a szervezetéről. Ne higgye, hogy blöffölök. Csak puszta kíváncsiságból kérdezem: mit akarnak maguk, konzervatívok?

— Visszatérni a természethez — felelte Clousarr fojtott hangon. — Egyszerű, nem?

— Kimondani igen. De megtenni nem. Hogy tudna a természet eltartani nyolcmilliárd embert?

— Nem azt mondtam, hogy egyik napról a másikra térjünk vissza. Sem azt, hogy egyik évről a másikra. Vagy hogy száz év alatt. Lépésről lépésre, rendőr uram. Nem számít, meddig tart, de kerüljünk ki egyszer ezekből az aknákból. Kerüljünk ki a szabadba.

— Maga járt valaha kint a szabadban? Clousarr megborzongott.

— Nem, de csak azért nem, mert engem már tönkretettek. De a gyerekeket még nem. És nap mint nap születnek újak. Vigyük ki őket a szabadba, az isten szerelmére! Hadd élvezzék a szabad teret, a levegőt, a napfényt. És ha muszáj, fokozatosan csökkenthetjük a népességet is.

— Más szóval térjünk vissza egy képtelen múlthoz. — Baley maga sem tudta, miért vitatkozik, hacsak nem a különös láz miatt, amely ereiben égett.

— Térjünk vissza a csírához, a tojáshoz, az anyaméhhez. Miért ne inkább előre mennénk? Nem csökkenteni kell a Föld lakosságát, hanem meg kell indítani a kivándorlást. Térjünk vissza a természethez,

de más bolygókon.

— Még több űrországot alapítsunk? — nevetett fel élesen Clousarr. — Még több űrlakóval?

— Nem. Az űrországok alapításakor a Földön még nem léteztek cityk, az idegen bolygókon letelepedett földlakók pedig individualisták és materialisták voltak. És ezek a tulajdonságok az idők során egyre túlzottabb, egészségtelenebb mértékben fejlődtek ki bennük. Most viszont egy olyan társadalommal kezdhetjük el, amely épp a közösségi életforma terén ment túlságosan messzire. De a környezet és a hagyomány összjátékából egy új, közbenső életforma jöhet létre, amely mind az öreg Földétől, mint az űrországokétól különböznék. Újabb és jobb volna azoknál.

Tisztában volt vele, hogy Fastolfe-ot szajkózza, mégis úgy áradt belőle a szó, mintha hosszú évek óta ő maga is ezekkel a gondolatokkal foglalkozott volna.

— Ostobaság! — vágta rá Clousarr. — Miért telepítsünk be üres világokat, amikor itt van a kezünk ügyében a magunké? Hol akadna olyan hülye, aki erre vállalkoznék?

— Sokan akadnának. És nemcsak hülyék. Amellett a robotok is segítenének.

— Nem! — robbant ki vadul Clousarr. — Soha! Nem kellenek nekünk robotok!

— Miért nem, az ég szerelmére? Én se rajongok értük, de puszta előítéletből nem leszek a magam ellensége. Miért félünk a robotoktól? Ha akarja tudni a véleményemet, kisebbrendűség! érzésből. Mindannyian kisebbrendűnek érezzük magunkat az űrlakóknál, és ez kelt bennünk gyűlöletet. És hogy ezért kárpótlást szerezzünk, valahol, valahogyan mi is szeretnénk kiélni a felsőbbrendűségünket, és épp az őrjít meg minket, hogy még a robotoknál se érezhetjük felsőbbrendűnek magunkat. Még ők is jobbnak látszanak nálunk. Pedig nem jobbak. Ez az egészben a legnagyobb irónia. — Baley érezte, hogy belehevül a beszédbe. — Nézze ezt a Daneelt. Több mint két napja együtt vagyok vele. Magasabb, erősebb, jóképűbb nálam. Valójában olyan, mint az űrlakók. Jobb az emlékezőtehetsége, több adatot tud. Nem kell se aludnia, se ennie. Nem kell félnie betegségtől, nem érez se félelmet, se szeretetet, se bűntudatot. De végeredményben mégiscsak egy gép. Azt tehetem vele, amit akarok, csakúgy, mint ezzel a mikromérleggel itt. Ha erre ráütök, nem üt vissza. És Daneel se ütne vissza. Megparancsolhatom neki, hogy fordítsa önmaga ellen a robbantópisztolyát, és megteszi. Sose leszünk képesek olyan robotot szerkeszteni, amely bármely igazán érdemleges szempontból felérne az emberrel, még kevésbé olyat, amely tökéletesebb volna nála. A robotnak nem lesz soha szépérzéke, se erkölcsi, se vallásos érzéke. A pozitronagyat egyetlen centivel se tudjuk a végletes materializmus

szintje fölé emelni. Nem tudjuk, értse meg, nem tudjuk! És nem is fogjuk tudni, amíg csak rá nem jövünk, mitől forognak a saját agyunkban a kerekek. Amíg csak lesznek olyan titkok, amelyekhez a tudomány nem ér föl. Mi a szépség, a jóság, a művészet, a szeretet, az isten? Mi állandóan a megismerhetetlen szakadékának szélén tántorgunk, olyasmit próbálunk megérteni, ami fölfoghatatlan. És épp ez tesz minket emberré. A robot agyának viszont végesnek kell lennie, másképp nem tudnánk megszerkeszteni. Az utolsó tizedesig ki kell kalkulálni, ezért végesnek muszáj lennie. Az áldóját, mitől fél maga? Egy robot lehet olyan, mint Daneel, vagy akár mint egy félisten, és mégse emberibb, mint egy darab fa. Hát nem érti?

Clousarr többször is közbe akart vágni, de Baley vad prédikációja mindannyiszor belefojtotta a szót. Most azonban, amikor Baley puszta érzelmi kimerültségében elhallgatott, bágyadtan megszólalt:

— Nicsak, egy zsaru filozofál. Mit meg nem ér az ember!...

R. Daneel belépett a szobába.

Baley rápillantott, homlokát ráncolta, egyrészt még mindig eleven haragjában, másrészt friss bosszúságában.

— Hol a csudában maradtál ilyen soká?

— Nehezen tudtam elérni Enderby rendőrfőnököt, Elijah — válaszolta R. Daneel. — Kiderült, hogy még mindig a hivatalban van.

Baley órájára pillantott.

— Ilyenkor? Miért?

— Pillanatnyilag valami zűrzavar van odabent. Egy holttestet találtak a főkapitányságon.

— Micsoda?! Az isten szerelméért, kinek a holttestét?

— R. Sammyét, a kifutóét.

Baley csak hápogott. Aztán dühösen kitört:

— Úgy emlékszem, holttestet mondtál.R. Daneel szenvtelenül helyesbített:

— Egy teljesen deaktivált agyú robotot találtak, ha így jobban tetszik neked.

Clousarr hirtelen felnevetett, mire Baley rekedt hangon rárivallt:

— Egy szót se! Megértette? — Aztán határozott mozdulattal leoldotta a robbantópisztolyát. Clousarr menten befogta a száját.

— No és? — mondta Baley. — R. Sammyben kiégett egy biztosíték. Annyi baj legyen.

— Enderby rendőrfőnök kitérő válaszokat adott, Elijah. És bár nem mondta meg nyíltan, de nekem mégis az az érzésem, hogy azt hiszi, R. Sammyt szándékosan deaktiválták. — És hogy Baley nem szólt semmit, komoran hozzátette: — Vagy ha így jobban tetszik neked... meggyilkolták.

TIZENHATODIK FEJEZET
A lehetséges indítékok

Baley visszadugta robbantópisztolyát, de kezét feltűnés nélkül az agyán tartotta.

— Előre, Clousarr! — mondta. — Indítás a Tizenhetedik utca B kijáratához.

— Még nem ettem — jegyezte meg Clousarr.

— Az a maga baja — szólt türelmetlenül Baley. — Ott a vacsorája a földön, ahová kiborította. — Jogom van enni.

— Majd a fogdában eszik vagy ez egyszer nem eszik. Ettől még nem hal éhen. Indulás!

Egyetlen szó nélkül kanyarogtak végig az üzemóriás labirintusán. Clousarr merev testtartással ment elől, közvetlen mögötte Baley, a sort pedig R. Daneel zárta be.

Csak miután Baley és R. Daneel ki jelentkezett a titkárnő íróasztalánál, Clousarr pedig szabadságot vett ki és kérte, küldjenek valakit, hogy kitakarítsa a mázsálót, majd kiértek a szabadba, épp a riadóautó mellett, szólalt meg Clousarr:

— Egy pillanatra.

Megállt, R. Daneel felé fordult, és mielőtt Baley megakadályozhatta volna, egyet lépett előre, és nyitott tenyérrel képen törölte a robotot.

— Mi az ördög?! — kiáltotta Baley, és nagyot rántott Clousarren. Az ellenkezés nélkül tűrte, hogy megmarkolják.

— Jól van, na — vigyorgott. — Megyek magamtól is. Csak saját szememmel akartam meggyőződni róla.

R. Daneel, aki megpróbált félrehajolni, de mégse tudta teljesen kikerülni a csapást, nyugodt pillantást vetett Clousarre. Arca nem borult pírba, az ütés legcsekélyebb nyoma se látszott rajta.

— Ez veszélyes dolog volt, Francis — mondta. — Ha nem lépek hátra, könnyen megsérthette volna a kezét. Sajnálom, hogy még így is bizonyára fájdalmat okoztam magának.

De Clousarr erre is csak nevetett.

— Szálljon be, Clousarr — mondta Baley. — Te is, Daneel. A hátsó ülésre vele. És ügyelj rá, hogy meg ne moccanjon. Még ha közben el is töröd a karját. Ezt vedd parancsnak.

— És az első törvény az kutya? — gúnyolódott Clousarr.

— Daneel, azt hiszem, elég erős és elég gyors ahhoz, hogy minden baj nélkül féken tartsa magát. De csak jót tenne magának, ha akár mindkét karját eltörné.

Baley a kormánykerék mögé ült, és a riadóautó nekilendült. A

könnyű szél felborzolta a detektív és Clousarr haját, R. Daneelé azonban változatlanul sima maradt.

— Az állását félti a robotoktól, Mr. Clousarr? — kérdezte nyugodt hangon R. Daneel.

Baley nem fordulhatott meg, hogy lássa, milyen arcot vág erre Clousarr, de biztos volt benne, hogy kemény, fagyos megvetés tükröződik rajta. És azt is sejtette, hogy olyan messzire húzódik R. Daneeltől, amennyire csak tud.

— Meg a gyerekeim állását — válaszolta Clousarr. — Meg valamennyi gyerekét.

— Ezen bizonyára lehetne segíteni — jegyezte meg a robot. — Ha például a gyerekei hajlandók volnának gyakorlóiskolába járni a kivándorlás...

— Te is fiam, Brutus? — vágott közbe Clousarr. — A zsaru is ezt a nótát fújta. Úgy látszik, jó robotiskolája volt. Vagy talán ő is robot.

— Elég volt ebből, hallja! — dörrent rá Baley.

— A kivándorlási gyakorlóiskola — mondta higgadtan R. Daneel — biztonságot, jó besorolást, biztos karriert garantálna. Ha valóban szívén viseli a gyermekei sorsát, ezt feltétlen figyelembe kellene vennie.

— Nekem nem kell semmi se a robotoktól, se az űrlakóktól, se pedig a maguk kormányának idomított vérebeitől.

Ennyiben maradtak. Az autóúton csönd borult rájuk, csak a riadóautó motorjának halk surrogása meg az úttesten futó kerekek sziszegése hallatszott.

A rendőrségre visszatérve, Baley aláírta Clousarr letartóztatási parancsát, és a férfit megfelelő kezekre bízta. Aztán ő meg R. Daneel motospirállal fölvitette magát a főkapitányság szintjére.

R. Daneel nem mutatott semmi meglepetést, amiért nem liften mennek föl, és Baley nem is várta, hogy meglepődjék. Lassan kezdte megszokni a robot képességeinek és engedelmességének furcsa vegyülékét, és már-már teljesen kihagyta őt számításaiból. A lift lett volna a logikus eszköz a fogda és a főkapitányság közötti függőleges távolság áthidalására. A motospirálnak nevezett hosszú mozgólépcsőt ugyanis általában csak rövidebb távú föl- vagy leutazásra, legfeljebb két-három emeletnyi szintváltoztatásra használták. Minden rendű és rangú és beosztású emberek léptek föl rá és hagyták el egy percen belül. Csak Baley meg R. Daneel maradtak. Egyhangú, lassú ütemben haladtak vele felfelé.

Baley úgy érezte, időre van szüksége. Legjobb esetben is csak percekről volt szó, de fent a főkapitányságon tüstént fejest kell ugrania a probléma újabb szakaszába, és előbb egy kicsit pihenni akart. Gondolkodni, tájékozódni. És bár a motospirál nagyon lassan haladt, Baley még ezt is túlságosan gyorsnak találta.

— Úgy látszik, egyelőre nem fogjuk kihallgatni Clousarrt — mondta R. Daneel.

— Ami késik, nem múlik — válaszolta ingerülten Baley. — Előbb lássuk, mi a csuda történt R. Sammy-vel. — Aztán motyogva hozzátette, inkább magához, mint R. Daneelhez intézve szavait: — Ez a két eset nem lehet független egymástól. Valami kapcsolatnak kell lenni közöttük.

— Kár — jegyezte meg R. Daneel. — Clousarr ce rebrális sajátságai...

— Mi van velük?

— Igen érdekes változáson mentek át. Mi történt kettőtök között a mázsálóban, amíg én távol voltam?

— Csak egy kis prédikációt tartottam neki — válaszolta szórakozottan Baley. — Tovább adtam Szent Fastolfe evangéliumát.

— Ezt nem értem, Elijah.

Baley felsóhajtott.

— Megpróbáltam elmagyarázni neki, hogy a Föld okosabban tenné, ha hasznosítaná a robotokat és a fölös népességét más bolygókra küldené át. Megpróbáltam a konzervatív szólamok egy részét kiverni a fejéből. Tudj' isten, miért. Sose gondoltam volna, hogy egy misszionárius veszett el bennem. Elég az hozzá, csak ez történt.

— Aha. Ez egy s mást megmagyaráz. Be is illik talán az összképbe. És mondd csak, Elijah, mit beszéltél neki a robotokról?

— Igazán tudni akarod? Azt mondtam, hogy a robotok nem egyebek, mint gépek. Ezt meg Szent Gerrigel evangéliuma alapján hirdettem. Úgy látszik, számtalan evangélium létezik.

— És véletlenül nem tettél olyan megjegyzést, hogy ha valaki megüt egy robotot, éppoly kevéssé kell félnie attól, hogy az visszaüti, mintha bármilyen más mechanikus tárgyat ütne meg?

— Kivéve persze a boxolók pofozó labdáját. Valóban ezt mondtam. Honnét jöttél rá? — nézett Baley kíváncsian a robotra.

— Mert ez felel meg a cerebrális változásoknak — válaszolta R. Daneel. — És magyarázatul szolgál arra is, miért ütött arcon, mihelyt elhagytuk a gyárat. Úgy látszik, gondolkozott azon, amit mondtál neki, és egyidejűleg ellenőrizte állításod helyességét; kiélte agresszív érzéseit, és ráadásul abban a kielégülésben is részesült, hogy engem olyan helyzetbe hozott, ami az ő szemében kisebbrendűségemet bizonyítja. Ahhoz, hogy ilyen indítékai legyenek, és figyelembe véve a deltavariációkat a kvintális... — Hosszú szünetet tartott, majd hozzátette: — Igen, ez nagyon érdekes, és azt hiszem, most már az adataim alapján összefüggő képet alkothatok.

Közeledtek a főkapitányság szintjéhez.

— Hány óra van? — kérdezte Baley.

Ostobaság, gondolta bosszúsan, megnézhetném magam is az

órámat.

De tudta, miért a robotot kérdezi. Az indok nem sokban különbözött Clousarrétől, amikor megütötte R. Daneelt. A robotnak adott csip-csup parancs, amelyet az kénytelen teljesíteni, hangsúlyozza, hogy R. Daneel robot, Baley pedig ember. Mindannyian egyívásúak vagyunk, morfondírozott Baley. Testben-lélekben. Az áldóját!

— Húsz-tíz — válaszolta R. Daneel. Leléptek a motospirálról, és Baleyt néhány másodpercre az a megszokott furcsa érzés fogta el, amely akkor támad az emberben, ha hosszan tartó állandó mozgás után újból alkalmazkodnia kell a mozdulatlansághoz.

— És még csak nem is ettem! — fortyant fel. — A fene egye meg ezt az egész ügyet.

Szobájának nyitott ajtaján át Baley látta és hallotta Enderby rendőrfőnököt. A közös terem üres volt, mintha tisztára seperték volna, és Enderby hangja szokatlanul tompán áradt rajta végig. A rendőrfőnök kezében tartotta szemüvegét. Így kerek arca csupasznak, ernyedtnek látszott. Beszéd közben egy vékony papírszalvétával sima homlokát törölgette.

Mihelyt Baley az ajtóhoz ért, a rendőrfőnök észrevette, és hangja ingerültté vált:

— Úristen, Baley, hol az ördögben voltál? Baley csak vállat vont.

— Mi van itt? — kérdezte. — Hol az éjszakai műszak? — De ekkor meglátta, hogy még valaki van a rendőrfőnök szobájában. — Dr. Gerrigel! — tört ki belőle a meglepetés.

Az őszhajú robotikus ezt az akaratlan üdvözlést kurta biccentéssel viszonozta.

— Örülök, hogy újból láthatom, Mr. Baley. A rendőrfőnök orrára illesztette szemüvegét, és most már azon keresztül bámult Baleyre.

— Az egész osztály odalent van kihallgatáson. Már majd megőrültem, hogy sehol se találtalak. Furcsa látszata volt, hogy nem vagy itt.

— Hogy én nem vagyok itt?! — kiáltotta hevesen Baley.

— Vagy hogy bárki más. A tettes a hivatalunkból való, és ezért pokoli árat kell fizetnünk. Micsoda szörnyű ügy! Micsoda nyavalyás egy ügy!

Fölemelte kezét, mintha az égnek panaszkodnék, és közben pillantása R. Daneelre esett.

Most első ízben néz Daneel szeme közé, gondolta gúnyosan Baley. Jól nézd meg magadnak, Julius!

— Neki is vallomást kell tennie — mondta a rendőrfőnök tompa hangon. — Még én se kerülhettem el. Még én se!

— Ide figyelj, főnök, miért vagy olyan biztos benne, hogy R. Sammy nem magától égett ki? — kérdezte Baley. — Miért kellett

ennek szándékos rongálásnak lennie?

A rendőrfőnök lehuppant a székébe.

— Kérdezd meg őt — mondta, és dr. Gerrigelre mutatott.

Dr. Gerrigel megköszörülte a torkát.

— Nem is tudom, hol kezdjem, Mr. Baley. Az arckifejezéséből arra következtetek, meg van lepve, hogy itt lát.

— Kissé — ismerte be Baley.

— Nem volt különösebben sürgős számomra, hogy visszatérjek Washingtonba. Elég ritkán kerülök el New Yorkba, ezért azt gondoltam, egy kicsit itt maradok. De ennél lényegesebb, hogy mindinkább arra a meggyőződésre jutottam, egyenesen bűnös dolog volna, ha anélkül távoznék, hogy legalább még egyszer meg ne kíséreljem engedélyt kérni, hogy megvizsgálhassam az ön csodás robotját, aki mellesleg, mint látom — és dr. Gerrigel sóvárgó arcot vágott —. itt van önnel.

Baley idegesen fészkelődött.

— Ez teljesen ki van zárva.

A robotikus igen csalódottnak látszott.

— Ha most nem is, de talán egy más alkalommal?

Baley hosszú arcáról nem lehetett leolvasni semmi választ.

— Felhívtam önt — folytatta dr. Gerrigel —, de nem volt bent, és senki se tudta, hol lehet megtalálni. Ekkor a rendőrfőnök urat kértem, és ő azt mondta, jöjjek be a főkapitányságra, és itt várjam meg önt.

— Azt hittem, valami fontos dologról van szó — vágott közbe gyorsan a rendőrfőnök. — Tudtam, hogy beszélni akarsz ezzel az úrral.

Baley bólintott.

— Köszönöm.

— Sajnos — folytatta dr. Gerrigel —, a vezérlőbotom rosszul volt beállítva, vagy esetleg túlzott igyekezetemben nem jól ítéltem meg a hőmérsékletét. Elég az hozzá, rossz irányba fordultam, és egy kis szobában találtam magamat.

A rendőrfőnök újból közbeszólt:

— Az egyik fényképészeti alkatrészraktárban, Lije.

— Igen — mondta dr. Gerrigel. — És ott a földön feküdt valami, nyilvánvalóan egy robot. Rövid vizsgálat után láttam, hogy helyrehozhatatlanul deaktivált állapotban van. Mondhatnám, halott. És a deaktiválás okát sem volt különösebben nehéz megállapítanom.

— Éspedig?

— A robot csaknem teljesen összeszorított jobb öklében — válaszolta dr. Gerrigel — egy körülbelül két hüvelyk hosszú, fél hüvelyk széles, tojásdad alakú, fényes tárgy volt, egyik végén csillámablakkal. A robot ökle a koponyáját érintette, mintha utolsó tette az lett volna, hogy a fejéhez kapjon. A kezében levő tárgy egy

alfaporlasztó volt. Gondolom, tudja, hogy mi az?

Baley bólintott. Nem volt szüksége se lexikonra, se kézikönyvre, hogy kisüsse, mi az alfaporlasztó. Fizikaórákon a laboratóriumban nemegyszer használta ezt az ötvözött ólom burkolatú műszert, amelyen hosszirányban egy keskeny furat volt, alján kevéske plutóniumsóval. A furatot egy kis, alfarészecskéket áteresztő csillámlap borította. Itt szórta ki a kemény sugarakat.

Az alfaporlasztót sokféle célra használták, de a robotok elpusztítása nem tartozik ezek közé, legalábbis nem a törvényes célok közé.

— Föltételezem, hogy a csillámos végével fordította a feje felé — mondta Baley.

— Igen — felelte dr. Gerrigel —, és a sugarak tüstént szétroncsolták a pozitronagy-pályáit. A halál, mondhatni, azonnal bekövetkezett.

Baley a sápadt rendőrfőnök felé fordult.

— Nem tévedtek? Biztos, hogy alfaporlasztóról van szó?

A rendőrfőnök bólintott, vastag ajkát összecsücsörítette.

— Semmi kétség. A számlálók tíz láb távolságból felfedezték. A raktárban levő filmeket szürke fátyol borította. Halálbiztos. — Pár pillanatig töprengett, aztán hirtelen így szólt: — Dr. Gerrigel, sajnos, egy-két napig a Cityben kell maradnia, amíg a tanúvallomását magnóra vesszük. Majd átkísértetem önt egy szobába. Remélem, nincs kifogása ellene, hogy védőőrizet alá helyezzük?

— Gondolja, hogy erre szükség van? — kérdezte idegesen a robotikus.

— Biztonságosabb.

Dr. Gerrigel szórakozottan mindenkivel sorra kezet fogott, még R. Daneellel is, és távozott. A rendőrfőnök nagyot sóhajtott.

— A tettes közülünk került ki, Lije. Ez az, ami nyugtalanít. Kívülálló nem jönne be a rendőrségre, csak hogy egy robotot lepuffantson. Talál eleget odakint, ahol jóval kevesebb kockázattal is megteheti. És olyasvalakinek kellett lennie, aki hozzájuthatott egy alfaporlasztóhoz. Nem könnyű szerezni.

Most R. Daneel szólalt meg, hűvös, nyugodt hangja furcsa ellentétben állt a rendőrfőnök izgatottságával.

— De mi ennek a gyilkosságnak az indítéka? — kérdezte.

A rendőrfőnök szemmel látható undorral pillantott R. Daneelre, majd elfordította róla a szemét.

— Mi is emberek vagyunk. Gondolom, a rendőrök éppoly kevéssé rajonganak a robotokért, mint bárki más. Ez a robot most kikészült, ami valakinek jól jön. Te is folyton bosszankodtál miatta, emlékszel, Lije?

— De ez aligha lehet indok a gyilkosságra — jegyezte meg R.

Daneel.

— Nem bizony — helyeselt határozott hangon Baley.

— Ez nem gyilkosság — vetette közbe a rendőrfőnök —, hanem állami vagyon rongálása. Tartsuk magunkat a jogi fogalmakhoz. Csak az a baj, hogy itt a rendőrségen történt. Ha bárhol másutt történik, semmi az egész. Semmi. Így azonban botrány lehet belőle. Lije!

— Tessék?

— Te mikor láttad utoljára R. Sammyt?

— R. Daneel ebéd után beszélt vele — válaszolta Baley. — Gondolom, ez körülbelül 13.30-kor lehetett. Megállapodott vele, hogy igénybe vesszük a szobádat.

— Az én szobámat? Miért?

— Szerettem volna, amennyire lehet, zavartalanul megbeszélni az egész ügyet R. Daneellel. Te nem voltál benn, és így a te szobád volt a legalkalmasabb hely.

— Értem. — A rendőrfőnök kétkedő pillantást vetett Baleyre, de nem firtatta tovább a dolgot. — És te magad is láttad őt?

— Nem, de vagy egy órával később hallottam a hangját.

— Biztos vagy benne, hogy ő volt?

— Egész biztos.

— Ez tehát körülbelül 14.30-kor történt?

— Vagy talán egy kicsit korábban. A rendőrfőnök elgondolkozva harapott vastag alsó ajkába.

— Ez egy dolgot legalább tisztáz.

— Éspedig?

— Ma bent volt itt az a fiú. Vincent Barrett. Ezt tudod?

— Igen. De ő nem volna képes ilyesmire, főnök. A rendőrfőnök Baleyre függesztette a szemét.

— Miért ne? R. Sammy miatt vesztette el az állását. El tudom képzelni, mit érez. Bizonyára rettenetes igazságtalanságnak tartja, és valahogy bosszút szeretne állni. Te nem így volnál vele? De tény, hogy 14 órakor elhagyta az épületet, te pedig 14.30-kor hallottad R. Sammy hangját. Persze, mielőtt elment, odaadhatta R. Sammynek az alfaporlasztót azzal az utasítással, hogy egy óráig ne használja, de hol szerezhetett ő egy alfaporlasztót? Nincs értelme ezen törni a fejünket. Térjünk vissza R. Sammyhez. Amikor 14.30-kor beszéltél vele, mit mondott? Baley egy kurta pillanatig habozott.

— Nem emlékszem — válaszolta óvatosan. — Nem sokkal később elmentünk.

— Hová mentetek?

— Az élesztővárosba. Mellesleg, szeretnék érről majd beszélni veled.

— Később, később. — A rendőrfőnök az állat dörzsölgette. — Jessie szintén itt volt ma, igaz? Ellenőriztük az összes mai látogatókat,

és véletlenül észrevettem a nevét.

— Igen, itt volt — felelte hűvösen Baley.

— Miért?

— Családi ügyben.

— Majd őt is ki kell hallgatnunk. Persze csak puszta formaságról van szó.

— Tisztában vagyok a rendőrségi gyakorlattal, főnök. Mellesleg, hogy áll a dolog magával az alfaporlasztóval? Megállapították, honnét való?

— Ó, igen. Az egyik erőműtelepről.

— És mit mondanak, hogyan kerülhetett ki onnét?

— Nem tudják. Fogalmuk sincs róla. De ide figyelj, Lije, eltekintve a rutinvallomástól, te ezzel a dologgal ne foglalkozz. Folytasd csak a magad ügyét. Pusztán arról van szó... Igen, folytasd csak az űrvárosi nyomozást.

— Nem lehetne, hogy csak később tegyek vallomást, főnök? — kérdezte Baley. — Őszintén szólva, még nem ettem.

Enderby rendőrfőnök Baley felé villantotta a szemüvegét.

— Hát persze, egyél csak előbb. De maradj a kapitányságon, jó? Egyébként a kollégádnak igaza van, Lije — úgy látszik, el akarta kerülni, hogy Daneel-hez szóljon, vagy hogy a nevét használja —, az indítékot kell megtalálnunk. Az indítékot.

Baley hirtelen úgy érezte, megfagy ereiben a vér.

Valami rajta kívül álló, valami tőle teljesen idegen erő felmarkolta a mának, a tegnapnak és a tegnapelőttnek az eseménymozaikjait, és összerázta őket. És a kövek megint szépen összeilleszkedtek és egységes mintázattá alakultak.

— Melyik erőműtelepről lopták el az alfaporlasztót, főnök?

— A williamsburgiból. Miért?

— Semmi. Semmi.

Amikor Baley és közvetlenül a nyomában R. Daneel elhagyta a szobát, a detektív még hallotta, ahogy a rendőrfőnök maga elé motyogja: — Az indítékot, az indítékot...

Baley a rendőrség kicsi és ritkán látogatott büféjében ette meg szerény ebédjét. Csak befalta a töltött paradicsomot meg a salátát anélkül, hogy valójában tudta volna, mit eszik, és amikor lenyelte az utolsó falatot is, villája egy-két másodpercig még céltalanul csúszkált tányérja sima felületén, olyasmit keresve, ami már nem volt ott.

Végre ráeszmélt, hogy mit művel és letette a villát.

— Az áldóját! — dünnyögte maga elé. — Daneel!

R. Daneel egy másik asztalnál ült, mintha nem akarta volna háborgatni a szemmel láthatóan gondolataiba merülő Baleyt, vagy mintha ő is szeretett volna kicsit magára maradni. Most fölállt, átjött Baley asztalához, és ott megint leült.

— Tessék, Elijah kollégám? Baley nem nézett rá.

— Daneel, a segítségedre van szükségem.

— Miben?

— Ki fognak hallgatni minket, Jessie-et és engem. Ez biztos. Hagyd, hogy a magam módján válaszoljak a kérdésekre. Érted?

— Értem persze, amit mondasz. De ha nekem tesznek fel kérdéseket, miképpen tehetném, hogy mást mondjak, mint az igazat?

— Ha kérdeznek, az más. Én csak arra kérlek, hogy magadtól ne mondj semmit. Ezt megteheted, ugye?

— Azt hiszem, igen, Elijah, feltéve, hogy a hallgatásommal nem okozok kárt emberi lénynek.

— Ha az ellenkezőjét teszed, nekem okozol kárt — jegyezte meg komoran Baley. — Erről biztosíthatlak.

— Nem. egészen értem az álláspontodat, Elijah kollégám. Hisz ez az R. Sammy-ügy téged nem érinthet.

— Nem? Minden az indíték körül forog, ugye? Te is az indíték után érdeklődtél. A rendőrfőnök is. Miért akarhatta valaki megölni R. Sammy t? Gondold meg, itt nem arról van szó, hogy általában ki pusztítana el egy robotot. Ezt gyakorlatilag minden földlakó megtenné. Az a kérdés, ki akarhatta éppen R. Sammyt megölni? Vincent Barrettről el lehetne képzelni, de a rendőrfőnök azt mondta, hogy nem juthatott alfaporlasztóhoz, és ebben igaza van. Máshol kell a tettest keresnünk, és történetesen egyvalakinek minden oka megvolt rá, hogy elpusztítsa R. Sammyt. Ez a napnál is világosabb. Szinte ordít. Egyenesen bűzlik.

— De kinek, Elijah?

— Nekem, Daneel — válaszolta halkan Baley.

R. Daneel arca erre a meglepő kijelentésre is változatlanul kifejezéstelen maradt. Csak a fejét rázta meg.

— Látom, nem értesz egyet velem — mondta Baley. — Hát ide figyelj. A feleségem ma bejött a hivatalba. Ezt már tudják. Sőt, a rendőrfőnök nagyon kíváncsi, hogy miért jött be. Ha nem volnék a barátja, nem is hagyta volna olyan hamar abba a kérdezősködést. De majd ki fogja deríteni. Holtbiztos. Jessie részt vett egy összeesküvésben, igaz, hogy ostoba, ártalmatlan dolog, de mégis összeesküvés. És egy rendőr nem engedheti meg magának, hogy a felesége ilyesmibe keveredjék. Tehát nekem elsőrendű érdekem, hogy az ügyet eltussolják. És ki tudott róla? Te, én meg Jessie és R. Sammy. Látta, hogy Jessie-t milyen páni félelem fogta el. Amikor megmondta neki, hogy mi olyan utasítást adtunk, hogy senki se háborgasson minket, Jessie bizonyára elvesztette a fejét. Láttad, milyen állapotban jött be a szobába.

— Nem valószínű, hogy bármiféle, önmagára terhelő kijelentést tett volna előtte.

— Lehet. Én azonban úgy rekonstruálom az ügyet, ahogy ők fogják. Ők pedig azt fogják állítani, hogy igenis tett valami efféle kijelentést. És itt az indíték. Azért öltem meg R. Sammyt, hogy elhallgattassam.

— Nem fogják ezt gondolni.

— De igen. A gyilkosságot szándékosan úgy rendezték el, hogy a gyanú rám essen. Mit gondolsz, miért használtak alfaporlasztót, holott ez meglehetősen kockázatos? Nehéz hozzájutni, de könnyű megállapítani, honnét való. Szerintem pontosan ezek miatt az okok miatt használták. A gyilkos még azt is megparancsolta Sammynek, hogy a fényképészeti alkatrészraktárba menjen, és ott ölje meg magát. Kézenfekvőnek tartom, hogy azért tette, hogy a gyilkosság módja félreérthetetlen legyen. Még ha valaki olyan tudatlan volna is, hogy nem ismerné fel azonnal az alfaporlasztót, akkor is egykettőre felfedeznék, hogy a filmeket szürke fátyol borítja.

— És ez mennyiben terhelő rád nézve, Elijah? Baley idegesen elmosolyodott, de hosszú arcán nyoma se volt a jókedvnek.

— Ügyesen kieszelték. Az alfaporlasztó a williams-burgi erőműtelepről származik. Te és én átmentünk ezen az erőműtelepen. Láttak bennünket. Így ez nem maradt titokban. Megvan tehát, hogy miképpen jutottam a fegyverhez, és megvan, hogy miért követtem el a bűntettet. És még az is kiderülhet, hogy utoljára mi láttuk és hallottuk R. Sammyt, kivéve persze az igazi gyilkost.

— De én ott voltam veled az erőműtelepen, és tanúsíthatom, hogy neked nem volt módod ellopni egy alfaporlasztót.

— Köszönöm — mondta szomorkásan Baley. — Csakhogy te robot vagy. Így a vallomásod nem jogérvényes.

— A rendőrfőnök a barátod. Ő majd a pártodra áll.

— A rendőrfőnök meg akarja tartani az állását, és már most is kényelmetlenül érzi magát miattam. Csak egy mód van rá, hogy kikerüljek ebből a csávából.

— Éspedig?

— Azt kérdem magamtól: miért akarják rám kenni a dolgot? Nyilvánvalóan azért, hogy megszabaduljanak tőlem. De miért akarnak megszabadulni tőlem? Újból csak nyilvánvaló, hogy azért, mert valakire nézve veszélyes vagyok. Minden tőlem telhetőt elkövetek, hogy veszélyes legyek arra, aki az Űrváros-ban megölte dr. Sartont. Persze lehet, hogy a konzervatívokról van szó, vagy legalábbis a szervezetük belső magjáról. Ez a csoport tudomást szerzett arról, hogy átmentem az erőműtelepen. Úgy látszik, legalább egy közülük egészen odáig követett minket a szalagokon, bár te azt mondtad, hogy mind lemaradt. Tehát megvan az esély arra, hogy ha megtalálom dr. Sarton gyilkosát, megtalálom azt az embert vagy embereket is, akik engem félre akarnak állítani az útból. Ha megoldom a rejtélyt, de csakis ha

megoldom a rejtélyt, akkor leszek biztonságban. És Jessie ugyanígy. Nem bírnám ki, ha vele... De nincs sok időm. — Görcsösen összeszorította és kinyitotta az öklét. — Nincs sok időm.

Hirtelen fellobbanó reménykedéssel nézett R. Daneel szépen metszett arcába. Akármiféle teremtmény is, erős, hűséges, önzetlen. Mi többet kívánhat valaki egy baráttól? Baleynek barátra volt szüksége, és jelenlegi hangulatában korántsem akadt fenn azon, hogy ennek a barátnak vérerek helyett huzalok vannak a testében.

R. Daneel azonban megcsóválta a fejét.

— Sajnálom, Elijah — mondta, de arcán, persze, nyoma se volt a sajnálkozásnak —, hogy mindezt nem láttam előre. Lehet, hogy a cselekedetemmel kárt okoztam neked. Sajnálom, de a közérdek mégis ezt kívánta.

— Miféle cselekedeteddel? — hebegte Baley.

— Összeköttetésbe léptem dr. Fastolfe-fal.

— Úristen! Mikor?

— Mialatt ettél.

Baley összeszorította ajkát.

— És... — nyögte ki végül — és mi történt?

— Valamilyen más módon kell magadat tisztáznod R. Sammy meggyilkolásának gyanúja alól. Nem dr. Sarton gyilkosának kinyomozásával. A mieink ott az Űrvárosban a jelentésem alapján arra az elhatározásra jutottak, hogy a mai nappal lezárják a nyomozást, és felkészülnek az Űrváros, illetve a Föld elhagyására.

TIZENHETEDIK FEJEZET
A végrehajtott terv

Baley szinte közönyös pillantást vetett az órájára: 21.45; két és negyedóra múlva éjfél. Reggel hat előtt kelt, és immár két és fél napja állandóan feszültségben él. Mintha körülötte minden a valószínűtlenség ködébe burkolózna.

Elővette pipáját meg a zacskót, amelyben dohányának féltve őrzött morzsáit tartotta.

— Mi ennek a magyarázata, Daneel? — kérdezte. Kínosan igyekezett elfojtani hangja remegését.

— Hát nem látod? Pedig magától értetődő — mondta R. Daneel.

— Nem látom. És nem is magától értetődő.

— Mi, vagyis az űrvárosiak — magyarázta a robot — azért jöttünk ide, hogy áttörjük a Földet körülvevő kérget, és népét új terjeszkedésre és kolonizációra kényszerítsük.

— Ezt tudom. Ne részletezd, kérlek.

— De muszáj, mert ez a dolog lényege. Mi nem azért kívántuk dr. Sarton gyilkosának megbüntetését, mintha azt hittük volna, hogy ezzel dr. Sartont életre kelthetjük. Hanem azért, mert ha ezt elmulasztjuk, anyabolygónkon megszilárdítanánk azoknak a politikusoknak a helyzetét, akik eleve ellenzik az Űrváros fenntartását.

— De hisz az imént azt mondtad — vágott közbe hevesen Baley —, hogy most saját elhatározásotokból haza akartok menni! Miért? Az ég szerelmére, miért? Nagyon közel vagyunk a Sarton-ügy megoldásához. Ez egészen biztos, másképp nem igyekeznének annyira, hogy kinyírjanak engem. Az az érzésem, már az összes tény együtt van a rejtély megfejtéséhez. A megoldásnak itt kell valahol lennie! — Vadul a homlokára csapott. — Egyetlen mondat kihozhatja. Egyetlen szó.

Hirtelen erőszakosan behunyta szemét, mintha az utóbbi hatvan óra áthatolhatatlan köde valóban mindjárt fölszakadna és a kép kitisztul. De a köd nem szakadt fel. Nem!

Mély lélegzetet vett. Elszégyellte magát. Micsoda mamlaszt csinál magából ez előtt a hideg, részvétlen masina előtt, amely csak szótlanul néz rá!

— No, hagyjuk ezt — mondta érdes hangon. — Miért akarnak az űrlakók odábbállni?

— A tervünket végrehajtottuk — válaszolta a robot. — Most már biztosak vagyunk benne, hogy a Föld megkezdi a kolonizációt.

— Szóval egyszerre optimisták lettetek? — A detektív a dohányfüst első, megnyugtató szippantására érezte, hogy lassanként

úrrá lesz idegein.

— Igen. Mi űrvárosiak hosszú idő óta arra törekedtünk, hogy a gazdasági körülmények megváltoztatásával érjük el célunkat a Földön. Itt akartuk bevezetni a magunk C/Fe kultúráját. A ti planetáris és city-kormányzataitok együttműködtek velünk, mert célirányosnak tartották. És mégis kudarcot vallottunk. Minél inkább erőltettük a dolgot, annál erősebb lett az ellenzéki konzervatív mozgalom.

— Ezt mind tudom — jegyezte meg Baley. Hiába, gondolta, a maga módján kell elmondania a dolgot, mint egy indukciós felvevőgépnek. Gondolatban R. Daneelre ordított: Te masina!

— Elsőnek dr. Sarton vetette fel azt a gondolatot — folytatta R. Daneel —, hogy épp az ellenkező taktikához kell folyamodnunk. Először egy olyan népréteget kell találnunk a Földön, amely ugyanazt kívánja, amit mi, vagy amelyet szándékaink helyességéről meg tudunk győzni. Ha ennek a rétegnek bátorítást és segítséget nyújtunk, elérhetjük, hogy a mozgalom hazai, nem pedig idegen talajból táplálkozzék. A nehézség abban állt, hogy megtaláljuk a céljainknak legjobban megfelelő hazai elemeket. És épp rajtad, Elijah, igen érdekes kísérletet hajtottunk végre.

— Rajtam?! — kiáltotta Baley. — Hogyhogy?

— Örültünk, hogy a rendőrfőnök téged ajánlott a nyomozáshoz. A lélektani portrédból arra következtettünk, hogy igen hasznos kísérleti alany leszel. A cerebroanalízis, amelyet, mihelyt találkoztunk, végrehajtottam rajtad, igazolta feltevésünket. Te gyakorlatias ember vagy, Elijah. Te nem szövögetsz romantikus ábrándokat a Föld múltjáról, bár egészséges érdeklődést mutatsz iránta. De nem is helyesled fenntartás nélkül a jelenlegi city-kultúrát. Úgy gondoltuk, hogy a magadfajták újból elindíthajták a földlakókat a csillagok felé. Többek között ezért is óhajtott dr. Fastolfe tegnap reggel találkozni veled. Igaz — folytatta a robot —, a te praktikus beállítottságod zavarba ejtően erősnek bizonyult. Nem voltál hajlandó belátni, hogy egy eszmény fanatikus szolgálata, legyen az bármilyen téves, egészen rendkívüli tettekre sarkallhat valakit, mondjuk arra, hogy a szabad térségen éjnek idején áthaladva elpusztítsa ennek az eszménynek a feltételezett főellenségét. Épp ezért nem is voltunk túlságosan meglepve, hogy a gyilkosságot makacsul és merészen csalásnak akartad minősíteni. Bizonyos értelemben épp azt igazoltad, hogy a kísérlet végrehajtásához te vagy a mi emberünk.

— Az isten szerelmére, miféle kísérletről beszélsz? — Baley öklével az asztalra csapott.

— Meg akartunk győzni, hogy a Föld problémáit kolonizációval kell megoldani.

— Hát meggyőztetek. Ezt elismerem.

— Igen, de csak az erre a célra szolgáló kábítószer hatása alatt.

Baley fogai elengedték a pipát. Estében kapta el. Újból fölrémlett előtte az űrvárosi épületben lejátszódó jelenet. Ahogy lassanként magához tér afölötti megrázkódtatásából, hogy R. Daneel mégiscsak robot. Látta a robot sima ujjait, ahogy karján összecsípi a bőrt és bőre alatt a befecskendezett folyadék sötét csíkját, ahogy apránként eloszlik.

— Mi volt a fecskendőben? — kérdezte elfulladva.

— Semmi olyan, amitől tartanod kellene, Elijah. Csak egy enyhe kábítószer, hogy az eszméink iránt fogékonyabb legyél.

— Hogy mindent elhiggyek, bármit mondtok nekem?

— Nem egészen. Semmi olyat nem hittél volna el, ami gondolkodásod fő irányától idegen. Sőt, a kísérlet voltaképpen nem is járt sikerrel. Dr. Fastolfe azt remélte, hogy eszméink fanatikusan célratörő hívévé válsz. Ehelyett te csak eléggé tartózkodón helyesled azokat. Praktikus természeted minden erősebb nézetváltoztatásnak útját állta. Ez pedig ráébresztett bennünket, hogy végül is csak a romantikusokban reménykedhetünk, a romantikusok pedig sajnos mind vagy ténylegesen, vagy potenciálisan konzervatívok. Baleyt furcsa módon büszkeség öntötte el: örült, hogy ilyen makacsnak bizonyult, hogy csalódást okozott az űrlakóknak. Kísérletezzetek mással, gondolta.

— És így feladtátok a terveteket, és most odább-álltok? — kérdezte vigyorogva.

— Nem, korántsem így áll a dolog. Az imént azt mondtam, biztosak vagyunk benne, hogy a Föld megindítja a kolonizációt. Te voltál az, aki erről meggyőzött minket.

— Én? Mivel?

— Azzal, hogy a kolonizáció előnyeit bizonygattad Francis Clousarrnek. Feltehetőleg igen nagy hévvel beszéltél. Tehát legalább ennyi hatása volt rád a kísérletünknek. És Clousarr cerebroanalitikus tulajdonságai erre megváltoztak. Igaz, eléggé kis mértékben, de mégis.

— Azt akarod mondani, hogy én meggyőztem őt a magam igazáról? Ezt kétlem.

— Nem. Az emberek nem változtatják meg ilyen könnyen a meggyőződésüket. De a cerebroanalitikus átalakulások félreérthetetlenül igazolták, hogy a konzervatív elme igenis képes befogadni ezt a fajta meggyőződést. Én aztán tovább folytattam a kísérletezést. Clousarr cerebrális változásaiból kitaláltam, mi játszódott le kettőtök között, és ezért, amikor eljöttünk az élesztővárosból, felvetettem a kivándorlási gyakorlóiskolák gondolatát, azt mondtam, hogy ezzel biztosítani lehetne a gyermekei jövőjét. Clousarr elutasította a gondolatot, de az aurája megint megváltozott, és ebből világosan láttam, hogy a helyes úton haladunk.

R. Daneel egy kis szünetet tartott, majd így folytatta:

— A konzervativizmussal együtt jár valamiféle sóvárgás az úttörő kísérletezésre. Persze, ennek a sóvárgásnak iránya a nagy múltú, közeli Föld felé mutat. De az űrvilágok vízióját hasonló érzelmek szülik, és ezért a romantikusok könnyen magukévá tudják tenni, mint ahogy Clousarr is a te egyetlen előadásod hatására tüstént átérezte vonzerejét. Így tehát — magyarázta a robot — mi űrvárosiak anélkül, hogy sejtettük volna, máris sikert értünk el. Kiderült, hogy valójában mi magunk képviseljük a fölbolygató erőt, nem pedig az, amit be akartunk nálatok vezetni. A földlakók romantikus hajlamait konzervativizmusba kristályosítottuk ki, és a konzervatívokat arra késztettük, hogy szervezkedjenek. Végtére is ők azok, akik át akarják törni a szokások megkérgesedett burkát, nem pedig a city-hivatalnokok, akiknek legfőbb érdeke a status quo megőrzése. Ha tehát most itt hagyjuk az Űrvárost, ha állandó jelenlétünkkel nem ingereljük tovább a konzervatívokat, hogy dühükben végleg elkötelezzék magukat a Földnek és csakis a Földnek, s ugyanakkor itt hagyunk néhány feltűnést nem keltő űrlakót vagy magamfajta robotot, akik hozzád hasonló szimpatizáns földlakókkal összefogva létrehozzák azokat az általam említett kivándorlási gyakorlóiskolákat, akkor a konzervatívok előbb-utóbb elfordulnak a Földtől. Akkor pedig szükségük lesz robotokra, amelyeket vagy tőlünk szereznek majd be, vagy maguk készítenek el. Így aztán saját jószántukból alakítják ki a C/Fe kultúrát.

R. Daneel szájából ez szokatlanul hosszú szónoklat volt. Úgy látszik, erre maga is ráeszmélt, mert rövid szünet után hozzátette:

— Mindezt csak azért mondom el neked, hogy magyarázattal szolgáljak, miért kell olyat tennünk, ami esetleg károdra van.

A robot nem okozhat kárt emberi lényben, gondolta keserűen Baley, kivéve, ha valamilyen módon be tudja bizonyítani, hogy ezzel az emberiség végső javát szolgálja.

— Várj egy pillanatra — mondta hangosan. — Hadd tegyek egy gyakorlati megjegyzést. Ti most Visszatértek a saját bolygótokra, és ott majd elmondjátok, hogy egy földlakó büntetlenül meggyilkolt valakit közületek. Az űrországok erre jóvátételt fognak követelni a Földtől. Hát én figyelmeztetlek, hogy a Föld nem lesz többé hajlandó eltűrni ilyen megaláztatást. Ebből baj lesz.

— Ilyesmire nem fog sor kerülni, Elijah. Ez biztos. Azok az elemek bolygóinkon, akik leghangosabban követelnék a jóvátételt, egyben a leginkább érdekeltek abban, hogy kikényszerítsék az Űrváros feladását. Ha tehát mi az utóbbiba belemegyünk, könnyen rávehetjük őket arra, hogy mondjanak le a jóvátételről. Nekünk mindenesetre ez lesz a taktikánk. Meglátod, békén fogják hagyni a Földet.

Baleyből hirtelen kitört a kétségbeesés.

— És velem mi lesz? — kérdezte rekedt hangon. — A Sarton-féle

nyomozást a rendőrfőnök tüstént leállítja, mihelyt az Űrváros beleegyezik, de R. Sammy ügyében a vizsgálat tovább fog folyni, mert ez a rendőrségen belül történt. A rendőrfőnök azonnal a bizonyítékok egész seregét hozza fel ellenem. Holtbiztos. Ezt előre kitervelték. Le fognak fokozni, Daneel. Jessie-t pedig elítélik mint felforgatót. És Bentleyre...

— Ne gondold, Elijah — válaszolta a robot —, hogy nem látom át, milyen nehéz helyzetbe kerültél. De az emberiség javának szolgálatában a kisebb sérelmek felett szemet kell hunynunk. Dr. Sartonnak felesége volt, két gyermeke, szülei, nővére és sok-sok barátja. Mind gyászolják a halálát, és fájdalmasan fogja őket érinteni, hogy a gyilkosa büntetés nélkül ússza meg a dolgot.

— Hát akkor miért nem maradsz itt, hogy megtaláljuk?

— Mert erre már nincs szükség.

— Szóval beismered — jegyezte meg keserűen Baley —, hogy az egész nyomozás csak kifogás volt? Csak arra kellett, hogy a helyszínen tanulmányozhassatok minket. És a legkevésbé sem érdekel titeket, hogy ki ölte meg dr. Sartont.

— Szerettük volna kideríteni — mondta hűvösen R. Daneel. — De abban sohase kételkedtünk, mi a fontosabb: az egyén vagy az emberiség? A nyomozás folytatása azzal járna, hogy megbolygatnánk egy olyan helyzetet, amelyet most kedvezőnek tartunk.

— Vagyis esetleg kiderülne, a gyilkos a konzervatívok közt előkelő szerepet játszik, az űrlakók pedig pillanatnyilag nem akarnak ujjat húzni új barátaikkal.

— Én ugyan nem így fejezném ki magam, de ami a lényeget illeti, igazad van.

— És mit szól ehhez az igazságossági áramköröd, Daneel? Ez igazság?

— Az igazságnak fokozatai vannak, Elijah. Ha a kisebbet nem lehet összeegyeztetni a nagyobbal, a kisebbnek engednie kell.

Úgy rémlett, mintha Baley elméje körbecirkálná R. Daneel pozitronagyának megrendíthetetlen logikáját, hátha mégis talál rajta egy rést, egy kiskaput.

— És a kíváncsiság sem furdal, Daneel? — kérdezte Baley. — Te detektívnek mondtad magad. Tudod, mit jelent ez? Nem érted, hogy a nyomozás több, mint egyszerű hivatali munka? A nyomozás vetélkedés. A te agyad áll szemben a tettes agyával. Két értelem összecsapásáról van szó. És te feladod a harcot, tudomásul veszed, hogy vereséget szenvedtél?

— Igen, ha a nyomozás folytatása nem szolgál semmilyen érdemleges célt.

— És nem érzel veszteséget? Nem marad benned az elégedetlenség tüskéje? Ki nem elégített kíváncsiság?

Baley eleve is halvány reménye beszéd közben szinte teljesen szertefoszlott. Kétszer is használta a „kíváncsiság” szót, és ez emlékezetébe idézte a négy órával ezelőtt Francis Clousarrnek tett megjegyzését. Lám, akkor még nagyon jól tudta, milyen különbségek vannak az ember és a gép között. A kíváncsiságnak is e különbségek közé kell tartoznia. Egy hathetes cicában él a kíváncsiság, de hogy lehetne kíváncsi egy masina, ha mégoly emberszabású is?

— Mit értesz kíváncsiságon? — kérdezte R. Daneel, mintegy Baley elmélkedésének visszhangjaként.

Baley tőle telhetően jó arcot vágott a kérdéshez.

— Kíváncsiságnak azt a vágyat nevezzük, hogy gyarapítsák ismereteinket.

— Ez a vágy bennem is él, ha az ismeretek gyarapítása szükséges az elvégzendő feladat megvalósításához.

— Igen — mondta gúnyosan Baley. — Te például azért érdeklődtél Bentley kontaktüvege iránt, hogy tájékozódj a földiek különös szokásairól.

— Pontosan — válaszolta R. Daneel; a legcsekélyebb jelét se mutatta, hogy elértette volna a gúnyt. — Ámde az ismeretek céltalan gyarapítása, és szerintem a kíváncsiság fogalma valójában ezt jelenti, puszta időpocsékolás. Márpedig engem épp ennek elkerülésére szerkesztettek.

Így történt, hogy az a bizonyos „mondat”, amelyre Elijah Baley várt, egyszerre fölvillant az agyában. A köd hirtelen oszladozni kezdett, fölszakadt és a kép átlátszóan tiszta lett!

Nem egyszerre, nem készen ötlött föl az egész. Valahol a tudatalattijában már fölépítette az egész ügyet, aprólékosan, minden részletében, csak egyetlen ellentmondás elállta az útját. Ezt az ellentmondást nem tudta se átugrani, se keresztülszakítani, se megkerülni. Amíg ez az ellentmondás fennállt, a rejtély megoldása ott feküdt gondolatai mélyén, tudata hiába próbálta felszínre hozni.

De most a mondat felszínre tört, az ellentmondás szertefoszlott. Megoldotta a rejtélyt!

Elméjének ez a hirtelen villanása rendkívül serkentő hatással volt Baleyre. Legalábbis egyszerre rádöbbent, hol kell R. Daneel — és vele együtt minden gondolkodó masina — gyengéjét keresni: a gépnek mindent *betű szerint* kell értenie!

— Tehát az Űrváros-programot a mai nappal lezárjátok, és ezzel együtt a Sarton-féle nyomozást is, igaz?

— Igen. Így határoztak a mieink az Űrvárosban — válaszolta nyugodtan R. Daneel.

— De a mának még nincs vége. — Baley órájára pillantott; 22.30. — Még másfél óra van éjfélig.

R. Daneel nem felelt. Szemmel láthatólag elgondolkodott.

— Tehát éjfélig még a munkatársam vagy, és a nyomozás is folyik tovább — hadarta Baley. — Sietségében szinte sürgönystílusban beszélt: — Folytassuk úgy, mint eddig. Dolgozzunk tovább. Ezzel nem okozunk bajt a tieiteknek. Sőt, javukra fog szolgálni. Szavamat adom rá. Ha megítélésed szerint ártalmas dolgot művelek, állíts meg. Csak másfél órát kérek.

— Megállapításod helyes — mondta R. Daneel. — A mának még nincs vége. Ez nem jutott eszembe, Elijah kollégám.

Baley tehát újból „Elijah kolléga" lett.

— Úgy emlékszem — mondta széles mosollyal —, hogy amikor az Űrvárosban voltam, dr. Fastolfe említést tett egy filmről, melyet a gyilkosság színhelyéről készítettetek.

— Úgy van.

— Tudnál erről egy másolatot szerezni?

— Igen, Elijah kollégám.

— Úgy értem, most rögtön.

— Tíz perc alatt, ha használhatom a rendőrségi adót.

Még tíz percbe se telt, és Baley remegő kezében tartott egy kis alumíniumtömböt. A tömb belsejében az Űrvárosból idesugárzott különleges energia letörölhetetlenül kirajzolt egy meghatározott atomalakzatot.

Ebben a pillanatban Julius Enderby rendőrfőnök bukkant fel az ajtóban. Mikor meglátta Baleyt, kerek arcán az ijedtség árnyékát a készülődő dühkitörés fellege váltotta fel.

— Mondd csak, Lije, mi az ördögnek kell ennyi idő ahhoz, hogy megvacsorázz?

— Halálos fáradt voltam, főnök. Ne haragudj, hogy megvárakoztattalak.

— Szót sem érdemel, csak... De gyere be inkább a szobámba.

Baley egy gyors pillantást vetett R. Daneelre, a robot arca azonban kifejezéstelen maradt. Együtt mentek ki az étkezőből.

Julius Enderby nehéz léptekkel fel-alá járkált íróasztala előtt. Baley figyelte, de maga se volt túlságosan nyugodt. Időnként órájára pillantott.

22.45.

A rendőrfőnök homlokára tolta szemüvegét, hüvelyk- és mutatóujjával megdörgölte a szemét. Ujjai körös-körül vörös nyomokat hagytak maguk után.

Újból az orrára eresztette szemüvegét, és Baleyre pillantott.

— Lije — szólalt meg hirtelen —, mikor jártál te utoljára a williamsburgi erőműtelepen?

— Tegnap, amikor elmentem a hivatalból — válaszolta Baley. — Körülbelül tizennyolc órakor vagy valamivel később.

A rendőrfőnök megcsóválta a fejét.

— És ezt miért nem mondtad?

— Megmondtam volna. Még nem tettem hivatalos vallomást.

— De mit kerestél ott?

— Csak épp átmentem rajta útban az ideiglenes hálóhelyem felé.

A rendőrfőnök abbahagyta a járkálást, és Baley elé állt.

— Ez nem valami meggyőző, Lije. Miért vág át valaki egy erőműtelepen, ha máshová akar menni?

Baley vállat vont. Nincs értelme elmesélni, hogy üldözték őket a konzervatívok, s ők hogy rohantak előlük a szalagokon. Még nem jött el az ideje.

— Szóval arra célzól — mondta helyette —, hegy módom volt ellopni azt az alfaporlasztót, amellyel R. Sammyt lepuffantották? Emlékeztetlek, hogy együtt voltam R. Daneellel, és ő tanúsíthatja, hogy megállás nélkül mentünk át az erőműtelepen, és amikor kiértünk, nem volt nálam alfaporlasztó.

A rendőrfőnök lassan leült. Nem nézett R. Daneel irányába, és nem is kívánt szólni hozzá. Tömzsi fehér kezét maga elé rakta, és azt nézegette. Arcán kétségbeesés tükröződött.

— Nem tudom, mit mondjak és mit gondoljak, Lije. Nincs értelme, hogy a... kollégádra hivatkozz. Ő nem adhat tanúvallomást.

— Akkor is tagadom, hogy elloptam volna egy alfaporlasztót.

A rendőrfőnök összekulcsolta ujjait.

— Lije — kérdezte —, miért jött be hozzád Jessie ma délután?

— Ezt már kérdezted egyszer, főnök. Válaszom a régi. Családi ügyről van szó.

— Francis Clousarr mondott egyet s mást, Lije.

— Például mit?

— Azt állítja, hogy Jezebel Baley tagja egy konzervatív szervezetnek, amely a kormány erőszakos megdöntésére törekszik.

— Biztos vagy benne, hogy róla beszél? Baley elég gyakori név.

— De a Jezebel Baley nem olyan gyakori.

— Szóval ő ezt a nevet mondta?

— Jezebelt mondott. Saját fülemmel hallottam, Lije.

— Helyes. Jessie valóban tagja volt egy ártalmatlan, kelekótya bandának. De nem tett semmi egyebet, mint hogy részt vett a gyűléseiken, és állítólag remekül szórakozott rajtuk.

— Az ellenőrző bizottság nem így fogja megítélni a dolgot, Lije.

— Azt akarod mondani, hogy fel fognak függeszteni? Hogy azzal gyanúsítanak, hogy én lőttem le R. Sammyt, és ezzel állami vagyont rongáltam meg?

— Remélem, nem, Lije, de nagyon csúnyán néz ki a dolog. Köztudomású, hogy ki nem állhattad R. Sammyt. A feleségedet látták ma délután beszélni vele. Rettenetesen ki volt borulva, de néhány szavát azért meghallották, önmagukban ártatlan szavakat, ám a

következtetés mégis nyilvánvaló, Lije. Attól féltél, ha a robot beszélni fog, ez veszélyes lehet rád nézve. És arra is volt módod, hogy fegyvert szerezz.

— De ha minden Jessie ellen szóló bizonyítékot el akartam tüntetni — vágott közbe Baley —, miért állítottam elő Francis Clousarrt? Hisz ő, úgy látszik, sokkal többet tud róla, mint amennyit R. Sammy hallhatott. És még valami. Én tizennyolc órával azelőtt mentem át az erőtelepen, hogy R. Sammy Jessie-vel beszélt. Ennyivel előre tudtam volna, hogy el kell majd őt tennem láb alól, és e látnoki képességgel fölruházva nyomban elloptam egy alfaporlasztót?

— Ezek jó érvek — mondta a rendőrfőnök. — Én mindent megteszek, ami tőlem telik. Nagyon sajnálom ezt az egész dolgot, Lije.

— Igen? És el is hiszed, hogy nem én vagyok a tettes, főnök?

— Nem tudom, mit gondoljak, Lije — mondta lassan Enderby. — Őszintén beszélek veled.

— Akkor én megmondom neked, hogy mit gondolj. Főnök, ez az egész egy igen gondosan és aprólékosan kidolgozott lebuktatási manőver.

A rendőrfőnök megmerevedett.

— Állj meg, Lije. Ne csapkodj vaktában. Ilyen védekezéssel nem tudsz szimpátiát ébreszteni magad iránt. Ezzel már túl sok csirkefogó próbálkozott.

— Nekem nincs is szükségem szimpátiára. Az igazat mondom. Azért akar valaki kivonni a forgalomból, hogy megakadályozzon a Sarton-féle gyilkosság felderítésében. De „jóakaróm” pechére, már késő.

— Hogyhogy?!

Baley az órájára pillantott: 23.00.

— Tudom, ki akar lebuktatni és azt is tudom, ki és hogy ölte meg dr. Sartont. És pontosan egy órám van, hogy ezt elmondjam neked, lefüleljem az illetőt és befejezzem a nyomozást.

TIZENNYOLCADIK FEJEZET
A nyomozás vége

Enderby rendőrfőnök összehúzott szemmel fürkészte Baleyt.

— Mire jó ez? Ilyesmivel már tegnap reggel is próbálkoztál Fastolfe-nál. Ne kövesd el újból ugyanazt a hibát, Lije.

Baley bólintott:

— Akkor tévedtem.

És másodszor is tévedtem, gondolta izgatottan. De most nem tévedek, most *nem*...

— Ítéld meg magad, főnök — folytatta fennhangon. — Tételezd fel, hogy az ellenem szóló bizonyítékokat úgy fabrikálták össze. Azután vizsgáld meg, hogy ebből mi következik. Kérdezd meg magadtól, ki fabrikálhatott ellenem ilyen bizonyítékokat. Nyilvánvalóan csak olyasvalaki, aki tudta, hogy tegnap este a williamsburgi erőműtelepen voltam.

— Helyes. És ki volna az?

— Az étkezőből jövet egy konzervatív csoport a nyomomba szegődött. Lehagytam őket, helyesebben: azt hittem, hogy lehagytam őket, de úgy látszik, legalább egy látta, amint bemegyek az erőműtelepre. Amit egyébként kizárólag azért tettem, hogy egészen biztosan nyomomat veszítsék.

A rendőrfőnök elgondolkozott.

— Clousarre gondolsz? Ő is köztük volt? Baley bólintott.

— Jól van — mondta Enderby —, majd kihallgatjuk. Mindent kiszedünk belőle, amit csak lehet. Mit tehetek még, Lije?

— Várj egy kicsit. Még nem végeztünk. Érted, hogy képzelem el a dolgot?

— Lássuk csak. Clousarr látta, hogy bemégy az erőműtelepre. Vagy valaki más látta a bandájából, és elmondta neki. Mire Clousarr elhatározta, hogy ezt a tényt felhasználja, bajba juttat téged, és így megakadályozza, hogy folytasd a nyomozást. Ezt akarod mondani?

— Nagyjából.

— Helyes. — A rendőrfőnök szemmel láthatólag belemelegedett. — Clousarr természetesen tudta, hogy a feleséged tagja az ő szervezetének és így azt is tudta, hogy neked kellemetlen volna, ha a magánéletedet tüzetesebb vizsgálat alá vennék. Azt remélte, hogy inkább leköszönsz, mint sem hogy megpróbáld megcáfolni a terhelő bizonyítékokat. Egyébként mondd csak, Lije, mi volna, ha tényleg leköszönnél? Mármint ha a dolgok végképp rossz fordulatot vesznek. Szép csöndben lezárnánk...

— Erről szó se lehet, főnök. Enderby vállat vont.

— Hát hol is tartottam? Ja igen. Szóval Clousarr szerzett egy alfaporlasztót, feltehetőleg az erőműtelepen dolgozó egyik bűntársának segítségével, és egy másik bűntársa útján elpusztította R. Sammyt. — A rendőrfőnök ujjai halkan doboltak az íróasztalon. — Ez nem meggyőző, Lije.

— Miért nem?

— Túl mesterkélt. Túl sok a bűntárs. Amellett Clousarrnek megcáfolhatatlan alibije van az űrvárosi gyilkosság éjjelére és reggelére. Ezt rögtön ellenőriztük, bár csak én tudtam, miért ellenőrizzük épp ezeket az időpontokat.

— Én egy szóval se mondtam, főnök, hogy Clousarre gondolok — jegyezte meg Baley. — Ezt csak te mondtad. Bárki lehetett a konzervatívok közül. Clousarr csak egyike azoknak, akiknek arcát Daneel történetesen felismerte. A magam részéről nem is hiszem, hogy különlegesen fontos szerepet játszana a szervezetben. Bár van vele valami furcsaság.

— Éspedig?

— Az, hogy tudta, hogy Jessie tagja a szervezetnek. Gondolod, hogy a szervezet valamennyi tagját ismeri?

— Nem tudom. Jessie-ről mindenesetre tudott. Talán fontosnak tartotta őt, mert rendőrfeleség. Talán ezért emlékezett rá.

— Azt akarod mondani, egyenesen előállt, és kijelentette, hogy Jezebel Baley tagja a szervezetnek? Csak így egyszerűen? Hogy Jezebel Baley?

Enderby bólintott.

— Hányszor mondjam neked, hogy saját fülemmel hallottam.

— Ez nagyon furcsa, főnök. Még Bentley meg se született, amikor Jessie abbahagyta a teljes neve használatát. A konzervatívokhoz pedig csak jóval azután csatlakozott. Honnét tudhatta hát Clousarr, hogy Jezebelnek hívják?

A rendőrfőnök elvörösödött.

— Ó — vágta rá gyorsan —, hát valószínűleg Jessie-t mondott. Én csak úgy automatikusan használtam a teljes nevét. Valójában egészen biztos vagyok benne, hogy Clousarr Jessie-t mondott.

— De eddig abban voltál egészen, biztos, hogy Jezebelt mondott. Többször is megkérdeztem. A rendőrfőnök hangja most élesebb lett.

— Csak nem akarsz hazugsággal vádolni?

— Én csupán azon tűnődöm, hátha Clousarr nem is mondott semmit. Azon tűnődöm, hogy te ezt az egészet csak kitaláltad. Te már húsz éve ismered Jessie-t, és te tudtad, hogy Jezebel a teljes neve.

— Nem vagy észnél, ember!

— Nem? Hol voltál ma ebéd után? Legalább két óra hosszat nem voltál a hivatalban.

— Te akarsz engem kikérdezni?

— Felelek is helyetted. A williamsburgi erőműtelepen voltál.

A rendőrfőnök felállt a székéből. Homloka fénylett, szája sarkában fehér hab bukkant föl.

— Mi az ördögöt beszélsz te itt?

— Hát nem ott voltál?

— Baley, azonnal felfüggesztelek. Add át az igazolványodat.

— Nem adom. Előbb hallgass végig.

— Szó sincs róla. Bűnös vagy. Bűnös, és ami igazán felháborít, az az ócska trükköd, hogy rám, énrám akarod kenni. — A méltatlankodástól hangja vinnyogásba fúlt. Csak nagy nehezen bírta kinyögni: — Letartóztatlak.

— Nem — mondta hevesen Baley —, még nem, főnök. Kezemet a robbantópisztolyomon tartom. Feléd fordítom, és fel is van húzva. Ne játssz velem, mert én mindenre el vagyok szánva, és igenis el fogom mondani, amit akarok. Aztán tehetsz kedved szerint.

Julius Enderby tágra nyílt szemmel bámult Baley robbantópisztolyának fenyegető torkolatára.

— Ezért húsz évet kapsz, Baley — hebegte —, a City legmélyebb börtönében...

R. Daneel hirtelen megmozdult és megfogta Baley csuklóját.

— Ezt nem engedhetem meg, Elijah kollégám — mondta nyugodtan. — Nem szabad kárt okoznod a rendőrfőnökben.

Mióta R. Daneel a Citybe jött, Enderby most először szólt egyenesen hozzá:

— Fogd le! Első törvény!

— Nem akarom őt bántani, Daneel — hadarta Baley —, csak akadályozd meg, hogy letartóztasson:

Megígérted, hogy segítesz nekem tisztázni az ügyet. Még negyvenöt percem van.

— Rendőrfőnök úr — mondta R. Daneel anélkül, hogy eleresztette volna Baley csuklóját —, szerintem módot kellene adni Elijahnak, hogy elmondja, amit akar. E pillanatban összeköttetésben vagyok dr. Fastolfe-fal...

— Tessék? Hogyan? — kiáltotta vadul a rendőrfőnök.

— Önálló szubéterikus készülékem van — válaszolta R. Daneel. — összeköttetésbe léptem dr. Fastolfe-fal, és igen rossz benyomást tenne, rendőrfőnök úr, ha nem hallgatná végig Elijah-t. Hátrányos következtetéseket vonnának le belőle.

A rendőrfőnök szótlanul visszahanyatlott a székébe.

— Azt mondtam — kezdte Baley —, hogy ma a williamsburgi erőműtelepen voltál, főnök, elvettél egy alfaporlasztót, és odaadtad R. Sammynek. Szándékosan választottad a williamsburgi erőműtelepet, hogy gyanúba keverj engem. Még dr. Gerrigel újramegjelenését is felhasználtad, idehívtad a rendőrségre, de szándékosan rosszul

beállított vezérlőbotot adtál neki, hogy a fényképészeti raktárban kössön ki, és ott megtalálja R. Sammyt. Joggal tételezted fel, hogy ő helyes diagnózist fog adni.

Baley leeresztette robbantópisztolyát.

— Ha most le akarsz tartóztatni, hát rajta. Csakhogy az Űrváros ezt nem fogja válasznak tekinteni.

— De az indíték! — buggyant ki Enderbyból zihálva. Szemüvege bepárásodott. Levette, és most megint olyan furcsán bizonytalannak, gyámoltalannak látszott. — Miféle indítékom lehetett rá?

— Hogy gyanúba keverj. Hogy útját álld a Sarton-féle nyomozásnak. Amellett R. Sammy túl sokat tudott.

— Miről, az ég szerelmére?!

— Arról, hogyan gyilkoltak meg öt és fél nappal ezelőtt egy űrlakót. Mert te ölted meg dr. Sartont az Űrvárosban.

Enderby nem szólt, csak lázasan markolászta haját és vadul rázta a fejét.

— Elijah kollégám — mondta a robot —, attól tartok, ez a feltevésed tarthatatlan. Mint tudod, Enderby rendőrfőnök nem lehetett képes arra, hogy meggyilkolja dr. Sartont.

— Nem? Hát hallgass ide és jól figyelj. Enderby engem kért fel a vizsgálat vezetésére, nem pedig valamelyik magasabb rangú kollégámat. Erre több oka is volt. Először is, még az egyetemről jó barátok vagyunk, és azt hitte, nekem sohase fog eszembe jutni, hogy régi pajtásom és nagyrabecsült főnököm lehet a gyilkos. Közismert lojalitásomra számított, érted? Másodszor tudta, hogy Jessie egy földalatti szervezet tagja, és így azt hitte, bármikor kitessékelhet a nyomozásból, vagy zsarolással elhallgattathat, ha túl közel járnék az igazsághoz. De ettől nem is nagyon tartott. Már rögtön az elején minden tőle telhetőt elkövetett, hogy bizalmatlanná tegyen irántad, Daneel, és ezzel elérje, hogy mi ketten külön úton járjunk. Tudott az apám lefokozásáról is. Sejtette, miképp fogok reagálni. Mert hát, tudod, a gyilkos számára nagy előny, ha ő vezeti a nyomozást.

— Honnét tudtam volna Jessie-ről? — suttogta erőtlenül a rendőrfőnök. A robothoz fordult: — Te! Ha ezt az egészet közvetíted az Űrvárosba, mondd meg nekik, hogy hazugság! Szemenszedett hazugság!

Baley egy pillanatra felemelte a hangját, aztán furcsa, feszült nyugalommal megint halkabbra fogta:

— Hát persze, hogy tudtál Jessie-ről. Konzervatív vagy, és szintén tagja a szervezetnek. Bizonyíték rá a régimódi szemüveged! Az ablakaid! Világos, hogy a beállítottságod ebbe az irányba fordít. De ennél meggyőzőbb bizonyítékaim is vannak. Honnét tudta meg Jessie, hogy Daneel robot? Ezen annak idején sokat törtem a fejemet. Persze most már tudjuk, hogy a szervezetében tudta meg, de ez mindjárt egy

újabb kérdést vet fel: honnét tudták ők? Te, főnök, azzal a feltevéssel intézted ezt el, hogy valaki a cipőboltban felismerte Daneel robot voltát. Ezt már akkor se igen hittem el. Én magam, amikor megláttam, embernek véltem, pedig nekem jó szemem van. Tegnap ide kérettem dr. Gerrigelt Washingtonból. Később ugyan úgy határoztam, hogy több kérdésben is igénybe veszem a segítségét, de amikor felhívtam, csak az volt a szándékom, hogy meggyőződjem, felismeri-e Daneel robot voltát, ha én nem irányítom rá a figyelmét. És nem ismerte fel! Bemutattam őt Daneelnek, kezet fogtak, hármasban elbeszélgettünk, és csak amikor az emberszabású robotokra terelődött a szó, kapott észbe. Pedig dr. Gerrigel a Föld legnevesebb robotszakértője! És te mégis azt állítod, hogy pár konzervatív bajkeverő, méghozzá egy zavaros és feszült szituációban túltesz egy tudóson, és olyan biztos a dolgában, hogy az egész szervezetet mozgósítja? Világos, hogy a konzervatívok eleve tudták, hogy Daneel robot. A cipőboltbeli incidenst előre kitervelték, hogy megmutassák Daneelnek és rajta keresztül az Űrvárosnak, milyen erős robotellenes hangulat uralkodik a Cityben. És hogy megzavarják a nyomozást, vagyis a gyanút egyes egyénekről a lakosság egészére tereljék. De ha eleve tudták az igazat Daneelről, ki mondta meg nekik? Én nem. Rajtam kívül pedig csak egyetlen földlakó tudhatta az igazat, és az te vagy.

— Talán a rendőrségen is vannak kémeik — vágott közbe meglepő energiával a rendőrfőnök. — A konzervatívok egy egész sereget beépíthettek közénk.

A feleséged is közéjük tartozott, és ha rólam is feltételezed, miért ne lehetnének még mások is itt a rendőrségen?

Baley ajka gúnyos mosolyra görbült.

— Hagyjuk ezeket a titokzatos kémeket! Előbb nézzük meg, hová jutunk a kézenfekvő feltevésekkel. Én azt mondom, te vagy a nyilvánvaló, a tényleges informátor. Most így visszapillantva érdekes végiggondolni, főnök, hogy változott a kedélyállapotod aszerint, hogy messze voltam-e a megoldástól vagy közel. Kezdetben ideges voltál. Amikor tegnap reggel el akartam menni az Űrvárosba, és nem voltam hajlandó megmondani, miért, az idegösszeomlás határán álltái. Azt hitted, hogy máris rád bizonyítottam a tettet, igaz? Hogy a látogatásom csupán csapda, és a kezükre akarlak játszani. Azt mondtad, gyűlölöd őket. Majdnem elsírtad magad. Előbb azt hittem, az Űrvárosban elszenvedett megaláztatásaid emléke miatt, hiszen először ők is téged gyanúsítottak, de Daneel elmondta, hogy vigyáztak, nehogy megbántsanak. Te nem is tudtál róla, hogy gyanúba vettek. Idegességedet nem a megalázás, hanem a félelem idézte elő. Amikor aztán egy teljesen hamis feltevéssel álltam elő, amit te trimenzionálisan végighallgattál, és így láttad, milyen végtelenül messze vagyok az igazságtól, nyomban visszanyerted önbizalmadat.

Még vitatkoztál is velem, védelmedbe vetted az űrlakókat. Ezután egy ideig teljesen magabiztos voltál. Meg is lepődtem, milyen könnyedén napirendre tértél afölött, hogy hamis váddal illettem az űrlakókat, holott korábban hosszan prédikáltál nekem az érzékenységükről. Élvezted, hogy bakot lőttem. De amikor felhívtam dr. Gerrigelt, és nem voltam hajlandó megmondani neked, hogy miért, újból elfogott a rettegés, mert attól féltél...

R. Daneel hirtelen felemelte a kezét.

— Elijah kollégám!

Baley órájára pillantott: 23.42!

— Tessék? — kérdezte.

— Az elképzelhető — mondta R. Daneel —, hogy a rendőrfőnököt nyugtalanította, hogy te felfeded a konzervatívokhoz fűződő kapcsolatait, ha ezek tényleg fennállanak, arra azonban nincs semmiféle bizonyíték, hogy a gyilkosságba bele volna keverve. Ahhoz nem lehetett semmi köze.

— Nagyon tévedsz, Daneel. Bár nem sejtette, miért hívom ide dr. Gerrigelt, de kézenfekvő volt az a feltevés, hogy a robotokról akarok felvilágosítást kapni. Ettől megijedt, mert egy bizonyos robot szoros kapcsolatban állt a súlyosabbik bűnnel. Így van, főnök?

Enderby megrázta a fejét.

— Ha túl leszünk ezen...

— Hogy követték el a bűntettet? — vágott közbe Baley fokozódó dühvel. — C/Fe módra, a fene egye meg! C/Fe! Hallod, Daneel? Te nagyon el vagy telve a C/Fe kultúra áldásosságával, fel sem tételezted, hogy egy földlakó vissza is élhet vele. Hát most majd én elmondom neked, hogyan. Azt könnyen el lehet képzelni, hogy egy robot átvágjon a szabad térségen. Még éjnek idején is. Még egyedül is. A rendőrfőnök egy robbantópisztolyt nyomott R. Sammy markába, megmondta neki, mikor és hová menjen. Ő maga a mosdón keresztül ment be az Űrvárosba, és ott természetesen elvették a fegyverét. De a másikat átvette R. Sammytől, megölte vele dr. Sartont, a robbantópisztolyt visszaadta R. Sammynek, aki ugyanúgy visszament New York Citybe, ahogy jött. Ma pedig a rendőrfőnök elpusztította R. Sammyt, mert a robot túl sokat tudott. Ez mindent megmagyaráz — folytatta Baley. — A rendőrfőnök jelenlétét, a fegyver hiányát. És azt se kell feltételezni, hogy bárki New York-i egy mérföldet kóborolt volna éjszaka a szabad ég alatt.

— Sajnálom, Elijah kollégám — mondta R. Daneel, amikor, Baley a mondókája végére ért —, bár ugyanakkor a rendőrfőnök miatt örülök neki, hogy a te történeted nem magyaráz meg semmit. A rendőrfőnök cerebroanalitikus tulajdonságai, mint már említettem, kizárják, hogy szándékos gyilkosságra képes legyen. Nem tudom, hogy erre a lélektani tényre melyik szó a helyes: gyávaság, lelkiismeret vagy

szánalom. A szótári értelmét valamennyinek ismerem, de hogy melyik az ideillő, azt nem tudom megítélni. Elég az hozzá, a rendőrfőnök nem követhetett el gyilkosságot.

— Köszönöm — motyogta Enderby. Aztán hangosabban és magabiztosabban hozzátette: — Nem tudom, mik az indokaid, Baley, miért akarsz ilymódon tönkretenni, de majd kiderítem...

— Várj csak — felelte Baley. — Még nem végeztem. Még ez is itt van. — Ezzel odavágta az alumíniumkockát Enderby íróasztalára. Szerette volna át is érezni azt az önbizalmat, amely — remélte — e tettéből sugárzott. Immár egy félórája igyekezett maga elől is rejtegetni egy aprócska tényt: azt, hogy nem tudja, mit mutat a felvétel. Kockázatos játékba kezdett, de mi egyebet tehetett volna?

Enderby a kis tárgy láttára visszahőkölt.

— Ez mi?

— Nem bomba — gúnyolódott Baley. — Csak egy közönséges mikrovetítő.

— És ez mit bizonyít?

— Talán nézzük meg. — Bedugta körmét az alumíniumkocka vájatába, mire a rendőrfőnök szobájának egyik sarka láthatatlanná vált, majd a helyén egy háromdimenziós kép villant fel.

A padlótól a mennyezetig terjedt, és olyan különös halvány fényben úszott, amelyhez hasonlót a City elektromos művei sosem sugároztak.

Úgy látszik, ez a hajnal, gondolta Baley. A látvány idegenkedéssel vegyes furcsa vonzódást keltett benne.

A kép dr. Sarton házának belsejét mutatta. Középütt dr. Sarton testének szörnyű, szétroncsolt maradványai.

Enderby kidülledt szemmel meredt rá.

— Tudom — mondta Baley —, hogy a rendőrfőnök nem gyilkos típus. Ezt nem is kell mondanod nekem, Daneel. Ha ezzel az egy ténnyel meg tudtam volna birkózni, már jóval előbb megoldom a rejtélyt. Így azonban csak egy órával ezelőtt jöttem rá a megoldásra, amikor azt a mellékes megjegyzést tettem, hogy te egy alkalommal kíváncsiskodtál Bentley kontaktüvege iránt. Ez adta meg a lökést, főnök. Akkor eszembe jutott, hogy a rejtély nyitját abban kell keresni, hogy te rövidlátó vagy, ezért szemüveget hordasz. Az űrországokban viszont nincsenek rövidlátók, mert különben ők is egykettőre eljutottak volna a gyilkosság valódi megoldásához. Mondd csak, főnök, mikor tört el a szemüveged?

— Miért kérdezed? — suttogta a rendőrfőnök.

— Amikor először hívattál ebben az ügyben, azt mondtad, hogy az Űrvárosban eltört a szemüveged. Feltételeztem, hogy a gyilkosság hírére izgalmadban törted el, de te magad ezt sosem mondtad. Így hát tulajdonképpen nekem se lett volna szabad feltételeznem. A

valóságban te egy gyilkosságra készülődve mentél az Űrvárosba, tehát eléggé izgatott voltál ahhoz, hogy már a gyilkosság előtt leejtsd és eltörd. Így volt!

— Nem értem, mire akarsz ezzel célozni, Elijah kollégám — jegyezte meg R. Daneel.

Még tíz percig vagyok Elijah kolléga, mondta magában Baley. Gyorsan! Beszélj! Gondolkozz!

Közben Sarton házának képét igazgatta. Igyekezett kinagyítani a felvételt, de a feszültségtől ujjai bizonytalanok voltak. A holttest képe lassan, meg-megzökkenve kiterebélyesedett, megnagyobbodott, közelebb jött. Baley szinte érezte a megpörkölt hús bűzét. Dr. Sarton feje, válla és egyik karja furcsán csüngött lefelé, csípőjével meg lábával csupán a gerinc megfeketedett maradványai kötötték össze, ahonnét bordák elszenesedett csonkjai meredeztek elő.

Baley egy oldalpillantást vetett a rendőrfőnökre. Enderby behunyta szemét, látszott rajta, hogy rosszul van. Baleyt is rosszullét környékezte, de ő nem fordíthatta el tekintetét a képről. Lassan forgatta a készülék szabályozóját, körbejáratta a trizmenzionális felvételt, a hulla előtti terület szeleteit sorra az előtérbe hozta. De körme közben megcsúszott, a padló képe hirtelen felbillent, kiszélesedett, mígnem a padló és a hulla egyaránt homályos folttá torzult. Baley kisebbre fogta a távolságot, hagyta, hogy a hulla eltűnjön a képről.

Közben egyre szónokolt. Nem tehetett mást. Nem hagyhatta abba, amíg csak meg nem találja, amit keres. Mert ellenkező esetben az egész mondókája haszontalanná válik. Vagy még rosszabbá. A szíve zakatolt, a feje szintén.

— A rendőrfőnök képtelen szándékos gyilkosságra — mondta. — Ez igaz! De véletlenségből bárki gyilkolhat. A rendőrfőnök nem azzal a szándékkal ment az Űrvárosba, hogy dr. Sartont ölje meg. Hanem hogy téged, Daneel! Lehet a cerebroanalíziséből valami olyanra következtetni, hogy egy gépet se volna képes tönkretenni? Az nem gyilkosság, csak szabotázs. A rendőrfőnök konzervatív, méghozzá meggyőződéses. Együtt dolgozott dr. Sartonnal. Így tudta, milyen célra készített téged, Daneel. Attól félt, hogy az űrlakók elérik ezt a célt, és előbb-utóbb elszakítják a földlakókat a Földtől. Ezért elhatározta, hogy elpusztít téged. A típusodból te vagy az egyetlen példány, és a rendőrfőnöknek jó oka volt feltételezni, hogy a Földön uralkodó konzervativizmus erejének és eltökéltségének demonstrálásával el tudja téríteni szándékuktól az űrlakókat. Azt is tudta, az űrországokban a közvélemény ugyancsak határozottan követeli az Űrváros-program végleges feladását. Dr. Sarton ezt bizonyára megvitatta vele. És a rendőrfőnök azt képzelte, hogy a tette megadja az utolsó lökést. De valószínűnek tartom — folytatta Baley —, hogy

még a te megölésed, Daneel, se volt számára éppenséggel kellemes gondolat. Szívesebben végeztette volna el R. Sammyvel, csakhogy te annyira hasonlítasz az emberhez, hogy egy olyan primitív robot, mint Sammy, nem is ismerheti fel a különbséget. Az első törvény megállította volna. De az is lehet, hogy a rendőrfőnök más emberi lénnyel végeztette volna el a merényletet, ha nem ő az egyetlen, akinek bármikor szabad bejárása van az Űrvárosba. Elismerem, hogy ez is csak feltevés, de azt hiszem, közel járok az igazsághoz. Megállapodott egy találkában dr. Sartonnal, de szándékosan korán érkezett, vagyis hajnalban. Amikor, gondolom, dr. Sarton még aludni szokott, de te, Daneel, föntvagy. Mellesleg, feltételezem, hogy dr. Sartonnal laktál, Daneel.

A robot bólintott: — Úgy van, Elijah kollégám.

— Hadd folytassam. A rendőrfőnök tehát feltételezte, hogy te fogsz ajtót nyitni neki, mire a robbantópisztolyából a melledbe vagy a fejedbe ereszt egyet, és kész. Utána gyorsan távozik a néptelen hajnali utcákon, visszatér oda, ahol R. Sammy vár rá.

Átadja neki a robbantópisztolyt, aztán lassan visszasétál dr. Sarton házához. Ha épp úgy adódik, ő maga „fedezi fel" a holttestet, bár persze jobb volna, ha más fedezné fel. És ha megkérdeznék, miért jött ilyen korán, azt válaszolná, hogy sürgősen meg akarta beszélni dr. Sartonnal azokat a híreket, melyek szerint a konzervatívok támadásra készülődnek az Űrváros ellen. A halott robot még csak aláhúzta volna érvelése helyességét. Ha pedig azt kérdezték volna tőled, főnök — folytatta Baley —, hogy miért telt el olyan hosszú idő az Űrvárosba való belépésed és a dr. Sartonhoz való megérkezésed között, azt felelted volna... mit is? ...hát mondjuk azt, hogy egy gyanús alakot láttál, aki a szabad térség felé lopakodott, és egy ideig azt követted. Ez az űrlakókat megint csak hamis nyomra terelte volna. Ami pedig R. Sammyt illeti, őt senki se vette volna észre. Egyike a Cityn kívüli konyhakertészetekben dolgozó robotoknak, és kész. Mennyire járok közel az igazsághoz, főnök?

— Én nem...

— Nem — vágott közbe Baley —, persze, hogy nem ölted meg Daneelt! Hiszen itt van, de mióta csak a Cityben tartózkodik, egyszer se mertél a szemébe nézni, nem merted a nevén szólítani. Legalább most nézz rá, főnök!

De Enderby nem bírt a robotra nézni. Arcát reszkető kezébe temette.

Az adókészülék kis híja, hogy ki nem csúszott Baley remegő ujjai közül. Megtalálta, amit keresett!

A kép most dr. Sarton házának főbejáratát mutatta. Az ajtó nyitva volt, fénylő sínein becsúsztatták a falban levő foglalatba. És ott lent, a sínek között! Ott! Ott!

Valami csillog. Semmi kétség.

— Megmondom, mi történt — folytatta furcsa nyugalommal. — A házhoz érve leejtetted a szemüvegedet. Úgy látszik, ideges voltál, és én már nemegyszer láttalak idegesnek. Ilyenkor lekapod a szemüvegedet, és megtörölgeted. Akkor is ezt tetted. De a kezed reszketett, és leejtetted a szemüvegedet, sőt lehet, hogy rá is léptél. Elég az hozzá, hogy eltörött, és épp ebben a pillanatban nyílt ki az ajtó, és egy Daneelhez hasonló alak állt szemben veled. Azonnal rálőttél, felkaptad a szemüveged összetört darabjait, és elmenekültél. Ők találták meg a holttestet, nem te, és amikor kerestek, ráeszméltél, hogy nem Daneelt, hanem a koránkelő dr. Sartont ölted meg. Dr. Sarton a maga képmására teremtette Daneelt, és ez lett a veszte, mert te izgalmadban és szemüveg nélkül nem tudtad megkülönböztetni őket egymástól. És ha kézzelfogható bizonyítékot akarsz, az is van! — Baley óvatosan az íróasztalra tette a parányi készüléket, és szorosan átfogta ujjaival.

Enderby arca eltorzult a rémülettől, Baleyé pedig az izgalomtól. Csak R. Daneel állt továbbra is szenvtelenül.

Baley ujjával a képre mutatott.

— Nézd ott azt a csillogó valamit az ajtó sínein, Mit találtatok ott, Daneel?

— Két kis üvegszilánkot — mondta kimérten a robot. — Nem tulajdonítottunk nekik fontosságot.

— De most majd fogtok. Egy homorú lencse szilánkjai. Mérjétek meg az optikai sajátságait, és hasonlítsátok össze Enderby mostani szemüvegével. *Ne törd össze, főnök!* — A rendőrfőnökhöz ugrott, és kikapta kezéből a szemüveget. Lihegve nyújtotta oda R. Daneelnek. — Ez, azt hiszem, teljes értékű bizonyíték arra, hogy már előbb ott járt a háznál, mint ahogy gondoltátok.

— Meggyőztél — mondta R. Daneel. — Belátom, hogy a rendőrfőnök cerebroanalízise teljesen hamis nyomra vezetett. Gratulálok, Elijah kollégám. Baley órája éjfélt mutatott. Új nap virradt fel.

A rendőrfőnök feje lassan karjára hanyatlott. Szavai el-elcsukló siránkozásba fulladtak:

— Tévedés volt... Tévedés... Nem akartam megölni... — Váratlanul lecsúszott a székről a padlóra.

R. Daneel odaugrott hozzá!

— Mit tettél, Elijah? Kárt okoztál egy emberben.

— De nem halt meg, ugye?

— Nem. Elvesztette az eszméletét.

— Majd magához tér. Úgy látszik, sok volt neki. De muszáj volt megtennem, Daneel. Nem voltak bizonyítékaim, csak következtetéseim. Püfölnöm kellett őt, egyre püfölnöm, apránként

kirukkolnom a tényekkel abban a reményben, hogy előbb-utóbb összeomlik. És összeomlott, Daneel. Hallottad, hogy bevallotta, ugye?

— Igen.

— Megígértem neked, hogy ez az Űrváros-program javát fogja szolgálni, hát... Várj, magához tér.

A rendőrfőnök felnyögött. Szeme megrebbent, majd felnyílt. Szótlanul bámult rájuk.

— Hallasz engem, főnök? — kérdezte Baley. A rendőrfőnök fásultan bólintott.

— Akkor ide figyelj. Az űrlakóknak most más jár a fejükben, mint az, hogy vádat emeljenek ellened. Ha hajlandó vagy együttműködni velük...

— Mit mondasz? — A rendőrfőnök szemében halvány reménysugár villant.

— Te bizonyára fontos személyiség vagy a New York-i konzervatívok közt, vagy tán az egész planetáris mozgalomban. Orientáld őket az űrkolonizáció irányába. Térjünk vissza a természethez, helyes, csak épp más bolygókon.

— Nem értem — motyogta a rendőrfőnök.

— Az űrlakók ezt akarják elérni. És isten engem úgy segéljen, én is ezt akarom, az óta a beszélgetés óta, amit dr. Fastolfe-fal folytattam. Ez a legfőbb céljuk. Emiatt jöttek ide és maradtak itt a Földön, még a veszedelmekkel se törődve. Ha most a történtek következményeként hajlandó vagy rávenni a konzervatívokat a galaktikai kolonizáció újbóli beindítására, az űrlakók valószínűleg úgy fogják érezni, hogy dr. Sarton nem hiába áldozta fel az életét. Érted most már?

— Elijah-nak teljesen igaza van — szólt közbe R. Daneel. — Segítsen nekünk, rendőrfőnök úr, és akkor fátylat borítunk az ügyre. Persze ha most beleegyezik, hogy segít nekünk, de később kiderül, hogy becsap bennünket, még mindig felhasználhatjuk ön ellen. Remélem, ezzel is tisztában van. Sajnálom, hogy ilyesmit kell mondanom.

— De most nem emelnek vádat ellenem? — kérdezte a rendőrfőnök.

— Ha segítségünkre lesz, akkor nem.

A rendőrfőnök szemét elöntötték a könnyek. — Segítek — suttogta. — Véletlen baleset volt. Magyarázza meg nekik. Véletlen baleset... Azt hittem, helyesen teszem...

— Ha segítesz nekünk — szólt Baley —, akkor helyesen is teszel. Nincs más lehetőség a Föld megmentésére, csak az űrkolonizáció. Magad is rájössz, ha előítéletek nélkül elgondolkozol rajta. Ha pedig mégse, menj el és beszéld meg dr. Fastolfe-fal. Most pedig kezdd el a segítséget azzal, hegy rendbe teszed ezt az R. Sammy ügyet. Mondd, hogy ez is véletlen baleset volt. Zárd le. — Felállt. — De azt se felejtsd

el, főnök, hogy nem én vagyok az egyetlen, aki tudja az igazat. Az egész Űrváros tudja, mi történt. Remélem, ezzel is tisztában vagy?

— Felesleges erről beszélni, Elijah. A rendőrfőnök őszintén gondolja, amit mond, és segíteni fog nekünk. Világosan látható a cerebroanalíziséből.

— Jól van. Akkor én most hazamegyek. Szeretném viszontlátni Jessie-t meg Bentleyt, és újból normális életet akarok élni. És aludni szeretnék. Daneel, te az űrlakók távozása után is itt maradsz a Földön?

— Még nem kaptam rá utasítást. Miért kérded?

Baley az ajkába harapott.

— Nem hittem volna — kezdte vontatottan —, hogy valaha is ilyet mondok egy hozzád hasonló valakinek, Daneel. Mégis meg kell mondanom, hogy bízom benned, sőt... csodállak. Én már öreg vagyok ahhoz, hogy elhagyjam a Földet, de ha majd meglesznek azok a kivándorlási gyakorlóiskolák, itt van Bentley. És lehet, hogy egy szép napon Bentley és te együtt...

— Lehet — válaszolta R. Daneel kifejezéstelen arccal. Majd Enderbyhoz fordult, aki szótlanul hallgatta őket, petyhüdt arcába csak most kezdett visszatérni az élet. — Már egy idő óta igyekszem, Julius barátom, megérteni Elijah egyik korábbi kijelentését. Talán most már meg fogom érteni, mert hirtelen úgy tűnik nekem, hogy a megsemmisítése annak, aminek nem szabadna lennie, vagyis annak, amit ti rossznak neveztek, kevésbé igazságos és kívánatos, mint az átformálása azzá, amit ti jónak hívtok. — Egy pillanatig habozott, s aztán mintha őt magát is meglepték volna a szavai: — *Eredj és ne vétkezz többé!*

Baley hirtelen elmosolyodott, megfogta R. Daneel könyökét, és karonfogva kisétáltak az ajtón.